

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θ Ε Μ Α

**<< Κοινωνικός Στιγματισμός
και Ανθρώπινη αξιοπρέπεια >>**

Εισηγητής:

Δρ. Δημήτριος Μαγριπλής

Σπουδάστριες:

Μπορμπουδάκη Μαρία

Μωραΐτη Πασχαλιά

ΚΑΛΑΜΑΤΑ, 2002

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ	
1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΥ	5
1.2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ	8
1.3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΥ	10
1.4. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΔΕΧΟΝΤΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (Α.Μ.Ε.Α.)	
2.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	14
2.2. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	15
2.2.1. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	16
2.2.2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ	16
2.2.3. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΖΩΗ	17
2.2.4. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	18
2.2.5. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΓΙΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ – ΥΓΕΙΑ	18
2.2.6. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΓΙΑ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ	19
2.3. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΕΣΜΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ	19
2.4. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΠ' ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	20
2.4.1. ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΑΠ' ΤΟΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΧΩΡΟ	21
2.4.2. ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	25
2.4.3. ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ	26
2.5. ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΕΜΠΛΕΚΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	28
2.6. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΨΥΧΙΚΑ ΑΣΘΕΝΕΙΣ	
3.1. ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ	31
3.2. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	32
3.3. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΠ' ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	35
3.4. ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΣΕ ΧΩΡΟΥΣ ΤΩΝ ΨΥΧΙΑΤΡΕΙΩΝ / ΑΠΟΪΔΡΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ	39
3.5. ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	43
3.6. ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΟ – ΞΕΝΩΝΑΣ. ΤΥΠΟΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΔΟΜΗΣ ΣΤΗΝ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ	48
3.7. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ / ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4° : ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΠΡΩΗΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ	
4.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	59
4.2. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	59
4.3. ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	60
4.3.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	62
4.3.2. ΕΡΓΑΣΙΑ	63
4.3.3. ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ	63
4.4. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥΣ ΑΠ' ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	64
4.5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5° : ΝΑΡΚΟΜΑΝΕΙΣ / ΠΡΩΗΝ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΕΙΣ	
5.1. ΟΡΙΣΜΟΙ / ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ	69
5.2. ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΛΗΨΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ	70
5.3. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	73
5.4. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΠ' ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	
5.5. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΠ' ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	76
5.6. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΦΟΡΕΙΣ	79
5.7. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	83
5.7.1. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΝΑΡΚΟΜΑΝΙΑΣ	83
5.7.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ	85
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6° : ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	
6.1. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	88
6.2. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	89
6.3. ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ	91
6.4. ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	92
6.5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ	94
6.6. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Η ΟΠΟΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ	96
6.7. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΠΟΥ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	98
6.8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	100
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7° : ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ	
7.1. ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΤΣΙΓΓΑΝΩΝ	102
7.2. ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ	103
7.3. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	104
7.3.1. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ, ΤΗ ΣΤΕΓΑΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	105
7.3.2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ	105

7.3.3	ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ, ΣΤΗΝ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ	106
7.3.4.	ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ, ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	106
7.3.5.	ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	107
7.4	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΑΥΤΩΝ	107
7.4.1	ΑΣΤΙΚΗ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ	108
7.4.2.	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	110
7.4.3.	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	111
7.4.4	ΥΓΕΙΑ - ΑΣΦΑΛΙΣΗ	113
7.5	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΤΣΙΓΓΑΝΩΝ	113
7.6.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΤΩΝ ROMA	115
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ^ο : ΑΣΘΕΝΕΙΣ / ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ AIDS		
8.1.	ΟΡΙΣΜΟΙ / ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ	117
8.2.	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΥΨΗΛΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	117
8.3.	ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	120
8.3.1.	ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΑΣΘΕΝΕΙΣ/ ΦΟΡΕΙΣ/ ΟΜΑΔΕΣ ΥΨΗΛΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	120
8.3.2.	ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	123
8.4.	ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	127
8.5.	Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΟΥ AIDS. 8 ΣΗΜΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΣ	129
8.6.	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	137
8.7.	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΓΙΑ ΤΟ AIDS	138
8.8.	ΦΟΡΕΙΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ AIDS	143
8.9.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	145
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 ^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ / ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ		150
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		153
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ		158

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε αντίθεση με το επιστημονικό ενδιαφέρον που έχει προκαλέσει το φαινόμενο του κοινωνικού στιγματισμού ενός αυξανόμενου αριθμού ατόμων αλλά και συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και μειονοτήτων, το ίδιο φαινόμενο έχει απασχολήσει ελάχιστα την επιστημονική έρευνα στην Ελλάδα.

Το «στίγμα» ως έννοια σηματοδοτεί την κατάδειξη μιας ιδιαιτερότητας ή διαφορετικότητας που φέρει ένα άτομο σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνικής ομάδας που ανήκει.

Οι άνθρωποι επιθυμούν τον σεβασμό της διαφορετικότητας τους αλλά η διάλυση του κοινωνικού ιστού και η έλλειψη κοινωνικής αλληλεγγύης κάνει απειλητική την ύπαρξη κάθε διαφορετικότητας, πόσο μάλλον το σεβασμό των δικαιωμάτων τους.

Οι κοινωνίες σκληροτικοποιούνται, κλείνουν τους πόρους τους που τις έκανε μέχρι χθες να αναπτυχθούν και με τη βοήθεια της εξουσίας και των Μ.Μ.Ε. ενθαρρύνονται στον ανταγωνισμό και στον ατομικισμό.

Ο κύριος στόχος της εργασίας αυτής είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τα προβλήματα των κοινωνικά στιγματισμένων.

Η προσπάθεια αυτή δεν περιορίζεται στην επιστημονική ανάλυση των διάφορων περιπτώσεων κοινωνικού στιγματισμού και την συναγωγή συμπερασμάτων αλλά προχωρά στην κατάθεση συγκεκριμένων προτάσεων λήψης μέτρων.

Η εργασία αποτελείται από τα εξής κεφάλαια :

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Κοινωνικός στιγματισμός και ανθρώπινη αξιοπρέπεια

Διατυπώνεται ο ορισμός του κοινωνικού στιγματισμού και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Επίσης γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή του κοινωνικού στιγματισμού από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας.

Τέλος, επιχειρούμε μια αναφορά στις κατηγορίες ατόμων που δέχονται κοινωνικό στιγματισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Α.Μ.Ε.Α.

Στο κεφάλαιο αυτό ορίζουμε την έννοια Α.Μ.Ε.Α., διακρίνουμε τις κατηγορίες, αναφέρουμε τα δικαιώματά τους και πώς αντιμετωπίζονται απ' την κοινωνία. Παρουσιάζουμε φορείς που εμπλέκονται με το πρόβλημα και τις προτάσεις μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο Ψυχικά ασθενείς

Στο κεφάλαιο αυτό ορίζουμε την έννοια ψυχικά ασθενείς, αναφέρουμε τα δικαιώματά τους, πώς αντιμετωπίζονται απ' τον περίγυρο, περιγράφουμε τις συνθήκες τις οποίες επικρατούν στους χώρους των ψυχιατρείων, την ψυχοκοινωνική αποκατάσταση αυτών, και αναφέρουμε τους τύπους ενδιάμεσης δομής στην ψυχιατρική. Τέλος, παραθέτουμε τις προτάσεις μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο Κρατούμενοι

Γίνεται μια αναφορά στα δικαιώματα των κρατουμένων, περιγράφεται το νομικό καθεστώς το οποίο ισχύει για τους κρατούμενους στην Ελλάδα, περιγράφεται η κατάσταση των φυλακών στην Ελλάδα και συγχρόνως η αντιμετώπισή τους απ' το κοινωνικό σύνολο. Έπειτα ακολουθεί η διατύπωση προτάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο Ναρκομανείς / Απεξαρτημένοι

Επιχειρείται μια εννοιολογική προσέγγιση του θέματος. Διατυπώνονται τα αίτια τα οποία οδηγούν στην λήψη ναρκωτικών ουσιών, αναφέρεται η νομοθεσία η οποία ισχύει για τα άτομα αυτά, πως αντιμετωπίζονται από τον ευρύτερο περίγυρο και από διάφορους φορείς. Στην συνέχεια προτείνουμε λύσεις τόσο για την πρόληψη της ναρκομανίας όσο και για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού των απεξαρτημένων ατόμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο Μετανάστες

Αναφέρουμε την έννοια και διακρίνουμε τις κατηγορίες των μεταναστών, διατυπώνουμε τα δικαιώματα τα οποία έχουν και το νομικό καθεστώς το οποίο ισχύει. Έπειτα περιγράφουμε πως αντιμετωπίζονται απ' τη χώρα υποδοχής και την κατάσταση την οποία οι μετανάστες αντιμετωπίζουν στην χώρα αυτή. Παρατίθενται οι οργανισμοί προστασίας αυτών και τέλος οι προτάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο Τσιγγάνοι

Δίδονται ορισμοί και αποσαφηνίζονται έννοιες. Επιχειρούμε αναφορά στα αίτια τα οποία οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό τους, στα δικαιώματά τους και στην αντιμετώπιση αυτών. Τέλος διατυπώνουμε τα προγράμματα κοινωνικής σύνταξης των τσιγγάνων και τις προτάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο Ασθενείς / φορείς του AIDS

Δίδονται ορισμοί των εννοιών. Παρουσιάζονται οι κατηγορίες υψηλού κινδύνου, οι κοινωνικές επιπτώσεις τόσο στους ίδιους όσο και στο κοινωνικό σύνολο και τα δικαιώματα των ασθενών με AIDS.

Έπειτα αναφέρεται η στάση της Εκκλησίας απέναντι στη νόσο, ο ρόλος τον οποίο διαδραματίζουν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και η παρουσίαση έρευνας για την ενημέρωση του κοινού.

Στη συνέχεια διατυπώνονται οι φορείς στήριξης των ασθενών / φορέων με AIDS, και οι προτάσεις μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο Συμπεράσματα – Προτάσεις

Στο τελευταίο αυτό κεφάλαιο γίνεται μια γενική ανακεφαλαίωση η οποία αφορά τις διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού και προτείνονται λύσεις για την αντιμετώπισή του.

Η μεγαλύτερη δυσκολία της έρευνας είναι η έλλειψη ενιαίας εμπειρικής έρευνας που να εξετάζει το φαινόμενο του κοινωνικού στιγματισμού και η βιβλιογραφία δεν είναι ακόμη τόσο πλούσια καθώς το θέμα είναι εξειδικευμένο.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 1^ο

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ & ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ

1.1. Έννοια του κοινωνικού στιγματισμού

Τα ανθρώπινα κοινωνικά συστήματα αναπτύσσουν και διατηρούν κάποια γραπτά και άγραφα πρότυπα αποδεκτής συμπεριφοράς που καθορίζουν τα όρια μέσα στα οποία άτομα και ομάδες τα απαρτίζουν.

Η εκτροπή ή αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι ευδιάκριτη ακριβώς επειδή βρίσκεται εκτός των καθορισμένων ορίων αποδεκτής συμπεριφοράς ή επειδή παραβιάζει κάποιον γραπτό ή άγραφο νόμο της κοινωνίας. Η έννοια της ταυτότητας θέτει τα όρια της «διαφορετικότητας» και προσδιορίζει τα σύνορα και τις σχέσεις αποτελώντας επομένως κομβικό σημείο για την κατανόηση της «κοινωνικής διασύνδεσης». Σύμφωνα με την θεωρία του Έριβιν Γκόφμαν η διαδικασία της εκτροπής είναι απλά και μόνο υπόθεση χαρακτηρισμού της συμπεριφοράς ατόμου ή ομάδας σαν «αποκλίνουσα» από κάποια άλλα άτομα ή κάποια άλλη ομάδα που έχει την κοινωνική δύναμη όχι μόνο να την χαρακτηρίσει σαν αποκλίνουσα αλλά και να κάνει τον χαρακτηρισμό της αποδεκτό¹.

Ο καθηγητής Χάουαρντ Μπέκερ χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «... από την στιγμή που κάποια ομάδα εφαρμόζει τους κανόνες που καθορίζουν την αποδεκτή από την αποκλίνουσα συμπεριφορά σε ένα άτομο ή μια ομάδα και τους χαρακτηρίζει σαν ξένα σώματα, τότε αρκεί αυτός και μόνο ο χαρακτηρισμός για να εξοστρακισθούν... »².

Το εκτρεπόμενο άτομο είναι εκείνο στο οποίο δόθηκε ή «κόλλησε» με επιτυχία ο σχετικός χαρακτηρισμός. Έτσι εύκολα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η εκτροπή ή απόκλιση είναι οτιδήποτε εμείς θελήσουμε να καθορίσουμε,

¹ Βλέπε για περισσότερη ανάλυση ΑΡΧΕΙΑ ΕΨΨΕΠ, 9, 1996 σελ. 27, Στίγμα : Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις

² Όπως πριν, σελ. 27

στιγματίσουμε – αρκεί να έχουμε την εξουσία να το κάνουμε³! «Οι ανθρώπινες κοινωνίες παράγονται και αναπαράγονται μέσω των δικών μας πράξεων και αντιλήψεων. Δημιουργούμε την κοινωνία και ταυτόχρονα είμαστε δημιουργήματά της»⁴.

Ατομα ή ομάδες στιγματίζονται όταν χαρακτηρίζονται :

(α) Από κάποια σωματική δυσμορφία ή παραμόρφωση (με την οποία γεννιέται ή την αποκτά το άτομο σαν συνέπεια ατυχήματος ή ασθένειας π.χ. παραπληγία).

(β) Από κάποια αδυναμία του χαρακτήρα ή κάποιο κηλίδωμα (π.χ. ψυχική ασθένεια, εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες).

(γ) Από φυλετικές, εθνικές ή θρησκευτικές πεποιθήσεις.

Το κοινωνικό στίγμα μπορεί να είναι άμεσα ορατό και αντιληπτό από τους άλλους ή όχι.

Ατομα με ειδικές ανάγκες γίνονται άμεσα αντιληπτά και στιγματίζονται από τον κοινωνικό περίγυρο. Αντίθετα πρώην φυλακισμένοι ή πρώην χρήστες ναρκωτικών ουσιών δεν γίνονται άμεσα αντιληπτοί.

Επιπλέον είναι δυνατό ένα άτομο να συγκεντρώνει και τα τρία παραπάνω χαρακτηριστικά που συνθέτουν την έννοια του στίγματος. Π.χ. ο ασθενής του AIDS που ήδη είναι στιγματισμένος εξ' αιτίας της νόσου είναι δυνατό να εμφανίσει σωματική παραμόρφωση όπως το σάρκωμα του Καπόσι.

Αν επίσης ο πάσχων από AIDS ανήκει σε μια απ' τις ομάδες υψηλού κινδύνου (χρήστες ναρκωτικών, ομοφυλόφιλοι κ.λ.π.) τότε στιγματίζεται διπλά.

Ενώ οι πρώην κρατούμενοι περιορίζονται σε μια από τις τρεις κατηγοριοποιήσεις του στίγματος (κηλίδωση του χαρακτήρα).

Τα αποκλίνοντα άτομα αποκτούν συγκεκριμένο κοινωνικό ρόλο με ανάλογες ψυχοσυναισθηματικές προεκτάσεις, ακριβώς επειδή τα «φυσιολογικά» άτομα τους

³ Όπως πριν, σελ. 27

⁴ Όπως πριν, σελ. 27

αντιμετωπίζουν με συγκεκριμένους τρόπους. Η απόκλιση επιφέρει την ανάλογη ετικέτα και το άτομο στιγματίζεται. Έτσι συνήθως χάνει την ψυχο-κοινωνική του ταυτότητα και σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να καταστραφεί τελείως. Η κοινωνική απόκλιση διαχωρίζεται σε πρωτογενή και δευτερογενή. Η πρώτη αφορά το άτομο που φέρει το χαρακτηριστικό και η δεύτερη αφορά το σύνολο των αντιδράσεων της ομάδας απέναντι στην έκτροπη συμπεριφορά ενός ατόμου ή μιας άλλης ομάδας.

Από την στιγμή που κάποιος «στιγματίζεται» τότε αυτόματα λειτουργούν και οι μηχανισμοί αντίδρασης των άλλων απέναντι σε αυτόν. Κύριοι μηχανισμοί αντίδρασης του κοινωνικού συνόλου είναι η προκατάληψη και η δημιουργία στερεοτύπων⁵.

Η έννοια της προκατάληψης είναι συνώνυμη με την έννοια του προδικασμένου. Κάποιοι την χαρακτηρίζουν σαν *«απόπειρα γενίκευσης που δεν στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία»* (Γκόρντας Άλλπορτ). Άλλοι ερευνητές την βλέπουν σαν *«... άκαμπτη συναισθηματική στάση που δεν επιδέχεται αλλαγή...»*.

Ανεξάρτητα όμως από τις απόψεις των διαφόρων ερευνητών γεγονός παραμένει ότι η προκατάληψη είναι μια εχθρική στάση απέναντι σε ένα άτομο που ανήκει σε κάποια ομάδα, απλά και μόνο επειδή είναι μέλος της. Συνεπώς υποθέτουμε ότι συγκεντρώνει όλες τις ανεπιθύμητες ιδιότητες που χαρακτηρίζουν την ομάδα⁶.

Συνδεδεμένα με τις προκαταλήψεις κάθε είδους είναι τα στερεότυπα και ορίζονται σαν *«... συστήματα δύο ή περισσότερων ετικετών που περιγράφουν την φύση και τα χαρακτηριστικά μιας ολόκληρης ομάδας ή κατηγορίας ατόμων»*.

Τα στερεότυπα κατευθύνουν τους τρόπους με τους οποίους αντιλαμβανόμαστε την πραγματικότητα και αποκλείουν την δυνατότητα διαφοροποίησης ατόμων⁷.

⁵ Για όλα τα παραπάνω βλέπε :ΑΡΧΕΙΑ ΕΨΨΕΠ, 9/1999 σελ. 28, Στίγμα : Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις.

⁶ Όπως πριν, σελ. 28

⁷ Όπως πριν, σελ. 28

Σε κάθε δημοκρατική κοινωνία υπάρχουν πάντοτε πιθανότητες δημιουργίας στερεοτύπων, προκαταλήψεων, πρόσαψης κοινωνικού στιγματισμού και συνεπώς κοινωνικού αποκλεισμού.

«Κοινωνικός αποκλεισμός είναι μια κατάσταση που την προσδιορίζει η έλλειψη :

- *Ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων που η συγκεκριμένη κοινωνία θεωρεί βασικά.*
- *Συμμετοχής στην παραγωγή και την απόλαυση κοινωνικών και δημόσιων αγαθών και*
- *Συμμετοχής στην διαμόρφωση της έννοιας αλλά και στην άσκηση της εξουσίας⁸».*

Τα χαρακτηριστικά τα οποία συγκεντρώνουν τα άτομα τα οποία οδηγούνται στον κοινωνικό αποκλεισμό είναι τα ακόλουθα :

Έλλειψη δυνατότητας άσκησης των κοινωνικών δικαιωμάτων τους, κακή εικόνα για τον εαυτό τους, αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεών τους και κίνδυνο μονιμοποίησης των αναγκών ενίσχυσης και τον στιγματισμό τους.

1.2. Έννοια της ανθρώπινης αξιοπρέπειας

Σε μια δημοκρατική χώρα η σχέση ατόμου και κοινωνίας ρυθμίζεται με συνεχώς δικαιότερο τρόπο από νόμους, στο πλαίσιο των οποίων η ανθρώπινη αξιοπρέπεια φαίνεται να κατέχει σημαντική θέση.

«Το Σύνταγμα του 1975 και συγκεκριμένα η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 αναφέρει ότι : *Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχικήν υποχρέωσιν της Πολιτείας*⁹

⁸ Μουσούρου Λουκία : Κεφάλαιο Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Προστασία στο «Κοινωνικός Αποκλεισμός και Ελληνική Εμπειρία», σελ. 67

⁹ Ιωάννη Ε. Μανωλεσάκη : Ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο Δίκαιο και Κοινωνία, Επιμέλεια Γιώργος Δημ. Κοντογιώργης, ΤΑ ΝΕΑ, Παρατηρητής, σελ. 11, 12

Συνεπώς η αρχή αυτή πρέπει να διέπει την λειτουργία του κρατικού μηχανισμού σε όλες τις πτυχές της και κατ' επέκταση να διακατέχει την οργανωμένη κοινωνική ζωή σε κάθε της εκδήλωση.

«Η έννοια της ανθρώπινης αξιοπρέπειας εμφανίστηκε αμέσως μετά τις αντίστοιχες δικτατορίες καθώς οι νεαρές δημοκρατίες προσπαθούσαν να προσδιορίσουν το πολιτικό τους στίγμα και την ιδεολογική τους ταυτότητα. Ο σεβασμός της ανθρώπινης αξίας θεωρείται αυτονόητο συστατικό κάθε δημοκρατικής Πολιτείας»¹⁰.

Οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών διακηρύσσουν την πίστη τους στα θεμελιακά δικαιώματα του ανθρώπου, στην αξιοπρέπεια και την αξία της ανθρώπινης προσωπικότητας.

Διακηρύσσουν πως είναι αποφασισμένοι να συντελέσουν στην κοινωνική πρόοδο και να δημιουργήσουν καλύτερες συνθήκες ζωής στα πλαίσια μιας ευρύτερης ελευθερίας.

Στις 10 Δεκεμβρίου 1948 προχώρησαν στην ψήφιση άρθρων που αφορούν τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου.

Τα τελευταία χρόνια όμως ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας δεν είναι καθόλου αυτονόητος έστω κι αν κατοχυρώνεται συνταγματικά. *«Ανάμεσα στα εκατομμύρια ανθρώπων που αποτελούν τον σημερινό κόσμο, είναι γεγονός ότι κάποιες ομάδες ανθρώπων δεν μπορούν να βρουν την θέση τους, αποπροσανατολίζονται και τελικά αποκλείονται από το σύνολο»¹¹.*

¹⁰ Όπως πριν, σελ. 11, 12

¹¹ Mimosfa Hafili : Το αίτημα μιας καθολικής πολιτικής για όλες τις κατηγορίες αποκλεισμού στο Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα '99 σελ. 45.

1.3. Ιστορική αναδρομή του κοινωνικού στιγματισμού

«Ο "στιγματίας", λέξη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας αναφερόταν στο πρόσωπο που έφερε στίγματα ή σημεία που είχαν προκληθεί δια καυτηριασμού. Έτσι το στίγμα υποδήλωνε τόσο δερματικές κηλίδες ή σωματικές δυσπλασίες, όσο και μεταφορικά, το κοινωνικά επονείδιστο ελάττωμα ή την εν γένει παραβατική συμπεριφορά του φέροντος¹²».

Ο κοινωνικός στιγματισμός εμφανίζεται στην αρχαία πόλη με την μορφή της διαπόμπευσης¹³ ή αλλιώς του δημόσιου εξευτελισμού εκείνου του οποίου παρέπεσε σε παράπτωμα. Σκοπός ήταν η μεγαλύτερη δυνατή προσβολή του ατόμου και ο παραδειγματισμός του λαού.

Τα πρώτα Χριστιανικά χρόνια υπήρξε διαπόμπευση των οπαδών της νέας αυτής θρησκείας εξ 'αιτίας της πίστης αυτών στα διδάγματα του Ναζωραίου χωρίς να έχουν διαπράξει εγκληματική πράξη¹⁴. Αλλά ακόμη και όταν επικράτησε ο Χριστιανισμός σημειώθηκε διαπόμπευση των οπαδών άλλων θρησκειών.

Η ποινή της διαπόμπευσης¹⁵ κατά τους Βυζαντινούς χρόνους επιβαλλόταν σε όλους εκείνους οι οποίοι είχαν υποπέσει σε κολάσιμα παραπτώματα ανεξαρτήτως φύλου και κοινωνικής τάξεως¹⁶ (π.χ. άρχοντες, πολιτικοί, στρατιωτικοί, βασιλείς κ.λ.π.). Οι πράξεις οι οποίες ήταν υπεύθυνες για την διαπόμπευση αυτών ήταν η κλοπή, η παιδεραστία, οι εμπρησμοί, πλημμελήματα στρατιωτικών και ιερέων, η

¹² Δημήτριος Γ. Μαργιπλής. Το στίγμα και ο κοινωνικός στιγματισμός από την αρχαιότητα και το βυζάντιο έως σήμερα. Κοινωνική Εργασία, τεύχος 59 2000, σελ. 197.

¹³ Η διαπόμπευση εφαρμοζόταν στην αρχαία Ελληνική εποχή και συγκεκριμένα στην Σπάρτη, Βοιωτία, Κάτω Σικελία και Μικρά Ασία : Φ. Κακουλέ Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τόμος Γ΄ Παπαζήση σελ. 184.

¹⁴ Γι' αυτό το θέμα γίνεται λόγος στα μαρτυλόγια και τα αγιολόγια της εποχής, βλ. ενδεικτικά πράξεις Παύλου και Θεκλής, 26 (52, 12). Σημεώνος Μεταφραστή Μάρτυρα Σεργίου και Βάκχου, PG, 115, 528, 1009 του ίδιου, Μαρτυρία του Αγίου Μάρτυρος Εύπλου, τα αναφέρει και ο Φ. Κουκελες σ. 190 (υποσημείωση 9).

¹⁵ Σε αντίθεση της καλής σημασίας της λέξης «πομπή», που δήλωνε την θρησκευτική πομπή και την επίσημη παρέλαση η λέξη «διαπόμπευση» ήταν συνώνυμη με το άτιμο πομπή, κακή πομπή. Φ. Κουκουλες σελ. 184-185.

¹⁶ Στο ίδιο σελ. 188.

μοιχεία, και η μέθη¹⁷. Πριν από τη διαπόμπευση οι ένοχοι συνήθως μαστιγώνονταν και στιγματίζονταν δια της κουράς της κεφαλής τους. Στους άνδρες ξύριζαν τα γένια, τα φρύδια, την κεφαλή ενώ στις γυναίκες αφαιρούσαν το μαντήλι που κάλυβε το κεφάλι τους.

Άλειφαν το πρόσωπο των ενόχων με πίσσα, τους τοποθετούσαν εξανάστροφα πάνω σε ζώα χωρίς σαμάρι και συχνά περιέφεραν αυτούς γυμνούς στους δρόμους. Επίσης για να επιτύχουν μεγαλύτερο χλευασμό άλλαζαν τα ρούχα των ανδρών με γυναικεία κ.λ.π.

Ποινή γνωστή από την αρχαιότητα που εφαρμοζόταν στους Χριστιανούς μάρτυρες. Ο λαός όμως επειδή δεν ήταν ικανοποιημένος από τις παραπάνω τιμωρίες, έβρισκε και άλλους τρόπους των καταδικασθέντων. Κρεμούσαν κουδούνια σε αυτούς, άλειφαν με κόπρα τα πρόσωπά τους, τους έριχναν κώνειο και τους λιθοβολούσαν. Τέλος τους καυτηρίαζαν με πυρακτωμένη σφραγίδα το μέτωπο και αφαιρούσαν μέλη του σώματός τους.

Μετά την άλωση της Κων/πολης το ανώτερο κοινωνικό στρώμα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας επιβάλλει συνεχείς εξισλαμισμούς. Οι Βαλκανικοί λαοί προκειμένου να γλιτώσουν από τις συνεχείς βιαιότητες και ταπεινώσεις και να εξισωθούν κοινωνικά και πολιτικά με τον μουσουλμανικό λαό, ασπάστηκαν τη νέα θρησκεία¹⁸. Οι Χριστιανοί οι οποίοι δεν θέλησαν να προσηλυτιστούν έπρεπε να έχουν τέτοια συμπεριφορά και εξωτερική εμφάνιση ώστε «να θυμίζει ότι είναι υποδεέστεροι, μικρής αξίας χωρίς δικαιώματα»¹⁹.

¹⁷ Φ. Κουκουλες σελ. 188 – 198.

¹⁸ Νικολάϊ Τοντοροφ : Η Βαλκανική Πόλη 15^{ος} – 19^{ος} Αιώνας, θεμέλιο, Αθήνα 1986 τόμος Α σελ. 85-87.

¹⁹ Κ. Κύρης Τουρκία και Βαλκάνια, Εστία, Αθήνα 1986. Το πλήθος των «νεομαρτύρων», όπου ο λόγος της καταδίκης τους ήταν η ομολογία της χριστιανικής τους πίστης, συναινεί στο γεγονός. Βλέπε χαρακτηριστικά π. Γ. Μεταλληνού, Τουρκοκρατία, σ. 98-101, τα αναφέρει ο Δημήτριος Γ. Μαργυτλής «Το στίγμα και ο κοινωνικός στιγματισμός από την αρχαιότητα και το Βυζάντιο έως σήμερα» στο Κοινωνική Εργασία. Τεύχος 59 2000 σελ. 199 (υποσημείωση 15).

Στην εποχή μας παρ' ό τι θα περίμενε κανείς ότι το φαινόμενο του κοινωνικού στιγματισμού θα είχε εξαλειφθεί, δυστυχώς πλήθος παραδειγμάτων βεβαιώνουν τη παρουσία του. Ο στιγματισμός και η διαπόμπευση εκδηλώνονται με διαφορετικούς τρόπους σε σχέση με το παρελθόν αλλά πάντα με τα ίδια αποτελέσματα.

Καθημερινά ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατασπλώνεται από τα Μ.Μ.Ε. τα οποία αναπαράγουν τον αποκλεισμό ατόμων και ομάδων.

Τα Μ.Μ.Ε. είναι εκείνα τα οποία δεν αναλύουν σε βάθος τα κοινωνικά προβλήματα με σκοπό την εύρεση λύσεων, αλλά αντίθετα περιορίζονται στην ψυχρή περιγραφή αυτών με τη χρήση κραυγαλέων τίτλων.

Η απόδοση εγκληματικών ετικετών όπως «δράκος», «καταχρηστής», αμέσως μετά την αποκάλυψη κάποιου εγκλήματος αποτελεί συνηθισμένη πρακτική της μεγαλύτερης μερίδας του τύπου.

Ο κοινωνικός στιγματισμός στις μέρες μας διαιωνίζεται άκριτα από φορείς της λεγόμενης «τέταρτης εξουσίας».

1.4. Κατηγορίες ατόμων που δέχονται κοινωνικό στιγματισμό

Κατηγορίες υψηλού κινδύνου, δηλ. κατηγορίες που ταμ έλη τους έχουν αυξημένες πιθανότητες να περιέλθουν στην κατάσταση των «κοινωνικά στιγματισμένων» δεν είναι ασφαλώς μόνο εκείνες που τις προσδιορίζει η «ετερότητα» ως προς τη φύση, την εθνική ταυτότητα, τη γλώσσα και τη θρησκεία.

Είναι και όλες εκείνες οι κατηγορίες οι οποίες έχουν χαρακτηριστικά τα οποία ο κοινωνικός περίγυρος θεωρεί ως «μειονεξίες» και τα οποία πράγματι προσδιορίζουν τις κοινωνικές και οικονομικές δυνατότητες των ατόμων αυτών.

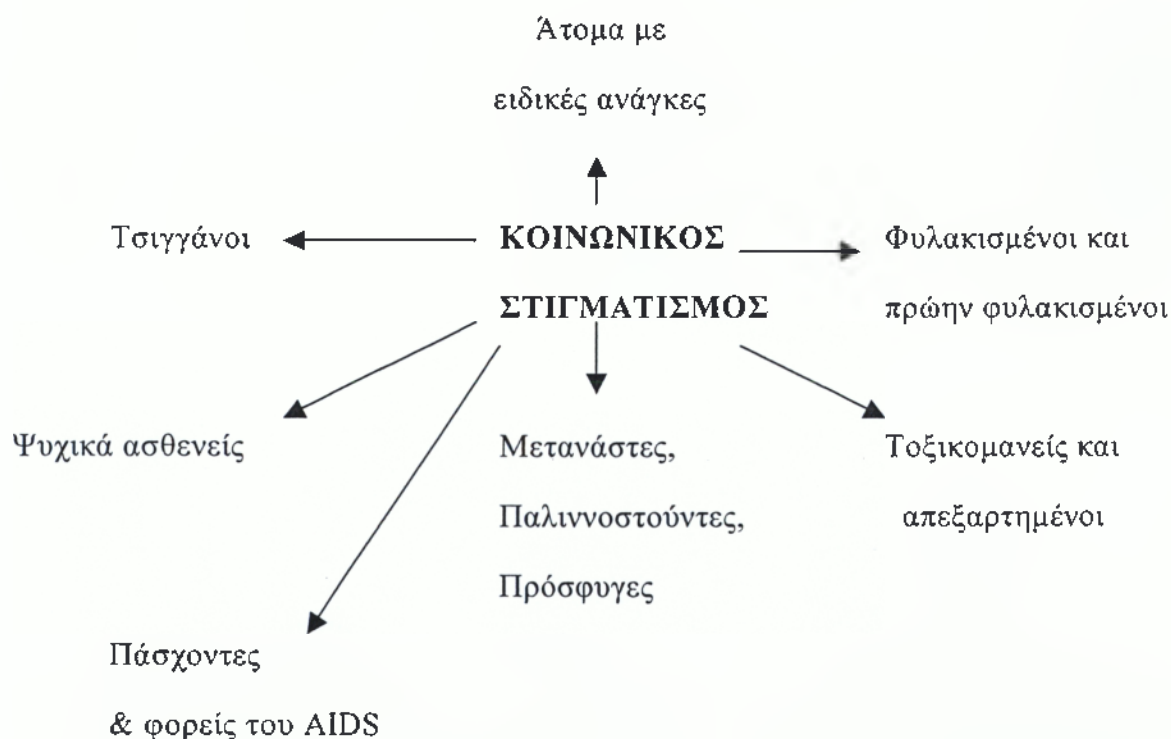
«Κοινωνικά αποκλεισμένοι είναι αυτοί που η ζωή τους οδηγεί στο περιθώριο, εκεί όπου τα κοινωνικά δικαιώματα καταργούνται και η κοινωνική προκατάληψη τους

στιγματίζει ανεξίτηλα – αποκλεισμένοι από κάθε είδους αγαθά και κοινωνικές υπηρεσίες, στερούνται ό,τι απολαμβάνει η πλειοψηφία των πολιτών»²⁰.

Παρατίθενται οι παρακάτω κατηγορίες ατόμων, ως εκείνες που συνθέτουν τον κόσμο των κοινωνικά αποκλεισμένων «άτομα με ειδικές ανάγκες, αποφυλακισμένοι, τοξικομανείς, παράνομοι μετανάστες, παλιννοστούντες, πρόσφυγες, τσιγγάνοι, χρονίως πάσχοντες και πάσχοντες ή φορείς του AIDS».

Πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι ο κοινωνικά αποκλεισμένος συχνά συμπαράσχει και άλλους στον κίνδυνο και τη διαδικασία αποκλεισμού. Αυτά τα δευτερογενή θύματα αποκλεισμού είναι συνήθως τα μέλη της οικογένειάς του.

Κατηγορίες πληθυσμού σε υψηλό κίνδυνο κοινωνικού στιγματισμού

ΠΗΓΗ : Ιδία Έρευνα

²⁰ MIMOZA Hafizi: Το αίτημα μιας καθολικής πολιτικής για όλες τις κατηγορίες αποκλεισμού, στο : «Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός». Εταιρεία Πουλάντχας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 199 σελ. 48.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 2^ο

Α.Μ.Ε.Α. (Άτομα με Ειδικές ανάγκες)

2.1. Ορισμός και κατηγορίες

Ο «όρος» «άτομα με ειδικές ανάγκες²¹» αναφέρεται σε οποιοδήποτε άτομο, που δεν μπορεί να εξασφαλίσει μια φυσιολογική ζωή, να συμμετάσχει στη γενική και επαγγελματική κατάρτιση, να εξεύρει εργασία ή να έχει πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία, λόγω κάποιας ειδικής ανεπάρκειας ή δυσλειτουργίας που οφείλεται σε φυσικούς, διανοητικούς ή κοινωνικούς παράγοντες²².

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες διακρίνονται σε δύο κατηγορίες :

α) Στα άτομα με σωματική αναπηρία, όταν κάποιο μέλος του ανθρώπινου σώματος λείπει ή είναι άχρηστο εξαιτίας σοβαρής βλάβης

β) Στα άτομα με διανοητική ή πνευματική αναπηρία, όταν είναι αποτέλεσμα ψυχικής αρρώστιας ή βλάβης του εγκεφάλου.

Πιο συγκεκριμένα ΑΜΕΑ θεωρούνται :

α) «Οι τυφλοί και όσοι έχουν διαταραχές στην όραση

β) Οι κωφοί και βαρήκοοι

γ) Άτομα με κινητικά προβλήματα

δ) Άτομα με νοηματική καθυστέρηση

ε) Άτομα που πάσχουν από ψυχικές νόσους

στ) Επιληπτικά άτομα

ζ) Άτομα με διαταραχές της προσωπικότητας

η) Άτομα που πάσχουν από την ασθένεια του Χάνσεν

²¹ Ο όρος «άτομα με ειδικές ανάγκες» εμφανίζεται για πρώτη φορά με την ψήφιση του Ν.1648/86 και έτσι καταργούνται αναχρονιστικές αντιλήψεις όπως εκείνη του Ν.1143/81, «αποκλίνονται εκ του φυσιολογικού άτομα» Μ. Καΐλα, Ν. Πολεμικός, Γ. Φιλίππου, ΑΜΕΑ, Ελληνικά Γράμματα Τόμος Α, Αθήνα 1994, σ. 78

²² Σάββας Παπαλέτρου – Νίκος Φακιάλας : Φραγμοί στην εκπαίδευση ατόμων με ειδικές ανάγκες, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τόμος Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σ. 452

2.2. Δικαιώματα των ΑΜΕΑ

Ο άνθρωπος το ότι ζει, εργάζεται και συνυπάρχει με άλλους ανθρώπους μέσα σε μια κοινωνία δημιουργεί ταυτόχρονα υποχρεώσεις αλλά και δικαιώματα. Το δικαίωμα της ζωής είναι δικαίωμα του κάθε ανθρώπου. Τα δικαιώματα καταχτήθηκαν και ορίστηκαν με μοναδικό κριτήριο την ίδια την ζωή και όχι την αρτιμέλεια, την ακοή, την όραση. Επομένως υποχρέωση της πολιτείας είναι να αναγνωρίσει νομοθετικά αλλά και ουσιαστικά τα δικαιώματα των πολιτών της, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των μελών της που δημιουργούνται μέσα από τα συγκεκριμένα προβλήματα, με σκοπό να τα αντιμετωπίσει. Τα δικαιώματα των ΑΜΕΑ πρωτοδιακηρύχθηκαν το 1975 από την Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών.

«Η Γενική Συνέλευση των Η.Ε. τονίζει ότι όλα τα ανάπηρα άτομα ανεξαρτήτου φύλου, μορφής αναπηρίας, θρησκείας, χρώματος, φυλής, οικονομικής ή άλλης κατάστασης έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους συμπολίτες της ίδιας ηλικίας. Αυτό συνεπάγεται ότι πρώτα και κύρια έχουν δικαίωμα σε μια καθώς πρέπει ζωή, όσο το δυνατόν κανονική²⁴».

Πιο πρόσφατη διακήρυξη για τα δικαιώματα των ΑΜΕΑ είναι του Sundberg 1981. Στην οποία τονίζεται η αναγκαιότητα να ληφθούν μέτρα ώστε οι διατάξεις και οι αρχές της συμμετοχής, ένταξης και ανάπτυξης της προσωπικότητας να γίνουν σεβαστές. Καθώς επίσης ότι θα πρέπει τα ΑΜΕΑ να επιμελούνται υπηρεσιών επανεκπαίδευσης και άλλων μορφών υποστήριξης που είναι αναγκαίες για την αντιμετώπιση των δυσκολιών της αναπηρίας, έτσι ώστε να ενταχθούν στην κοινωνία ολοκληρωτικά και εποικοδομητικά²⁵.

²⁴ Δικαιώματα Αναπήρων Κοινωνική Εργασία Τεύχος 34^ο Αθήνα 1999 σ. 100

²⁵ στο ίδιο, σ. 100

«Στην Ελλάδα η παραπάνω διακήρυξη δεν έχει διατυπωθεί νομοθετικά παρά μόνο έχει αντιμετωπιστεί αποσπασματικά και περιστασιακά με νομοθετήματα που απλώς άγγιζαν το πρόβλημα»²⁶.

Συγκεκριμένα τα βασικά δικαιώματα των ΑΜΕΑ αναφέρονται στα εξής :

2.2.1. Τα Δικαιώματα των ΑΜΕΑ στην εκπαίδευση

Ως πολίτες της χώρας τα ΑΜΕΑ έχουν δικαίωμα στην δωρεάν παιδεία (προσφορά δωρεάν συγγραμμάτων Braille, βοηθήματα). Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες έχουν δικαίωμα να μην υφίστανται τυποποίηση της διαφοράς τους, η οποία γίνεται με τη δημιουργία «ειδικών» εκπαιδευτικών χώρων, έχουν δικαίωμα να ζουν και να εκπαιδεύονται στα συνηθισμένα σχολεία σαν όλα τα άλλα «κανονικά» παιδιά²⁷. Τα παιδιά με αναπηρίες (κινητικές, ψυχικές) και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν τη βασική (παιδεία) μόρφωση και τους ίδιους τίτλους σπουδών με τα άλλα παιδιά²⁸. Τέλος έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν σε προσπελάσιμη για τις ικανότητές τους εκπαίδευση στα συνηθισμένα εκπαιδευτήρια (π.χ. ράμπες, ειδικές τουαλέτες).

2.2.2. Το Δικαίωμα των ΑΜΕΑ στην εργασία

Τα ΑΜΕΑ έχουν το δικαίωμα να εργάζονται με αμοιβή, έτσι ώστε να εξασφαλίζουν ποιοτικά ανάλογη ζωή μ' αυτή των εργαζομένων στην ίδια εργασία²⁹..

Δικαιούται επίσης :

²⁶ Στο ίδιο σ. 101

²⁷ Αναφέρεται στο Δικαίωμα αναπήρων, Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 34, 1994, σ. 101

²⁸ Βλέπε Άτομα με ειδικές ανάγκες. Επιμέλεια Μ. Καϊλα – Ν. Πολεμικός – Γ. Φιλίππου, Ελληνικά Γράμματα, Τόμος Α Αθήνα 1994, σ. 77

²⁹ Αναφέρεται στα Δικαιώματα Αναπήρων, Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 340, 1994, σ. 102

α) Ένα χώρο εργασίας ο οποίος να διαθέτει τον μηχανολογικό εξοπλισμό που απαιτείται για την ενίσχυση των περιορισμένων ικανοτήτων των εργαζομένων με αναπηρίες

β) Χώροι εργασίας οι οποίοι να είναι προσπελάσιμοι προκειμένου να μπορούν οι κινητικά, ιδιαίτερα ανάπηροι (τα αναπηρικά αμαξίδια) να τους προσεγγίζουν.

2.2.3. Το Δικαίωμα των ΑΜΕΑ για κατοικία και ανεξάρτητη ζωή

Όλοι οι άνθρωποι με ειδικές ανάγκες έχουν δικαίωμα να ζουν σε κατοικία ειδικά σχεδιασμένη και εξοπλισμένη, ώστε να ζουν ανεξάρτητα χωρίς να παραβιάζεται και να ελέγχεται η ιδιωτική τους ζωή³⁰. Επίσης έχουν δικαίωμα να ζουν ανεξάρτητα μέσα στην κοινωνία χωρίς την κηδεμονία των οικογενειών τους και διαχείριση των υποθέσεών τους από τις ιδιωτικές ή δημόσιες υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας. Έτσι τα άτομα αυτά δικαιούνται :

α) Σπίτια κατάλληλα διαμορφωμένα γι' αυτούς με ράμπες και ανελκυστήρες. Στην περίπτωση που η προσπελασιμότητα είναι αδύνατο να αποκατασταθεί θα πρέπει σε σύντομο χρόνο να μεταστεγαστούν σε προσπελάσιμα σπίτια, στην ίδια περιοχή

β) Υπηρεσία υπεύθυνη για τη συντήρηση και τον έλεγχο των μηχανολογικών εγκαταστάσεων (ανελκυστήρων) και των συσκευών ασφαλείας (λ.χ. συστημάτων πυρόσβεσης)

γ) Προμήθεια, εγκατάσταση και συντήρηση όλων των απαραίτητων μηχανολογικών και νέων τεχνολογικών εφαρμογών, ώστε να μπορούν να ζουν και να αυτοεξυπηρετούνται μέσα στην κατοικία τους. Όλες οι εφαρμογές θα πρέπει να είναι απλές στην χρήση τους για να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους τους ανθρώπους με αναπηρίες

³⁰ Βλέπε : Δικαιώματα Αναπήρων, Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 34°, 1994, σ. 102

δ) Τέλος, δημιουργία από την ΔΕΗ, ΟΤΕ και τους οργανισμούς Ύδρευσης εναλλακτικού δικτύου παροχής για τους χρήστες με ΕΑ που θα λειτουργεί σε περίπτωση βλάβης του κυρίως δικτύου. Καθώς και ευκολίες στον τρόπο πληρωμής των λογαριασμών όπως π.χ. από το σπίτι τους μέσω δικτύων Η/Υ.

2.2.4. Το Δικαίωμα των ΑΜΕΑ στην προσπελασιμότητα στο κοινωνικό περιβάλλον

Τα ΑΜΕΑ έχουν δικαίωμα να μετακινούνται ελεύθερα και με ασφάλεια μέσα στην πόλη³¹. Επομένως δικαιούνται :

α) Δρόμος, πεζοδρόμια, δημόσια και κοινόχρηστα κτίρια, καταστήματα, κέντρα ψυχαγωγίας με πρόσβαση σ' αυτά.

β) Μέσα μαζικής μεταφοράς όπως ειδικά λεωφορεία, ευρύχωρα ταξί, κατάλληλα για ανθρώπους με χαρακτηριστικούς περιορισμούς στις ικανότητές τους (π.χ. ανθρώπους εξαρτημένους από αναπνευστικές συσκευές, χειριστές αναπηρικών καθισμάτων).

2.2.5. Το Δικαίωμα των ΑΜΕΑ για αποκατάσταση – υγεία

Τα ΑΜΕΑ έχουν επίσης δικαίωμα³²:

- να αποκατασταθούν ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας
- να επανεκπαιδευτούν για να μάθουν να ζουν με την αναπηρία τους
- να αποκτήσουν τη μέγιστη δυνατή ικανότητα για να αναπτύξουν τις δεξιότητες και τις ικανότητες που έχουν απομείνει ώστε να συμμετέχουν σε όλες (ή σχεδόν σε όλες) τις κοινωνικές και παραγωγικές διαδικασίες
- να επιλέγουν τις συνθήκες και τους όρους της νοσηλείας τους

³¹ Στο ίδιο σ. 102

³² στο ίδιο σ. 102

2.2.6. Το Δικαίωμα των ΑΜΕΑ για αντίσταση στις αρνητικές διακρίσεις

Ως πολίτες έχουν δικαίωμα να αντισταθούν σε κάθε τι που τους χρεώνει αυθαίρετα το στίγμα του αρρώστου, του ανίκανου, του επικίνδυνου και τους σπρώχνει στην απομόνωση των ειδικών ιδρυμάτων, ασύλων, «ειδικών» σχολείων. Καθώς επίσης να αντισταθούν σε κάθε ένα άτομο, θεσμό ή κοινωνική – πολιτική ομάδα που δημιουργεί ή ενθαρρύνει τη δημιουργία κοινωνικών και οικονομικών εμποδίων.

2.3. Οι νομοθετικές και θεσμικές παρεμβάσεις στην Ελλάδα για ΑΜΕΑ

Στη συνέχεια, γίνεται μια σύντομη αναφορά στο θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο που αφορά τα ΑΜΕΑ³³. Για πρώτη φορά γίνεται αναφορά για την υποχρέωση της Πολιτείας να φροντίζει και να μεριμνά υπέρ των ΑΜΕΑ στο άρθρο 21 του νέου Συντάγματος της Ελλάδας που ψηφίστηκε το 1975. Ενώ ο πρώτος νόμος που ψηφίζεται είναι ο Ν.904/51 ο οποίος αναφέρεται στην εκπαίδευση των τυφλών και την επιδοματική πολιτική, το τελευταία βρίσκει εφαρμογή μετά από 15 χρόνια. Το 1977 ψηφίζεται ο Ν.612/77 με τον οποίο παρέχεται πλήρης σύνταξη γήρατος στα 15 χρόνια, στους εργαζόμενους τυφλούς. Δύο χρόνια αργότερα το 1979 καταργείται η υποχρέωση ορισμένων κατηγοριών ΑΜΕΑ να δίνουν εξετάσεις για την εισαγωγή τους στα Πανεπιστήμια. Το πρώτο βήμα για την δημιουργία ειδικής εκπαίδευσης γίνεται το 1981 με την ψήφιση του Ν1143/81 που μάλιστα αναφέρει τα ΑΜΕΑ με τον τίτλο «αποκλίνοντα εκ του φυσιολογικού άτομα». Τα νομοθετήματα αυτής της περιόδου που από το 1951 – 1981 είναι λίγα και αποτελούν ενδείξεις προθέσεων, όχι μόνο δεν αποδυνάμωσαν τις κοινωνικές προκαταλήψεις για τα άτομα αυτά αλλά

³³ Βλέπε αναλυτικά την εξέλιξη της νομοθεσίας που αφορά τα ΑΜΕΑ από το 1950 μέχρι σήμερα στα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, Επιμέλεια Μ. Καϊλα – Ν. Πολεμικός – Γ. Φιλίππου, Ελληνικά Γράμματα, Τόμος Α΄, Αθήνα 1994 σ. 69-79. Καθώς επίσης και Μ. Καϊλα – Ν. Πολεμικός – Γ. Φιλίππου, Φραγμοί στην εκπαίδευση ΑΜΕΑ, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α΄, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999 σ. 456-457

πολλές φορές τις δυνάμωσαν με όρους και τίτλους που ενίσχυαν το κοινωνικό στιγματισμό.

Από το 1981 και μετά γίνεται μια ουσιαστική προσπάθεια για τη κατάρρευση του νομοθετικού κοινωνικού ρατσισμού. Έτσι το 1982 ψηφίζεται ο Ν.1920/82 με τον οποίο υποχρεώνεται η Πολιτεία να προσλαμβάνει ΑΜΕΑ, σε 5% ποσοστό σε όλους τους διαγωνισμούς και ακολουθεί το 1985 ο Ν.1579/85 ο οποίος θέτει για πρώτη φορά τις βάσεις ενός πλαισίου προσπελασιμότητας προκειμένου να μπορούν τα άτομα με κινητικά προβλήματα να προσεγγίζουν τους χώρους επιλογής τους. Τον ίδιο χρόνο ψηφίζεται ο Ν.1566/85 που αφορά τη δομή και οργάνωση της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης. Τα άρθρα 32-36 του νόμου αυτού αναφέρονται στην υποχρέωση της Πολιτείας για την ανάπτυξη της ειδικής αγωγής και την προσφορά υπηρεσιών και μέσων, ώστε τα ΑΜΕΑ να μπορούν να εκπαιδευτούν καθώς επίσης με τον νόμο αυτό καταργούνται αναχρονιστικές φορολογίες όπως εκείνη του Ν.1143/81 «αποκλίνοντα εκ του φυσιολογικών άτομα» η οποία αντικαθίσταται με τον όρο «ΑΜΕΑ». Για την επαγγελματική κατάρτιση και απασχόληση θεσπίζονται σημαντικά μέτρα με την ψήφιση του Ν.1648/86. Τα νομοθετήματα που θεσπίστηκαν αυτήν την χρονική περίοδο συνέβαλαν στον περιορισμό των κοινωνικών προκαταλήψεων απέναντι στα ΑΜΕΑ.

2.4. Η αντιμετώπιση τους από το κοινωνικό σύνολο

Η δυνατότητα επιλογής και συμμετοχής όλων των μελών μιας κοινωνίας στις κοινωνικές δραστηριότητες είναι αυτονόητο δικαίωμα κάθε ατόμου. Αυτό όμως περιορίζεται σημαντικά στην περίπτωση των ΑΜΕΑ. Στις σύγχρονες κοινωνίες μια οποιαδήποτε απόκλιση από το ιδεατό πρότυπο του απόλυτα, σωματικά και πνευματικά, υγιή ανθρώπου οδηγεί συχνά τα μη αρτιμελή ή πνευματικά υγιή άτομα

να στιγματίζονται με αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό τους, από τις περισσότερες δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής.

Τα ΑΜΕΑ χρεώνονται με το στίγμα του αρρώστου, του ανίκανου, του επικίνδυνου με άμεση συνέπεια στην απόρριψη³⁴, απομόνωση και τον αποκλεισμό τους από κάθε κοινωνική, επαγγελματική, εκπαιδευτική δραστηριότητα. *«Η απόρριψη αυτή φαίνεται σε διάφορες εκδηλώσεις των φυσιολογικών ατόμων όπως, όταν ο αστυνομικός από οίκτο δεν δίνει κλήση σε ΑΜΕΑ για κάποια παράβαση, όταν ο διαβάτης παίρνει από το χέρι ένα τυφλό να τον περάσει απέναντι, όταν ο καθηγητής απαλλάσσει το μαθητή με ειδικές ανάγκες από τις υποχρεώσεις της τάξης. Αυτές είναι κάποιες ενδεικτικές περιπτώσεις. Είναι δύσκολο για τους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες να αποφύγουν την απόρριψη, ακόμα και την καλοπροαίρετη»³⁵.*

Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να δείξουμε πως τα ΑΜΕΑ αποκλείονται από διάφορους τομείς της ανθρώπινης δράσης και ζωής.

2.4.1. Αποκλεισμός των ΑΜΕΑ από τον περιβάλλοντα χώρο

Η πολεοδομική οργάνωση και ο σχεδιασμός του αστικού χώρου στην Ελλάδα εμποδίζει και συχνά αποκλείει τα ΑΜΕΑ από την συμμετοχή και την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνική ζωή. Ο αστικός περιβαλλοντικός χώρος είτε αυτός αφορά το δημόσιο ή τον ιδιωτικό χώρο (νοσοκομεία, δημόσια κτίρια, κατοικίες, κέντρα ψυχαγωγίας) είτε τα μέσα μαζικής μεταφοράς (λεωφορεία, τρόλεϊ) είναι σχεδιασμένος για να χρησιμοποιείται από άτομα με πλήρη κινητική αυτοδυναμία και

³⁴ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση φοιτήτριας με ΕΑ για το πώς αντιλαμβάνεται την απόρριψη από τις συμμαθήτριάς της. Διηγείται πως κάθε φορά που συμμετέχει σε μια παρέα όπου γίνεται καρτιστική κουβέντα η συζήτηση αλλάζει «Σταματούν να μιλάνε για τ' αγόρια, για τα ραντεβού και το σεξ, τα δημοφιλή τους θέματα. Αρχίζουν να μιλάνε για τους καθηγητές, για τις απαιτήσεις των σπουδών και τα βιβλία. Ξέρω ότι νομίζουν πως με προστατεύουν από μια πιθανή οδυνηρή κατάσταση, αλλά έτσι, δημιουργούν μια οδυνηρότερη. Με την εσκεμμένη τους «ευγένεια» με απορρίπτουν ως γυναίκα και με υποβιβάζουν σ' ένα είδος ιδιαίτερου κόσμου ο οποίος, όπως αποφασίζουν, είναι βολικότερος για μένα. Προσπάθησα να συμμετάσχω στις συζητήσεις τους, καταλαμβάνονται όμως από αμηχανία και βρίσκουν δικαιολογίες για να φύγουν» Λεο Μπουσκαλιά, Άτομα με ειδικές ανάγκες και οι γονείς τους, Γλάρος, Αθήνα 1993, σ. 230

³⁵ Στο ίδιο, σ. 230-231

με συγκεκριμένα βιολογικά χαρακτηριστικά (ύψος, ηλικία). Η περιορισμένη αυτή ελευθερία μετακίνησης επιβάλλει το άτομο στην απομόνωση και την περιθωριοποίηση του.

«Η περιορισμένη ελευθερία μετακίνησης λειτουργεί για το άτομο με ειδικές ανάγκες δεσμευτικά σε κοινωνικό και ψυχολογικό επίπεδα, με τον αποκλεισμό τους αφενός από το κτισμένο περιβάλλον, μέσω του περιορισμού της ελευθερίας κίνησης, και τον αυτοαποκλεισμό του αφετέρου, εξαιτίας και του συναισθήματος απώλειας που αισθάνεται και της αδυναμίας πραγμάτωσης των επιθυμιών του»³⁶. Επίσης μια απροσπέλαστη πόλη εντείνει το βαθμό της αναπηρίας ενός ατόμου και λειτουργεί αρνητικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Σύμφωνα με έρευνα που έγινε στην Αθήνα για την προσπελασιμότητα των ΑΜΕΑ δείχνει ακριβώς την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στον Ελληνικό χώρο. Αναφέρουμε ενδεικτικά ορισμένα σημεία της έρευνας :

α) Προσπελασιμότητα των ΑΜΕΑ στον εκπαιδευτικό χώρο

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Εκπαίδευση/ Βαθμός προσπελ/τας	Πολύ καλή	Καλή	Μέτρια		Κακή		Πολύ κακή		Σύνολο	
			A/A	%	A/A	%	A/A	%	A/A	%
Ανώτατη Εκπαίδευση			1	10	5	50	4	40	10	100
Ανώτερη Εκπαίδευση							4	100	4	100

Πίνακας 1: Αριθμητική και ποσοστιαία κατανομή ερωτώμενων με βάση τον βαθμό προσπελασιμότητας στα εκπαιδευτικά κτίρια

Πηγή : Επιτόπια απογραφή 1992 (Από το Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού Σήλια – Βασιλική Νικολαΐδου. Ο αποκλεισμός των ΑΜΕΑ. Τόμος Α ΕΚΚΕ 1999, σελ. 438).

³⁶ Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, Σήλια – Βασιλική Νικολαΐδου, ο αποκλεισμός των Ατόμων με ειδικές ανάγκες, Τόμος Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σ. 427

Στο πίνακα 1 διαφαίνεται ο βαθμός προσπελασιμότητας από ΑΜΕΑ στα 10 ανώτατα και στα 4 ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα που βρίσκονται στην Αθήνα. Φαίνεται καθαρά ότι το δικαίωμα για μόρφωση είναι απαγορευτικό για τα ΑΜΕΑ αφού η προσπελασιμότητα στα εκπαιδευτικά κτίρια είναι κακή και πολύ κακή και φθάνει το 90% στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και 100% στα ανώτερα.

β) Προσπελασιμότητα στα κέντρα ψυχαγωγίας και στα πολιτιστικά κέντρα

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Κέντρα Ψυχαγωγίας/ Βαθμός προσπελ/τας	Πολύ καλή Α/Α %	Καλή Α/Α %	Μέτρια Α/Α %	Κακή Α/Α %	Πολύ κακή Α/Α %	Σύνολο Α/Α %
Θέατρα	11 28,9	5 13,16	2 13,16	5 13,16	15 39,48	38 100
Κινηματογράφος	7 23,3	7 23,3	8 26,7		8 26,7	30 100

Πίνακας 2: Αριθμητική και ποσοστιαία κατανομή ερωτώμενων με βάση τον βαθμό προσπελασιμότητας στα κέντρα ψυχαγωγίας.

Πηγή : Επιτόπια απογραφή 1993 (Διαστάσεις Κοιν. Αποκλεισμού στην Ελλάδα, σελ. 439)

Στον πίνακα 2 διαφαίνεται ο βαθμός προσπελασιμότητας των κέντρων ψυχαγωγίας (38 θέατρα, 30 κινηματογράφοι) που και σ' αυτούς τους χώρους είναι προβληματική αφού τα περισσότερα βρίσκονται σε υπόγεια, ταράτσες και δεν διαθέτουν ούτε τους στοιχειώδεις κοινόχρηστους χώρους. Από τον πίνακα προκύπτει ότι η κακή και πολύ κακή υπερτερεί τόσο στα θέατρα όσο και τους κινηματογράφους (52,64% και 60,55%) έναντι της καλής και της πολύ καλής (42,06% και 46,6% αντίστοιχα).

γ) Προσπελασιμότητα στα μέσα μαζικής μεταφοράς

Η κατάσταση και σε αυτόν τον τομέα είναι δραματική για τα ΑΜΕΑ. Η απομόνωση και ο αποκλεισμός των ΑΜΕΑ από τον αστικό χώρο είναι αποτέλεσμα και της αδυναμίας τους να χρησιμοποιήσουν τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Τα λεωφορεία, τρόλεϊ είναι αδύνατο να χρησιμοποιηθούν από τα ΑΜΕΑ λόγω των φυσικών εμποδίων (ψηλά σκαλοπάτια, κακές χειρολαβές) του ακανόνιστου ωραρίου και του μεγάλου συνωστισμού τόσο στην είσοδο, όσο και στην έξοδο. Ο πίνακας 3 μας δείχνει καλύτερα την κατάσταση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Μεταφορικά μέσα / Βαθμός προσπελ/τας	Πολύ καλή Α/Α %	Καλή Α/Α %	Μέτρια Α/Α %	Κακή Α/Α %	Πολύ κακή Α/Α %	Σύνολο Α/Α %
Σταθμοί ΗΣΑΠ	1 2,5	2 5	5 1,25	6 15	26 69	40 100
Είσοδοι – έξοδοι						

Πίνακας 3: Αριθμητική και ποσοστιαία κατανομή ερωτώμενων με βάση τον βαθμό προσπελασιμότητας στα μέσα μαζικής μεταφοράς (Αθήνα).

Πηγή : Επιτόπια απογραφή 1993 (Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, σελ. 441)

Ποσοστό 84% των σταθμών του ηλεκτρισμού παρουσιάζει κακή και πολύ κακή προσβασιμότητα.

Πρέπει όμως να αναφέρουμε ότι τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια για την αντιμετώπιση του θέματος της προσπελασιμότητας από τους οργανισμούς που ασχολούνται με τα ΑΜΕΑ. Συγκεκριμένα στο ΥΠΕΧΩΔΕ έχει συστηθεί γραφείο ατόμων με ειδικές ανάγκες που αποτελείται από 2 ομάδες εργασίας. Η πρώτη ασχολείται με τη συλλογή συμβουλευτικών οδηγιών για τη διαμόρφωση των χώρων

κίνησης των πεζών με στόχο την εξασφάλιση συνθηκών αυτόνομης διακίνησης των ΑΜΕΑ. Η δεύτερη ομάδα ασχολείται με τη διαμόρφωση σημάτων και την ευαισθητοποίηση του κοινού στο θέμα αυτό. Οι προσπάθειες αυτές αν και είναι θετικές παραμένουν αποσπασματικές και σε μεγάλο βαθμό μη εκτελέσιμες.

2.4.2. Αποκλεισμός των ΑΜΕΑ από την εκπαίδευση

Παρόλο που τα τελευταία χρόνια έχει γίνει σημαντική προσπάθεια από μέρος της Πολιτείας για την αποδυνάμωση εκείνων των αντιλήψεων που ήθελαν τα ΑΜΕΑ ανεκπαίdeυτα μένουν ωστόσο πολλά προβλήματα, τα οποία μειώνουν τη δυνατότητα συμμετοχής τους στην εκπαίδευση, δημιουργώντας ένα είδος έμμεσου αποκλεισμού από το δικαίωμα για μόρφωση.

Στα προβλήματα³⁷ αυτά που έχουν ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό των ΑΜΕΑ από την εκπαίδευση θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

Τα περισσότερα σχολεία ειδικής αγωγής είναι συγκεντρωμένα στα μεγάλα αστικά κέντρα με αποτέλεσμα τα άτομα που ζουν στην επαρχία να μην έχουν τη δυνατότητα φοίτησης σ' αυτά. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο έντονο από το γεγονός ότι τα σχολεία ειδικής αγωγής που διαθέτουν οικοτροφεία και μπορούν να διαμείνουν σε αυτά είναι περιορισμένα. Επιπλέον το σύστημα μεταφοράς των παιδιών από το σπίτι στο σχολείο είναι ανύπαρκτο.

Ένα άλλο πρόβλημα που υπάρχει είναι ότι η λειτουργία των σχολείων ειδικής αγωγής είναι δύσκολη και πολλές φορές αδύνατη λόγω της έλλειψης σε προσωπικό (κυρίως λόγω της μη ύπαρξης ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος κατάρτισης διδακτικού προσωπικού για την εκπαίδευση των ΑΜΕΑ) και υλικοτεχνικής υποδομής.

³⁷ Βλέπε αναλυτικά στο Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, Μιχάλης Κασσιντάκης – Σάββας Παπαπέτρου – Νίκος Φακιάλας, Φραγμοί στην εκπαίδευση ΑΜΕΑ, Τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σελ. 460-462

Ωστόσο πιο έντονος είναι ο αποκλεισμός των ΑΜΕΑ από την τριτοβάθμια εκπαίδευση λόγω ότι ορισμένες κατηγορίες (τυφλοί, κωφάλαλοι, πάσχοντες από μεσογειακή αναιμία) εισάγονται στα πανεπιστημιακά τμήματα χωρίς εξετάσεις. Ενώ αντίθετα άλλες κατηγορίες εξετάζονται με γραπτές ή προφορικές εξετάσεις ανάλογα με την περίπτωση. Κατά τον ίδιο χρόνο, με το ίδιο πρόγραμμα και με τα ίδια θέματα με το οποίο γίνονται οι Γενικές Εξετάσεις γι' αυτούς τους υποψηφίους. Η διάκριση αυτή θεωρείται από πολλούς άδικη.

Η κατάσταση όμως που θα αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτά με την εισαγωγή τους στα πανεπιστήμια είναι τραγική. Το πρόβλημα εστιάζεται στην έλλειψη ειδικών διαδρόμων πρόσβασης στους χώρους του πανεπιστημίου, ειδικού προσωπικού καθώς και πανεπιστημιακών βιβλίων γραμμένα για τυφλούς. Έτσι η ευκαιρία για ανώτατη εκπαίδευση είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη.

Τέλος οι ίδιοι οι γονείς πολλές φορές είναι οι ίδιοι που βάζουν φραγμούς στην εκπαίδευση των παιδιών τους. Είτε γιατί φοβούνται ότι με τη συμμετοχή του παιδιού τους σε κάποιο σχολείο ειδικής αγωγής θα στιγματιστούν κοινωνικά, είτε γιατί δεν είναι καλά ενημερωμένοι πάνω σε θέματα ειδικής αγωγής με αποτέλεσμα να μην ξέρουν που θα πρέπει να απευθυνθούν για να ζητήσουν βοήθεια³⁸.

2.4.3. Αποκλεισμός των ΑΜΕΑ από την εργασία

Όπως αναφέραμε για την εκπαίδευση έτσι και για την επαγγελματική αποκατάσταση των ΑΜΕΑ ενώ έχουν γίνει σημαντικές βελτιώσεις από πλευράς νομοθεσίας ωστόσο στην πράξη υπάρχουν πολλά εμπόδια που έχουν ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό τους από την αγορά εργασίας. Η δυσκολία αυτή της επαγγελματικής

³⁸ Ο ρόλος των γονέων είναι πολύ σημαντικός όχι μόνο για την επιτυχή έκβαση των μέτρων αλλά για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων που εφαρμόζονται στα διάφορα σχολεία. Στο ίδιο σ. 462-463

αποκατάστασης οφείλεται σε διάφορους λόγους³⁹. Τους σημαντικότερους απ' αυτούς θα τους αναφέρουμε εδώ.

Η επαγγελματική κατάρτιση που παρέχεται στα άτομα με ειδικές ανάγκες δεν είναι ικανοποιητική. Παρατηρείται έλλειψη ειδικών σχολών επαγγελματικής εκπαίδευσης στα οποία τα άτομα με κινητικά ή νοηματικά προβλήματα θα μπορούσαν να λάβουν τις απαραίτητες γνώσεις ώστε να εξασκήσουν κάποιο επάγγελμα. Η έλλειψη αυτή είναι ακόμα πιο αισθητή στην επαρχία, ώστε τα ΑΜΕΑ που ζουν εκεί να μην έχουν τη δυνατότητα της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Ωστόσο τα προβλήματα στα ήδη υπάρχοντα σχολεία επαγγελματικής εκπαίδευσης γίνονται ακόμα πιο έντονα από το μη ικανοποιητικό συντονισμό των φορέων που ασχολούνται με την επαγγελματική κατάρτιση και απασχόληση των ατόμων αυτών.

Η ένταξη στην αγορά εργασίας των ΑΜΕΑ γίνεται ακόμη πιο δύσκολη λόγω της μη εισαγωγής εξειδικευμένων ειδικοτήτων (όπως χειριστές Η/Υ, σχεδιαστές). Στα περισσότερα, αν όχι σε όλα τα κέντρα επαγγελματικής εκπαίδευσης, οι ειδικότητες που διδάσκονται στα εργαστήρια σχετίζονται με παραδοσιακές τέχνες (ραπτική, κεραμική, ξυλουργική). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα ΑΜΕΑ να δυσκολεύονται στην εύρεση εργασίας αφού απαιτούνται υψηλές προδιαγραφές, απαιτήσεις και εξειδίκευση από τους υποψηφίους.

Πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι η ενημέρωση των ιδίων των ατόμων και των οικογενειών τους ως προς τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης είναι ελλιπής. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα (τον επαγγελματικό αποκλεισμό καθώς και) τα άτομα αυτά να κλείνονται στον εαυτό τους χωρίς να γνωρίζουν που να απευθυνθούν για βοήθεια. Υπάρχουν ακόμα και οι περιπτώσεις εκείνες που ίδιες οι οικογένειές τους δεν στέλνουν τα παιδιά τους στα κέντρα φοβούμενες τον κοινωνικό στιγματισμό.

³⁹ Βλέπε για περισσότερες λεπτομέρειες όσον αφορά τους παράγοντες του επαγγελματικού αποκλεισμού των ατόμων με ειδικές ανάγκες στο Διαστάσεις του Κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Μ. Κασσωτάκης – Σ. Παπαέτρου – Ν. Φακιάλας, Φραγμοί στην εκπαίδευση ΑΜΕΑ, Τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σ. 466-468

Επίσης από την πλευρά του εργοδότη παρατηρείται διστακτικότητα πρόσληψης ΑΜΕΑ παρά τα κίνητρα που έχουν θεσπιστεί για την πρόσληψη τους. Συνεπώς δεν έχουν περιοριστεί οι κοινωνικές επιφυλάξεις και δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη η κοινωνική ευαισθησία που πρέπει να υπάρχει απέναντι στα άτομα αυτά. Αλλά και οι ίδιοι οι χώροι εργασίας καθιστούν αδύνατη την εργασία λόγω της ελλιπής μέχρι μηδαμινής προσβασιμότητας σ' αυτούς.

2.5. Φορείς που εμπλέκονται με τα προβλήματα των ΑΜΕΑ

Χρήσιμο θα ήταν να κάνουμε μια αναφορά στους φορείς που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των ΑΜΕΑ.

- Υπηρεσία του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας και συγκεκριμένα οι εξής : Παιδικής προστασίας, Αναπήρων, Δημόσιας Υγιεινής και Υπερηλίκων Ατόμων.
- Υπουργείο Παιδείας (ειδική εκπαίδευση των ΑΜΕΑ είναι στην αρμοδιότητα του)
- ΟΑΕΔ : εφαρμόζει προγράμματα επαγγελματικής⁴⁰ κατάρτισης για ΑΜΕΑ (π.χ. σχολή επαγγελματικής κατάρτισης για ΑΜΕΑ, Εθνικό Ίδρυμα Αποκατάστασης αναπήρων, κέντρα Ψυχικής Υγείας κ.α.).

Τέλος, το κράτος χορηγεί παροχές⁴¹ μέσω των Νομαρχιακών Προϋπολογισμών όσο και μέσω του προϋπολογισμού του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας.

⁴⁰ Η επαγγελματική κατάρτιση, γίνεται μέσω του ΟΑΕΔ και πραγματοποιείται τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Οι προσλήψεις αφορούν τηλεφωνητές, κλητήρες, θυρωρούς και φύλακες (Ν 1648 και Ν 2224/94). Το 1996 ο ΟΑΕΔ ξεκίνησε δύο προγράμματα για ΑΜΕΑ. Το πρόγραμμα Νέων Θέσεων και το Πρόγραμμα Εργονομικής Διευθέτησης : Γεώργιος Μαρίδας, Άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ). Ένα ευαίσθητο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής, Το βήμα των κοινωνικών επιστημών, Τόμος ΣΤ, τεύχος 22, Σεπτ. 1997, σελ. 99

⁴¹ Οι κατηγορίες των επιδομάτων που χορηγούνται στα ΑΜΕΑ αντιστοιχούν σε δέκα (10) ΚΑΕ. Συγκεκριμένα έχουμε τις κατηγορίες : Μεσογειακή Αναιμία, Τυφλότητα, Κωφάλαοι, Παραπληγικοί ανασφάλιστοι, Βαριά Νοηματική καθυστέρηση (BNK), Βαριές αναπηρίες (>67%), Σπαστικοί, Καύσιμα, Στεγαστική συνδρομή και Παραπληγικοί Δημοσίου, στο ίδιο οπ σ. 99

2.6. Προτάσεις

Παρόλο που τα τελευταία χρόνια γίνεται μια αξιόπαινη προσπάθεια από το κράτος με την ψήφιση νόμων για τα ΑΜΕΑ, ωστόσο τα προβλήματα εξακολουθούν να υπάρχουν. Για να λυθούν θα πρέπει να ληφθούν κάποια μέτρα. Συγκεκριμένα:

- Είναι επιτακτική ανάγκη να εκσυγχρονιστεί όλο το θεσμικό πλαίσιο το οποίο αφορά τόσο την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση όσο και την προσπελασιμότητα των ΑΜΕΑ στο κτισμένο χώρο. Θα πρέπει να γίνει μια πιο συστηματική δουλειά με τη συγκέντρωση όλων των νόμων που αφορούν τα ΑΜΕΑ. Το νέο θεσμικό πλαίσιο να επιβάλλει σε κάθε είδους κατασκευές (κτίρια, δρόμους, σχολεία) να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των ατόμων αυτών.
- Χρειάζεται να γίνει απογραφή των κοινοχρήστων χώρων που θα μπορούσαν να εξοπλιστούν με τα μέσα που έχουν ανάγκη τα ΑΜΕΑ.
- Πρέπει να ληφθεί ειδική μέριμνα για τους τυφλούς που αντιμετωπίζουν προβλήματα μετακίνησης στα αστικά κέντρα και στα δημόσια κτίρια (ηχητικά σήματα στα φανάρια, απουσία εμποδίων από τα πεζοδρόμια, παγκάκια δίπλα σε χώρους στάσης, παρουσία ανάγλυφων στους ανελκυστήρες των δημοσίων κτιρίων κ.α.).

Όσον αφορά τώρα για την εκπαίδευση και την επαγγελματική αποκατάσταση των ΑΜΕΑ χρειάζεται να :

- Αυξηθεί ο αριθμός τόσο των σχολείων ειδικής αγωγής, όσο και των ειδικών επαγγελματικών σχολών κυρίως στην επαρχία. Καθώς να υπάρχει η δυνατότητα διαμονής σε οικοτροφεία ΑΜΕΑ που φοιτούν σε ειδικά σχολεία μακριά από το σπίτι τους ή η μεταφορά τους από τα σπίτια τους στο σχολείο με ειδικό λεωφορείο.

- Ιδρυθεί στο Παιδαγωγικό Τμήμα ειδικότητα η οποία να καταρτίζει εκπαιδευτικούς ικανούς να μπορούν να αντιμετωπίζουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες και τα προβλήματα των ΑΜΕΑ. Επίσης αναγκαίο είναι η ύπαρξη μαθημάτων ειδικής αγωγής στο Παιδαγωγικό τμήμα έτσι ώστε να μπορέσουν οι μελλοντικοί δάσκαλοι – καθηγητές να εργαστούν με αυτά τα παιδιά μέσα σε κανονικές τάξεις.
- Γίνουν οι απαραίτητες τεχνικές μετατροπές στους χώρους του πανεπιστημίου (αίθουσες διδασκαλίας, βιβλιοθήκες, εστιατόρια) έτσι ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση στα άτομα με κινητικά προβλήματα. Επίσης χρειάζεται να δημιουργηθεί ειδική υπηρεσία στα πανεπιστήμια και ΤΕΙ που να ασχολείται με τα ιδιαίτερα προβλήματα των ατόμων αυτών. Τέλος, απαραίτητη είναι και η δημιουργία συγγραμμάτων με τη μέθοδο Braille και τη διανομή τους δωρεάν για να ισχύει και στα ΑΜΕΑ το δικαίωμα για δωρεάν παιδεία.
- Απλοποιηθούν οι διαδικασίες εγγραφής στα μητρώα ανεργίας του ΟΑΕΔ για τα ΑΜΕΑ.
- Αλλάζει νοοτροπία η κοινωνία, αυτό όμως είναι αδύνατο, η κοινωνία δεν αλλάζει, μπορούν όμως τα μέλη της (κυρίως γονείς, εργοδότες) με την κατάλληλη παιδεία, εκπαίδευση και ενημέρωση από τα σχολεία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να αλλάξουν συμπεριφορά προς τα ΑΜΕΑ δείχνοντας σε κάθε περίπτωση την ευαισθησία και την ανθρωπιά τους. Μόνο έτσι θα εκλείψουν οι κοινωνικές προκαταλήψεις και θα καλλιεργηθεί η κοινωνική ευαισθησία που απαιτείται για την αντιμετώπιση των ατόμων αυτών ως ισότιμων μελών της κοινωνίας και για την εξάλειψη κάθε είδους φραγμού που δυσκολεύει την εκπαίδευση τους και την επαγγελματική αποκατάσταση.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 3^ο : ΨΥΧΙΚΑ ΑΣΘΕΝΕΙΣ

3.1. Ορισμοί – Αποσαφηνίσεις

«Σύμφωνα με την Π.Ο.Υ., ψυχική υγεία είναι η κατάσταση της συναισθηματικής ευεξίας, όπου το άτομο μπορεί να ζει και να εργάζεται με άνεση μέσα στην κοινότητα και να ικανοποιείται από τα προσωπικά του χαρακτηριστικά και επιτεύγματα⁴²»

«Σύμφωνα με τους Goldman & συν (1981), ως χρόνια ψυχικά άρρωστοι θεωρούνται «άτομα που υποφέρουν από συγκεκριμένες ψυχοσυναισθηματικές διαταραχές και από άλλες διαταραχές που μπορεί να χρονίσουν και να διαταράξουν ή να εμποδίσουν την ανάπτυξη της λειτουργίας τους σε τρία ή περισσότερα επίπεδα της καθημερινής ζωής όπως είναι η προσωπική υγιεινή και φροντίδα, η δημιουργία και διατήρηση προσωπικών και κοινωνικών σχέσεων, η ικανότητα μάθησης και διασκέδασης, με τελικό αποτ/σμα την αδυναμία της οικονομικής τους αυτονομίας».

«Αποκατάσταση είναι μια δυναμική διαδικασία μέσα από την⁴³ συντονισμένη εφαρμογή ιατρικών, κοινωνικών, εκπαιδευτικών και επαγγελματικών μέτρων που έχει στόχο να υποβοηθήσει το άτομο να φθάσει το μέγιστο δυνατό επίπεδο λειτουργικότητας και να ενταχθεί στην κοινωνία» (ΠΟΥ 198).

«Τα τελευταία χρόνια έχει καθιερωθεί ο όρος «Ψυχοκοινωνική Αποκατάσταση» που αφορά οτιδήποτε ασκείται για την αποκατάσταση ψυχικά αρρώστων» (Μαδιανός '85)⁴⁴.

⁴² Μιχάλης Γ. Μαδιανός «Κοινωνία & Ψυχική Υγεία» 1989, σελ. 31

⁴³ Μιχάλης Γ. Μαδιανός «Ψυχοκοινωνική Αποκατάσταση από το Άσυλο στην Κοινότητα», 1994, σελ. 21

⁴⁴ Όπως πριν, σελ. 48, 49

3.2. Δικαιώματα των Ψυχικά ασθενών⁴⁵

Ο νόμος 2071/92 αφορά θέματα ακούσιας νοσηλείας και ατομικών δικαιωμάτων των ψυχικά πασχόντων. Ωστόσο το πνεύμα το οποίο χαρακτηρίζει τον παραπάνω νόμο είναι η υποτίμηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Τα άρθρα που αναφέρονται στα θέματα αυτά είναι τα εξής:

Άρθρο 95 : Ακούσια νοσηλεία

1) Είναι η εισαγωγή και παραμονή του ασθενούς για θεραπεία χωρίς την συγκατάθεση του σε Μονάδα Ψυχικής Υγείας.

2) Προϋποθέσεις για την ακούσια νοσηλεία είναι :

α) Ο ασθενής να πάσχει από ψυχική διαταραχή

β) Να μην διαθέτει ικανότητα κρίσης για το συμφέρον της υγείας του

γ) Η έλλειψη νοσηλείας να έχει ως συνέπεια είτε την μη ολοκλήρωση της θεραπείας του είτε την επιδείνωση της κατάστασης της υγείας του.

3) Καθίσταται απαραίτητη η νοσηλεία ασθενούς που πάσχει από ψυχική διαταραχή προκειμένου να αποτραπούν πράξεις βίας προς αυτόν ή προς τρίτο πρόσωπο.

4) Ωστόσο δεν αποτελεί καθ' εαυτή ψυχική διαταραχή η μη προσαρμογή προσώπου σε κοινωνικές ή ηθικές ή πολιτικές αξίες.

Έτσι κρίνοντας από τις προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος για να νομιμοποιήσει την αναγκαστική νοσηλεία καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι αυτή μπορεί να επιβληθεί ακόμη και σε πάσχοντες που η ψυχική διαταραχή τους δεν ασκεί καμιά επίδραση στην ικανότητα κρίσης αυτών. Μ' αυτό τον τρόπο συντελείται η κατάφορη παραβίαση των δικαιωμάτων των ατόμων με ψυχιατρικά προβλήματα.

⁴⁵ Βλέπε αναλυτικότερα στην : Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 34^ο, 1994 σελ. 94, 95, 96, 97

Η δεύτερη παράγραφος αναφέρεται στην «προληπτική φυλάκιση» των ατόμων που πάσχουν από ψυχική διαταραχή. Έτσι όμως κάθε άλλο παρά δίνεται η δυνατότητα σε αυτούς να αντιμετωπίσουν τον αμφισβητικό ρόλο τους στην κοινωνία και άμεσα ενισχύεται η αντίληψη ότι η ψυχική διαταραχή αποτελεί κοινωνικό στίγμα. Βάσει του Συντάγματος «κανείς δεν διώκεται, φυλακίζεται προληπτικά για τις σκέψεις του, τις πράξεις του, τις επιθυμίες του».

Έρευνες οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στην Γερμανία αναίρεσαν όλες εκείνες τις υποθέσεις περί αυξημένης εγκληματικότητας των ψυχικά ασθενών. Αυτό το οποίο απλά συμβαίνει είναι ότι σε περίπτωση που τα άτομα αυτά διαπράξουν κάποιο έγκλημα δεν φροντίζουν για άλλοθι. Έτσι είναι περισσότερο ορατοί στις καταδιωκτικές αρχές και πολύ πιο ευάλωτοι σ' αυτό που λέμε στίγμα της κοινωνικής αντίδρασης.

Άρθρο 96 : Διαδικασία Εισαγωγής

Παράγραφος 1 *«Την ακούσια νοσηλεία του φερόμενου στην αίτηση του ασθενούς μπορούν να ζητήσουν ο σύζυγός του ή συγγενείς (ευθεία γραμμή), απεριόριστα ή συγγενείς εκ πλαγίου μέχρι και δεύτερο βαθμό οι οποίοι έχουν την επιμέλεια του προσώπου του ή ο επίτροπος του δικαστικά απαγορευμένου. Σε επείγουσα περίπτωση την Α.Ν. μπορεί να ζητήσει αυτεπάγγελτα και ο εισαγγελέας πρωτοδικών του τόπου κατοικίας και διαμονής του ασθενή».*

Παράγραφος 2 *«Η αίτηση απευθύνεται στον εισαγγελέα πρωτοδικών. Την αίτηση αυτή πρέπει να συνοδεύουν αιτιολογημένες γραπτές γνωματεύσεις δύο ψυχιάτρων ή επί αδυναμίας εξευρέσεως, ενός ψυχιάτρου και ενός ιατρού παρεμφερούς ειδικότητας, οι οποίοι δεν έχουν συγγένεια με τον αιτούντα και τον ασθενή. Ο εισαγγελέας αφού διαπιστώσει την συνδρομή των τυπικών προϋποθέσεων και εφόσον και οι δύο ιατρικές*

γνωματεύσεις συμφωνούν για την ανάγκη Α.Ν. διατάσσει την μεταφορά του ασθενούς σε κατάλληλη μονάδα ψυχικής υγείας, της κατοικίας του ασθενή, εκτός αν ειδικές συνθήκες επιβάλλουν την νοσηλεία του αλλού. Εάν οι γνωματεύσεις διαφέρουν μεταξύ τους ο εισαγγελέας μπορεί να διατάξει την μεταφορά του φερόμενου ως ασθενούς, εισάγει την αίτηση στο Πολυμελές Πρωτοδικείο κατά τη διαδικασία (Παρ. 6 του άρθρου αυτού)».

Σύμφωνα λοιπόν με το παραπάνω άρθρο η αίτηση και γνωμάτευση 2 ιατρών οδηγούν στην Α.Ν. τον ασθενή χωρίς να δίδεται η δυνατότητα σε αυτόν να υπερασπίσει τον εαυτό του. Δεν προβλέπεται τίποτα σχετικό που αφορά την προστασία του ασθενή από προσωπικά ή οικονομικά συμφέροντα των συγγενών.

Αν οι γνωματεύσεις διαφέρουν μεταξύ τους τότε αρχίζει μια δικαστική διαδικασία ενώ ο ασθενής μπορεί ήδη να έχει εισαχθεί για θεραπεία. Ο ασθενής δικαιούται : α) να ενημερωθεί για το δικαίωμα που έχει να ασκήσει ένδικο μέσο. Για την ενημέρωση αυτή συντάσσεται πρακτικό που υπογράφεται από τον υποχρεούμενο να ενημερώσει και από τον συνοδό του ασθενούς. Το πρακτικό όμως δύναται να υπογραφεί και από τους δύο χωρίς να έχει προηγηθεί ενημέρωση του ασθενούς για την αποφυγή αντιδράσεων.

Β) Να παραστεί στο Πολυμελές Πρωτοδικείο με δικηγόρο και με ψυχίατρο ως τεχνικό σύμβουλο. Η συζήτηση στο Πολυμελές να γίνει χωρίς την παρουσία ή την υποχρεωτική εκπροσώπηση του ασθενούς από δικηγόρο (ώστε να μπορέσει να υπερασπίσει τον εαυτό του).

Αυτός είναι ο νέος νόμος που ουσιαστικά καμία αλλαγή δεν φέρει στον ανθρώπινο τρόπο αντιμετώπισης των ψυχικά ασθενών. Νόμος που απ' ότι φαίνεται λαμβάνει υπόψη του μόνο την γνώμη των ψυχιάτρων (θέσεις γιατρών, ιεραρχία, υποχρεώσεις, μισθοί κ.λ.π.), οι οποίοι στο σύνολό τους δεν εκπαιδεύονται ούτε στην

Κοινων. Ψυχιατρ., ούτε στην Ψυχοθεραπεία ούτε στην εναρμόνιση της λειτουργίας τους με τους συνεργάτες τους.

3.3. Αντιμετώπιση των Ψυχικά ασθενών από το Κοινωνικό Σύνολο

«Στην κοινωνία μας είναι κυρίαρχη η αντίληψη της επικινδυνότητας του ψυχικά ασθενή και διάχυτος ο φόβος της «Τρέλας». Η παρουσία του ψυχικά ασθενή συνεχίζει να δημιουργεί στις μέρες μας αισθήματα εχθρότητας και πάνω απ' όλα ένα αρχέγονο φόβο, που ανάγει τον ψυχοπαθή σε έν δυνάμει εγκλημ/κό, επικίνδυνο και επίφοβο άτομο»⁴⁶.

Έρευνες οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί στον διεθνή χώρο αποκαλύπτουν την στάση του κοινού απέναντι στην ψυχική ασθένεια. Η εικόνα του παράφρονα είναι αυτή που διαμορφώνεται με βάση την πεποίθηση ότι αυτός είναι ένας ανεξέλεγκτο και επικίνδυνο άτομο⁴⁷.

«Στην χώρα μας δεν έχει γίνει συστηματική διερεύνηση του θέματος αυτού, τέτοια που να καλύπτει όλο τον ελληνικό χώρο και να στηρίζεται σε αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού. Συμπεράσματα όμως από ορισμένες περιορισμένης έκτασης έρευνες επισημαίνουν ότι οι απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για την ψυχ. νόσο και τον πάσχοντα χαρακτηρίζονται από απόρριψη και αυταρχικότητα»⁴⁸.

Ένας ισχυρός, αρχέγονος φόβος μοιάζει να είναι βαθύτατα εδραιωμένος στην χώρα μας. Ο φόβος αυτός υποβαστάζει όλη την αντίληψη για την επικινδυνότητα του ασθενή. Ο φόβος αυτός διαμορφώνει όλο το φάσμα της κοινωνικής αντίδρασης απέναντι στην ψυχική ασθένεια.

Σε περιόδους κρίσης είναι δυνατόν ψυχικά ασθενείς να φθάσουν σε ακραία συμπεριφορά τόσο προς τον εαυτό τους (αυτοκτονία) όσο και προς τους άλλους

⁴⁶ Επικινδυνότητα και κοινωνική ψυχιατρική, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 44

⁴⁷ Όπως πριν, σελ. 44

⁴⁸ Όπως πριν, σελ. 44

(ανθρωποκτονία – σεξ/κή βία). Η συμπεριφορά αυτή ανεξάρτητα αν αφορά μια μικρή μειοψηφία ασθενών, έχει επηρεάσει αρνητικά την κοινή γνώμη με αποτέλεσμα να υπάρχει έντονη προκατάληψη απέναντι σε κάθε είδος ψυχικής αρρώστιας.

«Αν το άτομο έχει τα δικαιώματά του, τότε και η κοινωνία έχει τα δικά της... Διατάραξη της δημόσιας τάξης, απειλή της ασφάλειας προσώπων, αυτοί είναι οι κίνδυνοι με τους οποίους ο τρελός απειλεί την κοινωνία. Γι αυτό τίποτε δεν είναι δικαιότερο από το να χάνει τις ατομικές του ελευθερίες όταν ο ίδιος διακυβεύει αυτά τα αγαθά» (Scipion Pinel, βλ. Castel, 1979, σ. 217).

Μ' αυτό τον τρόπο παράγεται το σόφισμα της «επικινδυνότητας» που θα συνοδεύει τον πάσχοντα εφ' όρου ζωής. Η στιγμή της «κρίσης» η «συναισθηματικής έκρηξης» στιγματίζει την προσωπικότητα του πάσχοντα και μεταφράζεται πλέον ως μόνιμο χαρακτηριστικό αυτής.

«Ο φόβος όμως για την ψυχική ασθένεια καλλιεργείται συστηματικά και υποδαυλίζεται και από τα Μ.Μ.Ε.»⁴⁹

Πολλές φορές τα Μ.Μ.Ε. «πουλάνε ό,τι θέλει το κοινό να αγοράσει». Δραματοποιούν λ.χ. την εγκληματική πράξη από ένα ψυχικά ασθενές άτομο, γιατί αυτό πουλάει φύλλα, χωρίς να αναλύουν σε βάθος το θέμα.

«Η δραματοποίηση τέτοιων μεμονωμένων πράξεων βίας, με διογκωμένες και αυθαίρετες περιγραφές, εντυπωσιακά αφιερώματα αναπαράγει μια λανθασμένη εικόνα για τον ψυχικά ασθενή, ενισχύει την αρνητική στάση του κοινού, νομιμοποιεί τον κοινωνικό έλεγχο, τον στιγματισμό και την περιθωριοποίηση των ατόμων αυτών. Κίνητρα αποτρόπαιων ή παράδοξων εγκλημάτων αποδίδονται με ευχέρεια στην υποτιθέμενη, ή στην υπαρκτή ψυχική ασθένεια του δράση. Η αναφορά δηλαδή στην «τρέλα» αρκεί για να εξηγήσει το ανεξήγητο, το αποτρόπαιο, το ειδεχθές, το επικίνδυνο»⁵⁰

⁴⁹ Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική «Εκδόσεις Παλαζήση», σελ. 45

⁵⁰ Όπως πριν, σελ. 45

Ιδιαίτερα δραματικές είναι οι συνέπειες για τον ψυχικά ασθενή που θα θεωρηθεί επικίνδυνος.

«Στην Ελλάδα ένας μεγάλος αριθμός εισαγωγών στα ψυχιατρεία είναι ακούσιες και βίαιες. Πολλές από τις ισχύουσες νομικές διατάξεις οδηγούν σε παραβιάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων που νομιμοποιούνται με την επίκληση της επικινδυνότητας του αρρώστου (βλ. π.χ. άρθρο 5 του Ν.Δ. 104/79 «περί επικίνδυνων ψυχασθενών», το άρθρο 9 παρ. 2 της υπουργικής απόφασης Γ213/036/73 «περί απόρριψης αιτήσεως εξόδου εκουσίως εισαχθ», την παρ. 8 της υπουργικής απόφασης Α213/5345/78»⁵¹.

Ποια είναι όμως η επιστημονική οντότητα της έννοιας επικινδυνότητας;

«σύμφωνα με την Εγκληματολογία ως επικινδυνότητα ορίζεται η αυξημένη πιθανότητα εγκληματικής εκτροπής που χαρακτηρίζει κάποιο άτομο».

Εφόσον η διάγνωση της επικινδυνότητας επιφέρει περιορισμούς στην ελευθερία του ατόμου λογικά θα έπρεπε να υπάρχουν κριτήρια ικανά να οδηγούν σε σχετικά ασφαλή πρόγνωση μιας επικίνδυνης συμπεριφοράς. Η αδυναμία όμως πρόβλεψης της πλήττει σοβαρά την εγκυρότητα της ως επιστημονικής έννοιας⁵².

«Ωστόσο ο χαρακτηρισμός αυτός δεν περιγράφει απλά μια συμπεριφορά, αλλά έχει την δύναμη να επιβάλλει στον άλλο μια ελαττωματική ταυτότητα που καθορίζει τη στάση της κοινωνίας απέναντί του, καθώς και του ίδιου απέναντι στον εαυτό του. Ο στιγματισμός διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην εδραίωση μιας αποκλίνουσα συμπεριφοράς στην υιοθέτηση του ρόλου του αποκλίνοντος»⁵³.

Μέχρι πριν από μερικές δεκαετίες, η κύρια μορφή απάντησης στην σοβαρή ψυχική διαταραχή ήταν ο εγκλεισμός στο ψυχιατρείο και συχνά η ισόβια παραμονή σε αυτό (και σε πολλές χώρες όπως η Ελλάδα εξακολουθεί να είναι).

⁵¹ Όπως πριν σελ. 45

⁵² Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε στο βιβλίο : Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, εκδόσεις Παπαζήση σελ. 46, 47, 48

⁵³ Όπως πριν, σελ. 49

«Το ψυχιατρικό άσυλο είχε σαν αποστολή την διαχείριση εκείνου του τμήματος του πληθυσμού, που χαρακτηριζόταν σαν «μη φυσιολογικό». Αυτού δηλαδή που η συμπεριφορά του απείχε, ή και παραβίαζε ανοιχτά τα όρια για την ανεχτή συμπεριφορά, που καθορίζονται κάθε φορά από την κυριαρχούσα κουλτούρα, τις επικρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις και στάσεις για το τι είναι και τι δεν είναι κανονικό ή φυσιολογικό»⁵⁴.

Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο McKee (1981 : 412), «η συμπεριφορά η οποία δεν ανταποκρίνεται στις κοινωνικές προσδοκίες και τους κοινωνικούς κανόνες τους οποίους αποδέχονται τα μέλη μιας κοινωνίας, θεωρείται αποκλίνουσα».

Η θεραπευτική αντιμετώπιση των ψυχικών διαταραχών και η διατήρηση της δημόσιας τάξης πραγματοποιούνταν δια μέσου της απομόνωσης και του αποκλεισμού των ψυχικά διαταραγμένων ανθρώπων σε χώρους όπου η επικινδυνότητα των ανθρώπων αυτών δεν θα μπορούσε να παρενοχλεί την «κανονική» κοινωνική ζωή.

Ο ίδιος ο τρόπος αντιμετώπισης επομένως των ανθρώπων αυτών συμβάλλει στον κοινωνικό της στιγματισμό : δεν αποτελούν παρά διαταρακτικά στοιχεία, που προκαλούν κοινωνική ενόχληση και τα οποία συνεπώς πρέπει να αποκλειστούν από τον κοινωνικό ιστό⁵⁵.

Η κοινή γνώμη ευαισθητοποιείται λοιπόν πολύ περισσότερο από την διάπραξη ενός εγκλήματος από ένα πρώην νοσηλευόμενο ψυχικά ασθενή, παρά από ένα αδικαιολόγητα παρατεταμένο ακόμη και ισόβιο εγκλεισμό στο ψυχιατρείο. Προκειμένου λοιπόν να εξασφαλισθεί η προστασία της κοινωνίας από ένα φανταστικό συχνά, κίνδυνο, θυσιάζεται «ελαφρά τη καρδία» η ελευθερία μιας σειράς ατόμων.

⁵⁴ Τετράδα Ψυχιατρικής Νο 74 : Ψυχιατρική ή Μεταρρύθμιση, σελ. 66

⁵⁵ Για τα παραπάνω βλέπε όπως πριν, σελ. 66

3.4. Συνθήκες διαβίωσης σε χώρους των ψυχιατρείων / Αποϊδρυματοποίηση των ασθενών

Στην Ελλάδα το πρώτο ψυχιατρείο ιδρύθηκε το 1854 στην Κέρκυρα. Έπειτα ακολούθησαν το «Δρομοκαΐτειο Φρενοκομείο» το 1877, το Αιγινήτειο και το Δημόσιο Ψυχιατρείο Αττικής (Δαφνί) το 1927 στην Αθήνα. Παράλληλα ιδρύθηκαν ψυχιατρεία και σε άλλες πόλεις (Θεσσαλονίκη, Τρίπολη, Λέρος).

Το 1958 ιδρύθηκε το πρώτο Δημόσιο Παιδοψυχιατρικό Νοσοκομείο στην Πεντέλη το οποίο σήμερα είναι γνωστό ως Παιδοψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής στην Ραφήνα Αττικής.

Εκτός από τα κρατικά ψυχιατρεία, δημιουργήθηκαν και πολλές ιδιωτικές κλινικές (συνήθως γνωστές ως Νευρολογικές κλινικές) για την εισαγωγή ψυχικά ασθενών.⁵⁶

Το άσυλο σήμαινε πάντα μια απλή βιολογική συντήρηση του «ασθενή». Διαπιστώνεται ότι οι συνθήκες στα ελληνικά ψυχιατρεία είναι απάνθρωπες. Υλικότεχνική υποδομή και συνθήκες διαβίωσης φτάνουν σε ακραία όρια υποβάθμισης.

Κοινό χαρακτηριστικό των δημόσιων ψυχιατρείων αποτελεί η ολοκληρωτική εγκατάλειψη και παραμέληση των έγκλειστων. Η φύλαξη και διατήρηση της ιδρυματικής τάξης αποτελούν τους βασικούς «θεραπευτικούς» στόχους. Το μεγαλύτερο μέρος των οικονομικών πόρων διατίθεται για λειτουργικά έξοδα και ψυχοφάρμακα. Το ειδικευμένο προσωπικό συγκεντρώνεται στα αστικά άσυλα χωρίς όμως αυτό να διαφοροποιεί σημαντικά τις συνθήκες από τα περιφερειακά ψυχιατρεία (Baïraktaris 1984).

Οι συνθήκες οι οποίες επικρατούν στο ψυχιατρείο στη Λέρο, αποτελούν ακραία έκφραση της ιδρυματικής αθλιότητας⁵⁷. *«αποτελεί παράδειγμα κλειδί για την*

⁵⁶ Βλέπε αναλυτικότερα : Σταθόπουλος Πέτρος «Κοινωνική Πρόνοια», μια γενική θεώρηση 1996, σελ. 349

⁵⁷ Μπαϊρακτάρης Κώστας «Ψυχική υγεία και κοινωνική παρέμβαση» 1994, σελ. 108

κατανόηση της αναπαραγωγικής λογικής και των αδιεξόδων της ιδρυματικής ψυχιατρικής στην Ελλάδα»⁵⁸

Δεν αποτελεί εξαίρεση στην ελληνική ιδρυματική πραγματικότητα, τόσο σε σχέση με τις συνθήκες όσο και με την «τύχη» των εγκλειστών. Η Λέρος όμως με την ιστορία της συμπυκνώνει στην ακραία τους μορφή όλα αυτά. Γι' αυτό ακριβώς αποτελεί την Λυδία λίθο για τα ψυχιατρικά πράγματα της χώρας.

«... Οι караβιές των τρελών μεταφέρονται στη Λέρο από τα άλλα δημόσια ψυχιατρεία με μόνο σκοπό την αποσυμφόρηση τους, μετά από μια απάνθρωπη διαδικασία επιλογής όπου το κριτήριο μπορεί να είναι μόνο το γεγονός ότι ο ασθενής δεν δέχεται επισκεπτήριο. Η απόφαση της μεταφοράς στη Λέρο σημαίνει ταξίδι χωρίς επιστροφή, εξορία μέχρι το θάνατο...». (Ομάδα Λέρου (81).

Και συνεχίζουν «... Θέλουμε να επισημάνουμε ότι το γεγονός και μόνο της αποστολής αρρώστων απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας σε ένα μικρό και σχετικά απομονωμένο νησί, χωρίς καμιά ελπίδα επικοινωνίας με το περιβάλλον από όπου προέρχονται, είναι αυτόχρονα αντιθεραπευτικό και αντιτίθεται κραυγαλέα σε βασικές ανθρωπιστικές και πολιτιστικές αξίες...»⁵⁹.

Η παραπάνω καταγγελία διατυπώνει το κύριο αίσθημα της άμεσης διακοπής των διακομιδών. Η συνέχιση των καταγγελιών ωθεί τον τότε Υπουργό Υγείας στην απόφαση για άμεση διακοπή των διακομιδών.

Ωστόσο επειδή οι ψυχωσικοί άρρωστοι παραμένουν στο άσυλο για μεγάλο χρονικό διάστημα προκειμένου να «θεραπευθούν» από την ψυχωσική διεργασία χάνουν βαθμιαία όση λειτουργικότητα τους έχει απομείνει από την πορεία της αρρώστιας. Ο άρρωστος είναι κλεισμένος, αδιαφοροποίητος και έτσι ενισχύεται η ψυχωσική του ομογενοποίηση. Η αντίφαση του ασύλου έγκειται ακριβώς στο γεγονός ότι το ψυχιατρείο υποτίθεται ότι είναι θεραπευτικός χώρος αντιμετώπισης

⁵⁸ Μπαϊρακτάρης Κώστας «Ψυχική υγεία και κοινωνική παρέμβαση», 1994, σελ. 136

⁵⁹ Βλέπε αναλυτικότερα όπως πριν, σελ. 139, 140

συμπτωμάτων της ψύχωσης. Μια μακροχρόνια παραμονή σε ιδρύματα ευνοεί (κι αυτό έχει πιστοποιηθεί από πολλές έρευνες), την εμφάνιση ή την επιδείνωση ψυχικών διαταραχών. Συνεπώς η ψυχική διαταραχή στον έγκλειστο, ενδέχεται συχνά να είναι ότι αιτία διάπραξης του αδικήματος, αλλά συνέπεια του εγκλεισμού του⁶⁰.

Το ψυχιατρείο συχνά προκαλούσε στον ψυχικά πάσχοντα μια δευτερογενή διαταραχή η οποία καλείται «ιδρυματισμός».

«Ιδρυματισμός είναι όταν λέμε «ο άρρωστός μου», «ο γιατρός μου», ακόμη κι αν εργαζόμαστε στην κοινότητα»⁶¹.

Λίγοι μήνες ιδρυματικής διαβίωσης ήταν αρκετοί για να αποκοινωνικοποιηθούν και να εκμηδενίσουν τον ψυχικά πάσχοντα ως ύπαρξη.

Εκτός όμως τον ιδρυματισμό των αρρώστων σημειώνεται και ο ιδρυματισμός του προσωπικού. Οι εργαζόμενοι στο άσυλο έχουν ως βασικό στόχο την θεραπεία των ψυχωσικών ασθενών. Επηρεάζονται από τις ψυχικές διαταραχές αυτών, βιώνουν καθημερινά μια ψυχωσική «κένωση» με αποτέλεσμα να μην «κρατούν» τίποτα το καλό και δημιουργικό.

Ο ιδρυματισμένος εργαζόμενος αμύνεται:

- μέσα από φοβικές άμυνες (ο φόβος για τον ίδιο τον νοσηλευόμενο),
- μέσα από τελετουργικές λειτουργίες (άσπρες μπλούζες, κ.λ.π.)

Εξ' αιτίας όλων των παραπάνω προβλημάτων με το 1278/1982⁶² άρθρο 21 για το ΚΕΣΥ, αναγνωρίζεται η ανάγκη για την αναδιοργάνωση της ψυχιατρικής περίθαλψης με στόχο την αποϊδρυματοποίηση και την ανάπτυξη προγραμμάτων κοινοτικής ψυχιατρικής φροντίδας.

Η πολιτική στον τομέα της ψυχικής υγείας αποσκοπεί στην αποϊδρυματοποίηση μέσω :

⁶⁰ Βλέπε χαρακτηριστικά : Μιχάλης Γ. Μαθιανός «Η ψυχοκοινωνική Αποκατάσταση από το Άσυλο στην Κοινότητα», 1994, σελ. 33

⁶¹ Όπως πριν, σελ. 36

⁶² Όπως πριν, σελ. 33

- α) της συρρίκνωσης των δημόσιων ψυχιατρείων
- β) της βελτίωσης της παρεχόμενης φροντίδας, νοσηλείας και θεραπείας στα δημόσια ψυχιατρεία
- γ) της ανάπτυξης μικρών ψυχιατρικών μονάδων βραχείας νοσηλείας στα γενικά νοσοκομεία και
- δ) της ανάπτυξης κοινοτικών κέντρων ψυχικής υγείας⁶³.

Σύμφωνα με τον Dell Aqua, ψυχίατρο της ιστορικής ομάδας Busaglia «Ο Αποϊδρυματισμός είναι ταυτόχρονα μια πολιτιστική αλλαγή στο προσωπικό του ψυχιατρείου». «Από ιδρυματισμός είναι να κριτικάρουμε τον ρόλο μας, την ιστορία μας, να αμφισβητήσουμε την εξουσία μας, την ιεραρχία, να δούμε τον άρρωστο ως δυναμικό άτομο, μέρος ενός κοινωνικού περιβάλλοντος που αλλάζει».

«Από»ιδρυματισμός είναι το να έρθουμε στη θέση του αρρώστου, να του δώσουμε τη δυνατότητα να διαπραγματευθεί τη θεραπεία του»⁶⁴.

Όταν λοιπόν μιλάμε για Αποϊδρυματοποίηση και Κοινωνική Επανάταξη δεν εννοούμε την μεταφορά του ασθενή από το «χώρο του εγκλεισμού» στον «χώρο του κοινωνικού αποκλεισμού», στο χώρο δηλ. του κοινωνικού περιθωρίου.

Ο παρακάτω πίνακας φανερώνει την ανάγκη για αποϊδρυματισμό των χρόνιων ψυχικά αρρώστων από τα Ελληνικά Ψυχιατρεία.

⁶³ Σταθόπουλος Πέτρος «Κοινωνική Πρόνοια» 1996, σελ. 349, 350

⁶⁴ Μιχάλης Γ. Μαδιανός «Η ψυχοκοινωνική αποκατάσταση από το Άσυλο στην κοινότητα», 1994, σελ. 35, 36

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Ίδρυμα Ψυχιατρικά Νοσ.	Αρ. κρεβατιών	Χρόνιοι άρρωστοι μακράς παραμονής	Χρόνιοι άρρωστοι που πρέπει να αποϊδρ.
Ψυχιατρικό Νοσ. Αττικής	1.800	540	400
Δρομοκαΐτειο	713	570	200
Θεσσαλονίκη	822	493	200
Πέτρας Ολύμπου	355	355	80
Τρίπολης	416	350	80
Χανίων	369	250	150
Κέρκυρας	413	390	80
Λέρου	820	790	80
Σύνολο	5.708	3.738	1.270

Πηγή : Madianos, Economidou (1989), αναθεωρ/νη με στοιχεία του 1992

Απ' τον πίνακα προκύπτει ότι ένα σημαντικό ποσοστό απ' αυτούς θα μπορούσε να έχει εξέλθει από τα αντίστοιχα ψυχιατρεία αφού κατά την άποψη των γιατρών τους είναι ελεύθεροι μείζονος ψυχοπαθολογίας – με την προϋπόθεση βέβαια της ύπαρξης κάποιας εναλλακτικής λύσης διαμονής (ξενώνες, οικοτροφεία, προστατευμένα διαμερίσματα) αφού οι περισσότεροι απ' τους τροφίμους των ψυχιατρείων έχουν εγκαταλειφθεί από τους συγγενείς τους⁶⁵.

3.5. Ψυχοκοινωνική αποκατάσταση

Η αποϊδρυματοποίηση είναι συνυφασμένη με την ψυχοκοινωνική Αποκατάσταση. Ο όρος «αποκατάσταση» περιλαμβάνει όλα τα μέσα που σχεδιάζονται για να προετοιμάσουν τους πάσχοντες από ψυχική νόσο να διεκδικήσουν μια φυσιολογική θέση την κοινότητα μέσα στα όρια των δυνατοτήτων τους ή στην ελεύθερη αγορά εργασίας ή στο σπίτι. Η αποκατάσταση πρέπει να θεωρείται ως μια συνεχής διαδικασία που αρχίζει με την έναρξη και την διάγνωση

⁶⁵ Όπως πριν, σελ. 40, 41

της νόσου και συνεχίζεται μέχρι την τελική τοποθέτηση του ατόμου στην πιο κατάλληλη εργασία ή συνθήκες διαμονής. Στη διαδικασία αυτή η ενεργητική και συνεχής συμμετοχή του ατόμου θεωρείται πρωταρχικής σημασίας (ορισμός που δόθηκε από το συμβούλιο Ευρώπης 1958)⁶⁶.

Πρόσφατα οι Antony Cohen & Farkas (1990) περιέγραψαν εννέα βασικές αρχές προϊόντα της τεράστιας εμπειρίας τους στον τομέα της θεωρίας και πρακτικής της ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης στις ΗΠΑ.

1. Ο πρωταρχικός στόχος είναι η βελτίωση των ικανοτήτων του ατόμου
2. Η ψυχιατρ. αποκατάσταση είναι εκλεκτική ως προς τις τεχνικές της
3. Το όφελος από την αποκατάσταση αφορά τη βελτίωση της συμπεριφοράς του ατόμου με έμφαση στην αντίληψη της πραγματικότητας και όχι των ενδοψυχικών παραγόντων
4. Ένας κύριος στόχος είναι η βελτίωση του επαγγ. αποτ/τος των ατόμων
5. Η ελπίδα αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο στη διαδικασία της αποκατάστασης
6. Η ενεργητική συμμετοχή του ατόμου στην αποκαταστασιακή διαδικασία είναι επιθυμητή
7. Οι δύο βασικές παρεμβάσεις της αποκατάστασης είναι η ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ατόμου και η ανάπτυξη της περιβαλλοντικής υποστήριξης
8. Η μακρόχρονη φαρμακοθεραπεία είναι αναγκαία αλλά σπανίως επαρκεί από μόνη της για αποκαταστασιακή παρέμβαση
9. Η εξάρτηση από περιορισμένο αριθμό υπηρεσιών αποκατάστασης είναι ως πρώτο βήμα κάτι το φυσιολογικό και είναι δυνατό να οδηγήσει το άτομο σε μια προοδευτική αύξηση της λειτουργικότητάς του, ώστε να είναι ανεξάρτητο⁶⁷.

⁶⁶ Για περισσότερα δεξ : Μιχάλης Γ. Μαδιανός «Η ψυχοκοινωνική αποκατάσταση από το Άσυλο στην Κοινότητα» 1994, σελ. 48

⁶⁷ Μιχάλης Γ. Μαδιανός «Η ψυχοκοινωνική αποκατάσταση από το Άσυλο στην Κοινότητα» 1994, σελ. 57

Στο παρακάτω σχήμα παρουσιάζονται οι παράγοντες που επηρεάζουν την εφαρμογή αποκαταστασιακών δραστηριοτήτων : (Anthony 1980)

Τα μέλη της ομάδας της Αποκατάστασης είναι οι κλινικοί (ψυχολόγοι, νοσηλεύτες, ψυχίατροι) και μέλη που κύριο έργο τους είναι η αποκατάσταση. Όπως είναι οι εργοθεραπευτές, κοινωνικοί λειτουργοί, επαγγελματικοί σύμβουλοι, ειδικοί θεραπευτές, καθώς και άλλοι επαγγελματίες (μουσικοί, ζωγράφοι, εθελοντές).

Η ίδια η ομάδα αποτελεί πρότυπο για τον ψυχωσικό εκπαιδευόμενο⁶⁸.

Βασικές αρχές που πρέπει να βλέπουν τις κατευθύνσεις της ομάδας είναι :

1. Ο συντονισμός με άλλες υπηρεσίες,
2. Η αμοιβαία ισότιμη συνεργασία,
3. Η εξατομικευμένη προσέγγιση του προβλήματος του ατόμου,

⁶⁸ Για τα παραπάνω βλέπε Όπως πριν, σελ. 58, 59

4. Η θεώρηση της σημασίας της οικογένειας και της κοινότητας ως υποστηρικτικών συστημάτων,
5. Ο σχεδιασμός πάντοτε εναλλακτικών προτάσεων, λύσεων,
6. Ο σχεδιασμός ρεαλιστικών στόχων,
7. Η διακριτικότητα,
8. Η συνεχής ενίσχυση κάθε προσπάθειας του ατόμου και των θετικών στοιχείων του,
9. Η αισιοδοξία,
10. Η ενημέρωση, υποστήριξη της οικογένειας, ευαισθητοποίηση των φορέων κοινότητας και άλλων φορέων,
11. Η διερεύνηση των εργασιακών ευκαιριών στην ελεύθερη αγορά και προσαρμογή των προγραμμάτων επαγγελματικής αποκατάστασης⁶⁹.

Η εκπαίδευση του ατόμου κινείται σε τρεις άξονες ώστε να καλυφθούν : Οι ατομικές του ανάγκες (στους τομείς της προσωπικής υγιεινής, τροφής, στέγασης, χρήσης μέσων μεταφοράς), οι κοινωνικές ανάγκες (στους τομείς της χρήσης του ελεύθερου χρόνου και ανάπτυξης σχέσεων με άλλα άτομα) και οι επαγγελματικές ανάγκες με την εκπαίδευση σε εξειδικευμένα επαγγελματικά αντικείμενα.

Μετά το τέλος της εκπαίδευσης το άτομο τοποθετείται είτε στην ελεύθερη αγορά εργασίας, είτε σε κάποια προστατευμένη εργασία. Όλα αυτά βέβαια γίνονται κατορθωτά με τη βοήθεια εργοθεραπευτικών δραστηριοτήτων όπου σε συνεργασία με την οικογένεια και την κοινότητα συμβάλλουν στην αποκατάσταση της λειτουργικότητας των ψυχωσικών ασθενών⁷⁰.

Ωστόσο τα κριτήρια τα οποία απαιτούνται για την επιλογή πασχόντων από ψυχική νόσο σε πρόγραμμα ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης είναι :

⁶⁹ Όπως πριν, σελ. 60

⁷⁰ Όπως πριν, σελ. 107

- η ύφεση της ψυχοπαθολογίας
- το ικανοποιητικό επίπεδο γενικής λειτουργικότητας και
- η ύπαρξη κινήτρων για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα για την ικανοποίηση αναγκών.

Τόσο όμως η οικογένεια, όσο η δομή του προγράμματος και η κοινωνική πολιτική απέναντι στα άτομα με ψυχοκοινωνικές ανάγκες θα επηρεάσουν τα αποτελέσματα από την συμμετοχή τους στα προγράμματα Ψυχοκ. Αποκατάσταση που θα επέλθουν.

«Οι δραστηριότητες κάθε προγράμματος στοχεύουν στην διοχέτευση της επιθετικότητας του ατόμου, προσφέρουν δυνατότητα για ταύτιση, ικανοποίηση αναγκών και αγάπης. Δίνουν διέξοδο στη φαντασία και επιτρέπουν την απόκτηση δημιουργικών εμπειριών». (Tiffany 1978). Οι διαδικασίες αυτές προάγουν την ομαλοποίηση. Η ομαλοποίηση είναι η κατάληξη μιας παράλληλης σειράς (ατομικών) ψυχοθεραπευτικών φάσεων μεταξύ θεραπευτή και θεραπευόμενου χρόνιου ψυχωσικού αρρώστου που περιλαμβάνουν (Madianos et al, 1991):

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Κοινοτική ψυχοθεραπεία με ψυχωσικά άτομα

Α΄ ΦΑΣΗ : Εγκατάσταση θεραπευτικής σχέσης / συμμαχίας

Β΄ ΦΑΣΗ : Αποστιγματισμού

- Εισαγωγή της έννοιας υγείας – αρρώστιας
- Συμμετοχή της οικογένειας ή άλλων
(απενεχοποίηση, αποστιγματισμός, ενημέρωση για την αρρώστια)

Γ΄ ΦΑΣΗ : Συνειδητοποίηση της πραγματικότητας

- Εκπαίδευση για την αρρώστια
- Εκπαίδευση για το ρόλο των φαρμάκων

- Τοποθέτηση ορίων
- Ενίσχυση θετικών αμυνών / «θετικοποίηση» του παραληρήματος
- Ενίσχυση της σχέσης «Άτομο – Κοινότητα»
- Ενίσχυση άμεσων στόχων, π.χ. ελεύθερου χρόνου, αυτοεξυπηρέτησης
- Πιθανή ανάγκη για την αναδιοργάνωση του υποστηρικτικού συστήματος
- Πιθανή συμμετοχή σε προγράμματα αποκατάστασης

Δ' ΦΑΣΗ : Ομαλοποίηση

- Το άτομο μαθαίνει να αναγνωρίζει πρόδρομα συμπτώματα και να αντιμετωπίζει το stress
- Χειρίζεται τη δοσολογία των φαρμάκων
- Δυνατότητα απασχόλησης (μερικής ή ολικής)
- Παρακολούθηση / αραίη⁷¹.

ΠΗΓΗ : Μαδιανός (1991)

3.5. Οικοτροφείο – Ξενώνας. Τύπος ενδιάμεσης δομής στην Ψυχιατρική⁷²

Στο πλαίσιο της σύγχρονης αντίληψης ότι ο ψυχικά ασθενής πρέπει να παραμένει όσο το δυνατό κοντά στο οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον, ώστε να διατηρεί τους κοινωνικούς και επαγγελματικούς του δεσμούς, προβλέπεται η τομεοποίηση των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και η παροχή ενός ολοκληρωμένου δικτύου υπηρεσιών εξωνοσοκομειακής, ενδιάμεσης και νοσοκομειακής φροντίδας. Βασικός φορέας εφαρμογής προγραμμάτων εξωνοσοκομειακής φροντίδας είναι το Κέντρο Ψυχικής Υγείας κάθε περιοχής. Σύμφωνα με την σχετική νομοθεσία (Ν 1278/1982/αρ. 21 παρ. 3), σκοπός του Κέντρου Ψυχικής Υγείας είναι η ψυχοκοινωνική μέριμνα, η συμβουλευτική παρέμβαση στην κοινότητα και η

⁷¹ Όπως πριν, σελ. 110-118

⁷² Βλέπε αναλυτικά : «Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική», σελ. 256 - 265

διαφώτιση, πρόληψη, θεραπεία και συμβολή στην αποκατάσταση και κοινωνική ένταξη του αρρώστου.

Η επιστροφή του αρρώστου προς το σπίτι του γίνεται μέσω των ενδιάμεσων δομών. Οικοτροφεία, ξενώνες, νοσοκομεία ημέρας, νοσοκομεία νύχτας, clubs αρρώστων κ.λ.π., παρέχουν διαμονή, κινητοποίηση, κοινωνικοποίηση μέσω προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης, εύρεση εργασίας, δουλειά μέσα στο οικοτροφείο κ.λ.π. Οι δομές αυτές βοηθούν τον άρρωστο να επαναποκτήσει δεξιότητες (που είχε και τις έχασε), και ικανότητες για ανθρώπινες σχέσεις και συναλλαγές.

Στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, αυτές οι δομές λειτουργούν στα πλαίσια της ψυχιατρικής πολιτικής που ασκείται και έχουν διαφορές από χώρα σε χώρα. Εκεί που δεν παρουσιάζουν διαφορά είναι ότι δίνουν στους αρρώστους φροντίδα, δυνατότητες και αξιοπρέπεια ώστε να ξαναμπούν στη ζωή. Παντού (σε όλες τις χώρες) στο ψυχιατρείο ο άρρωστος είναι μακριά και έξω απ' τη ζωή.

Το οικοτροφείο είναι εναλλακτική δομή ου προσφέρει στέγη και τροφή σε άτομα με βαριά παθολογία (χρόνιες ψυχώσεις). Ο ξενώνας είναι κάτι σαν ξενοδοχείο όπου εκπαιδεύει τα μέλη παράλληλα με την διαμονή.

Στόχος τους αποτελεί η αποκατάσταση του ασθενή, γι' αυτό και οι ασθενείς παραμένουν όσο το δυνατό λιγότερο χρόνο στους χώρους αυτούς.

Το προσωπικό αποτελείται από έναν ψυχίατρο (συνήθως μερικής απασχόλησης), κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους και νοσηλευτές. Η σύνθεση του προσωπικού είναι εκείνη που φανερώνει την κοινωνικοποιητική και κινητικοποιητική κατεύθυνση των δομών.

Στην Ευρώπη, τα οικοτροφεία για χρόνιους ψυχωσικούς δεν είναι ταυτόχρονα και ξενώνες. Υπάρχουν τα δύο οικοτροφεία – ξενώνες της Άμφισσας και της

Αλεξίλης. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας πολλών εναλλακτικών δομών σε κάθε περιοχή.

Ας αναφερθούμε στα οικοτροφεία – ξενώνες που υπάρχουν κι ας δούμε αναλυτικά τι είναι οικοτροφείο.

Το οικοτροφείο καταρχήν είναι ένα σπίτι. Ένα σπίτι το οποίο προσφέρει διαμονή στους αρρώστους χωρίς να αποτελείται από κάγκελα, λουριά και ψηλούς τοίχους.

Οι άρρωστοι κοιμούνται ανά 2-3 και όχι πλήθος ατόμων μαζί, όπως γίνεται στο ψυχιατρείο προκειμένου να καθίσταται δυνατή η επίβλεψη αυτών.

Η άποψη του οικοτροφείου είναι πως και ο άρρωστος έχει δικαίωμα στο προσωπικό χώρο και χρόνο. Δεν χρειάζεται να νιώθουν ότι είναι καθηλωμένοι σε ένα χώρο με αποτέλεσμα να ενισχύεται η ανησυχία αυτών.

Το οικοτροφείο σαν σπίτι έχει πατέρα και μητέρα (εννοούνται οι οικοδεσπότες). Οι εργαζόμενοι είναι εκείνοι οι οποίοι βοηθούν στην άμβλυνση των διαφορών μεταξύ των ασθενών και των οικογενειών τους. Συζητούν με τον άρρωστο όλες τις σκέψεις, συναισθήματα και επιθυμίες που δημιουργεί η επαφή με την οικογένειά του και στηρίζουν ανάλογα την ίδια.

Μ' αυτό τον τρόπο έχοντας τόσο το οικογενειακό περιβάλλον όσο και ο άρρωστος την συμπαράσταση από ανθρώπους εξειδικευμένους στις ανάγκες και τα προβλήματα της ψύχωσης εξασφαλίζεται η καλύτερη δυνατή επικοινωνία μεταξύ τους και η αποφυγή ρήξεων και εντάσεων.

Το οικοτροφείο σαν σπίτι ζητάει από τους ενοίκους (αρρώστους) να βοηθούν σε πρακτικές αλλά και οργανωτικές εργασίες του σπιτιού. Στο οικοτροφείο υπάρχει κάθε μέρα πρόγραμμα, υπευθυνοποιούνται οι άρρωστοι, τους ζητείται να εκτελέσουν διάφορες εργασίες. Χαρακτηριστική για παράδειγμα είναι η λαχτάρα του αρρώστου όταν αναθέτουν σε εκείνον κάποια εξωτερική εργασία. Όπως

επίσης χαρακτηριστική είναι η αμηχανία και ο φόβος την πρώτη μέρα που διακατέχει εκείνον τον οποίο έρχεται σε επαφή μαζί του ο άρρωστος, προκειμένου να φέρει εις πέρας την εργασία. Συναισθήματα όμως που γρήγορα ξεπερνιούνται και αυτό είναι η μεγαλύτερη επιβράβευση για τον άρρωστο.

Η ανυπαρξία οποιουδήποτε προγράμματος οδηγεί στην αχρήστευση του αρρώστου, στην παλινδρόμηση του σε βρεφική κατάσταση και ότι θέλει να ζητήσει το ζητάει με απότομους και καμιά φορά επιθετικούς τρόπους ή παραμένει τελείως παθητικός. Στο οικοτροφείο γίνεται κατανοητό ότι οι άρρωστοι έχουν και αυτοί ανάγκες πέρα απ' την επανάληψη φαγητό – ύπνος – φάρμακα που πραγματοποιείται στο άσυλο ή στο σπίτι.

Το οικοτροφείο σαν σπίτι δίνει επαγγελματική εκπαίδευση στα μέλη του.

Φροντίζει την κινητοποίηση και κοινωνικοποίηση των αρρώστων μέσω της εκπαίδευσης για εργασία. Για να επανέλθει ο ψυχωσικός από τον κόσμο των φαντασμάτων στην πραγματικότητα πρέπει να μάθει να εργάζεται μαζί με άλλα άτομα.

Πραγματοποιείται πρόγραμμα εκπαίδευσης από ανθρώπους που προσπαθούν να μάθουν στους αρρώστους απλές εργασίες με συνέπεια και συνέχεια. Αντιμετωπίζονται ως ενήλικα άτομα που χρειάζονται βοήθεια προκειμένου να επαναποκτήσουν δεξιότητες που έχασαν.

Το οικοτροφείο σαν σπίτι είναι ανοιχτό στην γειτονιά και την κοινότητα. Η

λειτουργία των οικοτροφείων – ξενώνων φαίνεται πως έχει άμεση σχέση με την ευαισθητοποίηση του κόσμου στην κοινότητα.

Οι ακοινώνητοι και «επικίνδυνοι» άρρωστοι συμμετέχουν σε γιορτές και parties που γίνονται, μαζί με τους γείτονες. Αναλαμβάνουν να διεκπεραιώσουν εργασίες που σχετίζονται με διάφορες υπηρεσίες οι οποίες βρίσκονται στην κοινότητα.

Η κοινωνικοποίηση όμως των αρρώστων επιτυγχάνεται μόνο εφ' όσον εξασφαλιστεί η συμπαράσταση και συμμετοχή από την κοινότητα. Γι' αυτό απαιτείται η γνωριμία του κοινωνικού περιβάλλοντος με τους ψυχιάτρους του οικοτροφείου ώστε να εμπιστευτούν εκείνους καθώς επίσης η κοινότητα να δει τους αρρώστους σε εκδηλώσεις τους μέσα και έξω από το οικοτροφείο. Μόνο εφ' όσον γίνει κατανοητό από το κοινωνικό περιβάλλον πως και οι άρρωστοι έχουν δικαιώματα και πως η αρρώστια τους δεν είναι κάποια κατάρρα, θα συμμετέχουν επί ίσοι όροις στη ζωή.

Το οικοτροφείο πρέπει να είναι στενά συνδεδεμένο με την κοινότητα αλλιώς παραμένει ένα άγνωστο «ίδρυμα», ένα «κέντρο» (δεν ξέρει κανείς πώς να το ονομάσει), που προκαλεί φόβο και γι' αυτό απομονώνεται. Οπότε ή θα λειτουργήσει σαν ζωντανό κύτταρο της κοινότητας ή θα απομονωθεί σαν ξένο σώμα.

Πρόγραμμα αποσυλοποίησης των χρόνιων ψυχωσικών έχει διαμορφωθεί στην Αλεξανδρούπολη με κύριους στόχους την θεραπεία της αρρώστιας, την κοινωνική επανένταξη και την επαγγελματική αποκατάσταση.

Στο πρόγραμμα αυτό δεν υπάρχει «ένα σώμα που πάσχει» αλλά υπάρχει ένας άνθρωπος που έχει δικαίωμα να βρίσκεται στο φυσικό, κοινωνικό περιβάλλον του, στην εργασία του, στην οικογένειά του.

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε 2 ομάδες :

- 1) Στην ομάδα των θεραπευομένων (θεραπευτικό)
- 2) Στην ομάδα των θεραπευτών (εκπαιδευτικό)

1.α. Στην μια κατηγορία των θεραπευομένων ανήκουν ασθενείς που προέρχονται από το ψυχιατρείο Θεσ/νίκης και διαμένουν πλέον μόνιμα στο οικοτροφείο.

1.β. Στην άλλη κατηγορία των θεραπευομένων ανήκουν ασθενείς που διαμένουν στις οικογένειές τους. Στον ξενώνα μένουν περιστατικά, όταν χρειάζεται για την θεραπευτική τους αντιμετώπιση.

Ο ξενώνας είναι διαμορφωμένος λειτουργικά και αισθητικά έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στο μέσο σπίτι του τόπου καταγωγής των φιλοξενουμένων. Σημειώνεται εδώ ότι βασικός παράγοντας που ελήφθη υπόψη στο σχηματισμό της πρώτης ομάδας ήταν η εντοπιότητα. Η ομάδα αποτελείται από άτομα που έχουν κοινό τόπο καταγωγής.

Θεώρησαν ότι η καθημερινότητα θα πρέπει να έχει ρυθμούς γνώριμους. Έτσι η προσαρμογή αυτών των ατόμων στη ζωή εκτός ψυχιατρείου θα είχε λιγότερα προβλήματα. Πίστευαν – και δικαιώθηκαν σ' αυτό – ότι τα άτομα αυτά εάν ξαναβρίσκονταν σ' ένα περιβάλλον γνωστό αλλά ξεχασμένο, θα ξετύλιγαν σιγά – σιγά από τη μνήμη τους το ρυθμό της ζωής, που κάποτε τους έδινε τη δυνατότητα να ζουν.

Το ημερήσιο πρόγραμμα του ξενώνα περιλαμβάνει διάφορων ειδών εργασίες (πλύσιμο πιάτων, καθαρισμό τραπεζαρίας, ομαδική θεραπεία κ.λ.π.) όπου συμμετέχουν όλα τα μέλη της ομάδας κυκλικά ανά εβδομάδα. Κατά την διάρκεια των εργασιών αυτών υπάρχει σεβασμός στην προσπάθεια κάθε μέλους να ολοκληρώσει μια εργασία.

Επιπλέον διαπιστώνονται οι ικανότητες που αναπτύσσει το κάθε άτομο στις διάφορες εργασίες ώστε να επανενταχθεί ευκολότερα επαγγελματικά στην κατάλληλη θέση. Αν και η καθημερινότητα καθεαυτή έχει θεραπευτικό χαρακτήρα, αναπτύσσονται επιπλέον δραστηριότητες με θεραπευτικούς στόχους.

α) Φαρμακευτική θεραπεία (εξατομικευμένη φαρμακευτική αγωγή, που χρησιμοποιείται σαν βοηθητικό μέσο)

β) Ατομική ψυχοθεραπεία. Κάθε άρρωστος έχει μια ώρα δική του με τον θεραπευτή

γ) Αντιμετώπιση σωματικών νοσημάτων

δ) Πρόληψη συγκρουσιακών καταστάσεων που θα υποβοηθούσαν μια υποτροπή

ε) Ομαδική ψυχοθεραπεία (επικοινωνία και συζητήσεις με άλλα μέλη)

ζ) Επικοινωνία με την οικογένεια (επισκέψεις στα χωριά από όπου κατάγονται, επισκέψεις συγγενών στον Ξενώνα, τηλεφωνική επαφή με συγγενείς και φίλους, αλληλογραφία)

η) Ευαισθητοποίηση της κοινότητας (διαλέξεις, καθημερινή επικοινωνία των μελών με τη ζωή της κοινότητας)

θ) Συναλλαγές με φορείς κοινής ωφέλειας (όπως ΙΚΑ, ΟΓΑ, ΟΑΕΔ, κ.λ.π.).

Από το όλο πρόγραμμα γίνεται μια αξιολόγηση της προόδου κάθε μέλους. Τα κριτήρια αφορούν :

1. Την προσωπική φροντίδα του μέλους
2. Συμμετοχή στις δουλειές του σπιτιού
3. Διαχείριση χρημάτων
4. Ικανότητα σύναψης διαπροσωπικών σχέσεων
5. Γνωστικές ικανότητες
6. Τρόπος αξιοποίησης ελεύθερου χρόνου
7. Τρόπος επικοινωνίας με την κοινότητα
8. Επαγγελματική εκπαίδευση
9. Προσωπικές ικανότητες

Όπως το οικοτροφείο έτσι και ο ξενώνας ανταποκρίνεται σε θεραπευτικούς στόχους, αν λειτουργήσει ως διαμεσολαβητής ανάμεσα στους φιλοξενούμενους και την κοινότητα. Η έξοδος από το ψυχιατρείο και η μετάβαση στον ξενώνα δεν είναι

το τέλος, αλλά η αρχή της διαδικασίας της επανόδου των πρώην εγκλειστών στην κοινωνική ζωή.

Συμπερασματικά η μετάβαση των ατόμων αυτών σε ξενώνα σημαίνει :

- Θέσεις εργασίας – που δεν υπάρχουν
- Αξιοπρεπές και σταθερό εισόδημα το οποίο δεν διασφαλίζεται από αλλού παρά μόνο συγκυριακά και το ύψος του είναι τέτοιο το οποίο δεν επιτρέπει αυτόνομο διαβίωση
- Κανονική και αξιοπρεπή κατοικία, δεδομένου ότι ο ξενώνας είναι μεταβατική δομή και όχι καθαυτό κατοικία
- Ολοκληρωμένο δίκτυο κοινοτικών υπηρεσιών που παρέχει την κατάλληλη φροντίδα και εξυπηρέτηση σύμφωνα με τις ανάγκες των φιλοξενουμένων.

3.7. Προτάσεις – Συμπεράσματα

Επισημαίνεται η αναγκαιότητα προσαρμογής της ψυχικής υγείας και ψυχιατρικής στις αρχές και στους προσανατολισμούς των στρατηγικών και του πλαισίου που διατυπώνεται στο στόχο «Υγεία για όλους μέχρι το 2000».

Διακηρύσσεται :

- *«Η αναγκαιότητα εναλλακτικών μοντέλων φροντίδας, ενσωματωμένων στην κοινότητα και στα κοινωνικά της δίκτυα*
- *Η κριτική αναθεώρηση του ηγεμονικού και κεντρικού ρόλου του ψυχιατρικού νοσοκομείου*
- *Η αναγκαιότητα να προστατεύονται μέσω των προβλεπόμενων πόρων, της απαραίτητης φροντίδας και περίθαλψης η προσωπική αξιοπρέπεια, τα ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα. Να θεμελιώνονται σε ορθολογικά και τεχνικά αποτελεσματικά κριτήρια και να δίνουν προτεραιότητα στην παραμονή του πάσχοντα στο κοινοτικό του περιβάλλον*

- Οι νομοθεσίες των χωρών να προσαρμόζονται με τρόπο ώστε να διασφαλίζουν το σεβασμό των ανθρωπίνων και πολιτικών δικαιωμάτων των ψυχικά πασχόντων και να προωθούν την οργάνωση κοινοτικών υπηρεσιών οι οποίες να εγγυώνται την εκπλήρωσή τους
- Η εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού στην ψυχική υγεία και ψυχιατρική να συντελείται στη βάση ενός τέτοιου μοντέλου ώστε ο άξονας του να διέρχεται από την κοινοτική υπηρεσία ψυχικής υγείας και να ευνοεί την περίθαλψη στα γενικά νοσοκομεία, σύμφωνα με τις αρχές της δικτύωσης που θεμελιώνουν αυτή την αναδόμηση
- Οι συμμετέχοντες να αναδείξουν και να υποστηρίξουν προγράμματα που προωθούν την αναδόμηση της ψυχιατρικής φροντίδας και την επαγρύπνηση και υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ψυχικά πασχόντων σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες και τις αντίστοιχες διεθνείς δεσμεύσεις»⁷³.

Ωστόσο παρά το γεγονός ότι το νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας των μονάδων ψυχικής υγείας προβλέπει τη σύσταση διεπιστημονικής ομάδας, η ουσιαστική λειτουργία αυτής δεν έχει γίνει ακόμη πραγματικότητα στην Ελλάδα. Η διεπιστημονική ομάδα στις περισσότερες χώρες αποτελείται από ψυχιάτρους, ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, νοσηλευτές και εργοθεραπευτές⁷⁴.

Στην Ελλάδα σε ορισμένα κέντρα δεν υπάρχουν π.χ. ειδικότητες ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών. Η συμβολή όμως του ειδικευμένου κοινωνικού λειτουργού θα μπορούσε να είναι ουσιαστική τόσο στον τομέα της θεραπείας όσο και στον τομέα της αποκατάστασης των ασθενών. Ο ψυχιατρικός Κ.Λ. με τις γνώσεις και τεχνικές που κατέχει (κοινωνική εργασία με οικογένεια, κοινότητα), θα μπορούσε να συμβάλλει στην εξερεύνηση ευνοϊκών λύσεων για τον διαταραγμένο ασθενή. Ο κοινωνικός λειτουργός λοιπόν έχει ως αποστολή του να συμβάλλει στην

⁷³ Μπαϊρακτάρης Κώστας, «Ψυχική υγεία και κοινωνική παρέμβαση» 1994, σελ. 229, 230

⁷⁴ Βλέπε ενδεικτικά : Σταθόπουλος Πέτρος «Κοινωνική Πρόνοια», 1995 σελ. 351

θεραπεία του αρρώστου. Σαν μέλος της διεπιστημονικής ομάδας υγείας, δρα ως συνδετικός κρίκος μεταξύ του ασθενή και της οικογένειας, του γιατρού και του νοσηλευτικού προσωπικού, καθώς και των διαφόρων διοικητικών υπηρεσιών του νοσοκομείου για θέματα ασφαλιστικής κάλυψης, επιδομάτων και άλλων παροχών. Ιδίως σε περιπτώσεις χρόνιων παθήσεων βοηθάει τον ασθενή και το κοινωνικό του περιβάλλον να δεχθούν την πραγματικότητα και να βοηθήσουν την επανένταξη του ασθενούς στην κοινωνία.

Ο εργοθεραπευτής αντίστοιχα ενθαρρύνει τον ψυχικά άρρωστο να πραγματοποιήσει χρήσιμους στόχους με σκοπό να μάθει ή να επαναποκτήσει ικανότητες και λειτουργίες βασικές για την προσαρμογή του στο ατομικό, εργασιακό επίπεδο.

Οι διευθυντές των κέντρων είναι με βάση την νομοθετική διάταξη ψυχίατροι ασκώντας έτσι μια ιατροκεντρική πολιτική στον τομέα ψυχικής υγείας με έντονη χρήση ψυχοφαρμάκων χωρίς να καθίσταται πάντα απαραίτητο. Είναι γνωστό ότι τα ψυχοφάρμακα μειώνουν την ένταση των συμπτωμάτων, αλλά δεν θεραπεύουν τον ασθενή ενώ δημιουργούν σε αυτόν διάφορες παρενέργειες. Έτσι χωρίς να αγνοείται ή να μειώνεται η συμμετοχή της συμβολής των ψυχιάτρων επισημαίνεται απλώς η δυσανάλογη προς τις υπόλοιπες ειδικότητες ψυχικής υγείας επιρροή τους στην λειτουργία των μονάδων ψυχικής υγείας και η ανάγκη ύπαρξης και των υπολοίπων ειδικοτήτων στα νοσοκομεία⁷⁵.

Σύμφωνα με τον Π.Ο.Υ. η αρρώστια μπορεί ή όχι να οδηγήσει σε ανικανότητα, πράγμα που μπορεί να οδηγήσει σε αναπηρία αν συντρέχουν μια σειρά από κοινωνικοί λόγοι : η αναπηρία είναι κοινωνική αναπηρία. Δεν είναι αναπόφευκτο συστατικό της αρρώστιας αλλά παράγεται από την σχέση του ψυχικά πάσχοντος με την κοιν. οργάνωση μέσα στην οποία ζει. Ο τρόπος με τον οποίο είναι οργανωμένη η

⁷⁵ Όπως πριν, σελ. 352

δομή της κοινωνίας, η δυνατότητα πρόσβασης που παρέχεται στον ασθενή για εκπαίδευση, στέγη, εργασία και η ύπαρξη συναισθηματικής και κοινωνικής στήριξης αποτελούν βασικά κριτήρια για την ένταξη εκείνου στην κοινωνία ή στο περιθώριο της ζωής⁷⁶.

Χαρακτηριστική είναι η διακήρυξη της Λυόν της Γαλλίας που αφορά τα δικαιώματα των ψυχικά ασθενών :

«Διακηρύσσουμε ότι ο ψυχικά άρρωστος όπως και άλλοι ευάλωτοι πληθυσμοί έχουν το δικαίωμα και είναι υποχρέωση της κοινωνίας να παρέχει τους πόρους και δυνατότητες ανάλογα με τις εθνικές δυνατότητες για να εξασφαλισθεί σ' αυτά τα άτομα η απόλαυση για μια πλήρη ζωή με οικονομική ασφάλεια, συμβατή με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, όπως επίσης και το δικαίωμα να μοιράζονται το παραγωγικό έργο της κοινότητας, σύμφωνα με τις ικανότητες του κάθε ατόμου»⁷⁷.

⁷⁶ Για τα παραπάνω βλέπε: Τετράδια Ψυχιατρικής Νο 74 : Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση, σελ. 68

⁷⁷ Ψηφίστηκε στις 18 Οκτώβρη 1986 στην Λυόν της Γαλλίας με την ευκαιρία του ιδρυτικού συνεδρίου της Παγκόσμιας Εταιρίας Ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε : Μιχάλης Γ. Μασσιανός : «Η Ψυχοκοινωνική Αποκατάσταση από το Άσυλο στην Κοινότητα», σελ. 245.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 4^ο

Κρατούμενοι και πρώην Κρατούμενοι

4.1. Εισαγωγή

Η κοινωνία για την προστασία, ασφάλεια και την ομαλή κοινωνική συνύπαρξη των μελών της θεσπίζει νόμους. Για να είναι βέβαιος ο σεβασμός σ' αυτούς συνοδεύονται από κυρώσεις, ποινές. Ένα είδος ποινής είναι και η φυλάκιση. Η φυλακή αν και έχει ως κύρια αποστολή της να κατανοήσει ο κατάδικος το σφάλμα του, να μετανοήσει και να ενταχτεί πάλι στο κοινωνικό σύνολο ωστόσο ως τόπος κοινωνικής απόρριψης αποτελεί ένα μηχανισμό κοινωνικού στιγματισμού άρα και κοινωνικού αποκλεισμού όχι μόνο των ευρισκομένων μέσα στη φυλακή κρατουμένων αλλά και εκείνων που έχουν βρει πλέον έξω.

Το στίγμα της φυλακής ακολουθεί το άτομο τόσο στις σχέσεις του με το κοινωνικό του περιβάλλον όσο και στην προσπάθεια αποκατάστασης του μετά την αποφυλάκισή του.

4.2. Δικαιώματα κρατουμένων

«Φυλακή σημαίνει μόνο στέρηση της ελευθερίας και επομένως κατά την έκτιση της ποινής απαιτείται σεβασμός της φυσικής ακεραιότητας, της αξίας και των λοιπών δικαιωμάτων του ανθρώπου»⁷⁸. Ο κρατούμενος αν και έχει στερηθεί την ελευθερία του εξακολουθεί να είναι φορέας θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η ποινή του αφαιρεί μόνο τη φυσική ελευθερία. Διατηρεί λοιπόν όλα τα άλλα δικαιώματα (ατομικά, αστικά, κοινωνικά, πολιτικά). Αυτό όμως δεν είναι δυνατό να ισχύει στην πράξη αφού με τη στέρηση της ελευθερίας περιορίζονται ορισμένα δικαιώματα και ελευθερίες του κρατούμενου. Η παραμονή του λοιπόν στη φυλακή του στερεί π.χ. τη

⁷⁸ Βίνα Τσιλιμγκάνη, Δικαιώματα Κρατουμένων, Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 34^ο 1994, σ. 90-91.

συμμετοχή του σε ειρηνικές εκδηλώσεις έξω από τη φυλακή, τη δυνατότητα αλλαγής τόπου διαμονής, τη μετάβαση στο εξωτερικό κ.λ.π.

Ο κρατούμενος έχει τα εξής δικαιώματα:

- Έχει δικαίωμα σε μια μεταχείριση ανθρώπινη, που να σέβεται την προσωπικότητα και την αξιοπρέπειά του
- Έχει δικαίωμα να προσφεύγει στο Δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών σε περίπτωση που έχει βλαβεί, είτε από παράνομη ενέργεια σε βάρος του, είτε από στέρηση κάποιου δικαιώματός του από οποιοδήποτε μέλος του προσωπικού
- Έχει δικαίωμα για επιμόρφωση και ενημέρωση με βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, ραδιόφωνο, τηλεόραση
- Έχει δικαίωμα για μόρφωση και εκπαίδευση μέσα ή έξω από τη φυλακή με το θεσμό των εκπαιδευτικών αδειών εξόδου
- Έχει δικαίωμα στην επικοινωνία με τους οικείους μέσω επισκεπτηρίου και ο έλεγχος να είναι μόνο οπτικός και όχι ακουστικός
- Έχει δικαίωμα στην ελεύθερη αλληλογραφία
- Έχει δικαίωμα ατομικής ενδυμασίας
- Έχει δικαίωμα εργασίας αλλά μέσα στα πλαίσια της εκπαίδευσής του
- Έχει δικαίωμα στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

4.3. Το νομικό καθεστώς για τους φυλακισμένους στην Ελλάδα

Το σωφρονιστικό σύστημα⁷⁹ είναι πολύ πρόσφατο στην Ελλάδα. Το 1967 δημοσιεύτηκε ο πρώτος σωφρονιστικός κώδικας και άρχισε να ισχύει από τις 4 Μαρτίου 1968. Ήταν κάτι το πρωτοποριακό γιατί προέβλεπε θεσμούς αγνώστους

⁷⁹ Αναλυτικά για το σωφρονιστικό σύστημα στην Ελλάδα βλέπε : Ηρώ Δασκαλάκη, Η εκπαίδευση των κρατουμένων, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τόμος Β, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σ. 266 - 270

μέχρι τότε για την Ελλάδα όπως : κατηγοριοποίηση των κρατουμένων ανά ηλικία, βαρύτητα ποινής και έδινε τη δυνατότητα εξειδικευμένης μεταχείρισης για κάθε κατηγορία. Μεταξύ των άλλων προέβλεπε.

- Τη δημιουργία βιβλιοθήκης αλλά με βιβλία συγκεκριμένου περιεχομένου κυρίως θρησκευτικά
- Τη δυνατότητα να λάβουν οι κρατούμενοι γνώσεις στοιχειώδους εκπαίδευσης και τη δημιουργία σχολείου
- Τη δυνατότητα ψυχαγωγίας – φυσικής αγωγής των κρατουμένων
- Τη καθιέρωση μορφωτικών μαθημάτων με σκοπό την περαιτέρω γνώση των κρατουμένων και τη διδασκαλία στις ηθικές και κοινωνικές αξίες
- Τη δυνατότητα επαγγελματικής εκπαίδευσης η οποία συμπληρώνεται με πρακτική εφαρμογή κατά τις ώρες εργασίας σε ειδικότητες χρήσιμες για τη μετά τη φυλακή ζωή τους.

Ο κώδικας όμως αυτός δημιουργούσε πολλές αδικίες και καταχρήσεις λόγω ότι έδινε πολλά δικαιώματα στο διευθυντή. Επίσης πολλά από αυτά που προέβλεπε ο νόμος δεν έγιναν ποτέ λόγω της μη δημοσίευσης των αντιστοίχων νομοθετικών διατάξεων.

Έτσι τον Ιούνιο 1982 συντάσσεται νέος σωφρονιστικός κώδικας⁸⁰ ο οποίος ψηφίζεται το 1989. Ο νέος αυτός κώδικας προσπαθεί να αποφύγει τα σφάλματα του προηγούμενου και στηρίζεται στην Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των ανθρώπων του ΟΗΕ και στη Σύμβαση της Ρώμης. Ο νέος αυτός κώδικας δίνει τη δυνατότητα στους μη επικίνδυνους κρατουμένους να επωφεληθούν από μέτρα περιοριστικά της ελευθερίας όπως : άδειες απουσίας, απόλυση υπό όρους, τμηματική έκτιση της

⁸⁰ Με το νέο κώδικα εξαλείφεται η λέξη «σωφρονιστικός» και φέρει το όνομα «Κώδικας Κανόνων για την Μεταχείριση των Κρατουμένων» στον οποίο καθορίζεται ότι η εκτέλεση των ποινών αποβλέπει στην αγωγή των κρατουμένων και στην κοινωνική τους επανένταξη. Η. Δασκαλάκη – Π. Παπαδοπούλου – Δ. Τσαμπάρη – Ε. Φρονιμου, Φυλακισμένοι και πρώην φυλακισμένοι, Διαστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα '99, σ. 382 - 383

ποινής, ημιελεύθερη διαβίωση. Επίσης προτείνει ορισμένους νέους θεσμούς όπως : ειδικό Δικαστήριο εκτέλεσης ποινών, εξατομικευμένη μεταχείριση κρατουμένων, ίδρυμα μεταϊδρυματικής αρωγής, διευρυμένες δυνατότητες επικοινωνίας με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

4.3.1. Εκπαίδευση⁸¹

Επίσης δίνεται η δυνατότητα στον φυλακισμένο να λάβει εκπαίδευση είτε μέσα στη φυλακή είτε εκτός αυτής. Ο νέος κώδικας προβλέπει τη λειτουργία μονοταξίου δημοτικού σχολείου για την απόκτηση ή συμπλήρωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και επαγγελματικής εκπαίδευσης (άρθρο 47). Η επαγγελματική εκπαίδευση θα πραγματοποιείται μέσω της εργασίας σε διάφορα εργαστήρια μέσα στη φυλακή σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς όπως ΟΑΕΔ, Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (άρθρο 75, 76). Ωστόσο δεν έχουν δημιουργηθεί ακόμη ούτε τα σχολεία ούτε όλα τα εργαστήρια επαγγελματικής κατάρτισης και όπου λειτουργούν οι υπάρχουσες θέσεις δεν φτάνουν για όλους. Επίσης δίνει τη δυνατότητα εκπαίδευσης δια αλληλογραφίας.

Οι φυλακισμένοι που θέλουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στη δευτεροβάθμια ή ανώτατη εκπαίδευση τους δίνεται αυτή η δυνατότητα με το νέο κώδικα. Έτσι προβλέπεται υπό ορισμένες προϋποθέσεις, εκπαίδευση εκτός φυλακής με την παροχή εκπαιδευτικής άδειας, κατά τη διάρκεια αυτής ο κρατούμενος κατοικεί μέσα στο κατάστημα (άρθρο 52, 56).

⁸¹ Βλέπε : Ηρώ Δασκαλάκη, Η εκπαίδευση των κρατουμένων, Διαστάσεις του Κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Β, ΕΚΚΕ, Αθήνα '99, σ. 272 – 273.

4.3.2. Εργασία⁸²

Ο Σωφρονιστικός Κώδικας προβλέπει την ενασχόληση των κρατουμένων με κάποια εργασία. Η εργασία αυτή πρέπει να είναι παραγωγική και ικανή να συντελέσει στην επαγγελματική κατάρτιση τους ώστε να τους είναι χρήσιμη στην μετά τη φυλάκιση ζωή τους. Η εργασία ορίζεται από τον κώδικα ως υποχρεωτική, δεν πρέπει όμως να έχει καταπιεστικό ή τιμωρητικό χαρακτήρα και να μην είναι επικίνδυνη για την υγεία ή την σωματική τους ακεραιότητα. Η επιλογή για το είδος της εργασίας ανήκει στον κρατούμενο εφόσον όμως είναι μέσα στο πλαίσιο του κατάλληλου επαγγελματικού προσανατολισμού, των αναγκών και των δυνατοτήτων του καταστήματος. Επίσης οι ειδικότητες πρέπει να είναι σύμφωνες με αυτές που ισχύουν έξω από το κατάστημα ώστε οι κρατούμενοι να προετοιμαστούν για τις συνθήκες της ελεύθερης αγοράς (άρθρο 64, 65, 66).

Στις αγροτικές φυλακές οι κρατούμενοι ασχολούνται με εργασίες αγροτικής καλλιέργειας, κτηνοτροφία, πτηνοτροφία, ανθοκομία (άρθρο 58). Ακόμα ο κώδικας δίνει τη δυνατότητα εργασίας έξω από το κατάστημα. Στην περίπτωση αυτή ο κρατούμενος διαμένει σε ξεχωριστό κτίριο ονομαζόμενο Κέντρο Ημιελεύθερης Διαβίωσης (άρθρο 57, 58, 59). Τέλος, προβλέπεται η εξατομίκευση της εργασίας σε ορισμένες περιπτώσεις όπως : ανάπηροι, ασθενείς, γυναίκες έγκυες (άρθρο 57, 66).

4.3.3. Ελεύθερος χρόνος

Το νέο σωφρονιστικό πλαίσιο δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου με αθλητικές, μορφωτικές και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις⁸³.

Έτσι προβλέπει:

⁸² Στο ίδιο σ. 274 - 27

⁸³ Βλέπε : Η. Δασκαλάκη – Π. Παπαδοπούλου – Δ. Τσαμπάρδη – Ε. Φρονίμου, Φυλακισμένοι και πρώην φυλακισμένοι, στο Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σ. 397

- Τη δημιουργία δανειστικής βιβλιοθήκης με ποικιλία βιβλίων λογοτεχνικού και επιστημονικού περιεχομένου
- Τον αθλητισμό των κρατουμένων από επαγγελματίες γυμναστές που να περιέχει ομαδικά αθλήματα, ενόργανη γυμναστική, σωματικές ασκήσεις
- Την οργάνωση και το σχεδιασμό πολιτιστικών, ψυχαγωγικών εκδηλώσεων.

Καμία όμως από αυτές τις ρυθμίσεις δεν εφαρμόστηκε στην πράξη.

«Όλες οι διατάξεις του νέου σωφρονιστικού κώδικα που αφορούν την επαγγελματική εκπαίδευση μέσα και έξω από τη φυλακή, την εργασία εκτός φυλακής, η εξατομίκευση της εργασίας, τα κέντρα ημιελεύθερης διαβίωσης έχουν ανασταλεί με ψήφιση νόμου. Έτσι αυτή τη στιγμή συμβαίνει το φαινόμενο να ισχύουν και οι δύο σωφρονιστικοί κώδικες και να έχουν ανασταλεί οι καινοτόμες διατάξεις του δεύτερου. Στην πραγματικότητα έχουμε τη διατήρηση του παλαιού όσον αφορά την εκπαίδευση και την εργασία του φυλακισμένου»⁸⁴.

4.4. Η κατάσταση των φυλακών στην Ελλάδα και η αντιμετώπιση των κρατουμένων από το κοινωνικό σύνολο

Σύμφωνα με έρευνα⁸⁵ που έγινε από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών για το θεσμό της φυλακής στην Ελλάδα, ο έλληνας κρατούμενος είναι σχετικά νέος στην ηλικία 25-45 ετών, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, προερχόμενος από αστικές περιοχές και από χαμηλή κοινωνικοοικονομική τάξη.

Τα κτίρια των φυλακών είναι παλιά και ακατάλληλα. Οι συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων μέσα σ' αυτά είναι δύσκολες και τις περισσότερες φορές προσβάλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Παρατηρείται υπερφόρτωση κελιών, σε

⁸⁴ Ηρώ Δασκαλάκη, Η εκπαίδευση των κρατουμένων, στο διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού την Ελλάδα, τόμος Β, ΕΚΚΕ, Αθήνα '99, σ. 275

⁸⁵ Η έρευνα διεξήχθη σε έξι ανδρικές φυλακές της χώρας, διαφορετικής αυστηρότητας, περίπου οι μισοί κρατούμενοι ήταν υπότροποι : Η. Δασκαλάκη, Π. Παπαδοπούλου, Δ. Τσαμπαρλή, Ε. Φρονιμου, Φυλακισμένοι και πρώην φυλακισμένοι, στο Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τεύχος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σ. 369

ένα κελί διαβιούν δύο και τρία άτομα μαζί, ανύπαρκτη θέρμανση, έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, έλλειψη εξειδικευμένου και μη προσωπικού όπως εγκληματολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι, φύλακες κ.λ.π.

Ακόμη οι δυνατότητες για ψυχαγωγία, απασχόληση, άθληση, διάβασμα είναι πολύ περιορισμένες λόγω της έλλειψης κατάλληλης υποδομής σε χώρους, υλικά, ηλεκτρονικά μέσα, βιβλιοθήκες.

Εκτός από τα προβλήματα αυτά οι κρατούμενοι έχουν να αντιμετωπίσουν και την απάνθρωπη συμπεριφορά των σωφρονιστικών υπαλλήλων. Οι υπάλληλοι χρησιμοποιούν την δύναμη, ισχύ τους για να τρομοκρατήσουν, να προσβάλουν, να μειώσουν και να τραυματίσουν σωματικά και ψυχικά τους κρατούμενους.

Όσον αφορά την εργασία η προσφορά είναι περιορισμένη, έτσι δεν έχουν όλοι την δυνατότητα να εργαστούν. Η επιλογή γίνεται, κατά μεν τη διεύθυνση με κριτήρια όπως καλή συμπεριφορά, ποινική κατάσταση, κατά δε τους κρατούμενους γίνεται με βάση σκοπιμότητας και αυθαίρετα δηλαδή όσοι είναι όργανα της διεύθυνσης έχουν τη δυνατότητα εργασίας. Τέλος, η επικοινωνία με την έξω κοινωνία, οικογένεια, φιλικό περιβάλλον βασίζεται σε ολιγόωρες επισκέψεις μια ή δύο φορές την εβδομάδα με αποτέλεσμα να αποκόπτεται ο κρατούμενος με τον έξω κόσμο, να ενισχύει τον ιδρυματισμό και τον κοινωνικό στιγματισμό.

Τα προβλήματα αυτά απομονώνουν και περιθωριοποιούν τους κατάδικους όλο και περισσότερο με αποτέλεσμα όταν θα βγουν, πλέον, έξω από τη φυλακή να έχουν το στίγμα του φυλακισμένου, εγκληματία. Η κοινωνική απόρριψη και ο κοινωνικός αποκλεισμός σε όλους τους τομείς της ζωής τους και κυρίως της εργασίας είναι η πραγματικότητα που θα συναντήσουν μετά την αποφυλάκισή τους.

4.5. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Ο στιγματισμός της ποινικής καταδίκης και γενικά ο εγκλεισμός στη φυλακή επιφέρει μακροχρόνιες συνέπειες, μειωτικές της προσωπικότητας του κρατουμένου, όπως η δυσκολία εύρεσης εργασίας μετά την αποφυλάκισή του αφού οι εργοδότες αποφεύγουν να προσλαμβάνουν πρώην κρατούμενους καθώς και η αποξένωσή τους από το φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον.

«Κατά τη διάρκεια της κράτησης ασκείται εξουσιασμός στην προσωπικότητα του κρατουμένου από το σωφρονιστικό προσωπικό. Υπάρχει βλάβη της φυσικής ή της ψυχικής υγείας από τους ανθυγιεινούς όρους ζωής σε κτίρια συνήθως παλιά και με συμβίωση περισσότερων ατόμων λόγω υπερπληθυσμού των φυλακών. Όλα αυτά αποτελούν προσβολή της ανθρώπινη αξιοπρέπειας και εμποδίζουν την επανένταξη του στη ζωή αφού οι συνέπειες συνεχίζονται και μετά την αποφυλάκιση σηματοδύοντας τον για μια ολόκληρη ζωή»⁸⁶.

Στο σημείο αυτό θα αναφέρουμε ορισμένες λύσεις που κατά την γνώμη μας συμβάλλουν στην άμβλυνση του κοινωνικού στιγματισμού και θα περιορίσουν κατά το δυνατό τον κοινωνικό αποκλεισμό των κρατουμένων και των πρώην κρατουμένων. Νομίζουμε λοιπόν ότι επιβάλλεται :

- Να γίνουν ρυθμίσεις στο νομοθετικό πλαίσιο που να περιλαμβάνει την κατάργηση των ανισοτήτων και των διακρίσεων ανάμεσα στην μεταχείριση των κρατουμένων
- Να γίνει γνωστός σε όλους τους κρατούμενους ο ισχύον Σωφρονιστικός Κώδικας ώστε να γνωρίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους
- Να οργανωθούν για τους κρατούμενους αθλητικές εκδηλώσεις που να περιλαμβάνουν και αγώνες με ομάδες εκτός καταστήματος. Επίσης να

⁸⁶ Βίνα Τσιλιμηγκάκη, Δικαιώματα κρατουμένων, στο Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 34^ο 1994, σ. 90-91

δημιουργηθεί η κατάλληλη υποδομή, γήπεδα, αίθουσες γυμναστικής ώστε να τους παρέχεται η δυνατότητα της σωματικής αγωγής.

- Να οργανωθούν διάφορες εθελοντικές δραστηριότητες κοινωνικά επωφελείς για να ενισχύσουν την κοινωνική τους συναναστροφή με τον έξω κόσμο
- Να οργανωθούν διάφορες πολιτιστικές, ψυχαγωγικές εκδηλώσεις όπως δημιουργία εκθέσεων όπου οι φυλακισμένοι θα εκθέτουν τα έργα τους π.χ. ζωγραφικής, χειροτεχνίας έτσι ώστε να εξασφαλίζουν όχι μόνο τη ψυχαγωγία αλλά να εξωτερικεύεται μέσα από τη δημιουργία η καλλιτεχνική τους έκφραση.
- Να καθιερωθούν ελαστικοί κανόνες για συχνότερο επισκεπτήριο που να απευθύνεται σε ευρύτερο κύκλο ατόμων ώστε οι κρατούμενοι να μην απομονώνονται, αποκόπτονται από το φιλικό, οικογενειακό, κοινωνικό περιβάλλον. Επίσης αναγκαία είναι η ελεύθερη αλληλογραφία.
- Να δημιουργηθούν καινούργια σωφρονιστικά καταστήματα για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της υπερφόρτωσης και στα είδη σωφρονιστικά κτίρια να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης και να αυξηθεί το προσωπικό ειδικευμένο και μη
- Να δίνεται σε όλους τους κρατούμενους η δυνατότητα εργασίας. Αυτό μπορεί να συμβεί με τη δημιουργία μιας βιοτεχνίας για να δουλεύουν κατά τη διάρκεια της φυλάκισής τους ή με τη δημιουργία εργαστηρίων πλήρως εξοπλισμένα για την απασχόληση τους με διάφορα χειροτεχνήματα.
- Να ευαισθητοποιηθεί ο κόσμος της εργασίας (εργοδότες, βιοτέχνες, συνδικάτα) στην αντίληψη ότι η εργασία συνδέεται στενά με την προετοιμασία των κρατουμένων για την ομαλή επανένταξή τους στην κοινωνία, γιατί και τους παρέχει ένα μέσο βιοπορισμού, αλλά και αποτελεί ένα στοιχείο κοινωνικής συνοχής με τη δυνατότητα που παρέχει αφενός της συνεργασίας με άλλα

πρόσωπα στην πραγματοποίηση μιας ομαδικής εργασίας, αφετέρου της δημιουργίας κοινωνικών σχέσεων εκτός οικογένειας και άμεσου περιβάλλοντος.

- Να δημιουργηθεί ένα κέντρο μεταϊδρυματικής αρωγής ώστε να εξασφαλίζει στέγη, εργασία και τροφή για τις πρώτες μέρες στην έξω ζωή. Επίσης θα βοηθήσει πολύ στον τομέα της εργασίας η ύπαρξη ενός κρατικού εργοστασίου για να πιάνουν δουλειά οι πρώην κατάδικοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : ΝΑΡΚΟΜΑΝΕΙΣ / ΑΠΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ

5.1. Ορισμοί - αποσαφηνίσεις⁸⁷

Για κανένα άλλο πρόβλημα δεν έχει γίνει τόσος λόγος όσο για το πρόβλημα των ναρκωτικών. Σαν ναρκωτικά προσδιορίζονται οι ουσίες που αλλοιώνουν την κατάσταση της συνείδησης, δηλαδή την ψυχική κατάσταση του ατόμου. Ονομάζουμε συνήθως ναρκομανή τα άτομα που εξαρτώνται από τις λίγο ή πολύ ναρκωτικές ουσίες.

«Ως απεξαρτημένα άτομα ορίζουμε τα πρώην εξαρτημένα από ναρκωτικές ουσίες, τα οποία έχουν ολοκληρώσει ένα πρόγραμμα απεξάρτησης ή απέχουν από την λήψη / κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών τα τελευταία 3 έτη της ζωής τους και ακολουθούν ένα νέο τρόπο ζωής».

«Ορίζουμε ως κοινωνική ένταξη του απεξαρτημένου ατόμου εκείνη την κοινωνική διαδικασία που έπεται της απεξάρτησης του ατόμου και στοχεύει στην έναρξη επικοινωνίας ή συνεργασίας του απεξαρτημένου ατόμου με κοινωνικές ομάδες ή θεσμούς ή φορείς

Το απεξαρτημένο άτομο εντάσσεται στην αγορά εργασίας, εφόσον δεν είχε εργαστεί ποτέ πριν από την απεξάρτησή του».

«Ορίζουμε ως κοινωνική επανένταξη του απεξαρτ/νου ατόμου εκείνη την κοινωνική διαδικασία που έπεται της απεξ/σης του ατόμου και στοχεύει στην συνέχιση της διακοπείσας, -λόγω εξάρτησης – επικοινωνίας ή συνεργασίας του απεξαρτημένου με κοινωνικές ομάδες ή θεσμούς ή φορείς. Διευκρινιστικά μπορούμε να πούμε πως το απεξ/νο άτομο επανεντάσσεται στην αγορά εργασίας εφόσον είχε επαγγελματική απασχόληση πριν από την απεξάρτησή του και την διέκοψε λόγω εξάρτησης .

⁸⁷ «Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα», τεύχος 1^ο, Αθήνα 1999, ΕΚΚΕ Φακιάλης – Στυλιάρας – Μουλα : «Κοινωνικός αποκλεισμός των απεξ/νων ατόμων σελ. 334, 335

«Ορίζουμε ως κοιν. αποκλεισμό για τα απεξ/να άτομα την κοιν. κατάσταση εκείνη κατά την οποία :

- Στιγματίζονται με επιθετικούς ή άλλους προσδιορισμούς και περιθωρ/νται
- Δεν έχουν ίσες ευκαιρίες ή ισότιμη πρόσβαση σε κοιν. αγαθά, υπηρεσίες και παροχές
- Δεν απολαμβάνουν, ενώ το επιθυμούν και το έχουν ανάγκη, τα κοινωνικά τους δικαιώματα»

5.2. Αιτίες που οδηγούν στην λήψη ναρκωτικών ουσιών

Οι αιτίες ή αλλιώς παράγοντες που οδηγούν στην λήψη ναρκωτικών ουσιών είναι πολλές .

Κάθε μια απ' αυτές επιδρά λιγότερο ή περισσότερο στον καθένα ανάλογα με την προσωπικότητα του και το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει. Τα ψυχολογικά προβλήματα τα οποία προέρχονται από γεγονότα που σχετίζονται με τους ίδιους ή με την οικογένεια, η περιέργεια, η προτροπή της παρέας, ο μιμητισμός, και η αναζήτηση νέων απολαύσεων αποτελούν τις συνηθέστερες αιτίες που οδηγούν στα ναρκωτικά⁸⁸.

Δεν είναι τυχαίο ότι το πρόβλημα αυτό πλήττει κυρίως τους εφήβους. Η εφηβική ψυχή νιώθει ιδιαίτερη ένταση. Βρίσκεται μπροστά στα προβλήματα της ζωής. Υποχρεώνονται να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους απ' όλους τους κλάδους της επιστήμης. Σε περίπτωση μη ανταπόκρισης στα σχολικά προγράμματα μάθησης οι συνέπειες οι οποίες προκύπτουν είναι γνωστές. Αντιμετωπίζουν την απόρριψη που έχει ως αποτέλεσμα την απαξίωση του μαθητή μέσα στην οικογένεια και την κοινωνία. Στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από την ένταση αυτή που δημιουργείται μπροστά σε καθήκοντα και πιέσεις καταφεύγουν στα ναρκωτικά.

⁸⁸ Βλέπε : Θέματα εγκληματολογίας / ανακριτικής Λάμπρου Δ. Καραμπέλα : «Ο τοξικομανής Εγκληματίας», 1988, σελ. 308

Έχουν την συναίσθηση ότι έτσι βρίσκουν ηρεμία απ' το άγχος, ότι μειώνουν την ένταση, ότι ανακουφίζονται και τέλος ότι εγκαταλείπουν την πραγματικότητα. Προτιμούν μια κατάσταση νάρκωσης και μισούπνου γιατί δεν θέλουν και δεν μπορούν να αντικρίσουν τη ζωή συνειδητά και με ανοιχτά μάτια⁸⁹.

Στο θέμα της διάδοσης των ναρκωτικών σοβαρές ευθύνες έχει και η οικογένεια. Τα τελευταία χρόνια ο θεσμός αυτός περνάει κρίση. Έτσι όταν το παιδί βρεθεί σε μια δύσκολη ψυχική στιγμή δεν βρίσκει ως συμπαραστάτες τους γονείς που συχνά λειτουργούν μέσα του ως ξένοι. Του λείπει η οικογενειακή θαλπωρή. Τότε εύκολα μπορεί να καταφύγει στο απατηλό στήριγμα των ναρκωτικών. Οι χαλαροί δεσμοί της οικογένειας αφήνουν έρμαιο το παιδί να παρασυρθεί από τις κακές συναναστροφές και να συρθεί σε χώρους που εύκολα διακινούνται ναρκωτικά.

Η νέα ελληνική οικογένεια έχει μια και άλλη ακόμα ευθύνη. Το οικονομικό της ανέβασμα, της επέτρεχε να πλημμυρίσει τα παιδιά από κάθε λογής καταναλωτικά αγαθά. Σαν επακόλουθο ήρθε ο κορεσμός. Η αφθονία, σε μερικούς δημιουργεί κορεσμό. Ο κορεσμός τους προκαλεί ανία. Η ανία είναι αυτή που τους οδηγεί στην αναζήτηση νέων απολαύσεων.

Από την τρυφερή ακόμα ηλικία διακρίνουμε τύπους «σνομπ» και «μπλαζέ» που αναζητούν διαρκώς το «κάτι άλλο», δηλαδή καινούριες συγκινήσεις. Τα ναρκωτικά είναι μια – όχι βέβαια η πιο ανώδυνη – λύση στο πρόβλημά τους.

Την ένταση λοιπόν μπροστά σε καθήκοντα και πιέσεις αισθάνονται ιδιαίτερα άτομα τα οποία έχουν παραχαϊδευτεί στην παιδική τους ηλικία, που το στενό τους περιβάλλον ήταν πάντα χαριστικό και δεν τα επιβάρυνε με κανένα καθήκον. Άτομα επομένως που ζουν και κινούνται σε τέτοιο περιβάλλον είναι απόλυτα βέβαιο ότι σε περίπτωση εμφάνισης κάποιου προβλήματος δεν θα έχουν τη δυνατότητα να το αντιμετωπίσουν μόνοι τους. Αυτό συμβαίνει διότι τα άτομα αυτά δεν έχουν μάθει να

⁸⁹ Για περισσότερα δεξ στο : Γκίκας Σωκράτης, Κοινωνικά προβλήματα, 1994, σελ. 33, 34

αντιμετωπίζουν καμιά δυσκολία. Αποτυχίες στις σπουδές ή στο επάγγελμα, ο θάνατος πολύ αγαπητού προσώπου ή ο χωρισμός των γονέων θα τους δώσει τελικά το εισιτήριο για την είσοδο στον ολέθριο χώρο των ναρκωτικών.

Οι επιρρεπείς ή ευάλωτοι στα ναρκωτικά σήμερα οι περισσότεροι από κάθε άλλη εποχή. Ειδικότερα:

Τοξικομανείς γίνονται αρκετοί που είναι «διαφορετικοί» από τους «φυσιολογικούς». Στην ομάδα αυτή των «διαφορετικών» περιλαμβάνονται όλοι αυτοί που αποκλίνουν από τον μέσο συνηθισμένο («φυσικός» ονομάζεται) νέο, γιατί είναι :

α) Ψυχικά ασθενείς, β) διαν/κά καθυστερημένοι (ολιγοφρενείς), γ) ψυχοπαθητικοί ή «ψυχανώμαλοι» και δ) συναισθηματικά ανώριμοι⁹⁰.

Στο να γίνει το πιο πάνω άτομο τοξικομανής συντελεί βέβαια και το ότι βρέθηκε σε περιβάλλον το οποίο δεν μπόρεσε να τον αποτρέψει με την κατάλληλη αγωγή απ' αυτά και εξ' αιτίας των λανθασμένων ενεργειών συντέλεσε άθελα του στην προτροπή του ατόμου προς αυτά⁹¹.

Είναι βέβαια δυνατόν τοξικομανής να γίνει και κάποιος φυσιολογικός νέος ο οποίος έγινε ευάλωτος σε καταστάσεις τις οποίες δεν μπόρεσε να ξεπεράσει.

Τις περισσότερες όμως φορές τοξικομανής καταλήγει εκείνος ο οποίος είναι «διαφορετικός» από τους συνηθισμένους φυσιολογικούς νέους, από άποψη προσωπικότητας.

Το 68% απ' αυτούς είναι άγαμοι και χαμηλής (41%) έως μέτριας (38%) μόρφωσης⁹².

⁹⁰ Για τα παραπάνω βλέπε : Θέματα εγκληματολογίας / ανακριτικής, Λάμπρου Δ. Καράμπελα : «Ο τοξικομανής εγκληματίας», 1982, σελ. 308, 309.

⁹¹ Όπως πριν, σελ. 312

⁹² Όπως πριν, σελ. 312

5.3. Νομοθεσία⁹³

Εξαρτημένα άτομα προκειμένου να εξασφαλίσουν τη δόση τους συχνά εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες όπως διαρρήξεις, κλοπές κ.λ.π. με αποτέλεσμα να καταλήγουν στις φυλακές.

Κάποιοι απ' αυτούς θα συνεργαστούν με θεραπευτικά προγράμματα και θα απεξαρτηθούν.

Σοβαρά προβλήματα όμως θα κληθούν να αντιμετωπίσουν όταν αναζητήσουν εργασία διότι το ποινικό τους μητρώο δεν θα είναι «λευκό».

Στα άτομα που δεν έχουν «λευκό» ποινικό μητρώο η νομοθεσία απαγορεύει να εργαστούν στους δημόσιους οργανισμούς Τοπικής αυτοδιοίκησης (Ν.1188/1981).

Εξαρτημένα άτομα δεν υπηρετούν την στρατιωτική τους θητεία. Δεν διαθέτουν απολυτήριο στρατού αλλά βεβαίωση απαλλαγής η οποία αναφέρει πως είναι «τοξικομανείς».

Απεξαρτημένα άτομα τα οποία ενώ έχουν ενταχθεί / επανενταχθεί στην κοινωνία καλούνται να δικαστούν και να εκτίσουν ποινή για αδικήματα που διέπραξαν στο παρελθόν.

5.4. Αντιμετώπιση από το Κοινωνικό Σύνολο

Το κοινωνικό περιβάλλον τηρεί κυρίως εχθρική στάση απέναντι στους ναρκομανείς διότι τους θεωρεί ως επικίνδυνα στοιχεία. Αυτό συμβαίνει εξ 'αιτίας της μη επαρκούς ενημέρωσης τους για το πρόβλημα των ναρκωτικών ώστε να αντιμετωπίσουν τους χρήστες αυτούς ως ασθενείς που στην πραγματικότητα είναι.

Η κοινή γνώμη συγκλονίζεται ακούγοντας καθημερινά για το πρόβλημα που ταλανίζει την εποχή μας, για τους θανάτους που προκαλεί αυτό και ένας συνεχής φόβος καλλιεργείται γύρω απ' το θέμα. Ωστόσο ο καλλιεργούμενος αυτός φόβος δεν

⁹³ Για τα παραπάνω βλέπε : Διαστάσεις του Κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, 1999. ΣΚΚΕ. Φακιολας / Στυλιάρης / Μουλα : «Ο κοινωνικός αποκλεισμός των απεξαρτημένων ατόμων» σελ. 242, 349

βοηθάει στην ενημέρωση αυτών ώστε να συμβάλλουν θετικά στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

«Στην Ελλάδα τα ΜΜΕ ασχολούνται σχεδόν καθημερινά με το θέμα «ναρκωτικά». Το ενδιαφέρον τους εστιάζεται κατά κύριο λόγο στην καταστολή και τους θανάτους των εξαρτημένων ατόμων. Ελάχιστες αναφορές γίνονται στην ενημέρωση, την πρόληψη, την θεραπεία και επανένταξη αυτών (Φαρμάκη, 1992).

Όσοι δημοσιογράφοι ασχολούνται με το θέμα το προσεγγίζουν δίχως να αξιοποιούν τις μεθοδολογίες, τις θεωρίες, τα δεδομένα και τα πορίσματα των κοιν. επιστημών. Αυτή η προσέγγιση του θέματος ανεξάρτητα από τις σκοπιμότητες και τις κατευθύνσεις που εμπεριέχει φορτίζει το θέμα συναισθηματικά και δεν επιτρέπει την νηφάλια θεώρηση των διαστάσεων του. Δημιουργεί στερεότυπα που δεν ανταποκρίνονται στην καθημερινή πραγματικότητα. Καλλιεργεί κλίμα άγνοιας και πανικού στην πλειοψηφία του πληθυσμού (Τσίλη 1987), με αποτέλεσμα να δυσχεραίνονται οι όροι αντ/σης του προβλήματος.

Έτσι ο αναγνώστης – ακροατής – τηλεθεατής σχηματίζει μια στρεβλή εικόνα – αντίληψη όχι μόνο για τα εξαρτημένα αλλά και για τα απεξαρτημένα άτομα. Αυτή η εικόνα – αντίληψη κινείται στα παρακάτω στερεότυπα επίπεδα («Θησείας», '93).

Α' ΕΠΙΠΕΔΟ

- Οι ναρκομανείς είναι εγκληματίες*
- Οι ναρκομανείς έχουν AIDS*
- Οι ναρκομανείς είναι επικίνδυνοι*
- Οι ναρκομανείς δεν θεραπεύονται*

Κι αφού λοιπόν «οι ναρκομανείς είναι εγκληματίες» και «δεν θεραπεύονται», ποιος ο λόγος να προσπαθούμε να τους επανεντάξουμε;

«Ας τους κλείσουμε λοιπόν στις φυλακές για να γλιτώσουμε εμείς, οι υγιείς και ακίνδυνοι, μια και καλή απ' αυτούς».

Β' ΕΠΙΠΕΔΟ

- *Οι κακόμοιροι οι ναρκομανείς*
- *Οι ναρκομανείς είναι άρρωστοι*
- *Οι ναρκομανείς είναι άτομα με ειδικές ανάγκες*

Οι παραπάνω εικόνες διαπλέκονται με τις ενοχές που έχει σημαντική μερίδα της κοινής γνώμης απέναντι στα εξαρτημένα και απεξαρτημένα άτομα, η οποία συνήθως οδηγεί στην λογική της ελεημοσύνης.

Γ' ΕΠΙΠΕΔΟ

- *Οι ναρκομανείς είναι άξιοι της μοίρας τους*
- *Ας τους πρόσεχαν οι γονείς τους*
- *Ας κοιτάζουμε τα δικά μας παιδιά*

Αυτή είναι η κοινή γνώμη για τα εξαρτημένα και απεξαρτημένα άτομα. Ένα συμπαγές τείχος άγνοιας, αδιαφορίας, φόβου, ενοχών, μοιρολατρίας και καχυποψίας. Ένα συμπαγές τείχος που εμποδίζει την επικοινωνία και οδηγεί στην περιθωριοποίηση»⁹⁴.

Το οικογενειακό περιβάλλον μετά το shock το οποίο νιώθει όταν μαθαίνει ότι ο δικός τους άνθρωπος είναι χρήστης ναρκωτικών ουσιών προσπαθεί να δείξει αγάπη, κατανόηση και συμπράσταση, συμπάσχει με τον τοξικομανή. Βέβαια η οικογένεια είναι αυτή η οποία προσπαθεί να πείσει τον τοξικομανή να υποβληθεί σε θεραπεία αποκατάστασης.

Απ' την άλλη πλευρά η Πολιτεία με την νομοθεσία την οποία θεσπίζει, τιμωρεί εκείνους τους οποίους διακινούν ναρκωτικές ουσίες δηλαδή τους εμπόρους ναρκωτικών και υποβάλλει σε αναγκαστική θεραπεία τους χρήστες όταν διαπιστωθεί

⁹⁴ Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, Αθήνα 1999, ΕΚΚΕ. Φακιάλας / Στυλιάρης / Μουλα : «Ο κοινωνικός αποκλεισμός των απεξαρτημένων ατόμων» σελ. 340, 341, 342.

ότι έχουν την ιδιότητα αυτή, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που ορίζει ο Ν.1729/87.

5.5. Αντιμετώπιση απεξαρτημένων ατόμων από το κοινωνικό σύνολο

Ωστόσο οι περισσότεροι τοξικομανείς υποβάλλονται σε ανεπιτυχή προσπάθεια αποτ/σης. Η προσπάθεια αυτή πραγματοποιείται είτε έπειτα από ελεύθερη βούληση του τοξικομανούς είτε έπειτα από πίεση του οικογενειακού του περιβάλλοντος, είτε έπειτα από δικαστική απόφαση.

Η αποτοξίνωση επιφέρει επιτυχή αποτελέσματα μόνον εφόσον ο ίδιος ο τοξικομανής επιθυμεί την απεξάρτησή του και συνεργαστεί όσο πρέπει.

«Η σωματική αποτ/ση είναι εύκολη ενώ η ψυχική απεξάρτηση από τα ναρκωτικά απαιτεί την συνεργασία του τοξικομανούς. Οι τοξ/νεις όμως εξ' αιτίας της υποδούλωσης τους στα ναρκωτικά δεν διαθέτουν ελεύθερη βούληση για να αποφασίσουν ότι πρέπει να μπορούν να απελευθερωθούν απ' αυτά.

Το γεγονός αυτό ότι δηλ. δεν διαθέτουν την ικανότητα να αντιληφθούν την ανάγκη για θεραπεία, δικαιώνει την αναγκαστική τους θεραπεία, έστω και αν τα αποτελέσματα δεν είναι τα αναμενόμενα. Η αναγκαστική θεραπεία που υποβάλλονται έχει ως αποτέλεσμα μόνο την σωματική αποτ/ση και όχι την ψυχική αποεξ/ση. Εάν όμως κάποια στιγμή συνειδητοποιήσουν την ανάγκη να συνεργασθούν για την θεραπεία τους θα επέλθει η απεξάρτηση αυτών.⁹⁵

Από μελέτη προκύπτει ότι ο αριθμός των απεξ/νων ατόμων είναι σχετικά μικρός και περιλαμβάνει κυρίως άνδρες, χαμηλού ή μεσαίου μορφωτικού, κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου ηλικιών 26-85 ετών. Τα άτομα αυτά πέρα απ'

⁹⁵ Οι περισσότεροι τοξικομανείς, εξαρτώνται ψυχικά τόσο πολύ από τα ναρκωτικά, ώστε να μην μπορούν να αντιληφθούν την επιβλαβή επίδραση που ασκούν πάνω τους ή να μην μπορούν να παύσουν να τα καταναλώνουν, αν και νιώθουν το κακό που τους κάνουν, ο κύριος και μοναδικός σκοπός της ζωής τους, πλέον, είναι η ανεύρεση δόσης και μάλιστα, «αντί πάσης θυσίας». Βλέπε : θέματα Εγκληματολογίας / Ανακριτικής Λάμπρου Δ. Καραμπέλα «Ο τοξικομανής εγκληματίας» σελ. 238, 241

τα προβλήματα υγείας τα οποία αντιμετωπίζουν έρχονται αντιμετώπιζονται και με μια σειρά κοινωνικών προβλημάτων.

Η στέγαση, η ελλιπής επαγγελματική κατάρτιση και εμπειρία και η δυσκολία εξεύρεσης και διατήρησης μιας εργασίας αποτελούν τα σημαντικότερα προβλήματα. Επιπλέον συναντούν εμπόδια στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, αδιέξοδα στις κοινωνικές επαφές και αδυναμίες για δημιουργική διάθεση του ελεύθερου χρόνου τους.

Τέλος αντιμετωπίζουν καταδίκες για ποινικά αδικήματα και επιβαρύνονται με άκριτα συχνά κοινωνικό στιγματισμό.

Έπειτα απ' την ολοκλήρωση της διαδικασίας της απεξάρτησης τίθεται το βασικό ερώτημα : Που θα στεγαστεί το απεξ/νο άτομο, στη νέα του ζωή;

Πολλά απεξ/να άτομα επειδή η οικογένειά τους δεν τα θέλει ή δεν μπορεί να τα συντηρήσει αναγκάζονται να αναζητήσουν στέγη στο φιλικό ή συγγενικό τους περιβάλλον. Αυτό συμβαίνει είτε διότι το άτομο δεν είναι πλέον επιθυμητό από την οικογένεια του επειδή θεωρείται «ο πρεζάκιας της οικογένειας», είτε επειδή δεν υπάρχει ποιότητα στις σχέσεις των μελών της οικογένειας που θα βοηθήσει στην ένταξη / επ. του απεξ/νου.

Σε πολλές περιπτώσεις το απεξ/νο άτομο δύναται να έχει αρνητική αντιμετώπιση σε περίπτωση που αποφασίσει να ενοικιάσει κατοικία. Οι ιδιοκτήτες ίσως δεν δεχτούν να ενοικιάσουν το σπίτι σε άτομο το οποίο είχε παλαιότερα περιπέτειες με τα ναρκωτικά.

Τα απεξαρτημένα άτομα καλούνται να ενταχθούν στην αγορά εργασίας με δυσμενείς και άνισους όρους:

- Το μορφωτικό τους επίπεδο είναι χαμηλό ή μέσο. Ο ένας στους δύο δεν έχει ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Λύκειο). Έτσι δεν διαθέτουν ένα

βασικό τυπικό προσόν – το απολυτήριο Λυκείου – που απαιτείται για να εργαστούν.

Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο δεν αποτελεί μόνο εμπόδιο στην διεκδίκηση μιας θέσης εργασίας αλλά αποκλείει και την περίπτωση απόκτησης επαγγελματικής κατάρτισης σε μια σειρά από επ/τα.

Ωστόσο δεν είναι αρκετά εύκολο να ολοκληρώσουν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αυτό οφείλεται κυρίως στην ηλικία τους και στο μεγάλο χρονικό διάστημα το οποίο απέχουν απ' τις εκπαιδευτικές διαδικασίες

- Δεν διαθέτουν εμπειρία, σε θέματα εργασίας.
- Η πλειοψηφία των ανεξαρτημένων δεν έχει «λευκό» ποινικό μητρώο. Έτσι δεν μπορούν να εργαστούν σε δημ. φορείς, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά ούτε και σε ιδιωτικές επιχειρήσεις που ζητούν «λευκό» ποινικό μητρώο.
- Η πλειοψηφία δεν διαθέτει απολυτήριο στρατού αλλά βεβαίωση απαλλαγής η οποία αναφέρει πως είναι «τοξικομανείς». Έτσι αποκλείονται και πάλι από τους δημόσιους φορείς, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις που ζητούν «καθαρό» απολυτήριο στρατού.
- Όσοι δεν διαθέτουν ούτε «λευκό ποινικό μητρώο» αλλά ούτε απολυτήριο στρατού δεν μπορούν να αποκτήσουν επαγγελματική άδεια οδήγησης.
- Αρκετοί εργοδότες δεν απασχολούν στην επιχείρησή τους άτομα τα οποία είχαν εμπλακεί στο παρελθόν με ναρκωτικές ουσίες διότι δεν μπορούν να τα εμπιστευτούν εξ' αιτίας προκαταλήψεων⁹⁶.

Τα ανεξαρτημένα άτομα συναντούν σημαντικά προβλήματα επικοινωνίας με τους άλλους ανθρώπους. Ιδιαίτερες δυσκολίες παρουσιάζονται ιδίως με εκείνους οι οποίοι είναι φορείς του AIDS και όσοι πάσχουν από ηπατίτιδα.

⁹⁶ Για περισσότερη ανάλυση βλέπε : Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, ανεξαρτημένων ατόμων» σελ. 339, 340

Στην διάρκεια της διαδικασίας κοινωνικής ένταξης / επανένταξης τους αισθάνονται ενοχές και ντροπή για το παρελθόν τους, δεν εμπιστεύονται εύκολα τους ανθρώπους, δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στο νέο τρόπο ζωής τους και παραμένουν ευάλωτα απέναντι σε πρόσωπα και συναισθήματα.

5.6. Αντιμετώπιση του προβλήματος από φορείς

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (Ο.ΚΑ.ΝΑ.)

Το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας έχει ιδρύσει ειδικό φορέα για την καταπολέμηση των Ναρκωτικών με την επωνυμία Οργανισμός για την Καταπολέμηση των Ναρκωτικών (Ο.ΚΑ.ΝΑ). Σκοποί του είναι : α) Ο σχεδιασμός, η προώθηση, ο συντονισμός και η εφαρμογή Εθνικής Πολιτικής σχετικά με την πρόληψη της χρήσης, τη θεραπεία και τη διάδοση των ναρκωτικών, β) Η μελέτη σε εθνικό επίπεδο του προβλήματος των ναρκωτικών, β) Η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, δ) Η ίδρυση θεραπευτικών μονάδων αλλά και η έγκριση και χρηματοδότηση προγραμμάτων θεραπείας και πρόληψης τα οποία εφαρμόζονται από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς.

Η αντιμετώπιση του προβλήματος εξάρτησης από ουσίες βασικά στηρίζεται σε τρεις προσεγγίσεις⁹⁷.

1) ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Είναι κυρίως προγράμματα διαμονής και δευτερευόντως ανοιχτής φροντίδας. Στόχος του προγράμματος των θεραπευτικών κοινοτήτων είναι «η αλλαγή του τρόπου ζωής του χρήστη, η αποχή του από τις ουσίες και η επαγγελματική του αποκατάσταση». Οι χρήστες συμμετέχουν σ' αυτές μόνο εφ' όσον το θελήσουν οι ίδιοι και η συμμετοχή τους διαρκεί περίπου ένα έτος.

⁹⁷ Βλέπε για τα παραπάνω : Σταθόπουλος Πέτρος, «Κοινωνική Πρόνοια», 1995 σελ. 364

Το καθημερινό πρόγραμμα περιλαμβάνει ατομική, ομαδική και οικογενειακή θεραπεία, ανάληψη δραστηριοτήτων ώστε να αποκτήσουν υπευθυνότητα, εκπαιδευτικές δραστηριότητες και τεχνικές προσωπικής ανάπτυξης.

Οι φορείς για προγράμματα απεξάρτησης είναι το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.) με έξι θεραπευτικές μονάδες⁹⁸.

ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ (ΚΕ.Θ.Ε.Α.)

Ιδρύθηκε το 1987. Λειτουργεί ως αυτοδιοικούμενο και αυτοδιαχειριζόμενο Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (Ν./ 1729/1987). Σκοπός του είναι η θεραπεία, η επαγγελματική κατάρτιση και η κοινωνική ένταξη των εξαρτημένων από ουσίες.

Διαθέτει τα παρακάτω προγράμματα / μονάδες :

- Έξι (6) θεραπευτικές κοινότητες (**ΙΘΑΚΗ, ΣΤΡΟΦΗ, ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ, ΕΞΟΔΟΣ, ΔΙΑΒΑΣΗ, ΝΟΣΤΟΣ**) δυναμικότητας τετρακοσίων πενήντα (450) θέσεων. Κάθε χρόνο αποφοιτούν περίπου εκατόν πενήντα (150) μέλη.
- Κέντρα ενημέρωσης
- Κινητή μονάδα ενημέρωσης (**ΠΗΓΑΣΟΣ**)
- Προγράμματα Φυλακών
- Κέντρα Κοινωνικής επανένταξης με σκοπό να παρέχουν στήριξη στα μέλη μετά την έξοδό τους από τις θεραπευτικές κοινότητες για την αντιμετώπιση πιθανών δυσκολιών.
- Προγράμματα οικογένειας. Ιδιαίτερο βάρος δίνεται στην ανάπτυξη προγραμμάτων οικογενειακής θεραπείας διότι υπάρχουν κίνδυνοι όταν το απεξαρτοποιημένο άτομο επιστρέφει στο ίδιο παθογόνο περιβάλλον από το οποίο προήλθε.
- Προγράμματα ενημέρωσης της κοινής γνώμης.

⁹⁸ Όπως πριν, σελ. 364, 365

Τα τελευταία χρόνια το ΚΕ.Θ.Ε.Α. διευρύνει τις δραστηριότητές του, πραγματοποιώντας εκδηλώσεις με κοινωνικό, οικολογικό και πολιτιστικό χαρακτήρα. Η διαρκής επαφή του φορέα με την ευρύτερη κοινωνία έχει στόχο να συντελέσει στην εξάλειψη του αποκλεισμού των ατόμων αυτών (Τομέας Ενημέρωσης της ΚΕΘΕΑ, 1992)⁹⁹.

2) ΑΝΟΙΧΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Απευθύνονται σε χρήστες μη αποσιδών ουσιών και χωρίς ιδιαίτερες εμπλοκές με το σωφρονιστικό σύστημα. Εκείνοι οι οποίοι εντάσσονται σε αυτά παρακολουθούν ομάδες ψυχοθεραπείας και συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές, ψυχαγωγικές και κοινωνικές δραστηριότητες.

Το **ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΔΑΦΝΙ)** έχει ένα πρόγραμμα με την επωνυμία **«18 και άνω»** για την απεξάρτηση τοξικομανών.

Η Μονάδα Απεξάρτησης Τοξικομανών ιδρύθηκε το 1987. Το πρόγραμμα διαρκεί συνολικά ένα (1) έτος.

Το **ΑΙΓΙΝΗΤΕΙΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ** έχει πρόγραμμα πρόληψης και αντιμετώπισης εξαρτητικών καταστάσεων, γνωστό με την επωνυμία **«ΙΑΣΩΝ»**.

Παρόμοια προγράμματα λειτουργούν στην Πάτρα (**«ΠΡΟΤΑΣΗ»**) και σε άλλες πόλεις.

Τα προγράμματα αυτά δεν προσφέρουν μόνο ιατρικές υπηρεσίες αλλά και ψυχιατρικές, ψυχολογικές και κοινωνικές υπηρεσίες¹⁰⁰.

⁹⁹ Τα κέντρα επανένταξης του ΚΕΘΕΑ λειτουργούν με τους παρακάτω στόχους : - Να στηρίζουν τα μέλη τους στο να βρουν ισορροπία με τον εαυτό τους και τους άλλους ανθρώπους, - Να τροφοδοτούν τα μέλη τους με θετικά ερεθίσματα για τη ζωή. Για περισσότερα δεξ : Διαστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα. Φακιάλας / Στυλιάρας / Μουλα : «Ο κοινωνικός αποκλεισμός των απεξαρτημένων ατόμων» σελ. 347

¹⁰⁰ Βλέπε ενδεικτικά: Σταθόπουλος Πέτρος «Κοινωνική Πρόνοια», 1996 σελ. 966

3) ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΜΕΘΑΔΟΝΗΣ

Η μεθαδόνη είναι φαρμακευτικό υποκατάσταση της ηρωίνης. Παρέχεται στους χρήστες με καθορισμένη δόση κάθε μέρα. Στόχος του προγράμματος είναι η μείωση της βλάβης που προκαλεί η ανεξέλεγκτη χρήση της ηρωίνης. Η χρήση μεθαδόνης δεν λύνει το πρόβλημα της εξάρτησης, είναι όμως καλύτερη από την εξάρτηση του χρήστη από την ηρωίνη¹⁰¹.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ ΑΠΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ «ΘΗΣΕΑΣ»

Είναι εξειδικευμένο πρόγραμμα. Ιδρύθηκε και χρηματοδοτείται από το Δήμο Καλλιθέας. Λειτουργεί απ' το 1990. Στόχος του είναι η παρέμβαση σε όλους τους τομείς που σχετίζονται με το πρόβλημα της επανένταξης. Παρέχει νομική υποστήριξη, υγειονομική κάλυψη ομάδες αυτοβοήθειας, δραματοθεραπείας και πρόληψης υποτροπής. Επίσης σεμινάρια επαγγελματικού προσανατολισμού και πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες.

Έχει δημιουργήσει ένα σημαντικό δίκτυο αλληλεγγύης από φορείς που προσφέρουν συγκεκριμένο έργο για τα απεξαρτημένα άτομα. Παραδείγματα φορέων αποτελούν ο Σύνδεσμος Κοινωνικής Επανένταξης (Σ.Κ.Ε.), το Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Αθήνα (Β.Ε.Α.) κ.λ.π.¹⁰²

¹⁰¹ Στην Ελλάδα έχει πρόσφατα εγκριθεί η λειτουργία παρόμοιου προγράμματος λόγω αντιρρήσεων ότι τα προγράμματα μεθαδόνης στην ουσία «υποκαθιστούν» την παράνομη εξάρτηση με κάποια «νόμιμη», όπως παρατηρεί ο Παυλόπουλος. Όπως πριν, σελ. 366

¹⁰² Το πρόγραμμα «ΘΗΣΕΑΣ» διοργάνωσε τον Οκτώβριο του '91 διεθνές συνέδριο με θέμα «Επανένταξη απεξαρτημένων ατόμων : κοινωνικές, οικονομικές και νομικές διαστάσεις του προβλήματος». Το συνέδριο αποτέλεσε την πρώτη μεγάλη ευκαιρία για να συζητηθούν δημόσια στην ελληνική κοινωνία τα προβλήματα της ένταξης / επανένταξης απεξαρτημένων ατόμων. Βλέπε αναλυτικά : Φακιάλας / Στυνιάρας / Μουλα : «Ο κοινωνικός αποκλεισμός των απεξαρτημένων ατόμων» σελ. 348, 349

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ (Ε.Ε.Σ.)

Απ' το 1991 παρέχει ιατρική περίθαλψη στα απεξαρτημένα άτομα. Παρέχει αίθουσα στους ανώνυμους Απεξαρτημένους για τις εβδομαδιαίες συναντήσεις τους.

Διοργανώνει κάθε έτος σεμινάρια που αφορούν το θέμα «Εξαρτήσεις» για την επιμόρφωση επαγγελματιών και την ευαισθητοποίηση εθελοντών¹⁰³.

5.7. Προτάσεις

5.7.1. Προτάσεις για την πρόληψη της ναρκομανίας

Πολλοί μιλούν για την ανάγκη πρόληψης της ναρκομανίας. Η πρόληψη όμως αυτή για να έχει τα επιθυμητά αποτελέσματα πρέπει να ξεκινά από την παιδική ηλικία.

Οι γονείς πολλές φορές δυστυχώς δεν είναι ενημερωμένοι γύρω από τα θέματα αγωγής των παιδιών τους με συνέπεια να συνηθίσουν το παιδί να ζει σε ένα λάθος τρόπο ζωής. Αν συνηθίσουν το παιδί να παίρνει συνέχεια χωρίς να δίνει τίποτα, χωρίς να καταβάλει καμία προσπάθεια, τότε θα διαμορφώσει εσφαλμένη αντίληψη για την ζωή και τις απαιτήσεις της κοινωνίας. Μ' αυτό τον τρόπο δεν θα αναπτύξει ποτέ τις ικανότητες του για να επιτύχει στα σχολικά του καθήκοντα και να ειδικευτεί σε μια εργασία. Έτσι το οικογενειακό περιβάλλον δεν ενδείκνυται να είναι ιδιαίτερα «χαριστικό» διότι το παραχάιδεμα και η πολύ χαριστική αγωγή είναι δυνατό να αποφέρουν τραγικές συνέπειες στην διαμόρφωση προσωπικότητας των παιδιών¹⁰⁴.

Η οικογένεια και η πολιτεία μέσω του σχολείου οφείλουν να ενημερώνουν υπεύθυνα και κατά τρόπο πειστικό για όλους εκείνους τους κινδύνους που επέρχεται η χρήση των ναρκωτικών. Η ενημέρωση αυτή θα πρέπει να γίνεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο ώστε να μην τους προκαλεί την περιέργεια να τα δοκιμάσουν.

¹⁰³ Όπως πριν, σελ. 351

¹⁰⁴ Για περισσότερα βλέπε στο : Σωκράτης Γκίκας, «Κοινωνικά προβλήματα» 1994, σελ. 33, 34

Η ενημέρωση για το πόσο εύκολα γίνεται κανείς τοξικομανής αναμφισβήτητα θα έχει καλύτερα αποτελέσματα πα' αυτά που έχει ο εγκληματοπροληπτικός σκοπός της ποινής¹⁰⁵.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί τοξικομανείς συνήθως καταλήγουν τα άτομα που έχουν προσωπικότητα «διαφορετική» απ' αυτή του φυσιολογικού (συνηθισμένου) ατόμου.

Το περιβάλλον αυτών των ατόμων οφείλει με τις σωστές ενέργειες να τα βοηθήσει να μην καταφύγουν στα ναρκωτικά. Η συμπεριφορά τους απαιτείται να είναι «ιδιαιτέρη» απέναντι σε παιδιά που έχουν προσωπικότητα «διαφορετική». Όταν η διαπαιδαγώγηση είναι δεσποτική / τυραννική/, ασταθής (απαιτητική), δογματική (άκαμπτη), χωρίς αγάπη, τρυφερότητα και κατανόηση ως προς τις ανάγκες και επιθυμίες του νέου τότε οδηγεί σε ψυχοπαθολογικές εκδηλώσεις (Κωνσταντινίδης, σελ. 25, 26)¹⁰⁶.

Η Πολιτεία πρέπει να δείξει έμπρακτα το ενδιαφέρον της σε αυτά τα άτομα διότι εξ' αιτίας της «διαφορετικότητας» της οποίας παρουσιάζουν αντιμετωπίζουν προβλήματα μάθησης και επικοινωνίας στο σχολείο. Οι τάσεις για φυγή από την πραγματικότητα μέσω των ναρκωτικών είναι πιθανό να υπάρχουν, σε περίπτωση που οι δυσκολίες δημιουργούν μεγάλες εντάσεις¹⁰⁷.

Απαιτείται λοιπόν μέριμνα ώστε το σχολικό περιβάλλον να μην λειτουργήσει αρνητικά και συντελέσει κατά τρόπο σημαντικό στην δημιουργία τοξικομανών. *«Τοξικομανείς γίνονται οι λιγότερο ανθεκτικοί στις αντιξοότητες της ζωής, που δεν νιώθουν ασφάλεια και σιγουριά αλλά καταλαμβάνονται από άγχος και δεν βοηθιούνται όσο πρέπει από το περιβάλλον τους»*¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Βλέπε : Θέματα Εγκληματολογία σ/ ανακριτικής Λάμπρου Δ. Καραμπέλα, «Ο τοξικομανής Εγκληματίας», σελ. 309

¹⁰⁶ Όπως πριν σελ. 310

¹⁰⁷ Όπως πριν, σελ. 311

¹⁰⁸ Όπως πριν σελ. 314

Γι' αυτό τόσο η Πολιτεία όσο και η οικογένεια πρέπει να έχουν ως στόχο την διαμόρφωση ισχυρών προσωπικοτήτων που θα διακρίνονται για την πίστη τους σε υψηλά ιδανικά. Η υπερπροστασία δεν βοηθάει στην επίτευξη του παραπάνω στόχου αλλά αντίθετα οδηγεί στην διαμόρφωση ασθενικών χαρακτήρων. Η μειωμένη αντοχή οδηγεί αυτόν που βρίσκεται μπροστά σε δυσκολίες στην τάση για φυγή¹⁰⁹.

Γενικά, πρέπει να εφαρμοστούν προγράμματα αγωγής υγείας και πρωτοβάθμιας πρόληψης για την αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών έτσι ώστε να μην αυξάνεται ο αριθμός των εξαρτημένων ατόμων και να μην έχουμε μελλοντικά μεγάλες στρατιές από απεξαρτημένα άτομα.

5.7.2. Προτάσεις για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού των απεξαρτημένων ατόμων¹¹⁰

Η Ελλάδα δεν έχει εθνική πολιτική για την κοινωνική ένταξη / επανένταξη και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού των απεξαρτημένων ατόμων. Ίσως από εκεί θα πρέπει να γίνει η εκκίνηση της αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού. Από την χάραξη εθνικής πολιτικής.

Προτάσεις για το περιεχόμενο της εθνικής πολιτικής:

Ο Σύνδεσμος Κοινωνικής Επανένταξης : Να ενδυναμωθεί ο φορέας αυτός εκπροσώπησης των απεξαρτημένων ατόμων και να αναλάβει είτε αυτοτελώς είτε με την συμμετοχή άλλων φορέων την εφαρμογή προγραμμάτων ένταξης / επανένταξης.

Να συμμετάσχουν ουσιαστικά και ισότιμα οι εκπρόσωποι των απεξαρτημένων στους θεσμούς που ασχολούνται με την κοινωνική ένταξη / επανένταξη και την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού.

¹⁰⁹ Όπως πριν, σελ. 315

¹¹⁰ Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, 1999, Ε.Κ.Κ.Ε., Φακιδόλας / Στυλιάρας / Μουλάς : «Ο κοινωνικός αποκλεισμός των Απεξαρτημένων ατόμων», σελ. 361, 362, 363

Τα προγράμματα απεξάρτησης: Τα προγράμματα απεξάρτησης να εστιάσουν ακόμη περισσότερο την προσοχή τους στην κοινωνική ένταξη (επαν. των μελών τους). Σ' αυτή την κατεύθυνση μπορούν να αξιοποιηθούν τα απεξαρτημένα άτομα ως επαγγελματικοί συνεργάτες των προγραμμάτων απεξάρτησης.

Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας : Τα ΜΜΕ μπορούν και πρέπει να συμβάλουν στην συναισθηματική αποφόρτιση, την τεκμηριωμένη ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης. Αυτό προϋποθέτει την ενημέρωση, επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση των δημοσιογράφων.

Στέγαση : Να λειτουργήσουν ξενώνες όπου θα φιλοξενούνται εκείνα τα απεξαρτημένα άτομα τα οποία αντιμετωπίζουν στεγαστικό πρόβλημα. Στους ξενώνες θα ισχύουν χρονικά όρια παραμονής.

Οικογενειακό περιβάλλον : Το απεξαρτημένο άτομο έχει ανάγκη από ένα «υγιές» οικογενειακό περιβάλλον. Αυτό προϋποθέτει πως θα έχουν αποφασίσει τα μέλη της οικογένειας του να προχωρήσουν σε μια σειρά από αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο σχετίζονται και επικοινωνούν. Οι αλλαγές αυτές μπορούν να ξεκινήσουν με τη συμβολή των προγραμμάτων απεξάρτησης και των συλλόγων γονέων των εξαρτημένων και απεξαρτημένων ατόμων.

Νομοθεσία : Από το Υπουργείο Δικαιοσύνης να συσταθεί επιτροπή με σκοπό να εξετάσει το θέμα «Ναρκωτικά, νομοθεσία και κοινωνικός αποκλεισμός». Μερικά από τα θέματα που θα πρέπει να απασχολήσουν την επιτροπή είναι :

- Η ποινική αντιμετώπιση των χρηστών και εξαρτημένων
- Τα απεξαρτημένα άτομα και οι αξιόποινες πράξεις ου διαπράχθηκα κατά τη φάση της εξάρτησης (Στο παραπάνω θέμα να εξεταστεί και η πρόταση για έκτιση της ποινής σε θεσμούς κοινωνικής προσφοράς)
- Το ποινικό μητρώο των απεξαρτημένων

- Τα νομικά εμπόδια (απολυτήριο στρατού, ποινικό μητρώο κ.λ.π.) για την επαγγελματική απασχόληση των απεξαρτημένων στο δημόσιο τομέα.

Να γίνει ενημέρωση, επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση των δικαστικών Αρχών, των αστυνομικών οργάνων, των σωφρονιστικών υπαλλήλων και των νομικών.

Επαγγελματική κατάρτιση και απασχόληση :

- Τα απεξαρτημένα άτομα δεν είναι, δεν πρέπει να θεωρούνται, άτομα με ειδικές ανάγκες. Έτσι δεν έχει νόημα να δημιουργούνται προστατευόμενα εργαστήρια επαγγελματικής κατάρτισης και αποκατάστασης.
- Πριν από την επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση, είναι απαραίτητο να υπάρχει επαγγελματικός προσανατολισμός, έτσι ώστε να κατευθύνονται τα κατάλληλα άτομα στις κατάλληλες θέσεις.
- Ένα πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης που απευθύνεται αποκλειστικά σε απεξαρτημένα άτομα καλό είναι να αποφεύγεται διότι μπορεί να συμβάλλει στην εδραίωση της γκετοποίησής τους. Προτιμότερο είναι τα απεξαρτημένα άτομα να συμμετέχουν σε προγράμματα όπου η πλειοψηφία των καταρτιζομένων δεν έχει εμπειρίες εξάρτησης.
- Να δοθεί έμφαση στην ευαισθητοποίηση των εργοδοτών. Την προσπάθεια αυτή πρέπει να την αναλάβουν κυρίως οι εργοδότες και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις.
- Τα προγράμματα επανένταξης να αναλάβουν την ενημέρωση των ευαισθητοποιημένων εργοδοτών που προτίθεται να απασχολήσουν επαγγελματικά απεξαρτημένα άτομα.
- Να δοθούν κίνητρα στους εργοδότες που επιθυμούν να καταρτίσουν επαγγελματικά τα απεξαρτημένα άτομα. Π.χ. να επιδοτείται η ενδοεπιχειρησιακή επαγγελματική κατάρτιση. Να διευκολύνονται οι εργοδότες στις συναλλαγές τους με τον ΟΑΕΔ, για να μην αποθαρρύνονται από τις γραφειοκρατικές διαδικασίες.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 6^ο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

6.1. Έννοια και κατηγορίες μετανάστευσης

Μετανάστευση ορίζεται ως η μόνιμη μετακίνηση ατόμων ή ομάδων σε σημαντική απόσταση από τον τόπο διαμονής τους λόγω προσωπικών, οικογενειακών, οικονομικών ή λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης εξαιτίας της φυλής, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης, πολιτικών πεποιθήσεων.

Οι μετανάστες διακρίνονται βασικά σε μόνιμους και παράνομους και διαχωρίζονται στις εξής κατηγορίες :

α) Κανονικοί μετανάστες δηλαδή τα πρόσωπα εκείνα τα οποία έχουν εισέλθει και παραμένουν μόνιμα στη χώρα, η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και είναι εφοδιασμένα με άδεια παραμονής και άδεια εργασίας. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν:

- Οι ομογενείς από χώρες της ανατολικής Ευρώπης (Πόντιους, Βορειοηπειρώτες κ.λ.π.
- Οι Έλληνες με ξένη υπηκοότητα
- Οι αλλοδαποί που εργάζονται εποχιακά και παραμένουν μόνιμα στη χώρα μας (άτομα από την ανατολική Ευρώπη και τις Τρίτες χώρες)
- Οι αλλοδαποί που εργάζονται στην Ελλάδα κάνοντας χρήση του δικαιώματος της ελεύθερης διακίνησης, εγκατάστασης ως πολίτες της Ευρωπαϊκής ένωσης.
- Οι αλλοδαποί που εργάζονται νόμιμα

β) Πρόσφυγες δηλαδή τα άτομα εκείνα που εγκαταλείπουν την πατρίδα τους στην προσπάθειά τους να αποφύγουν κάθε είδους καταπίεση (Εθνική, Θρησκευτική, Φυλετική, Πολιτική) ή λόγω πολέμου, εμφύλιας σύρραξης, πολιτικής ή κοινωνικής

αναταραχής ζητώντας άσυλο στην χώρα μας και τα οποία υποδέχεται ως συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης της Γενεύης (1951).

γ) Μη κανονικοί μετανάστες δηλαδή τα άτομα εκείνα που είναι παράνομα τόσο από την άποψη της παραμονής όσο και από την άποψη της εργασίας.

Όλες αυτές οι ομάδες που αναφέραμε παραπάνω υφίστανται κοινωνικό στιγματισμό άλλες περισσότερο και άλλες λιγότερο με άμεση συνέπεια στον κοινωνικό αποκλεισμό τους από διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Οι μετανάστες των τελευταίων δεκαετιών περιέχονται σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού όχι μόνο λόγω της φτώχειας αλλά κυρίως λόγω στέρησης του δικαιώματος για αποδοχή και σεβασμό της ετερότητας καθώς και λόγω των συναισθημάτων αποξένωσης, απομόνωσης και περιθωριοποίησης.

6.2. Δικαιώματα Μεταναστών

Οι μετανάστες, άτομα κυρίως με σοβαρά προβλήματα διαβίωσης και προσαρμογής στην χώρα που επιλέγουν να εγκατασταθούν, χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και προστασίας από το Κράτος. Επομένως η χώρα υποδοχής μεταναστών οφείλει να κατοχυρώσει νομοθετικά τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα τους χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς και να εγγυάται την ισότιμη πρόσβαση όλων στα κοινωνικά αγαθά (παιδεία, στέγαση, υγεία, εργασία).

Η καταπολέμηση του ρατσισμού, της απομόνωσης και η διασφάλιση μιας αξιοπρεπούς ζωής για τους μετανάστες γίνεται μέσα από την προάσπιση και κατοχύρωση των δικαιωμάτων. Απαραίτητη όμως προϋπόθεση για την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους είναι η τήρηση από τη μεριά των μεταναστών των υποχρεώσεων που προβλέπουν οι νόμοι της χώρας υποδοχής καθώς επίσης και ο σεβασμός των κοινωνικών και πολιτικών αξιών και παραδόσεων της χώρας.

Οι μετανάστες εκτός από τα θεμελιώδη βασικά δικαιώματα της στέγης, εκπαίδευσης, υγείας, κοινωνικής ασφάλισης, έχουν και τα ακόλουθα σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ).

- *«Το δικαίωμα για μια δίκαιη δίκη*

Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στο να εκδικάζεται η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και μέσα σε λογική προθεσμία από ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, το οποίο θα αποφασίσει είτε επί των αμφισβητήσεων σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του αστικής φύσης, είτε επί του βασίμου των κατηγοριών ποινικής φύσεως.

- *Το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής*

Κάθε πρόσωπο του οποίου τα δικαιώματα παραβιάστηκαν έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον της εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίαση διαπράχθηκε από πρόσωπα που ενεργούσαν στο πλαίσιο της εκτέλεσης των καθηκόντων τους.

- *Η απαγόρευση μαζικών απελάσεων αλλοδαπών*

Η ΕΣΔΑ απαγορεύει τις μαζικές απελάσεις των αλλοδαπών, δηλαδή απαγορεύει κάθε μέτρο των αρμοδίων αρχών που υποχρεώνει ομάδες αλλοδαπών να εγκαταλείψουν τη χώρα εκτός και αν το μέτρο αυτό λήφθηκε μετά από αντικειμενική εξέταση της ιδιαίτερης περίπτωσης κάθε αλλοδαπού που συμμετέχει στην ομάδα αυτή.

- *Το δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια*

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια. Κανείς δεν επιτρέπεται να στερηθεί την ελευθερία του παρά μόνο σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπει ο νόμος.

- *Η απαγόρευση απάνθρωπης μεταχείρισης*

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε ποινές ή σε μεταχείριση απάνθρωπη ή εξευτελιστική.

- *Το δικαίωμα έκφρασης γνώμης, ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας.*

Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του και να μεταδίδει ιδέες ή πληροφορίες χωρίς καμία επέμβαση της δημόσιας αρχής και ασχέτως συνόρων. Επίσης έχει δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας. Τούτο το δικαίωμα συνεπάγεται στην ελευθερία αλλαγής πεποιθήσεως ή θρησκείας¹¹¹».

6.3. Κανόνες Διεθνές Δικαίου για το θέμα των μεταναστών

Οι βασικότερες διεθνείς συμβάσεις και οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που περιέχουν κανόνες διεθνούς δικαίου για την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου και κατά συνέπεια και των μεταναστών είναι οι ακόλουθες :

- α) *«Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου του 1948*
- β) *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (NΠ 53 της 19/10/1974)*
- γ) *Ευρωπαϊκό κοινωνικό χάρτη (N.1426/1984)*
- δ) *Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά Δικαιώματα (N. 1532 της 19/19.3.1985)*
- ε) *Συνθήκη του Schengen (N. 2514 της 26/27.6.1997)*
- στ) *Συνθήκη του Maastricht (N. 2077/1992)*
- ζ) *Συνθήκη του Amsterdam (N. 2691/1999)*
- η) *Οδηγία 90/364 ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα παραμονής (28/6/1990)¹¹²»*

¹¹¹ Οδηγός του Μετανάστη, Δικαιώματα και υποχρεώσεις των μεταναστών στην Ελλάδα, Ινστιτούτο Στρατηγικών και αναπτυξιακών μελετών «Ανδρέας Παπανδρέου» ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα 200, σ. 16-17

¹¹² Στο ίδιο σ. 15

Σε αυτούς τους κανόνες δικαίου στηρίζεται το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο για τους μετανάστες.

6.4. Το νομικό καθεστώς που ισχύει για τους αλλοδαπούς στην Ελλάδα

Η Ελλάδα τις δύο τελευταίες δεκαετίες από χώρα αποστολής έγινε χώρα υποδοχής μεταναστών. Το γεγονός αυτό επέβαλε την ανάγκη διαμόρφωσης μιας θεσμικά διαρθρωμένης μεταναστευτικής πολιτικής.

Το νομοθετικό πλαίσιο¹¹³ που διέπει τη διαβίωση των μεταναστών στην Ελλάδα στηρίζεται τόσο στους κανόνες του διεθνούς δικαίου όσο και σ' αυτούς του ελληνικού.

Στην Ελλάδα τα θέματα των αλλοδαπών ρυθμίζονται με το Ν. 1975/1991. Ο νόμος αυτός ρυθμίζει τα θέματα που αφορούν την είσοδο – έξοδο, εγκατάσταση, εργασία, απέλαση των αλλοδαπών καθώς και τη διαδικασία αναγνώρισης πολιτικών προσφύγων (όπως αντικαταστάθηκε με το Ν.2452/1996). Ο Ν. 1975/1991 ρυθμίζει το νομικό καθεστώς των αλλοδαπών που προέρχονται από τις τρίτες χώρες (εκτός ΕΕ) και επιφυλάσσει ευνοϊκή μεταχείριση για τους ομογενείς. Στη συνέχεια θα αναφέρουμε τα βασικά σημεία του νόμου.

Ως αλλοδαπό θεωρεί εκείνο το πρόσωπο που έχει άλλη εκτός της ελληνικής ιθαγένειας. Ο νόμος διακρίνει τους αλλοδαπούς σε τρεις κατηγορίες : α) νόμιμοι μετανάστες, β) πρόσφυγες, γ) παράνομοι μετανάστες. Οι άδειες παραμονής για εργασία που χορηγούνται σε αλλοδαπούς (άρθρο 13) έχουν ορισμένη χρονική ισχύ και δεν μπορούν να ξεπεράσουν τα πέντε χρόνια. Η παραπέρα ανανέωσή της είναι πολύ δύσκολη αλλά όχι ότι δεν γίνεται. Η τυχόν λοιπόν ανανέωση της είναι δύο

¹¹³ Το νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας για τους μετανάστες παρουσιάζεται αναλυτικά από τη Λάουρα Μαρατου Αλιπραντη, Ξένο Εργατικό δυναμικό, στο Διαστάσεις του Κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα' 99, σ. 286-288 καθώς επίσης για το θέμα των προσφύγων από τους : Βύρων Κοτζαμάνη, Μαρία Πετρονωτη, Μαρία Τζωρτζοπούλου, Πολιτικοί Πρόσφυγες : Εξελίξεις – Θέματα πολιτικής, στο Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμούς την Ελλάδα, Τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σ. 313 - 314

χρόνια. Η ελληνική νομοθεσία και συγκεκριμένα στο άρθρο 14 δίνει τη δυνατότητα της οικογενειακής συνένωσης εφόσον ο ενδιαφερόμενος αλλοδαπός έχει άδεια διευτούς διάρκειας πέραν της πενταετίας. Όσον αφορά τώρα την κοινωνική ασφάλιση είναι υποχρεωτική για όσους έχουν άδεια εργασίας και πρέπει να ασφαίζονται στο ΙΚΑ από την πρώτη μέρα εργασίας στην Ελλάδα.

Η άλλη ομάδα των μη μόνιμων αλλοδαπών δεν έχει καμία προστασία. Σύμφωνα με το άρθρο 31 του ίδιου νόμο προβλέπονται αυστηρές κυρώσεις και κανόνες γι' αυτούς που απασχολούν αλλοδαπούς χωρίς άδεια εργασίας καθώς επίσης δεν έχουν και καμία κοινωνική ασφάλιση.

Επιπλέον ο συγκεκριμένος νόμος αναφέρεται και στους πρόσφυγες. Με το άρθρο 24 καθορίζονται οι προϋποθέσεις για τη διαδικασία παροχής άδειας εργασίας των προσφύγων καθώς και το άρθρο 21 αναγνωρίζει δικαίωμα προτίμησης προσφύγων στην αγορά εργασίας έναντι μη κοινοτικών αλλοδαπών.

Τέλος για τους μετανάστες από την ΕΕ η θέση τους είναι ιδιαίτερα πλεονεκτική, διότι ρυθμίζεται από το θεσμικό πλαίσιο που διέπει την ελεύθερη μετακίνηση μέσα στις χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής ένωσης και την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η ελληνική νομοθεσία για το θέμα των μεταναστών είναι ανεπαρκής. Αν και στην ελληνική κοινωνία δεν υπάρχει παράδοση ξενοφοβίας και ρατσισμού εντούτοις η απουσία στοιχειωδών μέτρων για την εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους αλλοδαπούς χωρίς άδεια, η άνιση μεταχείρισή τους, οι συνθήκες εργασίας αλλά και διαβίωσης οδηγούν τους μετανάστες στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην περιθωριοποίηση.

6.5. Κοινωνικός στιγματισμός των μεταναστών

Η Ελλάδα από παραδοσιακά χώρα αποστολής μετατράπηκε σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Τα τελευταία κυρίως χρόνια από τα τέλη της δεκαετίας του '80 και στη δεκαετία του '90 έχει μεταβληθεί σε χώρα υποδοχής χωρίς να υπάρχει η κατάλληλη υποδομή για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Η κατάσταση αυτή βρήκε τη χώρα απροετοίμαστη σε όλα τα επίπεδα όπως οργανωτικό, κανονιστικό, ψυχολογικό.

Η χώρα υποδοχής και τα μέλη της δέχονται τους μετανάστες, τους ξένους με επιφυλάξεις. Η χαρακτηριστική ξενική προφορά, το περιορισμένο λεξιλόγιο έχει άμεσο κοινωνικό αντίκτυπο διότι προσδιορίζει τον μετανάστη ως ξένο και τον στιγματίζει κοινωνικά. Η γλωσσική συμπεριφορά των μεταναστών σε συνδυασμό με τη διαφοροποίηση του σε κοινωνικό – πολιτισμικό επίπεδο θα οδηγήσουν στη δημιουργία και ενεργοποίηση στερεοτύπων. Τα αρνητικά αυτά στερεότυπα δημιουργούν με τη σειρά τους στα μέλη της χώρας υποδοχής προκαταλήψεις οι οποίες οδηγούν στο ρατσισμό και την ξενοφοβία απέναντι στην αδύνατη κοινωνική ομάδα των μεταναστών. Η δυσκολία της επικοινωνίας γίνεται αιτία για να παραμείνουν οι αλλοδαποί απομονωμένοι και να τους αποδοθούν χαρακτηριστικά χαμηλής κοινωνικής ταυτότητας και έντονης διαφορετικότητας¹¹⁴.

Στον κοινωνικό στιγματισμό των μεταναστών συμβάλλουν και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η εικόνα που αποκτά ο αναγνώστης μέσα από τον ελληνικό τύπο για το μετανάστη δεν είναι ενθαρρυντική. Τους παρουσιάζουν ως άτομα που έχουν έρθει σε μια άλλη χώρα να εκμεταλλευτούν, τις περισσότερες φορές εις βάρος των μελών της χώρας υποδοχής, τις δυνατότητες εργασίας από τη μια μεριά και από την άλλη ότι είναι υπεύθυνοι για τις όποιες εγκληματικές πράξεις διαπράττονται. Συχνά συναντάται ο χαρακτηρισμός «δολοφόνοι», «φονιάδες», «κλέφτες».

¹¹⁴ Βλέπε Αγγελική Καλιαρή, Ξένος στην Ελλάδα, Παρατηρητής, Θεσ/νίκη 1997, σελ. 34-35, 69

Χαρακτηριστικοί είναι οι τίτλοι εφημερίδων που ακολουθούν : «λαθρομετανάστες», καθημερινοί πλέον, «πρωταγωνιστές εγκληματικών πράξεων» (εφ. ΝΙΚΗ 22-12-91).

«Υπό αλβανική κατοχή βρίσκεται η Ελλάδα. Δολοφονούν, κλέβουν, βιάζουν, πυρπολούν τα δάση» (εφ. Ελευθ. Τύπος, 24-5-93).

«Οι κλέφτες κάνουν υπερωρίες. Αλβανοί ή ρουμάνοι οι περισσότεροι προτιμούν μετρητά και χρυσαφικά» (Εφ. Τα νέα, 27-10-95).

Επομένως τέτοια δημοσιεύματα δημιουργούν νέα ή ενισχύουν τα ήδη υπάρχοντα αρνητικά στερεότυπα για τους μετανάστες, τα οποία εδραιώνονται στην κοινή συνείδηση και οδηγούν στην ξеноφοβία και τον ρατσισμό. Ο τύπος λοιπόν, άμεσα ή έμμεσα, από ειδήσεις και πληροφορίες δημιουργεί και ενισχύει την άποψη της κοινής γνώμης ότι οι μετανάστες ευθύνονται για την αύξηση της ανεργίας και την αύξηση της εγκληματικότητας. Σε σχετικές δημοσκοπήσεις που διεξήχθησαν πρόσφατα στην Ελλάδα διαφαίνονται αυτές οι απόψεις. Σύμφωνα με έρευνα¹¹⁵ που διεξήγαγε το ΕΚΑ και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 5-10-95 και 9-5-96 το 73% του δείγματος θεωρεί ότι οι αλλοδαποί συμβάλλουν στην αύξηση της ανεργίας και το 55% ότι συμβάλλουν στην αύξηση της εγκληματικότητας, ενώ στο ίδιο κλίμα είναι και η έρευνα που διενέργησε το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης¹¹⁶, όπου το 74% των ερωτηθέντων τους χαρακτήρισε «βρώμικους» και το 70% «επικίνδυνους» και «κλέφτες».

¹¹⁵ Σύμφωνα με την ίδια έρευνα 85% των Θεσ/νικιών πιστεύουν ότι οι μετανάστες και ειδικότερα οι Αλβανοί ευθύνονται για την έξαρση της εγκληματικότητας στη χώρα, ενώ σε ποσοστό 76% θεωρούν ότι η παρουσία τους έχει αρνητικές επιπτώσεις στην εθνική οικονομία. Σε άλλη έρευνα που διεξήχθη στην Αθήνα, ποσοστό 25% του δείγματος απάντησε καταφατικά στην ερώτηση «Θα πρέπει να φύγουν κείνοι που δεν είναι αναγκαίοι στην ελληνική οικονομία» και ποσοστό 43% υποστηρίζει ότι θα πρέπει να πάνε όλοι πίσω στις χώρες τους (στοιχεία της έρευνας στο περιοδικό Ταχυδρόμος 22-1-92). Βασίλης Χ. Καρύδης, Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα, Παπαζήση, Αθήνα '96, σ/ 134 – 135.

¹¹⁶ Έρευνες σχετικά με την ξеноφοβική και ρατσιστική στάση της ελληνικής κοινωνίας αναφέρονται στο Αγγελική Κοιλιαρή, Ξένος στην Ελλάδα, Παρατηρητής, Θεσ/νίκη '97, σ. 68-69

6.6. Η κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην χώρα υποδοχής

Οι αρνητικές ιδιότητες και χαρακτηριστικά που προσδίδονται στους μετανάστες ενισχύουν τις προκαταλήψεις, τις κοινωνικές διακρίσεις και τον ρατσισμό με αποτέλεσμα τα άτομα αυτά να υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό. Ο αποκλεισμός αυτός εντοπίζεται σε διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας όπως εργασία, εκπαίδευση.

Οι περισσότεροι από τους οικονομικούς μετανάστες δεν έχουν «κανονική» εργασία και απασχολούνται κυρίως σε χειρωνακτικές εργασίες, χαμηλόμισθες και χωρίς δυνατότητα επαγγελματικής εξέλιξης. Ασχολούνται λοιπόν σε εργασίες που δεν επιθυμούν οι Έλληνες και δεν απαιτούν την γνώση της ελληνικής γλώσσας. Η εργασία τους είναι συνήθως εποχιακή (αγροτικές, μεταφορές, οικοδομικές) με συνέπεια να βρίσκονται συνέχεια στη διαδικασία εύρεσης νέας εργασίας. Συνεπώς οι περισσότεροι από αυτούς δεν έχουν σταθερή δουλειά, ούτε δυνατότητα οικονομικής και επαγγελματικής ανόδου. *«Η αστάθεια αυτή στην εργασία δημιουργεί στους μετανάστες όχι μόνον μια αίσθηση απομόνωσης, αποξένωσης και αβεβαιότητας για το μέλλον αλλά και ένα αίσθημα πικρίας προς το εργασιακό και κοινωνικό περιβάλλον που δεν είναι φιλικό και δίκαιο απέναντί τους. Έτσι δημιουργείται ένα κλίμα αμοιβαίας αντιπάθειας που δεν επιτρέπει να δημιουργηθούν σχέσεις αμοιβαίας αποδοχής και κοινωνικής αλληλεγγύης»*¹¹⁷. Επίσης η επαγγελματική ταξινόμηση συνεπάγεται και την κοινωνική τους ταξινόμηση, μια και το χαμηλό και μη σταθερό εισόδημα τους κατατάσσει στην κοινωνικά χαμηλότερη τάξη ανεξάρτητα από το μορφωτικό επίπεδο τους και την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκαν στη χώρα τους.

Ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας οδηγεί σε στεγαστικό πρόβλημα. Οι περισσότεροι μετανάστες ζουν σε συνοικίες ή προάστια υποβαθμισμένα. Τα σπίτια τους είναι φτιαγμένα πρόχειρα, παλιά χωρίς κεντρική θέρμανση και συνήθως

¹¹⁷ Αγγελική Κοιλιαρή, Ξένος στην Ελλάδα, Παρατηρητής, Θεσ/νίκη '97, σελ. 71

στερούνται στοιχειωδών ανέσεων, όλα για τα οποία καλούνται συχνά να πληρώνουν υψηλότερο ενοίκιο από ό,τι οι Έλληνες. Επίσης είναι συχνό το φαινόμενο μέσα σ' ένα μικρό σπίτι να διαμένουν πολλά άτομα λόγω οικονομικού προβλήματος¹¹⁸.

Ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας και τη στέγαση συνεπάγεται και αποκλεισμό από την εκπαίδευση. Ο κοινωνικός αποκλεισμός των μεταναστών από την εκπαίδευση οφείλεται σε διάφορους παράγοντες¹¹⁹. Οι παράγοντες αυτοί είναι οι ακόλουθοι :

- Η δυσκολία ένταξης μέσα στο σχολείο. Τα παιδιά αδυνατούν να κατανοήσουν τα μαθήματα λόγω της άγνοιας ή της ανεπαρκούς γνώσης της νεοελληνικής γλώσσας.
- Διακοπή της εκπαίδευσης λόγω της ανάγκης να βοηθήσουν οικονομικά την οικογένειά τους.
- Οι δύσκολε συνθήκες που επικρατούν στις περιοχές που μένουν οι μετανάστες σε ότι αφορά την εκπαιδευτική υποδομή (έλλειψη σχολείων) και την καλή λειτουργία των σχολείων καθώς επίσης στην έλλειψη εκπαιδευτικών με ειδική κατάρτιση.
- Περιπτώσεις προκατειλημμένης συμπεριφοράς από το σχολικό και κοινωνικό περίγυρο. Τα παιδιά στενοχωρούνται από τη συμπεριφορά των συμμαθητών τους που τους φωνάζουν «αλβανοί», «ρώσοι» και δεν τους κάνουν παρέα. Επίσης επικρατεί η τάση να ζητούν την απομάκρυνση των μεταναστών, από τα σχολεία επειδή πιστεύουν ότι χαμηλώνει το επίπεδο του σχολείου. Φαίνεται εδώ καθαρά η ρατσιστική διάθεση που διακατέχει τα μέλη της χώρας υποδοχής.

¹¹⁸ Σχετικά με το στεγαστικό πρόβλημα των μεταναστών βλέπε : Βύρων Κοτζαμάνης – Μαρίνα Πετρονάτη, Μαρία Τζωρτζοπούλου, Πολιτικοί πρόσφυγες : Εξελίξεις, θέματα πολιτικής, στο Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σελ. 319. Βλ. επίσης Μαρία Κ. Βεργέτη, Παλιννόστηση και κοινωνικός αποκλεισμός, σ. 70-71.

¹¹⁹ Οι παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού από την εκπαίδευση διατυπώνονται αναλυτικά στο Μαρία Κ. Βεργέτη, Παλιννόστηση και κοινωνικός αποκλεισμός, σ. 71-77.

Είναι λοιπόν φανερό ότι οι τρεις μορφές κοινωνικού αποκλεισμού : αποκλεισμός από την αγορά εργασίας, αποκλεισμός από τη στέγαση και αποκλεισμός από την εκπαίδευση συνθέτουν μια διαδικασία.

6.7. Οργανισμοί που ασχολούνται με τους μετανάστες

«Η κρατική μέριμνα για τους μετανάστες διακρίνεται από ρατσιστική διάθεση διότι οι διάφοροι οργανισμοί απευθύνονται αποκλειστικά στους ομογενείς κυρίως τους Ποντίους, γνωστούς με τον όρο «παλινοστούντες» αφήνοντας όλους τους άλλους αλλοδαπούς πρόσφυγες έξω από οποιοδήποτε πρόγραμμα για βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας»¹²⁰. Για τους υπόλοιπους αλλοδαπούς μετανάστες και τους πρόσφυγες διάφοροι ιδιωτικοί, εθελοντικοί οργανισμοί έχουν αναπτύξει περιορισμένες κοινωνικές δραστηριότητες. Στη συνέχεια θα αναφέρουμε αυτούς τους οργανισμούς κατά κατηγορία μεταναστών. Έτσι για τους αλλοδαπούς μετανάστες¹²¹ υπάρχουν:

- Η Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία, η οποία ασχολείται κυρίως με θέματα που αφορούν την υγεία και την ψυχική υγεία, την εκπαίδευση, τις εργασιακές σχέσεις κ.λ.π.
- Η Διεθνής Φιλανθρωπική Οργάνωση Καρίτας – Ελλάς, η οποία παρέχει τις εξής κοινωνικές υπηρεσίες : συμβουλευτική κοινωνική εργασία, υλικές παροχές, βοήθεια σε περιπτώσεις ασθένειας, βοήθεια για εύρεση εργασίας, εκπαίδευση, προσφορά συσσιτίου, διανομή ρούχων κ.λ.π.

Οι οργανισμοί που ασχολούνται με τους πρόσφυγες¹²² είναι : η Ύπατη Αρμοστεία των Ενωμένων Εθνών, το Ίδρυμα Κοινωνικής Εργασίας, το Ελληνικό

¹²⁰ Αγγελική Κουλιάρη, Ξένος στην Ελλάδα, Παρατηρητής, Θεσ/νίκη '97, σελ. 70

¹²¹ Βλέπε Λάουρα Μαράτου – Αλιμπραντή, Ξένο εργατικό δυναμικό, στο Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σ. 288

¹²² Οι οργανισμοί που ασχολούνται με τους πρόσφυγες διατυπώνονται από τους Βύρων Κοτζαμάνη – Μαρίνα Πετρονάτη – Μαρία Τζωρτζοπούλου, Πολιτικοί Πρόσφυγες : εξελίξεις θέματα πολιτικής στο Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού την Ελλάδα, τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σελ. 321

Συμβούλιο για τους πρόσφυγες, η Ορθόδοξη και Καθολική Αρχιεπισκοπή, και το Ιατρικό Κέντρο Αποκατάστασης θυμάτων βασανιστηρίων. Όλες αυτές οι οργανώσεις παρέχουν ηθική συμπαράσταση και νομικές συμβουλές για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες. Οικονομική βοήθεια, στέγη, οργάνωση ψυχαγωγικών εκδηλώσεων καθώς και συνεργασία με κρατικές και ιδιωτικές υπηρεσίες.

Τέλος οι κρατικοί φορείς που συμμετέχουν στην φάση υποδοχής των παλιννοστούντων¹²³ είναι οι εξής :

- Υπηρεσία Πρόνοιας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας με την χορήγηση οικονομικής βοήθειας.
- ΟΑΕΔ με την παροχή επιδομάτων ανεργίας για τους πρώτους εννιά μήνες.
- Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού με την παροχή πληροφοριών και βοήθειας (υλικής, χρηματικής, εύρεσης κατοικίας).
- Ποντιακοί Σύλλογοι, ασχολούνται κυρίως με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πόντιοι ερχόμενοι από την πρώην ΕΣΣΔ.
- ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ. Παροχή 300 περίπου κατοικιών σε οικισμούς στην Ξάνθη και Κομοτηνή.
- Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων (ΕΙΥΑΠΟΕ). Ιδρύθηκε το 1991 με τη μορφή ΝΠΙΔ με σκοπό να συντονίσει τις ενέργειες διάφορων φορέων (κρατικών και ιδιωτικών) και να δημιουργήσει ένα πρόγραμμα κάλυψης αναγκών από την ημέρα υποδοχής και την πλήρη κοινωνική τους ένταξη. Η κοινωνική τους ένταξη ακολουθεί τέσσερα στάδια : α) Μετά την άφιξή τους μπορούν να φιλοξενηθούν για 15-30 η μέρες σε κέντρα φιλοξενίας ή σε προσωρινά κέντρα φιλοξενίας, β) Ακολουθεί η

¹²³ Για τους κρατικούς φορείς που ασχολούνται με την υποδοχή των παλιννοστούντων βλέπε αναλυτικά Κώστα Τσακίρη, Πόντιοι Παλιννοστούντες από την πρώην Σοβ. Ένωση, στο Διαστάσεις του Κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σελ. 480-481, βλέπε επίσης, Κωνσταντίνο Μαυρέα, Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού. Πόντιοι και Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες στην Ελλάδα, στο Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 96-97, 1998, σελ. 207-206

προετοιμασία για την κοινωνική ένταξή τους. Έχουν τη δυνατότητα να φιλοξενηθούν στους 5 Οικισμούς Υποδοχής (4 στην Ανατ. Μακεδονία και Θράκη και 1 Θεσσαλία) για 6-12 μήνες και να λάβουν γλωσσική και επαγγελματική εκπαίδευση, είναι δε συνολικής δυναμικότητας 3-700 ατόμων, γ) Στο στάδιο αυτό το ίδρυμα αναλαμβάνει την παραμονή των παλιννοστούντων σε μισθωμένες ενοικιαζόμενες κατοικίες, δ) Στο τέταρτο στάδιο προβλέπεται η μόνιμη εγκατάσταση σε οικισμούς των οποίων οι διαδικασίες για την ανέγερση έχουν ήδη προχωρήσει ενώ παράλληλα προωθείται η διαδικασία επαγγελματικής τους αποκατάστασης.

6.8. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει καταστεί χώρα υποδοχής μεταναστών χωρίς να έχει την κατάλληλη προετοιμασία να δεχτεί τον μεγάλο αριθμό μεταναστών. Αυτό έχει δημιουργήσει πολλά προβλήματα στους μετανάστες, οι περισσότεροι δεν έχουν μια ασφαλιστική κάλυψη και στερούνται των στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς βρίσκονται παράνομα στη χώρα μας. Έτσι η απουσία μέτρων για την προστασία των παράνομα ευρισκομένων, η καταπάτηση των δικαιωμάτων, η εκμετάλλευση της εργασίας καθώς και η έλλειψη ορθολογικής πολιτικής τους οδηγούν στην περιθωριοποίηση και στο κοινωνικό στιγματισμό.

Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων είναι σκόπιμη η βελτίωση και τροποποίηση του νομικού πλαισίου. Θα αναφέρουμε ενδεικτικά ορισμένες ρυθμίσεις που μπορούν να συμβάλλουν στη λύση του μεταναστευτικού ζητήματος *«Ελαστικότερες πρέπει να γίνουν οι προϋποθέσεις για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας καθώς και η χρονική διάρκεια των αδειών παραμονής και εργασίας να αυξηθεί. Τα εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα των μεταναστών πρέπει να κατοχυρωθούν πλήρως και αποτελεσματικά. Επιπλέον είναι ανάγκη να καταργηθούν*

διατάξεις που καθιερώνουν την ασφυκτική εξάρτηση του μετανάστη από τον εργοδότη και κυρίως το άρθρο 31 του Νόμου που απαγορεύει τη χρήση των υπηρεσιών του δημοσίου τομέα από τους λαθρομετανάστες, όπως η περίθαλψη και η εκπαίδευση»¹²⁴.

Επιτακτική είναι λοιπόν η ανάγκη να ληφθούν ορισμένα μέτρα που να στοχεύουν στη σταδιακή νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών, ενώ για τους νόμιμους είναι αναγκαία η δημιουργία και η εφαρμογή πολιτικών υποδοχής οι οποίες να περιλαμβάνουν σε πρώτη φάση : Υπηρεσίες υποδοχής : πρώτες κοινωνικές βοήθειες, προσωρινή στέγαση, σίτιση, οικονομική ενίσχυση και σε δεύτερη φάση διδασκαλία γλώσσας, επαγγελματική κατάρτιση, νομική ενημέρωση, δικαιώματα πολιτών, επαγγελματική αποκατάσταση, ένταξη. Ακόμα κρίνεται απαραίτητη η περιφερειακή ανάπτυξη των προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας για μια πιο αποτελεσματική και εξειδικευμένη κοινωνική προστασία των αλλοδαπών εργαζομένων.

Επίσης απαιτείται η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση της κοινής γνώμης γύρω από τη σημασία της έννοιας «ξένος». Η ενημέρωση αυτή να γίνει από τους φορείς που ασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με τους μετανάστες μέσω των εκπαιδευτικών μηχανισμών, των μέσων μαζικής ενημέρωσης με προβολή ντοκιμαντέρ στη τηλεόραση ή εβδομαδιαίας εκπομπής, καθώς επίσης και με οργάνωση συμποσίων, σεμιναρίων και εκδηλώσεων με θέμα τους μετανάστες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Θα καταστεί έτσι σαφές ότι ο «ξένος» δεν είναι «εγκληματίας», «εκμεταλλεύσιμος», «κλέφτης».

Τα προτεινόμενα αυτά μέτρα θα συμβάλλουν στην ομαλή συμβίωση των μεταναστών με τα μέλη της πολυπολιτισμικής ελληνικής κοινωνίας.

¹²⁴ Βασίλης Χ. Καρύδης, Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα, Παπαζηση, Αθήνα '97, σελ. 214 - 215

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 7^ο

Τσιγγάνοι

7.1. Έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού των τσιγγάνων (ορισμός – αποσαφηνίσεις)

Το όνομα τσιγγάνος¹²⁵ προέρχεται από το α+θιγγανος = Ατσιγγανος = Τσιγγάνος. Στην Ελλάδα είναι επίσης γνωστοί και με το όνομα Γύφτοι. Οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται Ρομ, ονομασία που προέρχεται από το Βυζαντινό ρωμαίος ή Ρωμανία. «Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται στην κοινωνική ιεραρχία και ανισότητα αφού ορισμένες ομάδες για διάφορους λόγους αποκλείονται από ίσες ευκαιρίες για πρόσβαση στα κοινωνικά αγαθά. Όσον αφορά τώρα τους τσιγγάνους υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό διότι ιεραρχούν και αξιολογούν τα κοινωνικά αγαθά και τις ανάγκες τους με διαφορετικό τρόπο από ό,τι τα μέλη της ευρύτερης Ελληνικής κοινωνίας»¹²⁶. Ως κοινωνικά αγαθά θα θεωρήσουμε τη στέγη, απασχόληση, εκπαίδευση και χρήση υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας.

Οι τσιγγάνοι υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό όχι μόνο από τη στάση της κοινωνίας απέναντί τους με τη δημιουργία ορισμένων προϋποθέσεων για τη συμμετοχή τους σε αυτή. Αλλά και ακόμη οι ίδιοι οι τσιγγάνοι απομονώνονται και αποκλείονται από την κοινωνία με το να θέτουν τους δικούς τους όρους ύπαρξης, δημιουργώντας έτσι ένα κλειστό σύστημα κοινωνικής οργάνωσης προκειμένου να διαφυλάξουν την ιδιαίτερη πολιτιστική τους ταυτότητα.

¹²⁵ Βλέπε Δημητρίου Β. Δημητράκου, Νέον Ορθογραφικών Ερμηνευτικών Λεξικόν. Χρ. Γιοβάνης 1970, επίσης και στη Σχολική Εγκυκλοπαίδεια ΓΙΟΒΑΝΗ, Τόμος 3, 1978, σ. 170

¹²⁶ Αδαμαντία Μουχελή, Τσιγγάνοι και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Διαστάσεις του Κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τόμος Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σελ. 493

7.2. Αίτια κοινωνικού αποκλεισμού των τσιγγάνων (στερεότυπα – προκαταλήψεις)

Οι τσιγγάνοι ζουν στο κοινωνικό περιθώριο κυρίως λόγω της ύπαρξης στερεοτύπων και προκαταλήψεων που έχουν διαμορφωθεί κατά τη μακρόχρονη παρουσία τους στον ελληνικό χώρο.

Οι πρώτες αντιτσιγγανικές συμπεριφορές εμφανίζονται στο Βυζάντιο και εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι της μέρες μας. Τα στερεότυπα¹²⁷ συνδέονται με διάφορους μύθους όπως ότι οι τσιγγάνοι έφτιαξαν, τα καρφιά που σταυρώθηκε ο Χριστός. Αυτός ο εκκλησιαστικός μύθος διατηρείται και αναπαράγεται ως τις μέρες μας. Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις¹²⁸ βάζουν στους τσιγγάνους το στίγμα του μάγου, του κλέφτη, του ψεύτη, και γενικά του επικίνδυνου. Έτσι πολύ συχνά ακούμε διάφορες στερεότυπες απόψεις όπως :

- Οι τσιγγάνοι είναι ψεύτες, κλέφτες, έμποροι βρεφών
- Οι τσιγγάνοι είναι βρομιάρηδες, τεμπέληδες, εκβιαστές
- Οι τσιγγάνοι είναι άθεοι, άθρησκοι, αβάφτιστοι
- Οι τσιγγάνοι δεν είναι Έλληνες
- Οι τσιγγάνοι δεν έχουν ηθικές αρχές, είναι ακοινωνήτοι

Οι στερεότυπες αυτές αντιλήψεις οδηγούν στη μη αποδοχή της ιδιαιτερότητας και τον αποκλεισμό τους από την κοινωνία.

Επίσης τα ΜΜΕ ενισχύουν αυτά τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις παρουσιάζοντας τον τσιγγάνο με τέτοιο τρόπο που του προσδίδουν μια παραπλανητική εικόνα διαστρεβλώνοντας την πραγματικότητα. Χαρακτηριστικά θα αναφέρουμε ορισμένους τίτλους δημοσιευμάτων :

¹²⁷ Οι τσιγγάνοι όμως συνδέονται και με ένα άλλο στερεότυπο ρομαντικό και εξωτικό που βλέπει τον τσιγγάνο ερωτικό με αγάπη για τη ζωή, τη μουσική και το τραγούδι, εκφραστικό και αμέριμνο.

¹²⁸ Για τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις καθώς και για τα βαθύτερα αίτια του αντιτσιγγανισμού βλέπε : Αδαμαντία Μουχέλη, Τσιγγάνοι και κοινωνικός αποκλεισμός, στο διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σελ. 494-495 καθώς επίσης και στο Δημήτρης Ντούσας, Rom και διαφυλετικές διακρίσεις, βιβλιοθήκη κοινωνικής εκπαίδευσης και πολιτικής, Αθήνα '97 σελ. 178-180.

- «Τσιγγάνικος γάμος δεν γίνεται χωρίς αίμα», Ελευθεροτυπία, 3/9/1990
- «Φρικτό έγκλημα τσιγγάνου : πριόνισε τη γυναίκα του», Νίκη, 31/3/1992
- «Τσιγγάνικος χορός ληστειών», ελευθεροτυπία, 15/1/1992
- «Πήραν τα ΕΛΤΑ αμπάριζα τσιγγάνοι με μαφιόζικο στίλ», Ελευθεροτυπία, 15/1/1992.

«Επιπλέον ο νομαδικός τρόπος ζωής των τσιγγάνων θεωρείται απειλητικός στον υπόλοιπο πληθυσμό που έχει διαφορετικές νόρμες και αξίες ζωής και ανατρεπτικός για τις ομογενοποιητικές αντιλήψεις των μελών της σύγχρονης αστικής κοινωνίας»¹²⁹. Είναι λοιπόν φανερό, ότι ο κοινωνικός στιγματισμός των τσιγγάνων πηγάζει από τις ταξικές δομές και ανισότητες της κοινωνίας. Αυτός που έχει κάτι θεωρεί αυτόν που δεν έχει κατώτερο και τον στιγματίζει, τον αποβάλλει, τον διώχνει.

7.3. Τα Δικαιώματα των Τσιγγάνων

Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες (που προκηρύσσει η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) χωρίς καμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πολιτικές ή οποιεσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση.

Μπορεί η κοινή λογική να συμφωνεί μ' αυτήν την διατύπωση του ΟΗΕ, όμως δεν συμφωνεί η σημερινή πραγματικότητα, καθώς στην πράξη υπάρχουν διακρίσεις στα δικαιώματα διαφόρων μειονοτήτων όπως τσιγγάνοι.

Οι προσπάθειες όμως για την προαγωγή και προστασία των δικαιωμάτων των τσιγγάνων είναι σποραδικές και πενιχρές. Το νεοελληνικό κράτος από το 1830 μέχρι σήμερα ουσιαστικά αδιαφόρησε.

¹²⁹ Αδαμαντία Μουχελη, Τσιγγάνοι και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Διαστάσεις του Κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σελ. 494

Σύμφωνα με τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού¹³⁰ που ψηφίστηκε στις 20 Νοέμβρη 1989 και τη Διεθνή σύμβαση περί καταργήσεως πάσης μορφής Φυλετικών Διακρίσεων τα βασικά δικαιώματα των τσιγγάνων και των παιδιών τους αναφέρονται στα εξής :

7.3.1. Το δικαίωμα στην Υγεία, τη στέγαση και την κοινωνική ασφάλεια

Οι τσιγγάνοι και τα παιδιά τους δικαιούνται να απολαμβάνουν το υψηλότερο δυνατό επίπεδο υγείας, τη δυνατότητα περίθαλψης στα δημόσια νοσοκομεία καθώς και την αποκατάσταση της υγείας τους ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας.

Ως πολίτες της χώρας οι τσιγγάνοι (Roma) και οι οικογένειές τους έχουν δικαίωμα να ζουν μέσα σε ένα περιβάλλον που θα τους εξασφαλίζει προστασία και ορισμένα βασικά στοιχεία επιβίωσης όπως ρεύμα, αποχέτευση, νερό, τουαλέτες.

Όπως γνωρίζουμε αυτή η κατηγορία του πληθυσμού ζει κάτω από άθλιες συνθήκες, οι Roma ζουν σε τσαντέρια και σε παράγκες από χαρτόνι και ναύλο, χωρίς φως, αποχέτευση, χωρίς τις υπηρεσίες των δήμων, χωρίς τουαλέτες, χωρίς νερό, χωρίς σχολεία, χωρίς δρόμους. Ζουν δηλαδή την κρατική εγκατάλειψη. Επομένως ως πολίτες έχουν δικαίωμα να ζουν μέσα σε σπίτια που να παρέχουν τα βασικά στοιχεία διαβίωσης.

7.3.2. Το Δικαίωμα στην Προσωπική ελευθερία, Ασφάλεια και Αξιοπρέπεια

Οι Roma και τα παιδιά τους έχουν δικαίωμα να μην υπόκεινται σε καμιά αυθαίρετη ή παράνομη επέμβαση στην ιδιωτική τους ζωή, στην οικογένεια, στην οικία ή στην αλληλογραφία, ούτε σε παράνομες επιθέσεις στην τιμή και την υπόληψή τους. Καθώς επίσης δικαιούται ισότιμη μεταχείριση από τις αρχές του

¹³⁰ Η Σύμβαση περιλαμβάνει ένα προοίμιο και 54άρθρα που ομαδοποιούνται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος (άρθρο 1-41) είναι αφιερωμένο στα δικαιώματα του παιδιού, Δημήτρης Ντούσας, Rom και φυλετικές διακρίσεις, Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Εκπαίδευσης και Πολιτικής, Αθήνα 1997, σελ. 165

κράτους όπως τα άλλα μέλη της κοινωνίας χωρίς βασανιστήρια ή άλλη σκληρή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία.

Δυστυχώς όμως αυτό δεν συμβαίνει στην πραγματικότητα. Πολλά είναι τα παραδείγματα που αποδεικνύουν ακριβώς το αντίθετο, χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εικόνα της αστυνομίας να επεμβαίνει μέσα στα τσαντάρια των Roma τα μεσάνυχτα με τα αυτόματα στα χέρια και καλυμμένα πρόσωπα χωρίς την παρουσία εισαγγελέα. Συνεπώς είναι φανερή η παραβίαση του οικογενειακού και οικιστικού άσυλου. Οι σκηνές αυτές παρουσιάζονται συχνά μέσα από τα δελτία ειδήσεων.

7.3.3. Δικαιώματα στον Πολιτισμό, στη Γλώσσα και τη Θρησκεία

Οι Roma έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν τον πολιτισμό τους, να ομολογούν και να ασκούν τη θρησκεία του καθώς και να χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους. Συγκεκριμένα δικαιούνται :

- Να απολαμβάνουν, να γνωρίζουν και να αναπτύσσουν τη δική τους κουλτούρα
- Να τηρούν τα ήθη και έθιμά τους και γενικά τις παραδόσεις τους
- Να εκφράζουν ελεύθερα τις θρησκευτικές τους απόψεις

7.3.4. Το Δικαίωμα σε όνομα, ιθαγένεια, ταυτότητα

Κάθε παιδί Roma που γεννιέται έχει δικαίωμα να εγγράφεται στους δημοτικούς καταλόγους και να αποκτά αυτόματα το δικαίωμα σε όνομα, ιθαγένεια και ταυτότητα. Το δικαίωμα στην ιθαγένεια είναι απαραίτητο για την πνευματική, κοινωνική και υλική υπόσταση του ατόμου. Είναι η επιβεβαίωση της ταυτότητας του, η αίσθηση ότι ανήκει κάπου, σ' έναν δικό του χώρο, ότι έχει μια δική του προσωπική αξία, ότι προστατεύεται από το νόμο του τόπου του. Οι περισσότεροι τσιγγάνοι στερούνται το δικαίωμα στην ιθαγένεια με αποτέλεσμα να

αντιμετωπίζονται ως αλλοδαποί με «ακαθόριστη υπηκοότητα». Αυτό έχει ως επακόλουθο οι τσιγγάνοι :

- Να αντιμετωπίζονται άσχημα από τις αρχές
- Να μην μπορούν να ταξιδέψουν στο εξωτερικό αφού δεν έχουν διαβατήριο
- Να μην έχουν κοινωνική ασφάλιση και συνεπώς να πληρώνουν τα έξοδα για την υγεία τους
- Να μην έχουν δικαίωμα ψήφου
- Να μην μπορούν να πάρουν επίσημα έγγραφα από τις τοπικές αρχές
- Να βρίσκονται στις φυλακές άδικα, μιας και άλλοι δίνουν ψεύτικα στοιχεία γι' αυτούς δεδομένου ότι δεν έχουν ταυτότητα

7.3.5. Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση

Τα παιδιά των τσιγγάνων έχουν δικαίωμα για δωρεάν παιδεία. Τα τσιγγανόπουλα έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν τη βασική μόρφωση και τους ίδιους τίτλους σπουδών με τα άλλα παιδιά καθώς επίσης έχουν δικαίωμα και στην ίδια αντιμετώπιση από τους δασκάλους και όχι να τα στιγματίζουν και να τα αποκλείουν από τις δραστηριότητες της τάξης.

7.4. Κοινωνικός στιγματισμός¹³¹ των τσιγγάνων

Οι τσιγγάνοι στιγματίζονται κοινωνικά και μόνο από την προφορά του ονόματός τους. Αν σκεφτείτε μόνο την εικόνα που μας έρχεται στο νου μας όταν ακούμε τη λέξη «γύφτος». Ένα μελαμψό, βρώμικο άτομο που μιλάει με χαρακτηριστική προφορά, ενώ παράλληλα μας έρχεται η εικόνα των τσαντιριών και των τσιγγανοπουλων που πουλούν λουλούδια στους δρόμους. Όλα αυτά

¹³¹ Ο κοινωνικός στιγματισμός των τσιγγάνων έχει αντίκτυπο σ' όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής τους. Αναλυτική παρουσίαση της κατάστασης που αντιμετωπίζουν γίνεται από τον Αδαμάντιο Μουχέλη, Τσιγγάνοι και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τόμος α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σ. 498 - 513

συνοδεύονται από το στίγμα του κλέφτη, μάγου, ψεύτη που είναι ανίκανοι για οποιαδήποτε «σοβαρή» δουλειά.

Από μόνη της η λέξη «γύφτος» έχει αρνητική έννοια. Μ' αυτήν την λέξη καλύπτονται όλες οι προκαταλήψεις μας απέναντι τους αφού η λέξη λειτουργεί σαν βρισιά. Οι τσιγγάνοι που ζουν νομαδικά, που έχουν διαφορετικό πολιτισμό και συνήθειες θεωρούνται από τους περισσότερους ότι δεν έχουν θέση δίπλα μας. Το γεγονός ότι είναι μελαμψοί «μαύροι» εξηγεί το αίσθημα της έμφυτης ανωτερότητας που νιώθουμε απέναντί τους. Όλα αυτά δείχνουν ότι η κατηγορία αυτή στιγματίζεται καθημερινά από τα μέλη της ευρύτερης κοινωνίας.

7.4.1. Αστική απομόνωση και συνθήκες στέγασης και διαβίωσης

Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στους χώρους, τόπους όπου οι τσιγγάνοι διαμένουν καθώς επίσης στις συνθήκες που επικρατούν σ' αυτούς καθώς και στις αντιδράσεις της ευρύτερης κοινωνίας.

Οι τσιγγάνοι επιλέγουν τον χώρο που θα εγκατασταθούν σύμφωνα με :

- Την ευρύτερη κοινωνία και τον τρόπο που τους αντιμετωπίζει που συνήθως είναι αρνητικός
- Βάση τις ανάγκες της επαγγελματικής απασχόλησης και της κοινωνικής οργάνωσης

Μπορούμε να τους διακρίνουμε σε τρεις ομάδες : α) εγκατεστημένους, β) ημिएγκατεστημένους, γ) νομάδες.

Οι νομάδες μένουν σε παράγκες, σκηνές αλλά κυρίως μέσα στα διαμορφωμένα αυτοκίνητά τους λόγω των συχνών μετακινήσεων για αναζήτηση εργασίας.

Οι άλλες δύο ομάδες των μόνιμων εγκατεστημένων και ημिएγκατεστημένων τσιγγάνων διαμένουν συνήθως σε υποβαθμισμένες περιοχές, στην έξοδο των πόλεων, κοντά σε κυκλοφοριακούς κόμβους. Όσον αφορά τις συνθήκες στέγασης και

διαβίωσης είναι πολύ κακές. Οι περιοχές αυτές δεν διαθέτουν βασικά έργα υποδομής και είναι εκτός σχεδίου πόλεως. Στους περισσότερους απ' τους τσιγγάνικους οικισμούς δεν υπάρχουν δρόμοι, φωτισμός, χώροι αναψυχής, ψυχαγωγίας ούτε μαγαζιά και η συμμετοχή τους σε αθλητικές, πολιτισμικές, πολιτικές, ψυχαγωγικές δραστηριότητες είναι ανύπαρκτη.

Πολύ συχνά οι τσιγγάνοι έχουν να αντιμετωπίσουν αντιδράσεις που προέρχονται από την πλευρά της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και των κατοίκων. Οι δήμαρχοι πολλών πόλεων συχνά θέλοντας να ικανοποιήσουν τους κατοίκους αρνούνται την εγκατάσταση των τσιγγάνων στα όρια των δήμων. Μερικές φορές φτάνουν και σε ακραίες ενέργειες όπως η άρνηση εγγραφής τους στα δημοτολόγια, το γκρέμισμα των αυθαιρέτων κατοικιών τσιγγάνων καθώς και προσπάθειες εκδίωξης τους.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι υπάρχει μια περιθωριοποίηση των τσιγγάνων από τις κοινωνικές και τις οικονομικές δομές της πόλης.

Οι τσιγγάνοι με υψηλό εισόδημα έχουν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα εύρεσης στέγης λόγω της άρνησης των κατοίκων της περιοχής να τους ενοικιάσουν σπίτια.

Επιπλέον η μείωση των προσφερόμενων αστικών χώρων για εγκατάσταση τους οποίους τα τελευταία χρόνια τους διεκδικούν και άλλες ομάδες όπως είναι οι Πόντιοι από την πρώην Σοβιετική Ένωση έχει δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα που κατά καιρούς καταλήγουν σε συγκρούσεις.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η επιθυμία των τσιγγάνων να συμμετέχουν κοινωνικά και οικονομικά στην ευρύτερη κοινωνία έχει δημιουργήσει αντιδράσεις. Έτσι έρχονται σε συγκρούσεις με μη τσιγγάνικους πληθυσμούς που δεν επιθυμούν την συνύπαρξη τους μέσα στο περιβάλλον που ζουν. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας της απόρριψης του τρόπου ζωής τους και των συνθηκών τους αλλά και της

ύπαρξης ισχυρών προκαταλήψεων σε βάρος τους. Έτσι διαπιστώνουμε, σε συνδυασμό με την έλλειψη σχεδιασμού αναφορικά με τη διαμόρφωση των χώρων εγκατάστασης τόσο από το κράτος όσο και την τοπική αυτοδιοίκηση τον αποκλεισμό και την απομόνωση των τσιγγάνων από τις λειτουργίες της ευρύτερης κοινωνίας.

7.4.2. Απασχόληση

Σήμερα οι τσιγγάνοι εγκαταλείπουν τα παραδοσιακά επαγγέλματα τους όπως σιδεράδες, καρεκλάδες, παλιατζήδες, τεχνίτες κ.λ.π. και στρέφονται στο εμπόριο, στην παροχή υπηρεσιών και στην εποχιακή γεωργική απασχόληση αναγκαζόμενοι από τις νέες ανάγκες της αγοράς. Συνήθως εμπορεύονται φρούτα, λευκά είδη, χαλιά, πλαστικά είδη. Υπάρχει όμως και άλλη μερίδα που ασχολείται με τη μουσική και μια άλλη με τη μαγεία όπως καφεμαντεία, χαρτομαντεία.

Η επιλογή του επαγγέλματος καθορίζεται από τη μια μεριά από την οικογενειακή παράδοση και τον τρόπο κοινωνικής οργάνωσης με τις συνεχείς μετακινήσεις και από την άλλη μεριά από τις ευκαιρίες και τις δυνατότητες που προσφέρει η κοινωνία.

Σε καμιά όμως περίπτωση οι ευκαιρίες και οι δυνατότητες που προσφέρει η κοινωνία δεν είναι ίδιες για όλα τα μέλη της και κυρίως για τους τσιγγάνους που έχουν να αντιμετωπίσουν δυσχέρειες και διώξεις από την αστυνομία γιατί δεν διαθέτουν άδειες μικροπωλητών.

Οι περισσότεροι από τους τσιγγάνους μικροπωλητές δεν έχουν άδεια λόγω αμέλειας, άγνοιας της διαδικασίας απόκτησής της, και γενικά λόγω της έλλειψης ενημέρωσης για τα δικαιώματά τους. Ο νόμος 2000/91 που είναι σχεδόν απαγορευτικός για την άσκηση πλανόδιου εμπορίου οξύνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση. Λόγω της ύπαρξης αυτού του νόμου έχουν ενταθεί οι διώξεις της αστυνομίας στους πλανόδιους που δεν έχουν άδεια.

Επιπλέον η αύξηση των μεταναστών στην Ελλάδα κυρίως Αλβανών και Ποντίων έχει συμβάλει σημαντικά στον επαγγελματικό αποκλεισμό των τσιγγάνων. Οι εκπρόσωποι τους εκφράζουν παράπονα για την ύπαρξη διακρίσεων σε βάρος τους αναφέροντας ότι προτιμούνται Αλβανοί για εποχιακές εργασίες καθώς επίσης ότι τους παρέχονται άδειες μικροπωλητών ενώ δεν εκδίδονται για τους ίδιους. Αυτή η κατάσταση έχει δημιουργήσει πολλές συγκρούσεις και διαμάχες ανάμεσα σ' αυτές τις δύο ομάδες.

Η δυσκολία αυτή εύρεσης εργασίας στρέφει τους τσιγγάνους σε άλλες μορφές εξεύρεσης εύκολου χρήματος όπως εμπορία ναρκωτικών, κλοπές.

Συνεπώς μπορούμε να καταλήξουμε στο εξής συμπέρασμα. Οι τσιγγάνοι υφίστανται επαγγελματικό αποκλεισμό κυρίως από την αδιαφορία του Κράτους. Συγκεκριμένα οφείλεται στη μη ανταπόκριση των κρατικών φορέων για πληροφόρηση των δικαιωμάτων και των επιλογών τους στην άσκηση των συγκεκριμένων επαγγελμάτων καθώς και στην έλλειψη μέτρων διευκόλυνσης όπως διευκόλυνση των διαδικασιών για την παροχή άδειας μικροπωλητών.

7.4.3. Εκπαίδευση

Στον τομέα της εκπαίδευσης η κατάσταση δεν είναι ικανοποιητική. Τα τσιγγανόπουλα παρουσιάζουν πολύ μικρό ποσοστό εγγραφής στα σχολεία και ελλιπή παρακολούθηση των μαθημάτων. Επίσης εντοπίζονται προβλήματα προσαρμογής, πρόωρης διακοπής των μαθημάτων καθώς και επιθετικές συμπεριφορές.

Σε αυτό το σημείο θα προσπαθήσουμε να διατυπώσουμε τα αίτια της συμμετοχής των τσιγγανόπουλων στην εκπαίδευση και ουσιαστικά τον αποκλεισμό τους απ' αυτήν.

Πρώτα απ' όλα η νομαδική ζωή. Οι συνεχείς μετακινήσεις των τσιγγάνων δεν επιτρέπει στα παιδιά τους την τακτική παρακολούθηση των σχολικών μαθημάτων.

Επίσης οι γονείς τους θεωρούν ότι το σχολείο δεν έχει καμία σχέση με τις δικές τους εκπαιδευτικές πρακτικές και τους εμπειρικούς τρόπους εκμάθησης, ούτε ότι ευνοεί την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών τους. Ακόμα οι γονείς θεωρούν ότι η παρακολούθηση του σχολείου στερεί το παιδί από την οικογένεια και έτσι δεν έχει την δυνατότητα να εκπαιδευτεί στο επάγγελμα, αλλά και να συνεισφέρει οικονομικά στην οικογένεια.

Μια άλλη αιτία μη συμμετοχής τους στο σχολείο είναι ό,τι οι γονείς τους φοβούνται ότι θα επηρεάσει αρνητικά τα παιδιά τους και ότι θα τους περάσει αλλότρια πρότυπα που είναι δυνατό να απειλήσουν τη συνοχή της ομάδας.

Εμπόδιο όμως στην εκπαίδευση των τσιγγάνων δεν στέκεται μόνο η οικογένειά τους αλλά και η ευρύτερη κοινωνία. Οι δάσκαλοι, οι μαθητές και οι γονείς τους δεν επιθυμούν την ένταξη τους μέσα στα σχολεία και έτσι τα απομονώνουν και τα στιγματίζουν. Η απόρριψη αυτή παίρνει κάποιες φορές ακραίες διαστάσεις και αποτελεί καθοριστικό παράγοντα από την πλευρά του παιδιού για την διακοπή της συμμετοχής του στην εκπαίδευση. Χαρακτηριστικό είναι το αποτέλεσμα της έρευνας¹³² ότι το 63% των μαθητών 10-12 χρόνων δεν θα ήθελε τσιγγανόπουλα ως συμμαθητές του και το 64% των μαθητών δεν θα προτιμούσε να καθίσει στο ίδιο θρανίο με παιδιά που έχουν μελαψό χρώμα, χρώμα που παραπέμπει στους τσιγγάνους.

Τέλος, το εκπαιδευτικό σύστημα αγνοεί τη διαφορετικότητα, δεν αντιλαμβάνεται τις δεξιότητες και τον ιδιαίτερο τρόπο μάθησης, ούτε αναγνωρίζει και εκτιμά τη δική του γλώσσα και κουλτούρα.

Όλα αυτά έχουν συμβάλει στην περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό των τσιγγανόπουλων από την εκπαίδευση με αποτέλεσμα να μειώνονται οι δυνατότητες επιλογής τους, να αγνοούν τα δικαιώματά τους ως Έλληνες πολίτες, να αδυνατούν

¹³² Η έρευνα παρουσιάζεται από τον Δημήτρη Ντουσα, στο *Rom και φυλετικές διακρίσεις*, βιβλιοθήκη Κοινωνικής Εκπαίδευσης και Πολιτικής, Αθήνα '97, σελ. 163 - 164

να συμμετέχουν στα κέντρα λήψης αποφάσεων και να μην μπορούν να υπερασπίζονται την ίδια την κουλτούρα και την πολιτισμική τους ταυτότητα.

7.4.4. Υγεία – Ασφάλιση

Η κατάσταση στον τομέα της υγείας, ασφάλισης δεν είναι και αυτή ικανοποιητική. Το μεγαλύτερο ποσοστό τσιγγάνων δεν έχουν ασφάλιση, δεν λαμβάνουν κανένα επίδομα, δεν εμβολιάζουν τα παιδιά τους. Το γεγονός αυτό σχετίζεται κυρίως με :

α) Την έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με την ύπαρξη των προσφερόμενων υπηρεσιών

β) Την ύπαρξη ενός άτυπου δικτύου αλληλοβοήθειας από τις συγγενικές ομάδες

γ) Την αδυναμία των υπηρεσιών υγείας, πρόνοιας, ασφάλισης να ανταποκριθούν στις ανάγκες των τσιγγάνων

7.5. Προγράμματα κοινωνικής ένταξης των Τσιγγάνων

Σ' αυτό το σημείο θα ήταν σκόπιμο να αναφέρουμε τις διάφορες προσπάθειες¹³³ που έγιναν για την κοινωνική ένταξη των τσιγγάνων στην ευρύτερη κοινωνία. Οι πολιτικές αυτές προσπαθούν να αγγίξουν κυρίως τα θέματα της εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης και της ευαισθητοποίησης του κοινού.

Στην Ελλάδα η πρώτη οργανωμένη ενέργεια παρέμβασης ξεκίνησε το 1980 από την οργάνωση κοινοτικής ανάπτυξης «Σώστε τα παιδιά», με τη δημιουργία κοινωνικού κέντρου για τους Rom στα Άνω Λιόσια. Στη συνέχεια ακολούθησαν και άλλα κέντρα σε διάφορες περιοχές. Οι στόχοι της όλης ενέργειας ήταν :

¹³³ αναλυτικά για τα προγράμματα κοινωνικής ένταξης των τσιγγάνων βλέπε ενδεικτικά Αδαμαντία Μουχελή, Τσιγγάνοι και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, σελ. 513 - 517

A) γνωριμία με την κοινότητα

B) Ευαισθητοποίηση των τσιγγάνων για τη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας και κουλτούρα

Γ) Ενημέρωση των Τσιγγάνων για τις υπηρεσίες που παρέχει η ευρύτερη κοινωνία

Δ) Δημιουργία ψυχαγωγικών, αθλητικών, πολιτιστικών εκδηλώσεων και συμμετοχή σ' αυτές των τσιγγάνων

E) Ευαισθητοποίηση της κοινότητας

Στ) Αξιοποίηση των χειροτεχνικών δυνατοτήτων των τσιγγάνων

Z) Διαμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Το 1983 ξεκίνησε μέσω του θεσμού της Λαϊκής Επιμόρφωσης η δεύτερη οργανωμένη προσπάθεια με στόχο την κοινωνική ένταξη των τσιγγάνων. Το πρόγραμμα επικεντρώθηκε στην εκπαίδευση με τη δημιουργία φροντιστηριακών μαθημάτων. Επίσης συνέβαλε στη δημιουργία προγραμμάτων όπως αγωγής υγείας, νομικής κάλυψης, κέντρων πολιτιστικής κατάρτισης καθώς και προσπάθεια ευαισθητοποίησης του κοινού.

Επίσης ενέργειες ένταξης των τσιγγάνων στην κοινότητα γίνονται στο πλαίσιο του προγράμματος «Φτώχεια 3», σε συνεργασία με ευρωπαϊκές κοινότητες. Το πρόγραμμα βρίσκεται εφαρμογή στα Άνω Λιόσια και στη Θεσ/νίκη. Στόχος του προγράμματος είναι η επαγγελματική αποκατάσταση, το δικαίωμα στην πληροφόρηση, στην εκπαίδευση, στις κοινωνικές υπηρεσίες, στην υγεία καθώς και την ευαισθητοποίηση του κοινού.

Δυστυχώς όμως τα προγράμματα αυτά υπολειμματούσαν λόγω της ελλιπούς χρηματοδότησης, της μη συνεργασίας ανάμεσα σε κρατικούς φορείς, τοπική αυτοδιοίκηση και οργανώσεων που ασχολούνται με τους τσιγγάνους. Καθώς επίσης

λόγω του ελλιπούς συντονισμού, οργάνωσης και συχνής αλλαγής των προσώπων που στελέχωναν τα προγράμματα.

7.6. Προτάσεις για την αντιμετώπιση των διακρίσεων στους τσιγγάνους (Roma)

Παρόλο τις προσπάθειες που γίνονται από διάφορους φορείς για τον περιορισμό των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Roma, η κατάσταση παραμένει ίδια. Λαμβάνοντας υπόψη μας τα παραπάνω είναι αναγκαίο να ληφθούν μερικά βασικά μέτρα. Συγκεκριμένα απαραίτητα τα ακόλουθα :

- Να γίνουν έργα υποδομής στους οικισμούς ή καταυλισμούς των τσιγγάνων (ύδρευση, αποχέτευση, ηλεκτροδότηση, δρόμοι, κοινόχρηστοι χώροι, κάμπινγκ για τους νομάδες). Αυτό θα συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.
- Δημιουργία συμβουλευτικών σταθμών για τους τσιγγάνους, με σκοπό την οργάνωση υπεύθυνων ενημερώσεων και συζητήσεων των δύο κοινοτήτων. Μέσα από αυτούς τους σταθμούς θα έχουν τη δυνατότητα οι τσιγγάνοι να γνωρίσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις.
- Να διαμορφώσει και να εφαρμόσει το υπουργείο υγείας και πρόνοιας προγράμματα για τη δημόσια υγιεινή, την αγωγή υγείας καθώς και να ενημερώσει τους τσιγγάνους για τη χρήση των υπηρεσιών πρόνοιας, υγείας και κοινωνικής ασφάλισης.
- Να διαμορφώσει το υπουργείο παιδείας εκπαιδευτικά προγράμματα προσαρμοσμένα στην κουλτούρα και τις ανάγκες της ομάδας.
- Ενίσχυση και παροχή κινήτρων για τη συμμετοχή των τσιγγάνων στην κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική ζωή καθώς και ευαισθητοποίηση τους για τη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας, κουλτούρας και γλώσσας τους.

- Προσπάθεια από το Υπουργείο εξωτερικών και τις Νομαρχίες για την πολιτογράφηση των τσιγγάνων και τη μόνιμη εγκατάσταση σε οικισμούς.
- Προσπάθεια ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της ευρύτερης κοινωνίας γύρω από τον τσιγγάνικο πολιτισμό και την κουλτούρα τους, έτσι θα αναπτυχθούν συνθήκες επικοινωνίας ανάμεσά τους. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω προπαθειών των φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 8^ο : ΑΣΘΕΝΕΙΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ AIDS

8.1. Ορισμοί – Αποσαφηνίσεις

«Το AIDS είναι η ασθένεια κατά την οποία βλάπτεται η λειτουργία του ανοσοποιητικού συστήματος, ελαττώνοντας την αντίσταση του οργανισμού σε διάφορους νοσογόνους παράγοντες, με αποτέλεσμα να προκαλούνται λοιμώξεις, νεοπλάσματα κ.λ.π. Η ασθένεια αυτή οφείλεται στον ιό H.I.V. (Human Immunodeficiency Virus). Ο φορέας του H.I.V. είναι το άτομο το οποίο δεν παρουσιάζει κανένα σημείο νόσησης (είναι δηλαδή ασυμπτωματικό), είναι όμως δυνητικά μολυσματικό»¹³⁴.

8.2. ¹³⁵Άτομα υψηλού κινδύνου

Τα πρώτα συμπτώματα από τότε που πρωτοδιαγνώστηκε η ασθένεια, παρουσιάστηκαν σε ομοφυλόφιλους με αποτέλεσμα να θεωρηθεί αρχικά η νόσος των ομοφυλόφιλων (gay syndrome).

Συνεπώς τα πρώτα στάδια αυτής συμπίπτουν με κάποια μορφή κοινωνικού στιγματισμού των ομοφυλόφιλων.

Αργότερα όμως διεπιστώθηκε ότι από τη νόσο προσβάλλονται και άλλες κατηγορίες ατόμων οι οποίες κυρίως εμφανίζουν συμπεριφορά υψηλού κινδύνου μετάδοσης του ιού ΗΙΥ, όπως είναι οι τοξικομανείς, οι πολυμεταγγιζόμενοι, άτομα με ηλεγμένες σχέσεις, και οι ιερόδουλες.

Συμπεριφορά υψηλού κινδύνου παρουσιάζουν και οι ψυχικά ασθενείς όταν ζουν εγκαταλελειμμένοι χωρίς να υπάρχει μέριμνα από τις ψυχιατρικές υπηρεσίες

¹³⁴ Σταθόπουλος Πέτρος : «Κοινωνική Πρόνοια», 1996, σελ. 360

¹³⁵ Βλέπε για περισσότερη ανάλυση : «Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα» τεύχος 2^ο, Αθήνα 1999, ΕΚΚΕ, Υφαντόπουλος Γιάννης, «AIDS και κοινωνικός αποκλεισμός» σελ. 27, 28, 29, 30

και την κοινωνική πρόνοια. Αλλάζουν εύκολα σεξουαλικούς συντρόφους και είναι επιρρεπής στην χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Αυτές οι κατηγορίες ατόμων εξ' αιτίας της συμπεριφοράς της οποίας εμφανίζονται ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η κατάσταση κρουσμάτων ανά ομάδα ατόμων υψηλού κινδύνου. Στην Ελλάδα η κύρια κατηγορία ατόμων που πλήττονται από AIDS είναι οι ομοφυλόφιλοι και αμφιφυλόφιλοι (51%). Η αντίστοιχη κατηγορία στην Ευρώπη παρουσιάζει χαμηλότερο συγκριτικά ποσοστό (42%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Κοινωνική κατάταξη των περιπτώσεων AIDS

στην Ελλάδα και την Ευρώπη, 1993

Κατηγορία δηλωθέντων κρουσμάτων (ανά πηγή λοίμωξης)	Ελλάδα		Ευρώπη	
	Αριθμ. περιπτ.	%	Αριθμ. περιπτ.	(%)
Ομοφυλόφιλοι (Αμφιφυλόφιλοι)	386	51,0	35.087	42,0
Τοξικομανείς	31	4,1	30.190	36,1
Ομοφυλ. (Αμφιφυλ./Τοξικ.)	5	0,7	1.495	1,8
Πολυμεταγγιζόμενοι	45	5,9	1.896	2,3
Πολυμεταγγιζόμενοι – Παραγ. Αίματος	52	6,9	2.159	2,6
Άτομα με ηλεγμένες σχέσεις	158	20,9	8.169	9,8
Άλλοι	80	10,5	4.598	5,5
Σύνολο	757	100	83.594	100

ΠΗΓΗ : Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμούς την Ελλάδα, τεύχος 2^ο

- Ομοφυλόφιλοι - αμφιφυλόφιλοι

Οι ομοφυλόφιλοι αποτελούν την κατηγορία στην οποία αρχικά εμφανίστηκε η νόσος. Στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ εξακολουθούν να αποτελούν κατηγορία που διατρέχει υψηλότερο κίνδυνο προσβολής από το AIDS σε σχέση με τις υπόλοιπες. Ωστόσο εξ' αιτίας της ενημέρωσης που έγινε σ' αυτούς από μη κυβερνητικές οργανώσεις στις οποίες ανήκουν (Gay Societies) καθώς και του προληπτικού έλεγχου παρατηρείται μείωση των κρουσμάτων των ομοφυλόφιλων.

- Τοξικομανείς

Οι τοξικομανείς που κάνουν ενδοφλέβια χρήση τοξικών ουσιών αποτελούν μετά τους ομοφυλόφιλους παγκοσμίως τη δεύτερη κατηγορία ατόμων με υψηλό κίνδυνο να προσβληθούν από την ασθένεια του AIDS. Η κοινή χρήση βελόνας ή σύριγγας από πλήθος χρηστών ευθύνεται για τον υψηλό κίνδυνο μετάδοσης της ΗΙΥ λοίμωξης. Σε ορισμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις οποίες απαγορεύεται η αγορά βελόνας απ' το φαρμακείο παρατηρήθηκε έξαρση της νόσου εξ' αιτίας της επανάληψης της χρήσης αυτής από τοξικομανείς.

- Αιμορροφιλικοί - πολυμεταγγιζόμενοι

Το AIDS μεταδίδεται με τη μετάγγιση αίματος. Έτσι εξ αιτίας της συχνότητας μεταγγίσεων παραγώγων αίματος από αιμορροφιλικούς και πολυμεταγγιζόμενους υπάρχει υψηλός κίνδυνος μετάδοσης της ΗΙΥ λοίμωξης.

- Άτομα με ηλεγμένες σχέσεις

Στην ομάδα αυτή εντάσσονται τα άτομα τα οποία αναπτύσσουν έντονη σεξουαλική δραστηριότητα με πολλαπλούς ερωτικούς συντρόφους. Ο ιός σ' αυτή την περίπτωση μεταδίδεται μέσω των ερωτικών συντρόφων.

- Παιδιά

Η μετάδοση της ΗΙΥ λοίμωξης στα παιδιά γίνεται είτε με μετάγγιση αίματος είτε κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης η οποία αποτελεί και την «κάθετη μορφή μετάδοσης».

- Ιατρικό - Νοσηλευτικό δυναμικό

Η μετάδοση της λοίμωξης γίνεται κυρίως από το τρύπημα με την βελόνα.

8.3. Ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις

Το AIDS απασχολεί όλο και πιο έντονα το κοινωνικό σύνολο το οποίο φαίνεται να επηρεάζεται από ηθικές δεσμεύσεις και προκαταλήψεις.

Η αρχική περιγραφή του συνδρόμου σε τοξικομανείς και ομοφυλόφιλους δημιούργησε την εντύπωση της θείας Δίκης.

Αργότερα όταν εμφανίσθηκαν κρούσματα σε πολυμεταγγιζόμενα άτομα, σε αιμορροφιλικούς και σε παιδιά ασθενών με AIDS θεωρήθηκαν από την κοινωνία ως αθώα θύματα των αμαρτωλών.

Σήμερα που το AIDS έχει επεκταθεί με ετεροφυλόφιλη μετάδοση και στο γενικό πληθυσμό, η κοινωνία φαίνεται να αντιδρά με αμηχανία, πανικό και υστερία.

Το Σύνδρομο Επίκτη. Ανοσ/κής Ανεπάρκειας έχει δημιουργήσει πολλαπλά προβλήματα στους ανθρώπους που εκ των πραγμάτων, δεν μπορούν να περιοριστούν μόνο στον πληθυσμό των ατόμων εκείνων που προσβάλλονται από AIDS. Επεκτείνονται και στο άμεσο στενό περιβάλλον τους, όπως είναι τα μέλη των οικογενειών τους, οι ερωτικοί τους σύντροφοι και τα άτομα που θα επωμισθούν την φροντίδα και νοσηλεία τους.

«Το Σύνδρομο Επίκτητης Ανοσολογικής Ανεπάρκειας έχει επιπτώσεις σε δύο βασικά πληθυσμιακές ομάδες :

1. Στους πάσχοντες, στους οροθετικούς και γενικά στα άτομα που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου

2. Στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο¹³⁶ »

8.3.1. Κοινωνικές επιπτώσεις στους ασθενείς – φορείς – ομάδες υψηλού κινδύνου

Τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα των ασθενών με AIDS απορρέουν από την αδυναμία αντιμετώπισης του άγχους που σχετίζεται με τη διάγνωση, την πρόγνωση,

¹³⁶ Παπαευαγγέλου Γ./ Καλλίνικος Γ.: Διεθνή επιστημονικά Δεδομένα, Ελληνική Εμπειρία σελ. 107.

τη θεραπεία, το πιθανό οικογενειακό και κοινωνικό σκάνδαλο και τα ανεπαρκή υποστηρικτικά συστήματα.

Στα πρώιμα στάδια της νόσου παρατηρείται έντονο ψυχοκοινωνικό stress και δυσκολία προσαρμογής στα νέα δεδομένα ζωής. Η αβεβαιότητα για την πορεία της νόσου και τη θεραπεία επιδεινώνουν την κατάστασή τους. Οι συναισθηματικές τους αντιδράσεις συνίσταται σε έντονα shock, δυσπιστία, άρνηση, ενοχή, φόβο, θλίψη, μελαγχολία και τέλος καταθλιπτικά συμπτώματα.

«Οι ασθενείς χρειάζονται κοινωνική, οικονομική, ηθική και θεραπευτική υποστήριξη»¹³⁷.

«Έπειτα ακολουθεί ένα μεταβατικό στάδιο. Στη φάση αυτή οι ασθενείς παθαίνουν σύγχυση και πλήρη διάσπαση της προσωπικότητάς τους¹³⁸». Αισθάνονται ενοχές για τον τρόπο ζωής τους και βιώνουν έντονα την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό στιγματισμό τόσο από το κοινωνικό σύνολο όσο και από την οικογένειά τους. Άλλοι παρουσιάζουν τάσεις αυτοκαταστροφής και άλλοι επιδίδονται με επιθετική διάθεση με μεγαλύτερο ζήλο στις δραστηριότητές τους.

Οι ασθενείς χρειάζονται νέες αξίες και νέο περιβάλλον ώστε να προσεγγίσουν από άλλη σκοπιά το πρόβλημά τους.

Το τελικό στάδιο χαρακτηρίζεται από την παραδοχή της ασθένειας και την αντιμετώπιση αυτής με ρεαλισμό και θάρρος. Δίνουν μεγαλύτερη σημασία στην ποιότητα παρά στη διάρκεια της ζωής. Δεν αισθάνονται θύματα της ζωής και συνεργάζονται τόσο με τους γιατρούς όσο και με το κοινωνικό σύνολο. Με την πάροδο του χρόνου αρχίζουν να εξοικειώνονται με την ιδέα του θανάτου¹³⁹.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι φορείς και θύματα της νόσου περνούν από διάφορα στάδια συναισθηματικών αντιδράσεων όπως αυτά της αρνήσεως, του θυμού, της

¹³⁷ Παπαεναγγέλου / Καλλίνικος : Διεθνή Επιστημονικά Δεδομένα, Ελληνική Εμπειρία σελ. 108

¹³⁸ Όπως πριν, σελ. 108

¹³⁹ Όπως πριν, σελ. 108

επιθετικότητας, της απομόνωσης, της αδικίας, του πένθους, της κατάθλιψης και τέλος της αποδοχής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Συνήθεις ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις του Συνδρόμου Επίκτητης Ανοσολογικής Ανεπάρκειας σε ασθενείς με AIDS

1. Συμπτώματα ανησυχίας – άγχους.

Αβεβαιότητα για τη νόσο, θεραπεία και άγχος για κάθε νέο σύμπτωμα.

2. Καταθλιπτικά συμπτώματα.

Μελαγχολία, έλλειψη πρωτοβουλίας, κατάπτωση, τάσεις αυτοκαταστροφής.

3. Συμπτώματα απομόνωσης – θυμού

4. Παραδοχή της ασθένειας.

Ανοχή, σύνεση, ρεαλισμός, θάρρος¹⁴⁰.

ΠΗΓΗ : Διεθνή Επιστημονικά Δεδομένα – Ελληνική εμπειρία, Παπαευαγγέλου/Καλλίνικος

Πολλές φορές τα άτομα που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου χωρίς να νοσούν ή να είναι φορείς διακατέχονται από φόβο και ανησυχία. Παρουσιάζουν δηλαδή συμπτώματα «ψευδο – AIDS». Η κατάσταση αυτή είναι γνωστή σαν φοβία του AIDS και εμφανίσθηκε αρχικά το 1989 σε ομάδες ομοφυλόφιλων, ενώ τώρα είναι αρκετά συχνή και σε υγιείς. Παρατηρείται συχνότερα σε φοβικά άτομα και εκδηλώνεται με επίμονες ιατρικές εξετάσεις.

¹⁴⁰ Βλέπε : Παπαευαγγέλου (Καλλίνικος) Διεθνή επιστημονικά Δεδομένα, ελληνική εμπειρία, σελ. 109

8.3.2. Ψυχοκοινωνικές Επιπτώσεις στο κοινωνικό σύνολο

«Ανέκαθεν η επιδημική εμφάνιση μιας θανατηφόρας ασθένειας προκαλεί πανικό σε μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, με αναπόφευκτες επιπτώσεις στην ατομική και κοινωνική συμπεριφορά, στην οικονομική δραστηριότητα και τα πολιτιστικά ρεύματα. Έτσι λοιπόν, κατά καιρούς, η σύφιλη, η χολέρα, η ευλογιά, η φυματίωση και ο καρκίνος προκάλεσαν πολλές αλλαγές στον τρόπο ζωής¹⁴¹».

Δημιούργησαν καινούργιες συνήθειες και προκαταλήψεις.

«Στις μέρες μας βρίσκεται στην επικαιρότητα το σύνδρομο της επίκτητης ανοσολογικής ανεπάρκειας το οποίο έχοντας την μολυσματικότητα των παραπάνω μεγάλων επιδημιών του παρελθόντος εξαπλώνεται και αυτό σε όλες τις ηπείρους και στιγματίζει ηθικά και κοινωνικά τα θύματά του»¹⁴².

Η εμφάνιση της επιδημίας έχει άμεσες επιπτώσεις στις κοινωνικές ομάδες και θεσμούς. Παρατηρείται αλλαγή στον τρόπο σκέψης, δράσης και αντίδρασης των ομάδων. Το κοινωνικό σύνολο αντιδρά προς τους πάσχοντες από AIDS με αμηχανία, φόβο, υστερία και πανικό.

Η απομόνωση, η περιθωριοποίηση, η απόρριψη, ο ρατσισμός και η αποξένωση των ασθενών του AIDS από το κοινωνικό σύνολο και από το στενό οικογενειακό τους περιβάλλον αποτελούν τις κύριες αντιδράσεις.

Η δυνατότητα «εύκολης» μόλυνσης και η αδυναμία θεραπευτικής αντιμετώπισης της νόσου ξεσήκωσαν αληθινό πανικό στο πλήθος σε τέτοια έκταση που απειλούνται σοβαρές κοινωνικές ανακατατάξεις.

Το κοινωνικό σύνολο αλλάζει συμπεριφορά προς τις ομάδες υψηλού κινδύνου οι οποίες θεωρούνται ότι βρίσκονται περισσότερο κοντά στις οδούς μόλυνσης κοντά σε μια ερωτική παρέκκλιση.

Στις ΗΠΑ η περιθωριοποίηση η οποία παρατηρείται προς τους ομοφυλόφιλους και γενικά προς τις ομάδες υψηλού κινδύνου προκαλεί δυσκολίες παροχής

¹⁴¹ Κουσκούκης Κων/νος : AIDS – Τι πρέπει να γνωρίζετε, 1988 σελ. 91

¹⁴² Όπως πριν, σελ. 91

κοινωνικής και ιατρικής βοήθειας. Αυτή ήταν μια πρώτη διάκριση για αυτές τις κατηγορίες ατόμων που επιβλήθηκε με βάση ορισμένα επιδημιολογικά στοιχεία που δικαιολογούσαν την πιθανότητα μεγαλύτερου κινδύνου μόλυνσης απ' τη νόσο.

Το αποτέλεσμα αυτής της διάκρισης ήταν να στιγματιστούν ακόμη περισσότερο οι πληθυσμιακές αυτές ομάδες με αποτέλεσμα οι ασθενείς να συγκεντρώνουν την διπλή ιδιότητα του καταδίκου και του επικίνδυνου. Ιδιότητες που οδηγούσαν κατευθείαν στην αποκοπή τους από την υπόλοιπη κοινότητα και τον εγκλεισμό τους σε κάποιο γκέτο. Επιπλέον η διάκριση αυτή άρχισε να καλλιεργεί μια τελείως αντιδραστική στάση του κοινωνικού περίγυρου με τη συλλογιστική του «τα 'θελαν και τα παθαν».

Τα άτομα που προσβλήθηκαν από AIDS αρκετές φορές έχασαν την εργασία τους, απομακρύνθηκαν απ' τα σχολεία, εγκαταλείφθηκαν από το στενό οικογενειακό τους περιβάλλον και τους ερωτικούς τους συντρόφους. Το νοσηλευτικό προσωπικό έδειξε απροθυμία να παρέχει φροντίδα σ' αυτούς. Αστυνομικοί και δεσμοφύλακες αρνήθηκαν να έρθουν σε επαφή με ασθενείς και οροθετικούς.

«Ασφαλιστικές εταιρείες αρνούνται να ασφαλίσουν ομάδες ανθρώπων που θεωρούνται ότι διατρέχουν κίνδυνο απ' την νόσο. Φορείς και ασθενείς αποκλείονται ως υπάλληλοι ή ενοικιαστές. Τοπικοί οργανισμοί οργανώνονται δυναμικά προκειμένου να αποκλείσουν απ' τις συνοικίες τους την ίδρυση θεραπευτηρίων γι' αυτούς που βρίσκονται στο τελικό στάδιο της νόσου. Παιδιά με AIDS αντιμετωπίζουν επιθετικότητα στα σχολεία από τους συμμαθητές τους»¹⁴³.

Η οικογένεια του αντιμετωπίζει την κοινωνική απομόνωση και αισθάνεται μειονεκτικότητα και ενοχή. Το ίδιο το παιδί φθάνει στο σημείο να αισθάνεται αδύνατο, εξαρτημένο και φοβισμένο. Πως όμως θα αναπτυχθεί μ' αυτό το ψυχικό κλίμα;

¹⁴³ 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο AIDS, '91 σελ. 125

Ιδιωτικά νοσοκομεία αρνούνται να νοσηλεύσουν ασθενείς με AIDS.

Η απώλεια εργασίας των ασθενών με AIDS αποτελεί σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα. Αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την εργασία τους είτε διότι απολύονται, είτε διότι παραιτούνται εξ' αιτίας κακής συμπεριφοράς των συναδέλφων τους. «*Η αναγκαστική έξοδος στο περιθώριο μειώνει σημαντικά την αυτοεκτίμηση και το ηθικό του ασθενή. Χωρίς εργασία ο ενήλικος χάνει την ανεξαρτησία και αυτονομία του*»¹⁴⁴.

«*Ο ασθενής με AIDS απειλείται και από τη χαλάρωση ή την απώλεια των στενών προσωπικών του σχέσεων λόγω του υψηλού κινδύνου μετάδοσης της λοίμωξης αλλά και λόγω αδυναμίας ανταπόκρισης στις ψυχικές, σωματικές και οικονομικές απαιτήσεις της ασθένειάς του*»¹⁴⁵.

Πολλές φορές οι ασθενείς ζουν μόνοι τους, μακριά από τους συγγενείς και τα αγαπημένα τους πρόσωπα. Ακόμη όμως και όσοι κρατούν την επαφή με το οικογενειακό τους περιβάλλον στις περισσότερες περιπτώσεις δεν έχουν σωστή επικοινωνία λόγω ηθικών ταμπού κ.λ.π.

Οι οικογένειές τους βρίσκονται συχνά ανάμεσα σε ένα τραγικό δίλημμα. Απ' τη μια κυριαρχεί η αγάπη για τον ασθενή και απ' την άλλη ο κοινωνικός στιγματισμός που ενδέχεται να έχουν εξαιτίας της στενής συγγενικής τους σχέσης με αυτό το άτομο. Έτσι κάποια απ' τα μέλη του στενού οικογενειακού του κύκλου συνεχίζουν να ενδιαφέρονται και να αγαπούν το αγαπημένο τους πρόσωπο που πάσχει από AIDS ενώ άλλα το εγκαταλείπουν προκειμένου να αποφύγουν το κοινωνικό στίγμα.

«*Οι αντιδράσεις λοιπόν των συγγενών μπορεί να κινούνται ανάμεσα σε δύο πόλους :ο ένας είναι η υπερπροστασία και άλλος η απόρριψη, απομόνωση και αποξένωση του πάσχοντος*»¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Όπως πριν, σελ. 34

¹⁴⁵ Όπως πριν, σελ. 34

¹⁴⁶ 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο AIDS, '91 σελ. 34

Είναι λοιπόν αρκετοί οι φορείς οι οποίοι διστάζουν να ομολογήσουν στους δικούς τους το πρόβλημά τους όσο παραμένουν υγιείς επειδή φοβούνται την περιθωριοποίηση και την απέχθειά τους.

Δεν είναι ιδιαίτερα εύκολη υπόθεση να αποφασίσει ο ασθενής αν θα πει ότι έχει AIDS, τότε θα το πει και σε ποιους. Αν το πει μπορεί να έχει απρόβλεπτες συνέπειες, αν πάλι αποφασίσει να το κρύψει θα πρέπει να αντιμετωπίσει μόνος του την ασθένεια.

«Χαρακτηριστική είναι η αντίδραση ενός ασθενή ο οποίος όταν ανακάλυψε ότι πάσχει από AIDS άρχισε να προκαλεί την νοσηλεύτρια να μην το αποκαλύψει πουθενά, ούτε καν στην οικογένειά του. Ένας άλλος πάλι ασθενής όταν το πληροφορήθηκε έκανε πλήθος τηλεφωνημάτων σε συγγενείς και φίλους προκειμένου να βεβαιωθεί ότι θα έχει την αποδοχή και συμπαράστασή τους»¹⁴⁷.

Ο κοινωνικός όμως αποκλεισμός στους πάσχοντες από τη «νόσο του αιώνα» είναι επιπλέον άμεσα συνυφασμένος με δύο έννοιες. Η πρώτη αφορά την ανισότητα την οποία αντιμετωπίζουν στην περίθαλψη και η δεύτερη την άρνηση προσφοράς υπηρεσιών υγείας.

Είναι γνωστό ότι το Κράτος παρεμβαίνει στις περισσότερες χώρες και προσφέρει όλο το φάσμα υγειονομικής φροντίδας το οποίο απαιτείται στους φορείς και ασθενείς του AIDS χωρίς οικονομική επιβάρυνση. Αυτό κυρίως γίνεται διότι το κόστος για νοσοκομειακή και φαρμακευτική περίθαλψη είναι ιδιαίτερα υψηλό με αποτέλεσμα εκείνοι οι οποίοι δεν θα διαθέτουν τους ανάλογους πόρους να μην έχουν δυνατότητα πρόσβασης στην περίθαλψη για την αντιμετώπιση της ασθένειας. Η μη παρέμβαση επομένως του κράτους θα είχε μεγάλες επιπτώσεις για την υγεία του κοινωνικού συνόλου εφ' όσον δεν θα είχαν πρόσβαση όλοι οι φορείς και ασθενείς στο υγειονομικό σύστημα.

¹⁴⁷ Διάφοροι αρρώστοι αντιδρούν στην ίδια αρρώστια με διαφορετικό τρόπο και δεν πρέπει να περιμένει κανείς ομοιότητα των αντιδράσεων μεταξύ των αρρώστων, 3^ο Πανελλήνιο συνέδριο AIDS, '91, σελ. 34

Η παρέμβαση όμως αυτή δεν σημαίνει ότι εξαλείφει τις ανισότητες στην παροχή υπηρεσιών υγείας.

Ο περιορισμένος αριθμός επισκέψεων του υγειονομικού προσωπικού στους ασθενείς με AIDS και η στάση η οποία εκδηλώνουν όσον αφορά την φροντίδα τους η οποία είναι ιδιαίτερα «επιφυλακτική» φανερώνουν την ανισότητα με την οποία αντιμετωπίζονται οι πάσχοντες απ' τη νόσο συγκριτικά με άλλους ασθενείς.

Η αρνητική αυτή στάση του νοσηλευτικού προσωπικού οφείλεται τόσο στον φόβο της μόλυνσης από ενδεχόμενο ατύχημα όπως και στην αντιπάθεια την οποία έχουν προς μερικές ευπαθείς ομάδες υψηλού κινδύνου.

Πέρα όμως από τις επιφυλάξεις του υγειονομικού προσωπικού, υπάρχουν και περιπτώσεις άρνησης προσφοράς υπηρεσιών υγείας σε ασθενείς με AIDS.

Η άρνηση παροχής νοσηλευτικών ή ιατρικών υπηρεσιών αφορά την καθαριότητα του ασθενή, την ιατρική φροντίδα όπως χορήγηση οξυγόνου και τέλος την απαιτούμενη προετοιμασία και μεταφορά του νεκρού (σε περίπτωση θανάτου) στο νεκροτομείο.

Οι ασθενείς λοιπόν κατά τη διάρκεια της νοσηλείας τους αντιμετωπίζουν έντονα τον κοινωνικό στιγματισμό που λαμβάνει την μορφή της απομόνωσης.

8.4. Δικαιώματα των ασθενών με AIDS¹⁴⁸

Η υποχρέωση της πολιτείας να προσφέρει υπηρεσίες στους ασθενείς που έχουν προσβληθεί από το AIDS για τη νοσηλεία τους και την υποστήριξή τους γενικότερα προκύπτει από το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα του σεβασμού της προσωπικότητας και από το δικαίωμα στην περίθαλψη.

Ειδικότερα το δικαίωμα στην περίθαλψη αναγνωρίζεται από όλα σχεδόν τα σύγχρονα συντάγματα των δυτικών χωρών. Το ελληνικό σύνταγμα του 1975 στο

¹⁴⁸ Βλέπε : 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο aids, 1991 σελ. 57, 58

άρθρο 21 παρ. 3, ορίζει ότι «Το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και λαμβάνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων».

Μέσα σ' αυτό το νομικό πλαίσιο προκύπτει η υποχρέωση της πολιτείας να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία της υγείας των ατόμων που έχουν προσβληθεί από AIDS. Αποτελεί δηλαδή υποχρέωση της πολιτείας να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για τη διασφάλιση μέσων και την προσφορά υπηρεσιών για την αντιμετώπιση της προσβολής από τη συγκεκριμένη ασθένεια και την οργάνωση των αντίστοιχων κρατικών υπηρεσιών. Ως τέτοιες υπηρεσίες νοούνται τα κέντρα ελέγχου όπου θα πραγματοποιείται έλεγχος για αντισώματα κατά του ιού, τα δημόσια νοσηλευτικά ιδρύματα όπου φορείς και πάσχοντες θα μπορούν να νοσηλευτούν και τέλος τα κέντρα ψυχολογικής υποστήριξης των ατόμων αυτών.

Παράλληλα προκύπτει η υποχρέωση της να λαμβάνει μέτρα για την αποτροπή κάθε γεγονότος ή φαινομένου που θα είχε αρνητική επίπτωση στην ψυχική υγεία και την κοινωνική ευεξία των ατόμων αυτών. Υπό αυτή την έννοια δημιουργείται η υποχρέωση εκ μέρους της πολιτείας να διασφαλίζει το σεβασμό των δικαιωμάτων των ατόμων αυτών και την αποτροπή κάθε διάκρισης εναντίον τους σε οποιοδήποτε χώρο λόγω της ασθένειάς τους.

Η υλοποίηση της υποχρέωσης αυτής συνίσταται τόσο στην λήψη νομοθετικών μέτρων (π.χ. ψήφιση ειδικών νόμων για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ατόμων που έχουν προσβληθεί από AIDS στο εργασιακό, σχολικό ή άλλο περιβάλλον, ώστε να περιορισθούν οι δυνατότητες αυθαιρεσίας) όσο και στην κατάρτιση προγραμμάτων για την ενημέρωση συγκεκριμένων ομάδων (π.χ. των γιατρών και του λοιπού νοσηλευτικού προσωπικού), αλλά και γενικότερα του κοινωνικού συνόλου.

8.5. Η Εκκλησία μπροστά στην πρόκληση του AIDS. 8 σημεία προσεγγίσεως. Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος Χριστόδουλος

Η εξέταση της ασθένειας του AIDS μόνο από την ιατρική ψυχολογική ή κοινωνιολογική πλευρά δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εξαντλεί την σφαιρικότητα του φαινομένου. Απαιτείται θεολογική προσέγγιση της νόσου και εκκλησιαστική τοποθέτηση απέναντί της.

Η παρέμβαση της εκκλησίας στο γενικότερο προβληματισμό γύρω από το AIDS μπορεί να αποβεί πολύτιμος οδηγός για την σεξουαλική ζωή των ανθρώπων αλλά και για τα προβλήματα που πηγάζουν από την ασθένεια μέσα στην κοινωνία. Προβλήματα που προβάλλουν την ανάγκη διαμόρφωσης μιας ανθρώπινης αντιμετώπισης της τόσο από τους ασθενείς όσο και από την κοινωνικό περίγυρο.

1. Αυτό το οποίο περιμένει να ακούσει κάποιος από ένα εκπρόσωπο της εκκλησίας όταν αυτός ομιλεί για το AIDS είναι αν η ασθένεια αυτή είναι καρπός της οργής του θεού για την ανθρώπινη ανυπακοή στους θείους νόμους.

Ο Θεός όμως είναι κατά την ευαγγελική διδασκαλία απαθής, δηλαδή έξω και ξένος από κάθε πάθος που σχετίζεται με την ανθρώπινη ατέλεια και αδυναμία. Ο Θεός ούτε οργίζεται, ούτε εκδικείται, ούτε επιχαίρει με κακότητα για τα δεινά που βρίσκουν τον άνθρωπο¹⁴⁹.

Ο Θεός δεν τιμωρεί τον άνθρωπο που έχει περιπέσει σε αμαρτίες, αλλά ο ίδιος ο αμαρτωλός με τις επιλογές του αυτοτιμωρείται. Π.χ. όταν κάποιος σβήσει τον διακόπτη του ηλεκτρικού ρεύματος μέσα σε ένα δωμάτιο το βράδυ, τότε θα βυθιστεί όλος ο χώρος στο σκοτάδι. Στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να φταίει η ΔΕΗ, αλλά ο ίδιος ο άνθρωπος που γύρισε το διακόπτη. Πράγμα που σημαίνει ότι καθένας είναι αίτιος της καταστάσεώς του και ο καθένας γεύεται τους καρπούς των πράξεών του.

¹⁴⁹ Για περισσότερα δεξ : Ελληνικά Αρχεία AIDS, τόμος 2^{ος}, τεύχος 1^ο, Ιαν. – Μαρτ. '94, σελ. 57-58

2. Η Εκκλησία δεν αρνείται τον έρωτα και την σεξουαλική πράξη που την θεωρεί δώρο Θεού, πολύτιμο και αγαθό. Απορρίπτει όμως τον διαχωρισμό σώματος (δηλαδή σάρκας) και ψυχής (δηλαδή πνεύματος). Κατά την Εκκλησία ο έρωτας δεν είναι αποσπασματικό στοιχείο της ύπαρξης, ούτε στιγμιαία ικανοποίηση της σάρκας. Η Εκκλησία προσφέρει στον άνθρωπο την εικόνα της σωστής ερωτικής ζωής, που δεν εξαντλείται σε μια επαναλαμβανόμενο πράξη ηδονικού χαρακτήρα και μόνο.

Η κοινωνία διευκολύνει και αμνηστεύει τις εφήμερες σεξουαλικές σχέσεις εξωσυζυγικού ή και προγαμιαίου χαρακτήρα¹⁵⁰.

Οι εκπρόσωποι της εκκλησίας δεν μπορούν να σιωπήσουν ενώπιον των φαινομένων αυτών που αποπροσανατολίζουν την έννοια της σεξουαλικότητας και πολλαπλασιάζουν τους κινδύνους της επιδημίας. Αντίθετα τονίζουν την αξία της ανθρώπινης αγάπης μέσα στον γάμο και καλούν τον καθένα στην εγκράτεια και στον σεβασμό του σώματός του.

3. Το πρόβλημα της αλλοτρίωσης του λαού μας προκύπτει κυρίως – όπως αναφέρουν εκπρόσωποι της εκκλησίας – από την μίμηση του τρόπου ζωής των ξένων. Μ' αυτό τον τρόπο κλονίζονται όλα τα ζωντανά στοιχεία της παράδοσης μας και οδηγούνται στην διάλυση. Θεωρείται υποκρισία ενώ πολεμάμε για το AIDS να ανεχόμαστε την υπονόμηση του παραδοσιακού τρόπου ζωής μας. Η Εκκλησία δεν είναι συντηρητική, με την έννοια ότι αντιμάχεται την πρόοδο είναι φύλακας της παραδόσεως μας. Η εμφάνιση και διασπορά του AIDS έδειξε ότι ο πανσεξουαλισμός δεν βοηθάει τον άνθρωπο να βρει λύση στο πρόβλημά του. Γι' αυτό καλούμαστε όλοι μας να επιστρέψουμε στην οικογενειακή ηθική. Η αναγκαιότητα της παραδοσιακής μορφής της οικογένειας, με όχι απλώς

¹⁵⁰ Βλέπε αναλυτικά : Ελληνικά αρχεία AIDS Τόμος 2^{ος}, τεύχος 1^ο, σελ. 58, 59

μονογαμικό χαρακτήρα, αλλά με σωφροσύνη επανέρχεται σαν επείγουσα λύση του προβλήματος¹⁵¹.

Δεν αρκεί όμως ο άνθρωπος να συμμορφωθεί προς την ηθική επειδή απλά νιώθει ότι απειλείται απ' τη νόσο του AIDS. Με την λογική αυτή όταν κάποτε ανακαλυφθεί το φάρμακο για την ασθένεια ο κόσμος θα ξαναδοκιμάσει την παράβαση και πάλι θα διακηρύξει τον ... απελευθεροτισμό του. Επομένως η λύση απαιτείται να στηρίζεται στην ουσιαστική μετάνοια και όχι στην ευκαιριακή και παροδική συγκράτηση.

4. Είναι χαρακτηριστική η αφίσα η οποία κυκλοφόρησε στη Γαλλία προκειμένου να θίξει το θέμα αντιμετώπισης των φορέων και ασθενών του AIDS από την κοινωνία.

Πάνω σε αυτήν εμφανίζεται ένα παιδάκι το οποίο λέει στα άλλα παιδιά : «Είμαι φορέας του AIDS, θα παίζετε μαζί μου;» και συνεχίζει το ίδιο : «Πες μου, ναι».

Αφορμή για το σκίτσο το οποίο εμφανίζεται στην αφίσα στάθηκαν οι αντιδράσεις μαζικής υστερίας, φόβου και πανικού προς τους ασθενείς και φορείς του AIDS. Ο ιός του AIDS, γέννησε τον ιό του κοινωνικού φασισμού. Είναι περιττό να τονισθεί πως μια τέτοια συμπεριφορά κάθε άλλο παρά χριστιανική και ανθρώπινη χαρακτηρίζεται. Όταν ένας κίνδυνος μας απειλεί όλους, κανένας δεν δικαιούνται να γίνει τιμητής των άλλων¹⁵².

Οφείλουμε με τη βοήθεια του θεού να προσεγγίσουμε πνευματικά τους πάσχοντες απ' τη νόσο έτσι ώστε να απαλύνουμε τον πόνο τους.

Η κοινωνία συχνά αναζητεί εξιλαστήρια θύματα για να φορτώσει τις ανομίες της.

Οι άνθρωποι όμως που πάσχουν από AIDS δεν είναι καταραμένοι. Είναι αδελφοί μας και έχουν ανάγκη την αγάπη και στοργή μας. Και εμείς τους την οφείλουμε

¹⁵¹ Όπως πριν, σελ. 59

¹⁵² Όπως πριν, σελ. 59

όσο αμαρτωλούς και αν τους θεωρούμε. Άλλωστε «ο αναμάρτητος πρώτος τον λίθον βαλέτω».

Πολλοί ασθενείς είναι εκείνοι οι οποίοι στρέφονται προς την θρησκεία και αναζητούν το θεό. Άλλοι μισούν την κοινωνία και τους ανθρώπους που θεωρούν ότι ευθύνονται για τη μόλυνσή τους.

Αρκετοί επίσης καθώς αντιμετωπίζουν το θάνατο, μεταβάλλονται σε φιλοσόφους της ζωής. Ανακαλύπτουν το βαθύτερο νόημα της και αναπτύσσουν συναισθήματα αγάπης και συμπάθειας¹⁵³.

Οι άγιοι Πατέρες προσπαθούν να διδάξουν την έμπρακτη αγάπη. Οι άνθρωποι της εποχής τους, όπως άλλωστε και οι σημερινοί, θεοποιούσαν την υγεία και θεωρούσαν την ασθένεια κατάρα.

Ο Θεολόγος Γρηγόριος κηρύττει : «Δια τούτο μήτε υγείαν πάσαν θαυμάζωμεν, μήτε νόσο διαπτύωμεν». Δεν πρέπει κανείς ούτε την υγεία του να θαυμάζει υπερβολικά, ούτε την αρρώστια να περιφρονεί.

Πολλές φορές η αρρώστια λυτρώνει, ενώ η υγεία οδηγεί στην αμαρτία. Οι ασθενείς του AIDS προσεγγίζουν το θεό. Ζητούν το έλεός του. Ένας ασθενής με AIDS μπορεί να έχει περισσότερη χάρη θεού από ένα υγιή. Μπορεί να οδηγείται στο θάνατο, αλλά να έχει ξεπεράσει το θάνατο¹⁵⁴.

Εντύπωση προκαλεί η ενέργεια γάλλων ιατρών οι οποίοι υπερασπίστηκαν ασθενείς με AIDS να παραμείνουν στην χώρα τους η οποία διαθέτει σύστημα κοινωνικής προστασίας τα οποία δεν γνωρίζει διακρίσεις. Τα άτομα αυτά κινδύνευαν να εκδιωχθούν απ' τη χώρα, στερούμενα ανανέωσης της άδειας παραμονής τους.

¹⁵³ Λίγο πριν πεθάνει (13/9/92), ο ηθοποιός Antony Perkins είπε : «Πολλοί νομίζουν ότι το AIDS είναι μια εκδίκηση του θεού. Εγώ όμως νομίζω ότι μας στάλθηκε για να μάθει ο κόσμος να αγαπάει και να έχει κατανόηση και συμπάθεια ο ένας για τον άλλον. Έμαθα περισσότερα για την αγάπη και τον αλτρουισμό απ' αυτούς που συνάντησα σ' αυτή τη μεγάλη περιπέτεια του AIDS παρά στον ανήλεο και ανταγωνιστικό κόσμο όπου πέρασα τη ζωή μου». Το ίδιο σελ. 60

¹⁵⁴ Όπως πριν σελ. 60

5. Καθήκοντα δεν έχουν μόνο οι υγιείς απέναντι στους ασθενείς. Έχουν και οι ασθενείς απέναντι των υγιών. Οι ασθενείς οφείλουν να δείξουν υπευθυνότητα στη συμπεριφορά τους προς τους άλλους. Ο σεβασμός της υγείας και της ζωής του άλλου συνιστά κεφαλαιώδη ηθική και αξία. Καθένας από τους πάσχοντες πρέπει να αναλογισθεί το βάρος της ευθύνης του και να συνειδητοποιήσει ότι αποτελεί καθήκον του να προσέξει να μην μολύνει τους άλλους¹⁵⁵.

Η αδυναμία του κοινωνικού συνόλου να βοηθήσει τους πάσχοντες απ' τη νόσο και η ίδια η αγωνία των πασχόντων δυσχεραίνει την υπέρβαση των φόβων τους. Ωστόσο καλούνται όλοι οι ασθενείς με τη βοήθεια και συμπαράσταση των συνανθρώπων τους να αγωνισθούν για την αντιμετώπιση της νόσου.

6. Όσον αφορά τον αγώνα για την προφύλαξη, η βασική φιλοσοφία της πολιτείας μας στηρίζεται στο γνωστό σύνθημα : «Ναι στον έρωτα, όχι στο AIDS».

Το προφυλακτικό είναι εκείνο το οποίο παρουσιάζεται από τα ΜΜΕ σαν το μοναδικό μέσο αποφυγής της ασθένειας. Είπε κάποιος χαρακτηριστικά : «*Το να πολεμάς το AIDS με προφυλακτικά, είναι σαν να πολεμάς τον καρκίνο του πνεύμονος με τα φίλτρα των τσιγάρων*».

Η Πολιτεία προβάλλοντας το προφυλακτικό σαν μοναδικό μέσο προφύλαξης μαθαίνει την νεολαία πώς να ... «κλέβουν» χωρίς να πιάνονται¹⁵⁶.

Η άποψη η οποία εκφράζει ο καθηγητής κ. Γ. Παπαευαγγέλου Πρόεδρος της ελληνικής εταιρείας Μελέτης και Αντιμετώπισης του AIDS είναι : «*Δεν λύνεται το πρόβλημα με το «πάρτε ένα προφυλακτικό και τρέξτε»... χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια. Χρειάζεται να πεισθεί ο άλλος, να αντιληφθεί ότι δεν είναι το σεξ ο*

¹⁵⁵ Οι γάλλοι Επίσκοποι σε μια σημαντική αποστροφή τους προς τους φορείς, με Εγκύκλιό τους το '89, τονίζουν : «*Τα πρόσωπα αυτά έχουν καθήκον να προσέχουν να μη μολύνουν και άλλους. Καλούμε τον καθένα να αναλογιστεί το βάρος που πέφτει στους ώμους εκείνων που πληροφορούνται ότι είναι φορείς. Το πρόβλημα είναι αν θα βρουν τη δύναμη και το δρόμο να βαδίσουν προς την ελπίδα, αν θα συναντήσουν στο δρόμο τους, τους μάρτυρες της στοργής του θεού*», το ίδιο σελ. 61

¹⁵⁶ Όπως πριν, σελ. 61

μοναδικός τρόπος ζωής, σκέψεως και επικοινωνίας του ζευγαριού». (συνέντευξη στο περιοδικό «Ψυχολογικό Σχήμα» 2-4-91, σ. 11)¹⁵⁷.

Η Εκκλησία δεν υποστηρίζει την κατάργηση του προφυλακτικού αλλά δεν δέχεται την αποκλειστική προβολή του. Όπως επίσης δεν μπορεί να συμφωνήσει ότι η χρήση προφυλακτικού γίνεται προκειμένου να εξασφαλίσει μια ασύδοτη σεξουαλική ζωή με εναλλασσόμενους συντρόφους, αγνώστους και ευκαιριακούς. Η Π.Ο.Υ. συντάσσεται με τη θέση της Εκκλησίας που ανέκαθεν διδάσκει τη μονογαμική σχέση και την εγκράτεια στους νέους¹⁵⁸.

Η Εκκλησία τονίζει ότι : «*Η πρώτη μέθοδος προφύλαξης είναι η εγκράτεια και ο περιορισμός της σεξουαλικής δραστηριότητας μέσα στο γάμο*»¹⁵⁹.

Όσοι όμως δεν θέλουν ή δεν μπορούν ή δεν ξέρουν να προφυλάξουν τους εαυτούς τους και τους συντρόφους τους τότε σαν έσχατο μέσο προφύλαξης απ' το θάνατο συνίσταται το προφυλακτικό το οποίο δεν προσφέρει απόλυτη ασφάλεια.

Ωστόσο η αποτελεσματικότερη προφύλαξη είναι η πνευματική ωρίμανση του ανθρώπου.

Μόνο η ειλικρινής πληροφόρηση και η ορθή σεξουαλική διαπαιδαγώγηση θα οδηγήσουν τον άνθρωπο στην εύρεση της πνευματικής αξίας του έρωτα και στην αποφυγή επικίνδυνων συμπεριφορών.

7. Νεότερες έρευνες στην ιατρική έθιξαν μια άλλη διάσταση του θέματος. Ότι δηλ. αμφισβητείται αν τελικά ο ιός του AIDS είναι υπεύθυνος για τη θανατηφόρο ασθένεια ή ένας ρισοκίνδυνος τρόπος ζωής που οδηγεί στο θάνατο.

¹⁵⁷ Όπως πριν, σελ. 61

¹⁵⁸ Η πρόταση της Π.Ο.Υ. είναι διαφανής : «*Τα πιο αποτελεσματικά μέσα για να απαλλαγεί κανείς από τη μετάδοση του AIDS δια της σεξουαλικής επαφής είναι να διατηρεί σχέση με ένα πιστό μη μολυσμένο σύντροφο ή να μην έχει καθόλου σεξουαλική επαφή. Διαφορετικά θα πρέπει να αποφεύγει τη σεξουαλική επαφή με πόρνες και ανθρώπους που έχουν πολλούς σεξουαλικούς συντρόφους. Οποτεδήποτε έχει κανείς σεξ. σχέσεις με κάποιον ο οποίος πιθανόν να είναι προσβεβλημένος από AIDS θα πρέπει να χρησιμοποιεί προφυλακτικό από την αρχή μέχρι το τέλος της σεξουαλικής πράξης*», το ίδιο σελ. 61, 62.

¹⁵⁹ Όπως πριν, σελ. 62

Προγράμματα ενημερωτικά που προωθούν προφυλακτικά χωρίς να ενημερώνουν κυρίως για τους κινδύνους από τον τρόπο ζωής, ενισχύουν την εξάπλωση της παθήσεως¹⁶⁰.

Η Εκκλησία διακηρύσσει την αλλαγή του τρόπου ζωής μας. Ακόμη κι αν ευρεθούν φάρμακα για την ασθένεια, δεν θα προσφέρουν νόημα στη ζωή, απλώς θα την παρατείνουν.

Το πρόβλημα όμως δεν είναι να παρατείνουμε τη ζωή αλλά να υπερβούμε το θάνατο¹⁶¹.

Ο Πρόεδρος Μπους αρνήθηκε τη δωρεάν διανομή προφυλακτικών και όταν ερωτήθηκε για τον λόγο, απάντησε : *«Δεν θα το κάνω ποτέ, ούτε εγώ, ούτε η κυβέρνηση. Δεν νομίζω ότι είναι σωστό να εγκαταλείπεις ένα τρόπο ζωής, την οικογένεια, τις θεμελιώδεις αξίες»*¹⁶².

8. Η Εκκλησία οφείλει να αναλάβει ενεργό ρόλο στην αντιμετώπιση προβλημάτων που δημιουργήσε η ασθένεια. Να εμπνεύσει στους ασθενείς ελπίδα, να τους συντροφεύει στις ατέλειωτες ώρες μοναξιάς τους, και να αποτρέψει τον κοινωνικό στιγματισμό τους. Επίσης να διδάξει την αγάπη, τις σωστές διαστάσεις του έρωτα και να πει ότι «ασφαλές σεξ» θεωρητικά δεν υπάρχει. Να δώσει κουράγιο και θάρρος στους ασθενείς και να καλέσει εθελοντές να συμπαρασταθούν στην δυστυχία των θυμάτων¹⁶³.
9. Η Εκκλησία αποτελεί το καταφύγιο των ασθενών που πάσχουν από AIDS. Είναι συγκλονιστικές μερικές δηλώσεις τους για την αξία του Χριστού στη ζωή τους και τη δύναμη που αυτός τους χορηγεί.

¹⁶⁰ Όπως πριν, σελ. 62

¹⁶¹ Όπως πριν, σελ. 63

¹⁶² Ο ίδιος απέρριψε επίσης και την δωρεάν διανομή συριγγών : *«Πιστεύω – είπα – ότι αυτό θα ενθαρρύνει τη λήψη ναρκωτικών και κατά συνέπεια δεν την εγκρίνω»*. Όπως πριν, σελ. 63

¹⁶³ Όπως πριν, σελ. 63

Ένας Έλληνας ασθενής, 26 ετών ομολογεί σε δημοσιογράφο : *«Πάντα ήμουν ελεύθερος τύπος. Δεν μου άρεσαν οι μόνιμες ερωτικές σχέσεις, γιατί δεν μπορώ τις εξαρτήσεις. Στις διακοπές του καλοκαιριού, ειδικά, είχα πολλές ερωτικές περιπέτειες με ελληνίδες και ξένες. Φίλοι μου μιλούσαν για το AIDS κι εγώ γελούσα. Φάνηκα επιπόλαιος, ανώριμος, αχάριστος στη ζωή και στο Θεό».*

Και μετά από ερώτηση του δημοσιογράφου γιατί συνεχώς αναφέρει το όνομα του Θεού, απάντησε : *«Έχω στραφεί σ' Εκείνον. Ωρες ολόκληρες περνώ διαβάζοντας το Ευαγγέλιο. Τι αγάπη, που κρύβει ! Γιατί να γνωρίσω τη μεγαλοσύνη Του τώρα που βρίσκομαι στη σκιά του θανάτου...*

Αντάμαι που δεν κατάφερα ακόμη ν' αντλήσω από τη δύναμή Του την ελπίδα ότι θα μπορέσω να ζήσω χωρίς το φόβο του θανάτου, να δραστηριοποιηθώ και να φθάσω στο σημείο να τον δοξάζω για την κάθε στιγμή που μου χαρίζει στη ζωή» (Βλ. «Χριστιανική», 10/3/88)¹⁶⁴.

Η Εκκλησία, σήμερα αισθάνεται να καλείται προσωπικά σ' αυτό το νέο πεδίο του ανθρώπινου πόνου.

Ακούει τη φωνή των θυμάτων που της λένε : *«Θέλω να ζήσω»!*

Ακούει τη φωνή των νέων που της λένε : *«Θέλουμε να ζήσουμε την αληθινή ζωή»!*

Ακούει τις φωνές της παραπληροφόρησης που λένε : *«Θέλουμε να ξεπεράσουμε το πρόβλημα με καταπλάσματα»*

Και ακούει και τη φωνή του Αποστόλου Παύλου : *«Αληθεύετε εν αγάπη»!*

Και σ' όλα αυτά απαντά : *«Υπάρχει ελπίδα. Με την αγάπη ξεπεράστε το φόβο. Οι νέοι αποκτείστε υπευθυνότητα και ωριμότητα. Χρειαζόμαστε νέο προσανατολισμό στη ζωή: Κοντά στο Χριστό υπάρχει ασφάλεια, αξιοπρέπεια, νόημα ζωής*

¹⁶⁴ Όπως πριν, σελ. 63

Το AIDS τελικά ας μάθει όλους μας να αγαπιόμαστε, να συμπάσχουμε, να ζούμε με αλληλοκατανόηση. Από εμάς εξαρτάται να μεταβάλλουμε την κατάσταση σε ευκαιρία αναδείξεως της πνευματικότητάς μας και της ανθρωπιάς μας.»

8.6. Ρόλος των μη κυβερνητικών οργανώσεων στην αντιμετώπιση του AIDS¹⁶⁵

Εκτός από το δημόσιο τομέα στον οποίο υπάγονται τα νοσοκομεία, κέντρα υγείας κ.λ.π. υπάρχουν και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που λειτουργούν είτε ως νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου, είτε με τη μορφή εθελοντικών οργανώσεων και συμβάλλουν στην προσπάθεια για την αντιμετώπιση του AIDS.

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις έχουν αναπτύξει διεθνώς αξιοσημείωτες δραστηριότητες που αποσκοπούν :

1. Στην ενημέρωση του κοινού για την πρόληψη και την υγειονομική φροντίδα.
2. Στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης προκειμένου να αποτραπεί ο κοινωνικός στιγματισμός των πασχόντων από AIDS και η ένταξη αυτών στο περιθώριο της ζωής.
3. Στην εφαρμογή Κανόνων Δικαίου που προασπίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και στην τήρηση της ηθικής δεοντολογίας.
4. Στην ανάπτυξη εθελοντικών υπηρεσιών για την υποστήριξη των ασθενών.
5. Στην ανάπτυξη θεραπειών που συμβάλλουν στην καλύτερη ποιότητα ζωής.

Κάθε χρόνο η Π.Ο.Υ. στην Γενική της Συνέλευση ορίζει την 1^η Δεκεμβρίου σαν ξεκίνημα για τη συνεχή ενημέρωση του κοινού για το AIDS.

Η Π.Ο.Υ. σε Διεθνή Συνέλευσή της η οποία πραγματοποιήθηκε στη Γενεύη υιοθέτησε μια κοινή διακήρυξη στην οποία αναγνώριζε την σπουδαιότητα της συμβολής των μη κυβερνητικών οργανώσεων στον αγώνα κατά του AIDS. Έκανε

¹⁶⁵ Για τα παραπάνω βλέπε : «Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα», Αθήνα '99, Ε.Κ.Κ.Ε., Υφαντόπουλος Γιάννης, AIDS & Κοινωνικός Αποκλεισμός, σελ. 48, 49, 50, 51

έκκληση προς όλες τις χώρες – μέλη να συμπεριλάβουν στις Εθνικές Επιτροπές για το AIDS και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Επισημάνθηκαν ιδιαίτερα πέντε τομείς δραστηριοτήτων των Μ.Κ.Ο.

α) Πρόληψη η οποία έγκειται στην ανάπτυξη εύστοχων προγραμμάτων ενημέρωσης από τα Μ.Μ.Ε.

β) Φροντίδα των ασθενών η οποία ξεκινάει από το νοσοκομείο ή το κέντρο υγείας και εκτείνεται στο σπίτι. Παρέχεται δηλαδή και υποστήριξη των πασχόντων στο σπίτι για τη διενέργεια καθημερινών ασχολιών.

γ) Επιδημιολογική – κοινωνική έρευνα για την συνεχή παρακολούθηση των φάσεων της ασθένειας.

δ) Χρηματοδότηση. Ανάλυση δραστηριοτήτων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και αναζήτηση ανάλογων πόρων.

ε) Προστασία κατά του κοινωνικού αποκλεισμού. Για την αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού των ασθενών με AIDS επιδιώκεται η ευαισθητοποίηση πολιτικών προσώπων και δικαστών ώστε να ψηφιστούν νόμοι που θα στοχεύουν στην αποστιγματοποίηση της νόσου.

Τέλος, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις συμβάλλουν στην ηθική, κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη των πασχόντων και φορέων.

Στις ΗΠΑ περίπου το 75% των δραστηριοτήτων κατά του AIDS έχει αναληφθεί από μη κυβερνητικές οργανώσεις και εθελοντικές ομάδες.

8.7. Αποτελεσματικότητα της ενημέρωσης του κοινού για το AIDS ¹⁶⁶

Η ενημέρωση του κοινού για το AIDS αναμφισβήτητα έχει τεράστια σημασία και γιατί η πρόληψη είναι καλύτερη από τη θεραπεία, αλλά κυρίως γιατί για ορισμένες ασθένειες αποτελεί μονόδρομο στην αντιμετώπισή τους.

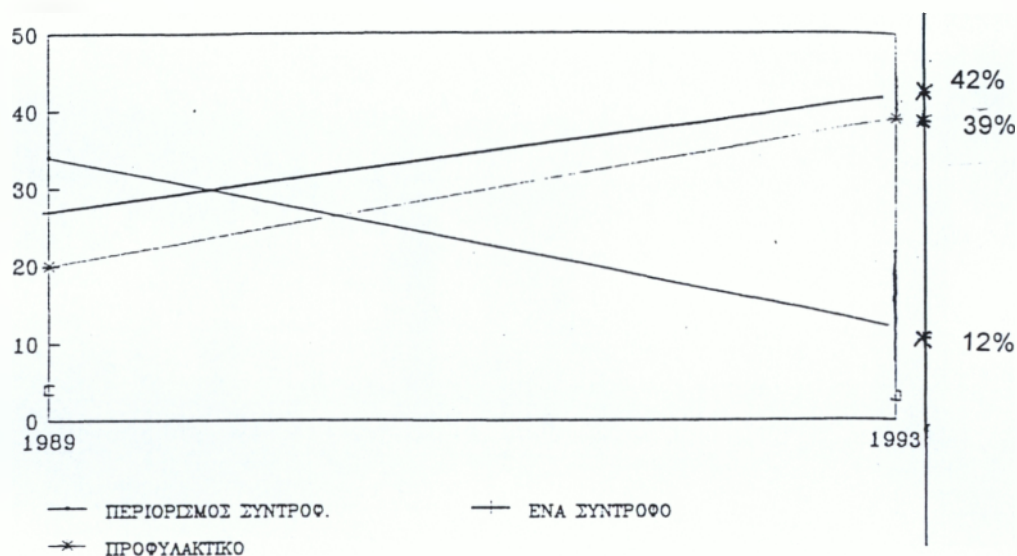
¹⁶⁶ Για περισσότερα βλέπε : Επιθεώρηση Υγείας, τόμος 5/εύχος 1(26), Ιανουαρ. – Φεβρ. '94, σελ. 51, 52, 53

Το ερώτημα όμως το οποίο προκύπτει εδώ είναι κατά πόσο είναι επιτυχής η ενημέρωση η οποία έχει γίνει τα τελευταία έτη. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε σύγκριση τριών δημοσκοπήσεων οι οποίες έγιναν τα έτη 1987, 1989 και 1993.

Η σύγκριση βασίστηκε πάνω σε 2 άξονες. Ο πρώτος αφορούσε την προφύλαξη από τον ιό HIV και ο δεύτερος την στάση του κοινού απέναντι στους ασθενείς.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

ΠΡΟΦΥΛΑΚΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΙΟΥ

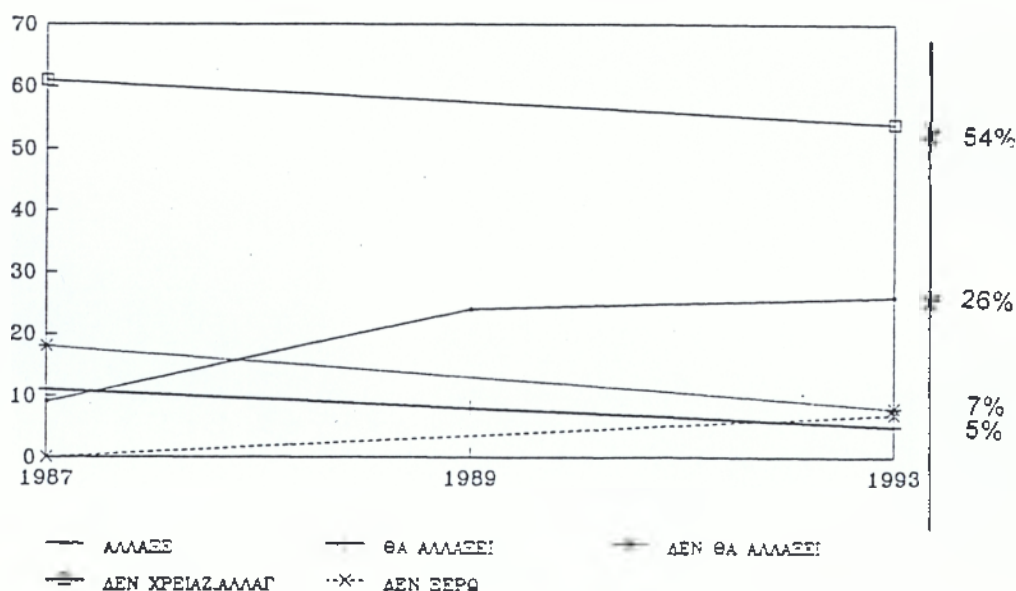
ΠΗΓΗ : ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΥΓΕΙΑΣ

Στο διάγραμμα 1 φαίνεται η γραμμική μεταβολή των αποτελεσματικότερων τρόπων προφύλαξης απ' το AIDS όπως αυτοί θεωρούνται από το κοινό μεταξύ των ετών 1989 & 1993. Η χρήση προφυλακτικού (20% το 1989, 39% το 1993) και η σχέση με ένα μόνο σύντροφο (27% το 1989, 42% το 1993) δείχνουν να έχουν

κερδίσει έδαφος, ενώ μειώθηκε ο αριθμός εκείνων που πίστευαν ότι ο περιορισμός συντρόφων είναι μια καλή επιλογή (34% το 1989, 12% το 1993).

Σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει κάποιος από τα αποτελέσματα της σύγκρισης είναι ότι το κοινό έχει κατανοήσει καλύτερα τώρα απ' ότι στο παρελθόν ποια είναι τα αποτελεσματικότερα μέτρα προφύλαξης. Έτσι αναφέρεται συχνότερα στην χρήση προφυλακτικού και στον μόνιμο ερωτικό σύντροφο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2
ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

ΠΗΓΗ : ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΥΓΕΙΑΣ

Στο δεύτερο διάγραμμα απεικονίζεται κατά πόσο σκέπτονται οι ερωτώμενοι να αλλάξουν συμπεριφορά εξ' αιτίας του κινδύνου του AIDS. Υπάρχει αύξηση στο

ποσοστό των ατόμων που δήλωσαν ότι έχουν ήδη αλλάξει συμπεριφορά (9% το 1987, 24% το 1989, 26% το 1993). Αντίθετα μείωση παρουσιάζει το ποσοστό των ατόμων που δήλωσε ότι πρόκειται να αλλάξει συμπεριφορά (11% το 1987, 8% το 1989, 9% το 1993).

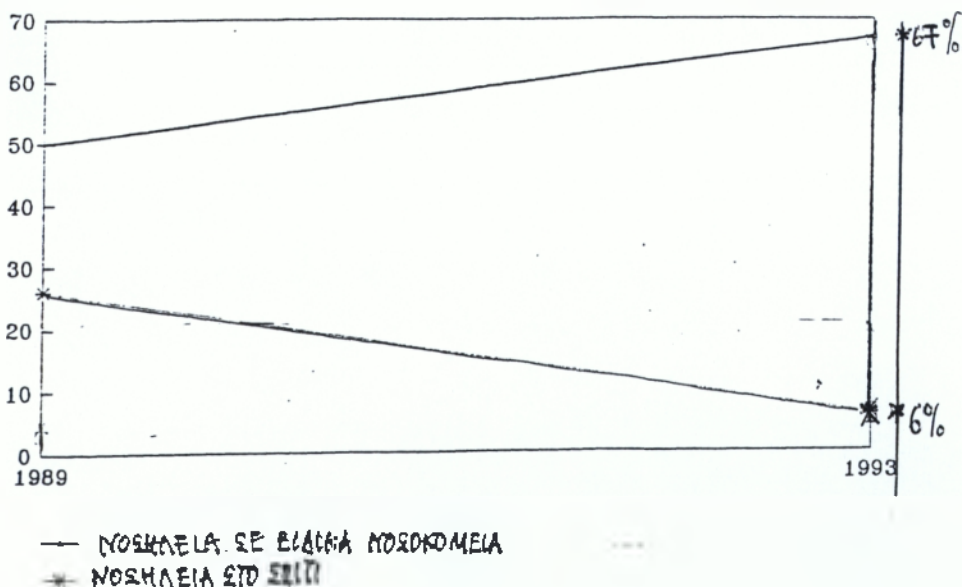
Μείωση επίσης παρουσιάζει το ποσοστό των ατόμων που δήλωσε ότι δεν πρόκειται να αλλάξει συμπεριφορά (18% το 1987, 8% το 1993) καθώς και όσων δήλωσαν ότι δεν χρειάζεται να αλλάξουν συμπεριφορά (62% το 1987, 54% το 1993).

Αξίζει να σημειωθεί ότι από κανένα άτομο δεν δόθηκε η απάντηση «Δεν ξέρω» το 1987, ενώ η απάντηση αυτή δόθηκε από το 7% το 1993.

Έτσι σήμερα δηλώνουν λιγότεροι ότι πρόκειται να αλλάξουν συμπεριφορά, ενώ περισσότεροι δηλώνουν ότι ήδη έχουν αλλάξει.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

ΧΩΡΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΣΘΕΝΩΝ

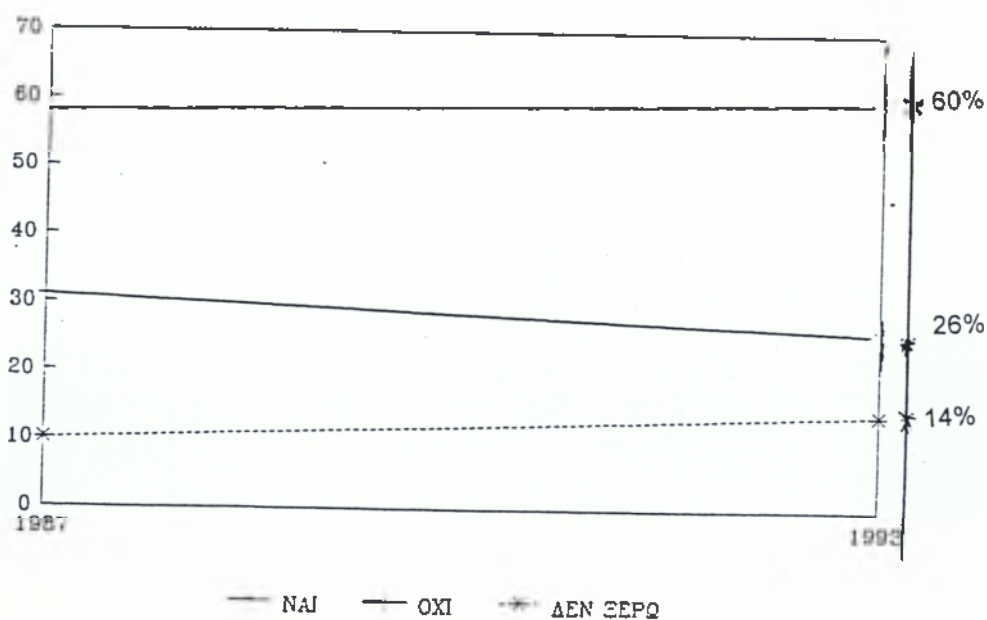
ΠΗΓΗ : ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΥΓΕΙΑΣ

Παρατηρείται διαφοροποίηση στην στάση του κοινού απέναντι στα άτομα με AIDS.

Έτσι σημειώνεται μείωση στο ποσοστό των ατόμων που πιστεύει ότι οι ασθενείς με AIDS πρέπει να νοσηλεύονται στο σπίτι τους (26% το 1987, 6% το 1993) και αύξηση του ποσοστού που πιστεύει ότι πρέπει να νοσηλεύονται σε ειδικά νοσοκομεία (50% το 1987, 67% το 1993).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΜΕ ΑΡΡΩΣΤΟΥΣ

ΠΗΓΗ : ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΥΓΕΙΑΣ

Απ' το διάγραμμα παρατηρείται μεταξύ των ετών 1987 και 1993 μείωση του ποσοστού των ατόμων που δεν θα δεχόταν κοινωνική επαφή με ασθενείς του AIDS (από 31% σε 26%) και αύξηση του ποσοστού αυτού που θα δεχόταν κοινωνική επαφή με πάσχοντες απ' τη νόσο (από 55% σε 60%).

Επιπλέον παρατηρείται αύξηση των απαντήσεων «δεν ξέρω» (από 10% σε 14%).

Διαπιστώνεται λοιπόν αύξηση του ποσοστού των ατόμων που δηλώνει ότι δεν έχει πρόβλημα κοινωνικών επαφών ενώ παράλληλα αυξάνεται ο αριθμός εκείνων που δηλώνουν επιφυλακτικοί.

8.8. Φορείς αντιμετώπισης του AIDS

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΕΓΧΟΥ ΕΙΔΙΚΩΝ ΛΟΙΜΩΞΕΩΝ (Κ.Ε.Ε.Λ.)

Είναι οργανισμός Ιδιωτικού Δικαίου με μόνο μέτοχο το κράτος και υπάγεται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Υγείας. Ιδρύθηκε το 1992 (Ν.2071/1992). Σκοπός του είναι η αντιμετώπιση, παρακολούθηση, ο συντονισμός και υποβοήθηση των ενεργειών για την πρόληψη της εξάπλωσης ειδικών μεταδοτικών νοσημάτων και την θεραπευτική αντιμετώπισή τους. (AIDS, σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα)¹⁶⁷.

ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ ΓΙΑ ΤΟ AIDS (7222222)

Λειτουργεί στην Ελλάδα από το 1992. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να λάβουν πληροφορίες για το AIDS ή και ψυχολογική υποστήριξη αν πρόκειται για φορείς ή ασθενείς του AIDS. Είναι στελεχωμένη από εκπαιδευμένους επιστήμονες. Λειτουργεί από 07.00 – 23.00, εκτός Σαββάτου και αργιών¹⁶⁸.

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ AIDS

Λειτουργεί από το 1992. Στόχος του είναι η κάλυψη των αναγκών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης των φορέων και σθενών του AIDS και των

¹⁶⁷ Το Κ.Ε.Ε.Λ. λειτουργεί πάνω σε τρεις βασικούς άξονες : α) Πρόληψη – μέσω γενικής ενημέρωσης σε πανεθνικό επίπεδο, β) Περίθαλψη – κατάλληλη και άμεση, β) Καταγραφή – ανάλυση και επίλυση των ποικίλων προβλημάτων που απορρέουν απ' τη φύση των νοσημάτων αυτών. Αναλυτικά βλέπε : Σταθόπουλος Πέτρος : Κοινωνική Πρόνοια, 1996, σελ. 360, 361.

¹⁶⁸ Όπως πριν, σελ. 361

οικογενειών τους. Επίσης αποσκοπεί στην πρόληψη του AIDS μέσα από προγράμματα ενημέρωσης σχετικά με τους τρόπους μετάδοσης του ιού¹⁶⁹.

Στελεχώνεται από ψυχολόγους, ψυχίατρο και από γιατρό ειδικευμένο στην HIV λοίμωξη.

ΞΕΝΩΝΑΣ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

Λειτουργεί από το 1993 στον Πειραιά. Παρέχεται στέγη, τροφή, ψυχαγωγία, συμβουλευτικές και κοινωνικές υπηρεσίες στους φορείς – ασθενείς του AIDS. Στον ξενώνα η διεπιστημονική ομάδα αποτελείται από ένα βιολόγο γιατρό, ένα ψυχολόγο και ένα κοινωνικό λειτουργό. Τα άτομα τα οποία φιλοξενούνται δεν πρέπει να πάσχουν από άλλη μεταδοτική ασθένεια και να μην έχουν δική τους κατοικία.

ΚΕΝΤΡΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ Κ' ΚΕΝΤΡΑ ΕΛΕΓΧΟΥ AIDS

Λειτουργούν σε διάφορα νοσοκομεία της χώρας. Αποτελούν τμήματα των νοσοκομείων ή των Πανεπιστημίων. Στα Κέντρα αναφοράς γίνονται δωρεάν οι εξετάσεις για το HIV, παρέχεται ενημέρωση και καθοδήγηση των φορέων, γίνεται ιολογική και ανοσολογική έρευνα και συμβάλλουν στον έλεγχο ποιότητας των κέντρων ελέγχου AIDS. Ασχολούνται αποκλειστικά με εργαστηριακές δραστηριότητες. Στα Κέντρα ελέγχου γίνονται δωρεάν οι εξετάσεις για το HIV και παρέχεται ενημέρωση και καθοδήγηση των φορέων. Έχουν τη δυνατότητα για δραστηριότητες πρωτογενούς φροντίδας¹⁷⁰.

ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΕΣ – ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Τα σωματεία αυτά προσφέρουν οικονομική βοήθεια και κοινωνική υποστήριξη στους ασθενείς / φορείς του AIDS. Παράλληλα στόχος αυτών αποτελεί η

¹⁶⁹ Όπως πριν, σελ. 361

¹⁷⁰ Όπως πριν, σελ. 362

ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και η ενημέρωση της σχετικά με τις πραγματικές διαστάσεις της ασθένειας.

Ο πιο γνωστός σύλλογος είναι ο Πανελλήνιος Σύλλογος Υποστήριξης Φορέων του ιού του AIDS «ΕΛΠΙΔΑ».

8.10. Προτάσεις

Ο πανικός, η υστερία, ο κοινωνικός ρατσισμός, τα εμπόδια στις σπουδές και στην εργασία και η αναζήτηση «αποδιοπομπαίων τράγων» είναι καταστάσεις που δεν αντιμετωπίζονται εύκολα.

Ωστόσο τα μέτρα εκείνα τα οποία απαιτείται να ληφθούν για την αντιμετώπιση του όλου προβλήματος δεν πρέπει να περιορίζονται μόνο στα άτομα εκείνα τα οποία έχουν προσβληθεί απ' τη νόσο. Πρέπει να επεκτείνονται τόσο στο οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον τους όσο και στα άτομα που λόγω επαγγέλματος έρχονται σε επαφή μαζί τους.

Μόλις τα άτομα πληροφορηθούν ότι έχουν μολυνθεί απ' τη νόσο και πριν αρχίσουν να εμφανίζονται τα πρώτα εκείνα συμπτώματα τα οποία θα τους αφαιρέσουν την ικανότητα να λειτουργούν αυτόνομα πρέπει να αρχίζει η ψυχοεκπαίδευση ατών.

Είναι δηλαδή αναγκαία η όσο το δυνατόν πληρέστερη ενημέρωση από τους ειδικούς για την πορεία και εξέλιξη της νόσου καθώς επίσης και για όλους εκείνους τους κανόνες υγιεινής τους οποίους πρέπει να τηρούν ώστε να μην μεταδίδουν τον ιό αλλά και για να προστατεύονται οι ίδιοι από δευτερεύουσες λοιμώξεις¹⁷¹.

Επιπλέον η εξασφάλιση των καλύτερων δυνατών όρων διαβίωσης του ασθενή με AIDS συμβάλλει στην αποτροπή επιθετικών εκδηλώσεων που δύναται να είναι η αιτία για τη μετάδοση του ιού.

¹⁷¹ Για τα παραπάνω βλέπε : Τετράδια Ψυχιατρικής νο 53, Μάτσα Κατερίνα : σελ. 90

Η ψυχοκοινωνική στήριξη μέσω διαφόρων δικτύων (ομάδες αυτοβοήθειας, εθελοντών κ.λ.π.) ενισχύει το αίσθημα αυτοεκτίμησης του ασθενή και επιβραδύνει την εξέλιξη της νόσου¹⁷².

Ο ασθενής δεν νιώθει ότι στιγματίζεται, απορρίπτεται απ' το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και εντάσσεται στο περιθώριο.

Ωστόσο η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης μέσα από τεκμηριωμένη πληροφόρηση σχετικά με την επιδημιολογία της νόσου είναι απολύτως αναγκαία ώστε να μάθει ποια είναι η πραγματική πηγή κινδύνου.

Μόνο όταν το κοινό πληροφορηθεί ορθά για τη διάσταση της νόσου, θα μάθει να αποφεύγει τον κίνδυνο χωρίς παράλληλα να επηρεάζεται η προσωπική, κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική του ταυτότητα.

Τα Μ.Μ.Ε. είναι εκείνα τα οποία έχουν μεγάλη ευθύνη ως προς την διαμόρφωση θετικής στάσης απ' το κοινωνικό σύνολο.

Ο ρόλος τους δεν είναι πάντα θετικός στην υπόθεση της σωστής ενημέρωσης αφού συχνά οφείλονται για την δημιουργία φόβων του κοινού.

Η ενημέρωση των όμως οφείλουν να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε το πλήθος να λαμβάνει όλες τις πληροφορίες που σχετίζονται με το πρόβλημα και να επιτυγχάνεται η συμπόνια και αλληλεγγύη απέναντι στους φορείς και πάσχοντες. Οι αντιδεολογικές δημοσιογραφικές κατά κανόνα πρωτοσέλιδες δημοσιεύσεις γύρω από το AIDS κάθε άλλο παρά βοηθούν στην καταπολέμηση των ρατσιστικών εκδηλώσεων απέναντι στους ασθενείς.

Το κράτος είναι εκείνο το οποίο πρέπει να αναλάβει την οργάνωση και στήριξη των υπηρεσιών που θα εξασφαλίζουν στους ανθρώπους αυτούς αξιοπρεπή διαβίωση και επαρκή υγειονομική κάλυψη¹⁷³.

¹⁷² Όπως πριν, σελ. 90

¹⁷³ Όπως πριν, σελ. 91

Συστηματική παρέμβαση απαιτείται από ιατρικό, νοσηλευτικό και παραϊατρικό προσωπικό που έχει αναλάβει την φροντίδα φορέων και ασθενών με AIDS. Για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού στα νοσοκομεία – ο οποίος δημιουργείται εξ ‘αιτίας του φόβου μετάδοσης του ιού – απαιτείται ενημέρωση, συνεχής εκπαίδευση του προσωπικού, παροχή κινήτρων για το δύσκολο έργο το οποίο επιτελούν και αναγνώριση της πολύτιμης προσφοράς στους στο πλευρό αυτών των ατόμων.

Η μεταβολή βέβαια της συμπεριφοράς του προσωπικού απαιτεί μια μακροχρόνια διαδικασία ψυχολογικής υποστήριξης ώστε να ξεπεραστούν οι ανισότητες στην προσφορά περίθαλψης και να προαχθούν οι ανθρώπινες αξίες.

Βασικός όμως στόχος όλων όσων ασχολούνται με πάσχοντες από AIDS πρέπει να είναι η διατήρηση και ενίσχυση της ελπίδας.

«Η ελπίδα παραμένει ζωντανή όταν υπάρχουν κοινωνικά στηρίγματα γι’ αυτούς και πλήττεται όταν βιώνουν την κοινωνική απόρριψη». Μπορούν να ελπίζουν όσο αισθάνονται ότι είναι κύριοι της ζωής τους έστω κι αν αυτή σφραγίζεται από οδύνη.¹⁷⁴ Όσο παρέχεται σε αυτούς η δυνατότητα θεραπευτικής αντιμετώπισης της ασθένειας τους και όσο παύουν να υπάρχουν προκαταλήψεις και ρατσιστικές εκδηλώσεις απέναντί τους τόσο θα ενισχύεται το ηθικό αυτών και θα διατηρείται η ελπίδα τους σε υψηλά επίπεδα.

Η διατήρηση λοιπόν της ελπίδας τους είναι συνάρτηση πολλών ψυχοκοινωνικών μεταβλητών και είναι αυτή η οποία μπορεί να συμβάλλει θετικά επιβραδύνοντας την εξέλιξη της νόσου.

Η υποστήριξη λοιπόν των ατόμων αυτών από το ευρύ κοινωνικό σύνολο και η προάσπιση των ατομικών τους δικαιωμάτων αποτελεί ηθική υποχρέωση με βάση τις επικρατούσες ηθικές αξίες και αρχές δικαίου της κοινωνίας μας.

¹⁷⁴ Όπως πριν, σελ. 92

Κοινωνικές διακρίσεις κατά την ατόμων που έχουν προσβληθεί από AIDS ή που θεωρείται ότι έχουν προσβληθεί από AIDS εξ' αιτίας της συμπεριφοράς υψηλού κινδύνου την οποία παρουσιάζουν κάθε άλλο παρά βοήθεια προσφέρουν σ' αυτούς. Οι προσπάθειες της πολιτείας για την υποστήριξη των πασχόντων από AIDS και για την συνεχή ενημέρωση όλων πρέπει να συνεχισθούν με κύριο στόχο την προάσπιση των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των ασθενών με AIDS.

Σε ημερίδα η οποία πραγματοποιήθηκε στην Υγειονομική Σχολή Αθηνών διατυπώθηκαν προτάσεις για την Αγωγή Υγείας σχετικά με το AIDS και κατατέθηκαν σε φορείς οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή τους.

A. Προς το Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

- Οικονομική στήριξη από την πολιτεία προς όλα τα άτομα που λόγω της μόλυνσης από τον ιο HIV είναι ανάκαινα να εργαστούν.
- Στήριξη σε άτομα, οργανώσεις κ.λ.π. που έχουν αναλάβει την φροντίδα ασθενών με AIDS. Η στήριξη αυτή είναι δυνατόν περιλαμβάνει και συνεργασία με τα νοσοκομεία.
- Το Υπουργείο Υγείας σε συνεργασία με τα Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού να αναλάβουν την πληροφόρηση του πληθυσμού για θέματα τα οποία αφορούν τη σεξουαλικότητα, το AIDS και τις μεθόδους αντισύλληψης.
- Όλα τα Γενικά Νοσοκομεία να έχουν την κατάλληλη υποδομή η οποία θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ασθενών με AIDS.
- Δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων για το διοικητικό προσωπικό των νοσοκομείων ώστε να αντιμετωπίζουν ορθά τους ασθενείς με AIDS. Παράλληλα συνεργασία.
- Δημιουργία κατ' οίκον νοσηλεία για ασθενείς / φορείς του AIDS.
- Δημιουργία κέντρου αναφοράς του AIDS απ' το οποίο θα έχουν τη δυνατότητα άτομα και ομάδες να λαμβάνουν πληροφορίες.

- Αναβάθμιση της ποιότητας της νοσοκομειακής περίθαλψης των ασθενών με AIDS.
- Αυστηρή τήρηση του ιατρικού απορρήτου των ασθενών.
- Δημιουργία ομάδων οι οποίες θα απαρτίζονται από διάφορες ειδικότητες ιατρών ώστε να αντιμετωπίζουν τα διάφορα είδη προβλημάτων που προκύπτουν απ' την ασθένεια.
- Λήψη μέτρων προστασίας και υγιεινής από το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό για όλους ανεξαιρέτως τους ασθενείς.

B. Προς το Υπουργείο Παιδείας

- Σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας να δημιουργηθούν συμβουλευτικές ομάδες ώστε αυτές να προχωρήσουν στην κατάρτιση προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής και πρόληψης του AIDS για την ενημέρωση των μαθητών στα σχολεία και επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού.
- Καθιέρωση επιμορφωτικών σεμιναρίων σε εθελοντές καθηγητές ώστε να έχουν τη δυνατότητα να συζητούν με μαθητές θέματα σεξουαλικότητας¹⁷⁵.

¹⁷⁵ Για περισσότερη ανάλυση βλέπε : Επιθεώρηση υγείας, τόμος 2^{ος} (τεύχος 2 (9) Μάρτιος – Απρίλιος '91, σελ. 48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο : Συμπεράσματα - Προτάσεις

Από τη στιγμή που φαινόμενα κοινωνικού στιγματισμού κάνουν αισθητή την παρουσία τους και στην Ελλάδα αποκαλύπτουν το πόσο ανεπαρκής είναι οι υπάρχουσες δομές παροχής κοινωνικής προστασίας που προσφέρονται από το Κράτος και τους άλλους φορείς. Οι υπάρχουσες δομές και οι εφαρμοζόμενες πολιτικές προστασίας είναι σχεδιασμένες για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που δημιουργούνται στον τομέα της απασχόλησης, του εισοδήματος, της υγείας ή της στέγασης, αδυνατούν όμως να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο του κοινωνικού στιγματισμού το οποίο είναι φορτωμένο από ελλείψεις σε όλους εκείνους τους τομείς στους οποίους προπάντων εκδηλώνεται. Πολυδιάστατα λοιπόν προβλήματα, απαιτούν πολυδιάστατα προγράμματα λύσης.

Αναγκαίο θεωρείται ένα μοντέλο συνεργασίας περισσότερων φορέων σε τοπικό επίπεδο, στους οποίους οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης θα πρέπει να διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάπτυξη συνεργασιών. Απαιτείται λοιπόν η δημιουργία θεσμικού πλαισίου που θα συμβάλλει στην διευκόλυνση συνεργασιών και η ανάθεση περισσότερων αρμοδιοτήτων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Επιπλέον αναγκαία είναι η κατάλληλη εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών και όλων εκείνων των κατάλληλων στελεχών που θα αναλάβουν σε τοπικό επίπεδο τον αγώνα εναντίον του κοινωνικού στιγματισμού.

«Η επιτυχία ενός οποιουδήποτε προγράμματος που απευθύνεται σε κοινωνικά στιγματισμένες ομάδες, έχει ανάγκη από την υποστήριξη και ενεργό συμμετοχή, άμεση ή έμμεση του κοινωνικού χώρου που το περιβάλλει» όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο καθηγητής Μουζακίτης (1998). Και συνεχίζει με την εκτίμηση ότι *«δεν είναι υπερβολή εάν τονιστεί ότι χωρίς συστηματική και οργανωτική δουλειά μέσα στην*

κοινότητα από κοινωνικούς λειτουργούς, η θεραπεία των ομάδων αυτών, δεν θα είχε ποτέ τη δυνατότητα να γίνει πραγματικότητα»¹⁷⁶.

Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού πέρα από τις νομοθετικές ρυθμίσεις, τα υλικά μέσα και τις ανθρώπινες δεξιότητες που απαιτεί, χρειάζεται προπάντων να στραφεί εναντίον των προκαταλήψεων που αποτελούν τις κύριες αιτίες στιγματισμού κοινωνικών ομάδων.

Στην καταπολέμηση των προκαταλήψεων μπορούν να συμβάλλουν ενεργά τα Μ.Μ.Ε. με τη διάδοση έγκυρων και «αποχρωματισμένων» πληροφοριών.

Εκείνο όμως που θα συμβάλλει αποφασιστικά στο ξεπέραςμα των προκαταλήψεων είναι η γενικότερη παιδεία.

Η στροφή της κοινωνίας προς τις θεμελιώδεις αρχές της Εκκλησίας μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων¹⁷⁷.

Αυτές αναφέρονται στις σχέσεις του ανθρώπου προς τον άνθρωπο, προς τα πράγματα και τη φύση.

«Βασικές προοπτικές της θεολογίας είναι η ενότητα όλων των ανθρώπων, η προβολή της ιδιαίτερης αξίας και ελευθερίας κάθε ανθρώπου, η ισότητα των ανθρώπων και η αδελφότητα μεταξύ των ανθρώπων»¹⁷⁸. Η παραδοχή της ανεπανάληπτης αξίας του ανθρώπου, ο σεβασμός προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η αγάπη για τον πλησίον μας πρέπει να γίνουν συνειδητά από όλους μας «Η Εκκλησία λοιπόν είναι το μυστήριο της συνεχούς παρουσίας του Θεού στον κόσμο, εξαγιάζει, μεταμορφώνει και ενώνει όλον τον κόσμο»¹⁷⁹.

¹⁷⁶ Βλεπε : Σταθόπουλος Πέτρος : Κοινωνική Πρόνοια, σελ. 356, 1996 εκδόσεις «ΕΛΛΗΝ»

¹⁷⁷ Η θεολογία έχει τη δυνατότητα και πρέπει να καλλιεργήσει την κοινωνική συνείδηση, αλληλεγγύη και την κοινωνική ευθύνη μεταξύ των ανθρώπων. Αυτές είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων. Ιωάννης Σ. Πέτρου, Θεολογία και Κοινωνική Δυναμική, Παρατηρητής, Θεσ/νίκη 1993, σελ. 150.

¹⁷⁸ Ι.Σ. Πέτρου, Θεολογία και κοινωνική Δυναμική, Παρατηρητής, Θεσ/νίκη 1993, σελ. 120

¹⁷⁹ Όπως πριν, σελ. 150

Όποιος δεν σέβεται την διαφορετικότητα του άλλου, όποιος δεν σέβεται τις ανάγκες και τις επιθυμίες των άλλων, δεν σέβεται τον εαυτό του, δεν σέβεται την ίδια τη ζωή που είναι και πολύπλοκη και πολύτιμη και για τον καθένα διαφορετική, άλλοτε πικρή και άλλοτε γλυκιά!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Νικολάι Τοντοροφ : Η Βαλκανική Πόλη 15^{ος} – 19^{ος} αιώνες, Θεμέλιο 1986.
- Φ. Κουκουλε : Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τόμος Γ., Παπαζήσης Αθήνα.
- A. Giddens : Εισαγωγή στην κοινωνιολογία, Οδυσσέας, Αθηνά 1989.
- Δημήτριος Γ. Μαγριπλής : «Το στίγμα και ο κοινωνικός στιγματισμός από την αρχαιότητα και το Βυζάντιο έως σήμερα» Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 59, 2000.
- Ιωάννη Ε. Μανωλεδάκη, Ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, Δίκαιο και Κοινωνία, Επιμέλεια Γ. Δ. Κοντογιώργης, ΤΑ ΝΕΑ, Παρατηρητής.
- MIMOZA Hafizi, Το αίτημα μιας καθολικής πολιτικής για όλες τις κατηγορίες αποκλεισμού στο ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999.
- Αρχεία ΕΨΨΕΠ, 9, 1996, Στίγμα : Ψυχοκοινωνικές Διαστάσεις.
- Μουσούρου Λουκία, Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Προστασία, στο Κοινωνικός Αποκλεισμός και Ελληνική Εμπειρία.
- Μ. Καΐλα, Ν. Πολεμικός – Γ. Φιλίππου, φραγμοί στην εκπαίδευση ΑΜΕΑ, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999.
- Σήλια – Βασιλική Νικολαΐδου, Αποκλεισμός των ΑΜΕΑ, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α΄, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999.
- Επιμέλεια : Μ. Καΐλα – Ν. Πολεμικός - Γ. Φιλίππου, Άτομα με ειδικές ανάγκες, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1994.
- Λεο Μπουσκαλιά : Άτομα με ειδικές ανάγκες και οι γονείς τους, Γλάρος, Αθήνα 1993.

- Γιώργος Μαρδας : Άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) ένα ευαίσθητο πεδίο της Κοινωνικής Πολιτικής, Το βήμα των κοινωνικών επιστημών, Τόμος ΣΤ, τεύχος 22, Σεπτ. '97.
- Έφη Γερανίου : Δικαιώματα αναπήρων, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 34^ο, 1994.
- Μιχάλης Γ. Μαδιανός : Η ψυχοκοινωνική αποκατάσταση από το Άσυλο στην Κοινότητα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1994.
- Μιχάλης Γ. Μαδιανός : Κοινωνική και Ψυχική Υγεία, Αθήνα 1989.
- Τετράδια Ψυχιατρικής Νο 74 : Αποϊδρυματοποίηση, Ψυχοκοινωνική Αποκατάσταση και Κοινωνική Επανάταξη.
- Κοινωνική Εργασία, τεύχος 34^ο Αθήνα 1994 : Δικαιώματα Ψυχασθενών. Σακελλαρόπουλος Παναγιώτης : Επικινδυνότητα και κοινωνική ψυχιατρική, εκδόσεις Παπαζήση.
- Μπαϊρακτάρης Κώστας : Ψυχική υγεία και κοινωνική Παρέμβαση. Εναλλακτικές Εκδόσεις / Αντιπαραθέσεις 15, 1994.
- Η. Δασκαλάκη – Π. Παπαδοπούλου – Δ. Τσάμπαρη – Ε. Φρονίμου : Φυλακισμένοι και πρώην φυλακισμένοι, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τεύχος Α', ΕΚΚΕ, 1999.
- Βίνα Τσιλιμιγκάκη : Δικαιώματα κρατουμένων, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 34^ο, 1994.
- Ηρώ Δασκαλάκη : Η εκπαίδευση των κρατουμένων. Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τεύχος Β', ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999.
- Θέματα Εγκληματολογίας – Ανακριτικής Λάμπρου Δ. Καραμπέλα : Ο τοξικομανής Εγκληματίας. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1988.
- Ν. Φακιάλας, Γ. Στυλιάρης, Κ. Μουλά : Ο κοινωνικός αποκλεισμός των απεξαρτημένων ατόμων, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999.

- Γκίκας Σωκράτης : «Κοινωνικά προβλήματα», εκδόσεις Σαβάλλα, Αθήνα 1994.
- Κωνσταντίνος Μαυρέας : Διαστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού: Πόντιοι και Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες στην Ελλάδα, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 96 – 97, 1998.
- Οδηγός του μετανάστη. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των μεταναστών στην Ελλάδα, Ινστιτούτο Στρατηγικών και αναπτυξιακών μελετών «Ανδρέας Παπανδρέου», Αθήνα 1000.
- Μαρία Κ. Βεργέτη, Παλιννόστηση και κοινωνικός αποκλεισμός.
- Αγγελική Κοιλιάρη, Ξένος στην Ελλάδα, Παρατηρητής, Θεσ/νίκη 1997.
- Βασίλης Χ. Καρύδης : Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα, Παραζηση, Αθήνα '96.
- Λάουρα Μαράτου – Αλιπράντη : Ξένο εργατικό δυναμικό, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999.
- Βύρων Κοτζαμάνης – Μαρίνα Πετρονώτη – Μαρία Τζωρτζοπούλου : Πολιτικοί Πρόσφυγες και θέματα πολιτικής, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999.
- Κώστας Τσακίρης : Πόντιοι Παλιννοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση, Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, τόμος Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999.
- Καμπάνια ενάντια στο ρατσισμό «ΟΧΙ σε κάθε ρατσισμό», Γραφείο Νεολαίας Δήμου Θεσ/νίκης.
- Γιώργος Ν. Γαλάνης : Εθνικές – μεταναστευτικές μειονότητες και κοινωνικός αποκλεισμός, το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών Τόμος ΣΤ, τεύχος 25-26, Χειμ. – Άνοιξη '99.

- Γιάννης Παπαδάτος : Κοινωνικές και ψυχολογικές παράμετροι επανένταξης παλιννοστούντων μεταναστών και πολιτικών προσφύγων, Το Βήμα των κοινωνικών επιστημών, Τόμος Ε', τεύχος 17, Δεκέμβριος 1995.
- Αδαμαντία Μουχελή :Τσιγγάνοι και κοινωνικός αποκλεισμός, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τεύχος Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999.
- Δημήτρης Ντουσας : Rom και φυλετικές διακρίσεις. Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Εκπαίδευσης και Πολιτικής, Αθήνα '97.
- Υφαντόπουλος Γιάννης, AIDS και κοινωνικός αποκλεισμός, διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, τόμος Β, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999.
- Επιθεώρηση Υγείας, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1994 : Αποτελεσματικότητα της ενημέρωσης του κοινού για το AIDS. Σύγκριση Τριών (3) Δημοσκοπήσεων.
- Τετράδια Ψυχιατρικής Νο 53 : AIDS – Ψυχιατρικές πλευρές – Κοινωνικές στάσεις – Ο ρόλος της ελπίδας.
- Επιθεώρηση Υγείας τόμος 2^{ος}, τεύχος 2(9), Μάρτιος – Απρίλιος 1991 : Αγωγή Υγείας για το AIDS με βάση αποτελέσματα κοινωνιολογικής έρευνας : Στόχοι, μεθοδολογία και αποτελέσματα. Η περίπτωση του Αθηναϊκού πληθυσμού.
- Παπαευγγέλου Γιώργος, Καλλίνικος Γιώργος : Διεθνή Επιστημονικά Δεδομένα, Ελληνική Εμπειρία.
- Κουσκούκης Κωνσταντίνος : AIDS, τι πρέπει να γνωρίζετε. Εκδόσεις Σμυρνιωτάκης, 1988 Αθήνα.
- Ελληνικά Αρχεία AIDS, τόμος 6^{ος}, τεύχος 3^ο, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 1998 : Ιατροκοινωνικά προβλήματα στη HIV λοίμωξη. Ρόλος των μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.
- Ελληνικά Αρχεία AIDS, τόμος 2^{ος}, τεύχος 1^ο, Ιανουάριος – Μάρτιος 1994 : Η Εκκλησία μπροστά στην πρόκληση του AIDS. 8 Σημεία προσεγγίσεως.
- 1^ο Πανελλήνιο συνέδριο AIDS, Αθήνα 1989 : Κοινωνικές Διαστάσεις του AIDS.

- 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο AIDS. Αθήνα 1991 : Διαλέξεις – Εισηγήσεις.
- Σταθόπουλος Πέτρος : Κοινωνική Πρόνοια, 1996, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝ.
- Ιωάννης Σ. Πέτρου, Θεολογία και Κοινωνική Δυναμική, Παρατηρητής, Θεσ/νικη '93.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

*Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου
Τριάδος*

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ Βασικές διατάξεις

ΤΜΗΜΑ Α' Μορφή του πολιτεύματος

Άρθρο 1

1. Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.
2. Θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία.
3. Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα.

Άρθρο 2

1. Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας.
2. Η Ελλάδα, ακολουθώντας τους γενικά αναγνωρισμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου, επιδιώκει την εμπέδωση της ειρήνης, της δικαιοσύνης, καθώς και την ανάπτυξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ των λαών και των κρατών.

ΤΜΗΜΑ Β΄
Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας

Άρθρο 3

1. Επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού. Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας, που γνωρίζει κεφαλή της τον Κύριο ημών Ιησού Χριστό, υπάρχει αναπόσπαστα ενωμένη δογματικά με τη Μεγάλη Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης και με κάθε άλλη ομόδοξη Εκκλησία του Χριστού· τηρεί απαρασάλευτα, όπως εκείνες, τους ιερούς αποστολικούς και συνοδικούς κανόνες και τις ιερές παραδόσεις. Είναι αυτοκέφαλη, διοικείται από την Ιερά Σύνοδο των εν ενεργεία Αρχιερέων και από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο που προέρχεται από αυτή και συγκροτείται όπως ορίζει ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας, με τήρηση των διατάξεων του Πατριαρχικού Τόμου της κθ' (29) Ιουνίου 1850 και της Συνοδικής Πράξης της 4ης Σεπτεμβρίου 1928.

2. Το εκκλησιαστικό καθεστώς που υπάρχει σε ορισμένες περιοχές του Κράτους δεν αντίκειται στις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου.

3. Το κείμενο της Αγίας Γραφής τηρείται αναλλοίωτο. Η επίσημη μετάφρασή του σε άλλο γλωσσικό τύπο απαγορεύεται χωρίς την έγκριση της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας και της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας στην Κωνσταντινούπολη.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα

Άρθρο 4

1. Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου.

2. Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.

3. Έλληνες πολίτες είναι όσοι έχουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος. Επιτρέπεται να αφαιρεθεί η ελληνική ιθαγένεια μόνο σε περίπτωση που κάποιος απέκτησε εκούσια άλλη ιθαγένεια ή που ανέλαβε σε ξένη χώρα υπηρεσία αντίθετη προς τα εθνικά συμφέροντα, με τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία που προβλέπει ειδικότερα ο νόμος.

4. Μόνο Έλληνες πολίτες είναι δεκτοί σε όλες τις δημόσιες λειτουργίες, εκτός από τις εξαιρέσεις που εισάγονται με ειδικούς νόμους.

5. Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους.

6. Κάθε Έλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της Πατρίδας, σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων.

7. Τίτλοι ευγένειας ή διάκρισης ούτε απονέμονται ούτε αναγνωρίζονται σε Έλληνες πολίτες.

Άρθρο 5

1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.

2. Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο.

Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας.

3. Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος.

4. Απαγορεύονται ατομικά διοικητικά μέτρα που περιορίζουν σε οποιονδήποτε Έλληνα την ελεύθερη κίνηση ή εγκατάσταση στη Χώρα, καθώς και την ελεύθερη έξοδο και είσοδο σ' αυτή. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις ανάγκης, και μόνο για την πρόληψη αξιόποινων πράξεων, είναι δυνατόν να επιβληθούν τέτοια μέτρα, ύστερα από απόφαση ποινικού δικαστηρίου, όπως νόμος ορίζει. Σε κατεπείγουσα περίπτωση η απόφαση μπορεί να εκδοθεί και μετά τη λήψη του διοικητικού μέτρου, το αργότερο όμως μέσα σε τρεις ημέρες, διαφορετικά το μέτρο αίρεται αυτοδικαίως.

Ερμηνευτική δήλωση :

Στην απαγόρευση της παραγράφου 4 δεν περιλαμβάνεται η απαγόρευση της εξόδου με πράξη του εισαγγελέα, εξαιτίας ποινικής δίωξης, ούτε η λήψη μέτρων που επιβάλλονται για την προστασία της δημόσιας υγείας ή της υγείας ασθενών, όπως νόμος ορίζει.

Άρθρο 6

1. Κανένας δεν συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται χωρίς αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα, που πρέπει να επιδοθεί τη στιγμή που γίνεται η σύλληψη ή η προφυλάκιση. Εξαιρούνται τα αυτόφωρα εγκλήματα.

2. Όποιος συλλαμβάνεται για αυτόφωρο έγκλημα ή με ένταλμα προσάγεται στον αρμόδιο ανακριτή το αργότερο μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες από τη

σύλληψη, αν όμως η σύλληψη έγινε έξω από την έδρα του ανακριτή, η προσαγωγή γίνεται μέσα στον απολύτως αναγκαίο χρόνο για τη μεταγωγή του. Ο ανακριτής οφείλει, μέσα σε τρεις ημέρες από την προσαγωγή, είτε να απολύσει τον συλληφθέντα είτε να εκδώσει ένταλμα φυλάκισης. Η προθεσμία αυτή παρατείνεται για δύο ημέρες, αν το ζητήσει αυτός που έχει προσαχθεί, ή σε περίπτωση ανώτερης βίας που βεβαιώνεται αμέσως με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου.

3. Όταν περάσει άπρακτη καθεμία από τις δύο αυτές προθεσμίες, κάθε δεσμοφύλακας ή άλλος, είτε πολιτικός υπάλληλος είτε στρατιωτικός, στον οποίο έχει ανατεθεί η κράτηση εκείνου που έχει συλληφθεί, οφείλει να τον απολύσει αμέσως. Οι παραβάτες τιμωρούνται για παράνομη κατακράτηση και υποχρεούνται να επανορθώσουν κάθε ζημία που έγινε στον παθόντα και να τον ικανοποιήσουν για ηθική βλάβη με χρηματικό ποσό, όπως νόμος ορίζει.

4. Νόμος ορίζει το ανώτατο όριο διάρκειας της προφυλάκισης, που δεν μπορεί να υπερβεί το ένα έτος στα κακουργήματα και τους έξι μήνες στα πλημμελήματα. Σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις τα ανώτατα αυτά όρια μπορούν να παραταθούν για έξι και τρεις μήνες, αντίστοιχα, με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου.

Άρθρο 7

1. Έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης.

2. Τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής

βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως νόμος ορίζει.

3. Η γενική δήμευση απαγορεύεται. Θανατική ποινή για πολιτικά εγκλήματα δεν επιβάλλεται, εκτός αν είναι σύνθετα.

4. Νόμος ορίζει με ποιους όρους το Κράτος παρέχει, ύστερα από δικαστική απόφαση, αποζημίωση σε όσους καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν άδικα ή παράνομα την προσωπική τους ελευθερία.

Άρθρο 8

Κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του το δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος.

Δικαστικές επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια, με οποιοδήποτε όνομα, δεν επιτρέπεται να συσταθούν.

Άρθρο 9

1. Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας.

2. Οι παραβάτες της προηγούμενης διάταξης τιμωρούνται για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας και υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση του παθόντος, όπως νόμος ορίζει.

Άρθρο 10

1. Καθένας ή πολλοί μαζί έχουν το δικαίωμα, τηρώντας τους νόμους του Κράτους, να αναφέρονται εγγράφως στις αρχές, οι οποίες είναι υποχρεωμένες να ενεργούν σύντομα κατά τις κείμενες δια-

τάξεις και να απαντούν αιτιολογημένα σε εκείνον, που υπέβαλε την αναφορά, σύμφωνα με το νόμο.

2. Μόνο μετά την κοινοποίηση της τελικής απόφασης της αρχής στην οποία απευθύνεται η αναφορά, και με την άδειά της, επιτρέπεται η δίωξη εκείνου που την υπέβαλε για παραβάσεις που τυχόν υπάρχουν σ' αυτή.

3. Η αρμόδια αρχή υποχρεούται να απαντά σε αίτηση πληροφοριών, εφόσον αυτό προβλέπεται από το νόμο.

Άρθρο 11

1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα.

2. Μόνο στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις μπορεί να παρίσταται η αστυνομία. Οι υπαίθριες συναθροίσεις μπορούν να απαγορευτούν με αιτιολογημένη απόφαση της αστυνομικής αρχής, γενικά, αν εξαιτίας τους επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, σε ορισμένη δε περιοχή, αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής, όπως νόμος ορίζει.

Άρθρο 12

1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και μη κερδοσκοπικά σωματεία, τηρώντας τους νόμους, που ποτέ όμως δεν μπορούν να εξαρτήσουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού από προηγούμενη άδεια.

2. Το σωματείο δεν μπορεί να διαλυθεί για παράβαση του νόμου ή ουσιώδους διάταξης του καταστατικού του, παρά μόνο με δικαστική απόφαση.

3. Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου εφαρμόζονται αναλόγως και σε ενώσεις προσώπων που δεν συνιστούν σωματείο.

4. Με νόμο μπορεί να επιβληθούν περιορισμοί στο δικαίωμα των δημόσιων υπαλλήλων να συνεταιρίζονται. Περιορισμοί του δικαιώματος αυτού μπορεί να επιβληθούν και στους υπαλλήλους οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή δημόσιων επιχειρήσεων.

5. Οι γεωργικοί και αστικοί συνεταιρισμοί κάθε είδους αυτοδιοικούνται σύμφωνα με τους όρους του νόμου και του καταστατικού τους και προστατεύονται και εποπτεύονται από το Κράτος, που είναι υποχρεωμένο να μεριμνά για την ανάπτυξή τους.

6. Επιτρέπεται η σύσταση με νόμο αναγκαστικών συνεταιρισμών που αποβλέπουν στην εκπλήρωση σκοπών κοινής ωφέλειας ή δημόσιου ενδιαφέροντος ή κοινής εκμετάλλευσης γεωργικών εκτάσεων ή άλλης πλουτοπαραγωγικής πηγής, εφόσον πάντως εξασφαλίζεται η ίση μεταχείριση αυτών που συμμετέχουν.

Άρθρο 13

1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός.

2. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη. Ο προσηλυτισμός απαγορεύεται.

3. Οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην ίδια εποπτεία της Πολιτείας και στις ίδιες υποχρεώσεις απέναντί της, όπως και οι λειτουργοί της επικρατούσας θρησκείας.

4. Κανένας δεν μπορεί, εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων, να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το Κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους.

5. Κανένας όρκος δεν επιβάλλεται χωρίς νόμο, που ορίζει και τον τύπο του.

Άρθρο 14

1. Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους.

2. Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.

3. Η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν από την κυκλοφορία είτε ύστερα από αυτή, απαγορεύεται.

Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η κατάσχεση, με παραγγελία του εισαγγελέα, μετά την κυκλοφορία :

α) για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας,

β) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας,

γ) για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της Χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους,

δ) για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώ, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος.

4. Σ' όλες τις περιπτώσεις της προηγούμενης παραγράφου ο εισαγγελέας, μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες από την κατάσχεση, οφείλει να υποβά-

λει την υπόθεση στο δικαστικό συμβούλιο, και αυτό, μέσα σε άλλες είκοσι τέσσερις ώρες, οφείλει να αποφασίσει για τη διατήρηση ή την άρση της κατάσχεσης, διαφορετικά η κατάσχεση αίρεται αυτοδικαίως. Τα ένδικα μέσα της έφεσης και της αναίρεσης επιτρέπονται στον εκδότη της εφημερίδας ή άλλου εντύπου που κατασχέθηκε και στον εισαγγελέα.

5. Νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται δια του τύπου η πλήρης επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων.

6. Το δικαστήριο, ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μία πενταετία για διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παράγραφο 3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης του εντύπου και, σε βαριές περιπτώσεις, την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από το πρόσωπο που καταδικάστηκε, όπως νόμος ορίζει. Η παύση ή η απαγόρευση αρχίζουν από του η καταδικαστική απόφαση γίνει αμετάκλητη.

7. Τα αδικήματα του τύπου είναι αυτόφωρα και εκδικάζονται όπως νόμος ορίζει.

8. Νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος.

9. Νόμος μπορεί να προσδιορίσει ότι τα μέσα χρηματοδότησης εφημερίδων και περιοδικών πρέπει να γίνονται γνωστά.

Άρθρο 15

1. Οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του προηγούμενου άρθρου δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης.

2. Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους και έχουν σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης· πρέπει πάντως να εξασφαλίζεται η ποιοτική στάθμη των εκπομπών που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή τους και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας.

Άρθρο 16

1. Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες· η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα.

2. Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.

3. Τα έτη υποχρεωτικής φοίτησης δεν μπορεί να είναι λιγότερα από εννέα.

4. Όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια. Το Κράτος ενισχύει τους σπουδαστές που διακρίνονται, καθώς και αυτούς που έχουν ανάγκη από βοήθεια ή ειδική προστασία, ανάλογα με τις ικανότητές τους.

5. Η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση. Τα ιδρύματα αυτά τελούν υπό την εποπτεία του Κράτους, έχουν δικαίωμα να ενισχύονται οικονομικά από αυτό και λειτουργούν σύμφωνα με τους

νόμους που αφορούν τους οργανισμούς τους. Συγχώνευση ή κατάτμηση ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μπορεί να γίνει και κατά παρέκκλιση από κάθε αντίθετη διάταξη, όπως νόμος ορίζει.

Ειδικός νόμος ορίζει όσα αφορούν τους φοιτητικούς συλλόγους και τη συμμετοχή των σπουδαστών σ' αυτούς.

6. Οι καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί. Το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό τους επιτελεί επίσης δημόσιο λειτούργημα, με τις προϋποθέσεις που νόμος ορίζει. Τα σχετικά με την κατάσταση όλων αυτών των προσώπων καθορίζονται από τους οργανισμούς των οικείων ιδρυμάτων.

Οι καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δεν μπορούν να παυθούν προτού λήξει σύμφωνα με το νόμο ο χρόνος υπηρεσίας τους παρά μόνο με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 88 παράγραφος 4 και ύστερα από απόφαση συμβουλίου που αποτελείται κατά πλειοψηφία από ανώτατους δικαστικούς λειτουργούς, όπως νόμος ορίζει.

Νόμος ορίζει το όριο της ηλικίας των καθηγητών των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων· εφόσον εκδοθεί ο νόμος αυτός οι καθηγητές που υπηρετούν αποχωρούν αυτοδικαίως μόλις λήξει το ακαδημαϊκό έτος μέσα στο οποίο συμπληρώνουν το εξηκοστό έβδομο έτος της ηλικίας τους.

7. Η επαγγελματική και κάθε άλλη ειδική εκπαίδευση παρέχεται από το Κράτος και με σχολές ανώτερης βαθμίδας για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο από τρία χρόνια, όπως προβλέπεται ειδικότερα από το νόμο, που ορίζει και τα επαγγελματικά δικαιώματα όσων αποφοιτούν από τις σχολές αυτές.

8. Νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τους όρους χορήγησης άδειας για την ίδρυση και λειτουργία εκπαιδευτηρίων που δεν ανήκουν στο Κράτος, τα σχετικά με την εποπτεία που ασκείται πάνω σ' αυτά, καθώς και την υπηρεσιακή κατάσταση του διδακτικού προσωπικού τους.

Η σύσταση ανώτατων σχολών από ιδιώτες απαγορεύεται.

9. Ο αθλητισμός τελεί υπό την προστασία και την ανώτατη εποπτεία του Κράτους.

Το Κράτος επιχορηγεί και ελέγχει τις ενώσεις των αθλητικών σωματείων κάθε είδους, όπως νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει επίσης τη διάθεση των ενισχύσεων που παρέχονται κάθε φορά στις επιχορηγούμενες ενώσεις σύμφωνα με τον προορισμό τους.

Άρθρο 17

1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος.

2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσηκόντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρους αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο.

3. Η ενδεχόμενη μεταβολή της αξίας του απαλλοτριούμενου μετά τη δημοσίευση της πράξης απαλλοτρίωσης, και μόνο εξαιτίας της, δεν λαμβάνεται

υπόψη.

4. Η αποζημίωση ορίζεται πάντοτε από τα πολιτικά δικαστήρια. Μπορεί να οριστεί και προσωρινά δικαστικώς, ύστερα από ακρόαση ή πρόσκληση του δικαιούχου, που μπορεί να υποχρεωθεί κατά την κρίση του δικαστηρίου να παράσχει για την είσπραξή της ανάλογη εγγύηση, σύμφωνα με τον τρόπο που νόμος ορίζει.

Πριν καταβληθεί η οριστική ή προσωρινή αποζημίωση διατηρούνται ακέραια όλα τα δικαιώματα του ιδιοκτήτη και δεν επιτρέπεται η κατάληψη.

Η αποζημίωση που ορίστηκε καταβάλλεται υποχρεωτικά το αργότερο μέσα σε ενάμισι έτος από τη δημοσίευση της απόφασης για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης και, σε περίπτωση απευθείας αίτησης για οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης, από τη δημοσίευση της σχετικής απόφασης του δικαστηρίου, διαφορετικά η απαλλοτρίωση αίρεται αυτοδικαίως.

Η αποζημίωση δεν υπόκειται, ως αποζημίωση, σε κανένα φόρο, κράτηση ή τέλος.

5. Νόμος ορίζει τις περιπτώσεις υποχρεωτικής ικανοποίησης των δικαιούχων για την πρόσοδο, την οποία έχασαν από το ακίνητο που απαλλοτριώθηκε έως το χρόνο καταβολής της αποζημίωσης.

6. Όταν πρόκειται να εκτελεστούν έργα κοινής ωφέλειας ή γενικότερης σημασίας για την οικονομία της Χώρας, νόμος μπορεί να επιτρέψει την απαλλοτρίωση υπέρ του δημοσίου ευρύτερων ζωνών, πέρα από τις εκτάσεις που είναι αναγκαίες για την κατασκευή των έργων. Ο ίδιος νόμος καθορίζει τις προϋποθέσεις και τους όρους μιας τέτοιας απαλλοτρίωσης, καθώς και τα σχετικά με τη διάθεση ή χρησιμοποίηση, για δημόσιους ή κοινωφελείς γενικά σκοπούς, των εκτάσεων

που απαλλοτριώνονται επιπλέον όσων είναι αναγκαίες για το έργο που πρόκειται να εκτελεστεί.

7. Νόμος μπορεί να ορίσει ότι για την εκτέλεση έργων με προφανή κοινή ωφέλεια υπέρ του δημοσίου, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, οργανισμών κοινής ωφέλειας και δημόσιων επιχειρήσεων, επιτρέπεται να διανοιχθούν υπόγειες σήραγγες στο επιβαλλόμενο βάθος, χωρίς αποζημίωση, υπό τον όρο ότι δεν θα παραβλάπτεται η συνήθης εκμετάλλευση του υπερκείμενου ακινήτου.

Άρθρο 18

1. Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με την ιδιοκτησία και τη διάθεση των μεταλλείων, ορυχείων, σπηλαίων, αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών, ιαματικών, ρεόντων και υπόγειων υδάτων και γενικά του υπόγειου πλούτου.

2. Με νόμο ρυθμίζονται τα σχετικά με την ιδιοκτησία, την εκμετάλλευση και διαχείριση των λιμνοθαλασσών και των μεγάλων λιμνών, καθώς και τα σχετικά με τη διάθεση γενικά των εκτάσεων που προκύπτουν από αποξήρανσή τους.

3. Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με τις επιτάξεις για τις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης, ή για τη θεραπεία άμεσης κοινωνικής ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη ή υγεία.

4. Επιτρέπεται, σύμφωνα με τη διαδικασία που καθορίζει ειδικός νόμος, ο αναδασμός αγροτικών εκτάσεων για την επωφελέστερη εκμετάλλευση του εδάφους, καθώς και η λήψη μέτρων για την αποφυγή της υπέρμετρης κατάτμησης ή για διευκόλυνση της ανασυγκρότησης της κατατμημένης μικρής αγροτικής ιδιοκτησίας.

5. Εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στις προηγούμενες παραγράφους, μπορεί να προβλεφθεί με νόμο και κάθε άλλη στέρηση της ελεύθερης χρήσης και κάρπωσης της ιδιοκτησίας που απαιτείται από ιδιαίτερες περιστάσεις. Νόμος ορίζει τον υπόχρεο και τη διαδικασία καταβολής στο δικαιούχο του ανταλλάγματος της χρήσης ή κάρπωσης, το οποίο πρέπει να ανταποκρίνεται στις υφιστάμενες κάθε φορά συνθήκες.

Μέτρα που επιβλήθηκαν με την εφαρμογή της παραγράφου αυτής αίρονται αμέσως μόλις εκλείψουν οι ιδιαίτεροι λόγοι που τα προκάλεσαν. Σε περίπτωση αδικαιολόγητης παράτασης των μέτρων αποφασίζει για την άρση τους, κατά κατηγορίες περιπτώσεων, το Συμβούλιο της Επικρατείας, ύστερα από αίτηση όποιου έχει έννομο συμφέρον.

6. Με νόμο μπορεί να ρυθμίζονται τα σχετικά με τη διάθεση εγκαταλειμμένων εκτάσεων για την αξιοποίησή τους υπέρ της εθνικής οικονομίας και αποκατάσταση ακτημόνων. Με τον ίδιο νόμο ορίζονται και τα σχετικά με τη μερική ή ολική αποζημίωση των ιδιοκτητών σε περίπτωση επανεμφάνισής τους μέσα σε εύλογη προθεσμία.

7. Με νόμο μπορεί να καθιερωθεί η αναγκαστική συνιδιοκτησία συνεχόμενων ιδιοκτησιών αστικών περιοχών, εφόσον η αυτοτελής ανοικοδόμηση αυτών ή μερικών απ' αυτές δεν ανταποκρίνεται στους όρους δόμησης που ισχύουν ή πρόκειται να ισχύουν στην περιοχή αυτή.

8. Δεν επιτρέπεται να απαλλοτριωθεί η αγροτική ιδιοκτησία των Σταυροπηγιακών Ιερών Μονών της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριας στη Χαλκιδική, των Βλατάδων στη Θεσσαλονίκη και του Ευαγγελιστή Ιωάννη του Θεολόγου στην Πάτμο, με εξαίρεση τα μετόχια. Επίσης δεν επιτρέπεται να απαλλοτριωθεί η περιουσία που βρίσκεται στην

Ελλάδα των Πατριαρχείων Αλεξάνδρειας, Αντιόχειας και Ιεροσολύμων, καθώς και της Ιερής Μονής του Σινά.

Άρθρο 19

Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.

Άρθρο 20

1. Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει.

2. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του.

Άρθρο 21

1. Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους.

2. Πολύτεκνες οικογένειες, ανάπηροι πολέμου και ειρηνικής περιόδου, θύματα πολέμου, χήρες και ορφανά εκείνων που έπεσαν στον πόλεμο, καθώς και όσοι πάσχουν από ανίατη σωματική ή πνευματική νόσο έχουν δικαίωμα ειδικής φροντίδας από το Κράτος.

3. Το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολι-

τών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων.

4. Η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που τη στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του Κράτους.

Άρθρο 22

1. Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού.

Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας.

2. Με νόμο καθορίζονται οι γενικοί όροι εργασίας, που συμπληρώνονται από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας συναπτόμενες με ελεύθερες διαπραγματεύσεις και, αν αυτές αποτύχουν, με τους κανόνες που θέτει η διαιτησία.

3. Οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικής εργασίας απαγορεύεται.

Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με την επίταξη προσωπικών υπηρεσιών σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης ή για την αντιμετώπιση αναγκών της άμυνας της Χώρας ή επείγουσας κοινωνικής ανάγκης από θεομηνία ή ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία, καθώς και τα σχετικά με την προσφορά προσωπικής εργασίας στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης για την ικανοποίηση τοπικών αναγκών.

4. Το Κράτος μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, όπως νόμος ορίζει.

Ερμηνευτική δήλωση :

Στους γενικούς όρους εργασίας περιλαμβάνεται και ο προσδιορισμός του τρόπου και του υποχρέου είσπραξης και απόδοσης στις συνδικαλιστικές οργανώσεις της συνδρομής των μελών τους που προβλέπεται από τα καταστατικά τους.

Άρθρο 23

1. Το Κράτος λαμβάνει τα προσήκοντα μέτρα για τη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιστη άσκηση των συναφών μ' αυτή δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου.

2. Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων.

Απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημόσιων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζει. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του.

Άρθρο 24

1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού

περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και γενικά των δασικών εκτάσεων. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δημόσιων δασών και των δημόσιων δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον.

2. Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδομηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης.

3. Για να αναγνωριστεί μία περιοχή ως οικιστική και για να ενεργοποιηθεί πολεοδομικά, οι ιδιοκτησίες που περιλαμβάνονται σε αυτή συμμετέχουν υποχρεωτικά, χωρίς αποζημίωση από τον οικείο φορέα, στη διάθεση των εκτάσεων που είναι απαραίτητες για να δημιουργηθούν δρόμοι, πλατείες και χώροι για κοινωφελείς γενικά χρήσεις και σκοπούς, καθώς και στις δαπάνες για την εκτέλεση των βασικών κοινόχρηστων πολεοδομικών έργων, όπως νόμος ορίζει.

4. Νόμος μπορεί να προβλέπει τη συμμετοχή των ιδιοκτητών περιοχής που χαρακτηρίζεται ως οικιστική στην αξιοποίηση και γενική διαρρύθμισή της σύμφωνα με εγκεκριμένο σχέδιο, με αντιπαροχή ακινήτων ίσης αξίας ή τμημάτων ιδιοκτησίας κατά όροφο, από τους χώρους που καθορίζονται τελικά ως οικοδομήσιμοι ή από κτίρια της περιοχής αυτής.

5. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται και στην αναμόρφωση των οικιστικών περιοχών που ήδη υπάρχουν. Οι ελεύθερες εκτάσεις, που προκύπτουν από την αναμόρφωση, διατίθενται για τη δημιουργία κοινόχρηστων χώρων ή εκποιούνται για να καλυφθούν οι δαπάνες της πολεοδομικής αναμόρφωσης, όπως νόμος ορίζει.

6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών.

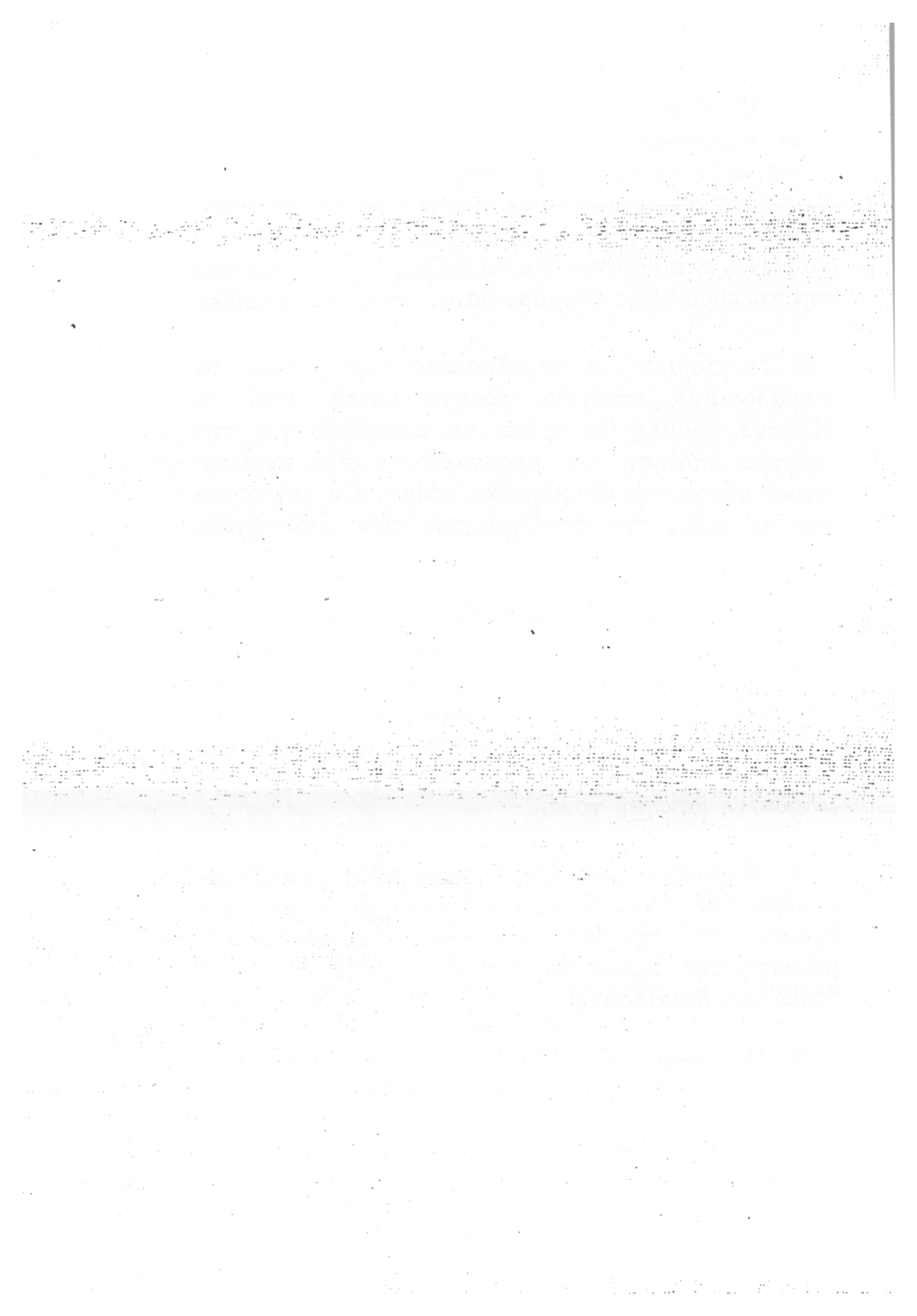
Άρθρο 25

1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου, ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου, τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους· όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη άσκησή τους.

2. Η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και απαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη.

3. Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται.

4. Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

(Αποφάσεις που υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου 1948)

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Επειδή η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτριωτων δικαιωμάτων τους, αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο.

Επειδή η παραγνώριση και η περιφρόνηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου οδήγησαν σε πράξεις βαρβαρότητας, που εξεγείρουν την ανθρώπινη συνείδηση, και η προοπτική ενός κόσμου όπου οι άνθρωποι θα είναι ελεύθεροι να μιλούν και να πιστεύουν, λυτρωμένοι από τον τρόμο και την αθλιότητα, έχει διακηρυχθεί ως η πιο υψηλή επιδίωξη του ανθρώπου.

Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα από ένα καθεστώς δικαίου ώστε ο άνθρωπος να μην αναγκάζεται να προσφεύγει, ως έσχατο τελευταίο καταφύγιο, στην εξέγερση κατά της τυραννίας και της καταπίεσης.

Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να ενθαρρύνεται η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα έθνη.

Επειδή με τον Καταστατικό Χάρτη οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών διακήρυσαν και πάλι την πίστη τους στα θεμελιακά δικαιώματα του ανθρώπου, στην αξιοπρέπεια και την αξία της ανθρώπινης προσωπικότητας, στην ισότητα δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών, και διακήρυσαν πως είναι αποφασισμένοι να συντελέσουν στην κοινωνική πρόοδο και να δημιουργήσουν καλύτερες συνθήκες ζωής στα πλαίσια μιας ευρύτερης ελευθερίας.

Επειδή τα κράτη - μέλη ανέλαβαν την υποχρέωση να εξασφαλίσουν, σε συνεργασία με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, τον αποτελεσματικό σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιακών ελευθεριών σε όλον τον κόσμο.

Επειδή η ταυτότητα αντιλήψεων ως προς τα δικαιώματα και τις ελευθερίες αυτές έχει εξαιρετική σημασία για να εκπληρωθεί πέρα ως πέρα αυτή η υποχρέωση.

Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

Διακηρύσσει ότι η παρούσα Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας, με τη διακήρυξη αυτή διαρκώς στη σκέψη, να καταβάλει, με τη διδασκαλία και την παιδεία, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών αυτών και να εξασφαλισθεί προοδευτικά, με εσωτερικά και διεθνή μέσα, η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή τους, τόσο ανάμεσα στους λαούς των ίδιων κρατών - μελών όσο και ανάμεσα στους πληθυσμούς χωρών που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους.

Άρθρο 1: Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφοσύνης.

Άρθρο 2: Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμιά απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή οποιεσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση.

Δε θα μπορεί ακόμη να γίνεται καμιά διάκριση εξαιτίας του πολιτικού, νομικού ή διεθνούς καθεστώτος της χώρας από την οποία προέρχεται κανείς, είτε πρόκειται για χώρα ή εδαφική περιοχή ανεξάρτητη, υπό κηδεμονία ή υπεξούσια, ή που βρίσκεται υπό οποιονδήποτε άλλον περιορισμό κυριαρχίας.

Άρθρο 3: Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια.

Άρθρο 4: Κανείς δεν επιτρέπεται να ζει υπό καθεστώς δουλείας, ολικής ή μερικής· η δουλεία και το δουλεμπόριο υπό οποιαδήποτε μορφή απαγορεύονται.

Άρθρο 5: Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική.

Άρθρο 6: Καθένας, όπου κι αν βρίσκεται, έχει δικαίωμα στην αναγνώριση της νομικής του προσωπικότητας.

Άρθρο 7: Όλοι είναι ίσοι απέναντι στο νόμο και έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία του νόμου χωρίς καμιά απολύτως διάκριση. Όλοι έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία από κάθε διάκριση που θα παραβίαζε την παρούσα Διακήρυξη και από κάθε πρόκληση για μια τέτοια δυσμενή διάκριση.

Άρθρο 8: Καθένας έχει δικαίωμα να ασκεί αποτελεσματικά ένδικα μέσα στα αρμόδια εθνικά δικαστήρια κατά των πράξεων που παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία του αναγνωρίζουν το Σύνταγμα και ο νόμος.

Άρθρο 9: Κανείς δεν μπορεί να συλλαμβάνεται, να κρατείται ή να εξορίζεται αυθαίρετα.

Άρθρο 10: Καθένας έχει δικαίωμα, με πλήρη ισότητα, να εκδικάζεται η υπόθεσή του δίκαια και δημόσια, από δικαστήριο ανεξάρτητο και αμερόληπτο, που θα αποφασίσει είτε για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, είτε σε περίπτωση ποινικής διαδικασίας, για το βάσιμο της κατηγορίας που στρέφεται εναντίον του.

Άρθρο 11: 1. Κάθε κατηγορούμενος για ποινικό αδίκημα πρέπει να θεωρείται αθώος έως ότου διαπιστωθεί η ενοχή του σύμφωνα με το νόμο σε ποινική δίκη κατά την οποία θα του έχουν εξασφαλισθεί όλες οι απαραίτητες για την υπεράσπισή του εγγυήσεις.

2. Κανείς δε θα καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις που, κατά το χρόνο που τελέστηκαν, δε συνιστούσαν αξιόποινο αδίκημα κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο. Επίσης δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που ίσχυε κατά το χρόνο που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη.

Άρθρο 12: Κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του, ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψής του. Καθένας έχει το δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους.

Άρθρο 13: 1. Καθένας έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί ελεύθερα και να εκλέγει τον τόπο της διαμονής του στο εσωτερικό ενός κράτους.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να εγκαταλείπει οποιαδήποτε χώρα, ακόμα και τη δική του, και να επιστρέφει σ' αυτήν.

Άρθρο 14: 1. Κάθε άτομο που κατυδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και να του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες.

2. Το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί κανείς να το επικαλεσθεί σε περίπτωση δίωξης για πραγματικό αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ή για ενέργειες αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του Ο.Η.Ε.

Άρθρο 15: 1. Καθένας έχει το δικαίωμα σε μια ιθαγένεια.

2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιθαγένειά του, ούτε το δικαίωμα να αλλάξει ιθαγένεια.

Άρθρο 16: 1. Από τη στιγμή που θα φτάσουν σε ηλικία γάμου, ο άνδρας και η γυναίκα, χωρίς κανένα περιορισμό εξαιτίας της φυλής, της εθνικότητας ή της θρησκείας, έχουν το δικαίωμα να παντρεύονται και να ιδρύουν οικογένεια. Και οι δύο έχουν ίσα δικαιώματα ως προς το γάμο, κατά τη διάρκεια του γάμου και κατά τη διάλυσή του.

2. Γάμος δεν μπορεί να συναφθεί παρά μόνο με ελεύθερη και πλήρη συναίνεση των μελλονύμφων.

3. Η οικογένεια είναι το φυσικό και βασικό στοιχείο της κοινωνίας και έχει το δικαίωμα να την προστατεύει η κοινωνία και το κράτος.

Άρθρο 17: 1. Κάθε άτομο, μόνο του ή με άλλους μαζί έχει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας.

2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιδιοκτησία του.

Άρθρο 18: 1. Κάθε άτομο, έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας· στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η ελευθερία για την αλλαγή θρησκείας ή πεποιθήσεων, όπως και η ελευθερία να εκδηλώνει κανείς τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, μόνος ή μαζί με άλλους, δημόσια ή ιδιωτικά, με τη διδασκαλία, την άσκηση, τη λατρεία και με την τέλεση θρησκευτικών τελετών.

Άρθρο 19: Καθένας έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης και της έκφρασης, που σημαίνει το δικαίωμα να μην υφίστανται δυσμενείς συνέπειες για τις γνώμες του και το δικαίωμα να αναζητεί, να παίρνει και να διαδίδει πληροφορίες και ιδέες, με οποιοδήποτε μέσο έκφρασης, και από όλο τον κόσμο.

Άρθρο 20: 1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συνέρχεται και να συνεταιρίζεται ελεύθερα και για ειρηνικούς σκοπούς.

2. Κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί να συμμετέχει σε ορισμένο σωματείο.

Άρθρο 21: 1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στη διακυβέρνηση

ση της χώρας του, είτε άμεσα είτε έμμεσα, με αντιπροσώπους ελεύθερα εκλεγμένους.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να γίνεται δεκτός, υπό ίσους όρους, στις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας του.

3. Η λαϊκή θέληση είναι το θεμέλιο της κρατικής εξουσίας· η θέληση αυτή οφείλει να εκφράζεται με τίμιες εκλογές οι οποίες πρέπει να διεξάγονται περιοδικά, με καθολική, ίση και μυστική ψηφοφορία, ή με αντίστοιχη διαδικασία που να εξασφαλίζει την ελευθερία της εκλογής.

Άρθρο 22: Κάθε άτομο, ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, έχει δικαίωμα στην κοινωνική προστασία· αυτή, με την εθνική πρωτοβουλία και τη διεθνή συνεργασία, ανάλογα πάντα με την οργάνωση και τις οικονομικές δυνατότητες κάθε κράτους, έχει χρέος να του εξασφαλίσει την ικανοποίηση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, που είναι απαραίτητα για την αξιοπρέπεια και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Άρθρο 23: 1. Καθένας έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει ελεύθερα το επάγγελμά του, να έχει δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες δουλειάς και να προστατεύεται από την ανεργία.

2. Όλοι χωρίς καμιά διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία.

3. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε δίκαιη και ικανοποιητική αμοιβή, που να εξασφαλίζει σ' αυτόν και την οικογένειά του συνθήκες ζωής άξιες στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η αμοιβή της εργασίας πρέπει να συμπληρώνεται, αν υπάρχει, με άλλα μέσα κοινωνικής προστασίας.

4. Καθένας έχει το δικαίωμα να ιδρύει μαζί με άλλους συνδικάτα και να συμμετέχει σε συνδικάτα για την προάσπιση των συμφερόντων του.

Άρθρο 24: Καθένας έχει το δικαίωμα στην ανάπαυση, σε ελεύθερο χρόνο, και ιδιαίτερα σε λογικό περιορισμό του χρόνου εργασίας και σε περιοδικές άδειες με πλήρεις αποδοχές.

Άρθρο 25: 1. Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη, όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξάρτητων της θέλησής του.

2. Η μητρότητα και η παιδική ηλικία έχουν δικαίωμα σε ειδική μέριμνα και περίθαλψη. Όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα αν είναι νόμιμα ή εξώγαμα, απολαμβάνουν την ίδια κοινωνική προστασία.

Άρθρο 26: 1. Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική της βαθμίδα. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητές τους.

2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρωπίνης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.

3 Οι γονείς έχουν, κατά προτεραιότητα, το δικαίωμα να επιλέγουν το είδος της παιδείας που θα δοθεί στα παιδιά τους.

Άρθρο 27: 1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στην πνευματική ζωή της κοινότητας, να χαίρεται τις καλές τέχνες, και να μετέχει στην επιστημονική πρόοδο και στα αγαθά της.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να προστατεύονται τα ηθικά και υλικά συμφέροντά του που απορρέουν από κάθε είδους επιστημονική, λογοτεχνική ή καλλιτεχνική παραγωγή του.

Άρθρο 28: Καθένας έχει το δικαίωμα να επικρατεί μια κοινωνική και διεθνής τάξη μέσα στην οποία τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη να μπορούν να πραγματώνονται σε όλη τους την έκταση.

Άρθρο 29: 1. Το άτομο έχει καθήκοντα απέναντι στην κοινότητα, μέσα στα πλαίσια της οποίας και μόνο είναι δυνατή η ελεύθερη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

2. Στην άσκηση των δικαιωμάτων του, και στην απόλαυση των ελευθεριών του κανείς δεν υπόκειται παρά μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από τους νόμους, με αποκλειστικό σκοπό να εξασφαλίζεται η αναγνώριση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων και να ικανοποιούνται οι δίκαιες απαιτήσεις της ηθικής, της δημόσιας τάξης και του γενικού καλού σε μια δημοκρατική κοινωνία.

3. Τα δικαιώματα αυτά και οι ελευθερίες δε θα μπορούν, σε καμιά περίπτωση, να ασκούνται αντίθετα προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 30: Καμιά διάταξη της παρούσας Διακήρυξης δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι παρέχει σε ένα κράτος, σε μια ομάδα ή σε ένα άτομο οποιοδήποτε δικαίωμα να επιδιόδετα σε ενέργειες ή να εκτελεί πράξεις που αποβλέπουν στην άρνηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που εξαγγέλονται σ' αυτήν.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗ. 31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1981

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΑΚΟΥ
80

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1143

Περί Ειδικής Άγωγής, Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Απασχόλησεως και Κοινωνικής Μερίμνης των Αποκλίνοντων εκ του Φυσιολογικού Άτομου και άλλων τινών εκπαιδευτικών διατάξεων.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Υψιστόμενος όμορφώς μετά της Βουλής, άπερχειόσμενος:

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΕΝΝΟΙΑΙ — ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΦΟΡΕΙΣ

Άρθρον 1.

Σκοπός.

Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η παροχή ειδικής άγωγής και ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσως εις αποκλίνοντα εκ του φυσιολογικού άτομα, ή λήψις μέτρων κοινωνικής μερίμνης και ή καλύτερη προς τας δυνατότητας των ενταξίσεσών αυτών εις την κοινωνικήν ζωήν και την επαγγελματικήν δραστηριότητα, διά της εφαρμογής ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων εν συνδυασμώ προς ίατρικά και άλλα κοινωνικά μέτρα.

Άρθρον 2.

Άποκλίνοντα άτομα.

1. Άποκλίνοντα εκ του φυσιολογικού άτομα θεωρούνται, κατά την έννοιαν του παρόντος, πρόσωπα, τά όποια λόγω οργανικών, ψυχικών ή κοινωνικών αίτιων, παρουσιάζουν καθυστέρησις, άναπηρία ή 2 αταραχάς εις την έν γένει ψυχοσωματικήν δομήν ή εις τας επί μέρους λειτουργίας και εις έθελον μη επιτρέποντα, δυσχεραίνοντα ή παρακωλύοντα σοβαρώς την ύπ' αυτών παρακολούθησιν της παρεχόμενης εις τά κανονικά άτομα γενικής ή επαγγελματικής εκπαίδευσως, ως και την επαγγελματικήν άποκατάστασιν και την αυτοδύναμον κοινωνικήν των ένταξιν.

2. Εις τά αποκλίνοντα άτομα περιλαμβάνονται ίδια:

- α. Οί τυφλοί και οί έχοντες σοβαράς διαταραχάς της όράσεως.
- β. Οί κωφοί, βαρήκοοι και κωφάλαλοι.
- γ. Οί έχοντες κινητικές διαταραχάς (σπαστικοί κ.λ.π.).
- δ. Οί επιληπτικοί.
- ε. Οί χηρσενικοί.
- στ. Οί νοσητικώς ύστεροδύνατοι.
- ζ. Οί έχοντες διαταραχάς εις τον λόγον.
- η. Οί πάσχοντες εκ ψυχικών νόσων.
- θ. Οί διατελούντες ή διατελέσαντες τρόφιμοι ειδικών ίδρυμάτων (όσώνων, κέντρων παιδικής μερίμνης κ.λ.π.) και έμ-

φανίζοντες εκ του λόγου τούτου συναισθηματικής άνασταλάς και κοινωνικήν μερίμνην, ως και οί τυφλικοί των όσώνων διατήρησις εις άπορροήσεσ διακατηγίου άνηλικών ή παραπομπή εις θεραπευτικόν ή έτερον κατάλληλον κατάστημα κατ' εφαρμογήν των διατάξεων του άρθρου 123 του Ποινικού Κώδικος.

3. Οί πάσχοντες εκ ασθένειών άκαταρτών μακράν διάρκειάν και παραμονήν εις νοσηρευτικά ιδρύματα, κλινικάς ή πρεβεντίβια.

α. Οί εμφανίζοντες επί μέρους δυσκολίας μάθησεως ή γενικώτερον σχολικώς δυσπροσάρμοστοι ή σχολικώς άνόημοι.

β. Πάν άτομον νηπιακής, παιδικής ή έφηβικής ηλικίας μη άπαρμόμενον εις τινα των υπό στοιχεία α έως και ια περιπτώσεων, τό όποιον παρουσιάζει διαταραχήν της προσωπικότητος, διάκρίνεται κριτιολογίως.

Άρθρον 3.

Ειδική άγωγή και ειδική επαγγελματική εκπαίδευσις.

1. Η ειδική άγωγή προσχολικής, δημοτικής και μέσης εκδιδίδος, ως και ή ειδική επαγγελματική εκπαίδευσις, παρέχονται υπό του Κράτους δωρεάν εις δημόσια σχολεία. Ειδική άγωγή και ειδική επαγγελματική εκπαίδευσις δύναται να παρέχώνται και υπό ιδιωτικών ειδικών σχολείων υπό τούς όρους του παρόντος νόμου.

2. Η μορφή της ειδικής άγωγής και εκπαίδευσως προδιορίζεται από το είδος και τον έσθμόν της άποκλίσεως και τας συνεπείας τούτων ειδικάς ανάγκας έκαστου άτομου.

3. Η ειδική άγωγή και ή ειδική επαγγελματική εκπαίδευσις των αποκλίνόντων ατόμων παρέχονται εις εκπαιδευτήρια ή έτέρας μονάδας ειδικής άγωγής, ήτοι:

- α. Εις ειδικά νηπιαγωγεία και εις αυτοτελή ειδικά σχολεία Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσως.
- β. Εις ειδικάς παραλλήλους τάξεις, τμήματα ή ομάδας, λειτουργούσας έντός κανονικών σχολείων δημοτικής, μέσης ή επαγγελματικής εκπαίδευσως ή εις ειδικάς τάξεις ή τμήματα παρατηρήσεως λειτουργούντα προς βαθυτέρην διάγνωσιν δυσκόλων περιπτώσεων και άνάλογον ένταξιν των εις ειδικά προγράμματα.
- γ. Εις ειδικά σχολεία, ειδικάς τάξεις ή τμήματα ή ομάδας λειτουργούσας υπό τύπον παρεκτενημάτων έντος νεοφυλακτικών, όρθοπεδικών και έτέρων νοσοκομείων ή κλινικών ή ίατροπαιδαγωγικών κέντρων ή θεραπευτικών καταστημάτων άνελίκων.
- δ. Εις εξαιρετικές περιπτώσεις παρέχεται κατ' οίκον ειδική άγωγή και συγχρόνως διαφώτισις της οικογενείας, ως

ος των χειρισμών των αποκλινόντων ατόμων, υπό την επί-
σφιν του κατά περίπτωση ειδικού.

ε. Είς ειδικές επαγγελματικές σχολές ή εις ειδικά τμή-
τα επαγγελματικής εκπαίδευσης εντός των ειδικών σχο-
λίων.

στ. Είς σχολές μαθητείας, εις εργοστάσια ή εργοστάσια
εις πάσης φύσεως έτερας εκμεταλλεύσεις ή επιχειρήσεις.

ζ. Είς ειδικά προστατευόμενα εργοστάσια μαθητείας και
εργαγής, διά περιπτώσεις επαγγελματικής εκπαίδευσης
τόμων λίαν περιορισμένων δυνατοτήτων.

η. Είς ειδικήν ποσόν χώρον και χρόνον εκτός της οικογενείας
κι ανεξαρτήτως φορέως, ήτοι: ιδία εις ιδρύματα, τωματεία,
ερασιτεχνία χρονίων παθήσεων, θεραπευτικά καταστήματα
ηλικίων, όπως τή νήπια, οι παιδες ή οι έφηβοι: τελούν δι'
ιανθήποτε κρίται υπό ειδικές συνθήκας διαβίωσης.

4. Διά Π. Δ/των, εκδιδόμενων προτάσει του Υπουργού
Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ρυθίζονται:

α. Η προσωπική ή ο τίτλος, ως και ο εξειδικευμένος
όπος των κατά περίπτωση ειδικών σχολείων ή έτερων μονά-
ων ειδικής άγωγής.

β. Ο ελάχιστος αριθμός προσήμων ή ζιτιολογών την ίδρυ-
σην εκπαιδευτηρίων και έτερων μονάδων ειδικής άγωγής, ή
ργάνωσης, ή λειτουργίας, ή έποπτείας, ως και ο τρόπος παρο-
γής της κατ' οίκον ειδικής άγωγής υπό δημοσίων και ιδιωτι-
κών φορέων.

γ. Η έποπτική διαφύλαξις κατά βαθμίδας και τάξεις,
η οργανική της διδακτικού προσωπικού και ο αριθμός των
μαθητών κατά τάξιν.

δ. Η συγκρότησις των σχολικών έφορευτών και των συλ-
λόγων γονέων και κηδεμόνων.

ε. Η έπιλογή και ή κατάταξις των μαθητών εις τον
κατάλληλον τύπον και βαθμίδα ή έτερας μονάδας ειδικής
άγωγής.

στ. Αί έγγραφοί, κι μεταγραφική, ή αξιολόγησις, ή προα-
γωγή και ή απόλυσις των παιδών υπό άρθρον 1 του παρόντος
μαθήτων, των φοιτητών εις τας εν τή προηγουμένη παρα-
γράφω 3 εκπαιδευτικάς μονάδας, συμπεριλαμβανομένων και
των προσήμων τούτων.

ζ. Ο τρόπος άγγραφής, μεταγραφικής και κατατάξεως
αποκλινόντων ατόμων εις τας σχολεία γενικής και επαγγελμα-
τικής εκπαίδευσης.

η. Το ανώτατον όριον εβδομαδιαίας διδακτικής εργασίας
και έτέρως άπασχολήσεως του εκπαιδευτικού προσωπικού των
ειδικών σχολείων και ειδικών επαγγελματικών σχολών.

θ. Αί πάσης φύσεως εξετάσεις.

ι. Η ενταξίς και ή λήξις του σχολικού έτους.

ια. Η διακοπή των μαθημάτων λόγω έκτακτων συνθηκών.

ιβ. Οι τίτλοι πτυχίων.

ιγ. Πάντα αναγκαία λεπτομέρεια.

δ. Προκειμένου περί των περιπτώσεων α και β της παρα-
γράφου 4, έρ' όσον αί εκπαιδευτικάς μονάδες λειτουργούν
εντός ιδρυμάτων τελούντων υπό την έποπτείαν έτερων Υπουρ-
γείων, εις την ένδοξιν των Π. Δ/των συμπράττει και ο οί-
κείος Υπουργός.

**Άρθρον 4.
Φοιτήσις.**

1. Η φοιτήσις των αποκλινόντων ατόμων εις τας εκπαιδευ-
τήρια και τας λοιπάς μονάδας της ειδικής άγωγής δύναται
να καταστή υποχρεωτική από του θεο μέχρι: και του 17ου
έτους της ηλικίας των συμπληρωμένων κατά τας οριζόμενα
διά Προεδρικών Διαταγμάτων εκδιδόμενων προτάσει του
Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

2. Είς εξαιρετικάς περιπτώσεις επιτρέπεται ή έγγραφη ή
πράττεις φοιτήσεως των αποκλινόντων ατόμων εις τας εκ-
παιδευτήρια και έτερας μονάδας ειδικής άγωγής και εις τας
σχολεία Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης πέραν
του 17ου έτους της ηλικίας των.

3. Διά Π. Δ/των, εκδιδόμενων τή προτάσει του Υπουργού
Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, καθορίζονται:

α. Αί κατηγορίαί των απαλλασσομένων της υποχρεωτικής
φοιτήσεως.

β. Τα κριτήρια και ή διαδικασία έγγραφης ή παρατάσεως
της φοιτήσεως πέραν του 17ου έτους.

Άρθρον 5.

Ειδικά προγράμματα.

1. α. Διά την ειδικήν άγωγήν και την ειδικήν επαγγελμα-
τικήν εκπαίδευση των αποκλινόντων ατόμων εφαρμόζονται
ειδικά προγράμματα όσους του είδους και του βαθμού μειονε-
ξίας, των δυνατοτήτων του εκπαιδευόμενου αυτών και της
επαγγελματικής και κοινωνικής των ένταξιάς, λαμ-
βανομένων υπ' όψιν και των κοινωνικών, οικονομικών άσγχών
και πολιτιστικών συνθηκών, ως και των άπαιτήσεων του περι-
βάλλοντος.

β. Διά Π. Δ/των, εκδιδόμενων τή προτάσει του Υπουργού
Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ορίζονται τας αναλυ-
τικά και ώρολόγιε προγράμματα, ως και τας διδασόμενα
μαθήματα.

2. Δι' άποφάσεων των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και
Θρησκευμάτων και του κατά περίπτωση αρμοδίου, εισ-
άγεται το μάθημα της Ειδικής Άγωγής εις τας προγράμ-
ματα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, Σχολών Νηπιαγωγών,
Ακαδημίας Φυσικής Άγωγής, Ανωτάτων Σχολών Οίκιακής
Οικονομίας, Σχολών Κοινωνικής Έργασίας, Ανωτέρων
Σχολών Έπισκεπτριών και Νοσοκόμων, Βρασοθηπαικόμων,
Σχολών μετακτιδύσεως διδακτικού προσωπικού Δημοτικής,
Μέσης και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, ως και οίσα-
δήποτε έτέρας Σχολής, εις ήν εκπαιδευται προσωπικόν δι'
υπηρεσίας κρίται έχούσας μέ σπουδ ηηπιακής, παιδικής και
εφηβικής ηλικίας.

Άρθρον 6.

Ίδρυσις, κατάργησις εκπαιδευτηρίων
και έτερων μονάδων ειδικής άγωγής.

1. α. Η ίδρυσις ή ή προαγωγή των εν άρθρω 3 περιγράφοις
3, είδους α έως και ε, ζ και η εκπαιδευτηρίων και έτερων
μονάδων ειδικής άγωγής και ή συσκευή τούτων συστήρις των
δημοτικών θέσεων των οικείων κλάδων, ενεργούνται διά Π.
Δ/των εκδιδόμενων τή προτάσει των Υπουργών Παιδείας
της Κυβερνήσεως, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
Οικονομικών και του κατά περίπτωση αρμοδίου Υπουργού.

β. Αί οικείαι διαπναι: διά την ίδρυσην, λειτουργίαν και εξο-
πλισμόν των ως άνω εκπαιδευτηρίων και έτερων μονάδων ει-
δικής άγωγής καταβάλλονται υπό τού δημοσίου, αί δε άντι-
στοιχαι πιτώσεις άναγράφονται εις τας προϋπολογισμους του
Υπουργείου Εθνικής Παιδείας ή έτέρου Υπουργείου, αρμο-
δίου διά την λειτουργίαν των μονάδων τούτων.

2. Η κατάργησις, ή υπαίτιασις ή ή συγχώνωσις των
ανωτέρω και ή συσκευή τούτων μερίτις των οργανικών θέ-
σεων των οικείων κλάδων ενεργούνται διά Π. Δ/των, εκδιδό-
μένων τή προτάσει των Υπουργών Παιδείας της Κυβερ-
νήσεως, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και του κατά
περίπτωσην αρμοδίου Υπουργού.

Άρθρον 7.

Ίντροπικεαγωγικά Ύπηρεσία.

1. Η ειδική άγωγή και ή ειδική επαγγελματική εκπαίδευ-
σις παρέχονται κατόπιν διαγνωστικής εξέτασεως πρὸς δια-
πίστωση του είδους και του βαθμού της μειονεξίας των απο-
κλινόντων ατόμων.

2. Η διαγνωστική εξέτασις διακρίνεται:
α. Είς τούς υπό του Ν.Δ. 104/1973 «περί ψυχικής υγιεινής
και περιθαλάψεως των ψυχικώς παρόντων» προβλεπόμενης
Ίντροπικεαγωγικός Σταθμούς.

6. Είς Σχολικούς Ψυχολογικούς Σταθμούς, ύπαιθρους εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων. Ἡ ἔρευνα, ἡ ὀργάνωσις, ἡ λειτουργία τῶν καὶ ἡ συνεπεία τούτων πύξυρις τῶν ὀργανικῶν θέσεων τῶν οἰκείων κλάδων ἐνεργεῖται διὰ Π. Δ/των. ἐκδιδομένων τῇ προτάσει τῶν Ὑπουργῶν Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων καὶ Οἰκονομικῶν.

γ. Ὑπὸ κινητῶν διαγνώστικῶν ομάδων, ἀποτελουμένων ἐξ ἱατροῦ, ψυχολόγου, κοινωνικοῦ λειτουργοῦ καὶ εἰδικοῦ παιδαγωγοῦ καὶ συνεργουμένων δι' ἀποφάσεως τῶν Ὑπουργῶν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων καὶ Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν μετὰ πρότασιν τοῦ οἰκείου Ἐπιθεωρητοῦ Εἰδικῶν Σχολείων, εἰς περιοχὰς ὅπου δὲν λειτουργοῦν Ἰατροπαιδαγωγικοὶ ἢ Σχολικοὶ Ψυχολογικοὶ Σταθμοί.

3. Δι' ἀποφάσεως τῶν Ὑπουργῶν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων καὶ Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν ὁρίζονται αἱ προϋποθέσεις καὶ ἡ διαδικασία παραπομπῆς πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἀποκλιόντων ἀτόμων ἰδίᾳ νηπίων, παιδῶν καὶ ἐφήβων εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς παραγράφου 2 προβλεπόμενους Σταθμούς καὶ τὰς διαγνώστικὰς ομάδας.

Ἄρθρον 8.

Επαγγελματικὴ ἐνταξίς.

Ἡ ἐνταξίς εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν δραστηριότητα πραγματοποιεῖται, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ν. 963/1979 περὶ ἐπαγγελματικῆς ἀποκαταστάσεως ἀναπήρων καὶ ἐν γένει ἀτόμων μειωμένων ἐκνοσημάτων, μερίμνη τοῦ ἀρμοδίου φορέως ἀνάλογως τῶν ἐκνοσημάτων τῶν ἀποκλιόντων ἀτόμων εἰς:

α. Τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος.

β. Τὰ ἐργαστήρια προστατευόμενης ἐργασίας.

Ἄρθρον 9.

Κοινωνικὴ μέριμνα.

Ἡ κοινωνικὴ μέριμνα, ἐν εὐρείᾳ ἐνοσίᾳ, περιλαμβάνει πᾶν μετрон ἀποσκοποῦν εἰς τὴν παροχὴν ἱατρικῆς, φαρμακευτικῆς, νοσηλευτικῆς καὶ ἱερατικῆς περίθαλψως, ἀνάλογως τῶν περιπτώσεων, τὴν κοινωνικὴν ἐργασίαν, ὡς καὶ τὴν γενικὴν πρόληψιν τῆς ἐγκληματικότητος τῶν ἀπὸ τῶν κατὰ τὰς ἐλάττωσε καμμένης διατάξεως.

Ἄρθρον 10.

Φορεῖς.

1. Διὰ τὴν εἰδικὴν ἀγωγὴν, τὴν εἰδικὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν ἀποσχόλησιν καὶ τὴν κοινωνικὴν μέριμναν καὶ προστασίαν τῶν ἀποκλιόντων ἀτόμων, ἀρμοδίον φορεῖς εἶναι:

α. Τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ἐπὶ παντὸς θέματος ἀφορῶντος εἰς τὴν εἰδικὴν ἀγωγὴν, τὴν εἰδικὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν διαγνώστικὴν καὶ συμβουλευτικὴν ἐργασίαν.

β. Τὸ Ὑπουργεῖον Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, ἐπὶ παντὸς θέματος ἀφορῶντος εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐσθλῆσαν (πρόληψιν, προφύλαξιν, διάγνωσιν, θεραπείαν) καὶ τὴν κοινωνικὴν μέριμναν τῶν ἀποκλιόντων ἀτόμων κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 9 τοῦ παρόντος ὁριζώμενα.

γ. Ὁ Ο.Α.Ε.Δ., ἐπὶ παντὸς θέματος ἀφορῶντος εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐνταξίαν, ὡς καὶ τὸν ἐλεγχὸν καὶ τὴν τελείωσιν τῶν ὄρων καὶ συνθηκῶν ἐργασίας τῶν ἀποκλιόντων ἀτόμων κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 8 τοῦ παρόντος ὁριζώμενα.

δ. Τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης, ἐπὶ παντὸς θέματος ἀφορῶντος εἰς τὴν ἔρευναν, ὀργάνωσιν, λειτουργίαν καὶ ἐπιτελεῖται θεραπευτικῶν καταστημάτων ἀνηλίκων (ἄρθρον 123 Ποινικοῦ Κώδικος), κληρὸς τῆς εἰς αὐτὰ παρεχομένης εἰδικῆς ἀγωγῆς καὶ γενικῆς ἢ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως, ἥτις ὑπάγεται εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων.

2. Συνιστάται παρ' ἐλάττω τῶν Ὑπουργείων Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ Δικαιοσύνης ἰδίᾳ ὑπηρεσία πρὸς ἀσκήσιν τῶν κατὰ τὸν παρόντα νόμον ἀρμοδιοτήτων τῶν Ὑπουργείων τούτων. Τὸ ἐπίπεδον τῶν ὡς ἄνω ὑπηρεσιῶν καθὼς καὶ ἡ ἐπιάνθρωπος καὶ ἡ ὀργανικὴ ὑπαγωγή αὐτῶν καθοριζήσονται δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ κατὰ περίπτωσιν ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, ἀνευ δημιουργίας νέων ὀργανικῶν θέσεων.

3. Ἐπὶ εἰδικῶν σχολικῶν μονάδων διαστέφεται βαθμίδος, ἐπιτελούμενων ὑπὸ ἐτέρων Ὑπουργείων ἢ ἀνηκουστῶν εἰς Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ἢ εἰς ἰδιώτας ἐφαρμοζονται αἱ διατάξεις τοῦ παρόντος ὡς πρὸς τοὺς τύπους τῶν σχολικῶν μονάδων, τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν λειτουργίαν, τὰ προγράμματα, τοὺς παρεχομένους τίτλους σπουδῶν καὶ τὰ προγράμματα τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν. Διὰ κοινῶν ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων καὶ τοῦ κατὰ περίπτωσιν ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ δύναται νὰ ἐπεκτείνεται ἡ δικαιοδοσία τοῦ ὑπὸ τοῦ παρόντος νόμου προβλεπόμενου ἐπιτελεῖται προσωπικοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιτελούμενων ὑπὸ ἐτέρων Ὑπουργείων σχολικῶν μονάδων.

4. Διὰ Π. Δ τῶν ἐκδιδομένων τῇ προτάσει τῶν Ὑπουργῶν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων καὶ τοῦ κατὰ περίπτωσιν ἀρμοδίου ὁρίζονται αἱ προϋποθέσεις καὶ οἱ ὅροι, αἵτινες εἶναι νὰ πληροῦνται, τὰ ὑπεβληθέντα δικαιολογητικὰ καὶ ἡ ἀπαιτούμενη διαδικασία διὰ τὴν χορήγησιν ἀδείας πρὸς ἔρευναν καὶ λειτουργίαν ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἐτέρων μονάδων εἰδικῆς ἀγωγῆς.

Ἄρθρον 11.

Συντονιστικὸν καὶ Γνωμοδοτικὸν Συμβούλιον Εἰδικῆς ἀγωγῆς.

1. Συνιστάται παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων Συντονιστικὸν καὶ Γνωμοδοτικὸν Συμβούλιον Εἰδικῆς ἀγωγῆς ἀποτελούμενον:

α. Ἐκ τοῦ Προέστάνοντος τῆς Διευθύνσεως Εἰδικῆς ἀγωγῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων.

β. Ἐξ ἑνὸς ἐπιτελεῖται ὑπαλλήλου τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαίδευσως τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων.

γ. Ἐξ ἑνὸς Συμβούλου τοῦ ΚΕΜΕ κατὰ προτίμησιν εἰδικοῦ εἰς θέματα εἰδικῆς ἀγωγῆς.

δ. —στ. Ἐκ τῶν προϊσταμένων τῶν ἀντιστοιχῶν Ὑπηρεσιῶν τῶν Ὑπουργείων Δικαιοσύνης, Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ τοῦ Ο.Α.Ε.Δ.

ζ. Ἐξ ἑνὸς εἰδικοῦ ἐπιστήμονος ἔχοντος μεταπτυχιακὰς σπουδὰς εἰς θέματα εἰδικῆς ἀγωγῆς ἢ συναφεῖς κλάδους (παιδοψυχιάτρου, παιδίατρο, ψυχολόγου, κοινωνικοῦ λειτουργοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ συμβούλου).

2. Ἡ θητεία τοῦ Συμβουλίου εἶναι διετής, ἡ δὲ συγχρότως τούτου γίνεται διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τῶν Ὑπουργῶν Δικαιοσύνης, Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, Ἐργασίας καὶ Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν.

3. Τὸ Συμβούλιον ἐθροεῖ παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων καὶ συνέργεται τακτικῶς ἀπὸ δέμηρον, ἐκτάκτως δὲ ὡςάκις παρίσταται ἀνάγκη.

4. Τὰ εἰς τὸ Συμβούλιον θέματα εἰσφέρονται τὰ καθ' ἑλὴν ἀρμόδια μὴτὶ αὐτοῦ. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐφαρμόζονται ἀνάλογως αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 80 τοῦ Π. Δ/τος 147/1976 περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων.

5. Τὸ Συμβούλιον ἔχει τὰς ἀπολύτους ἀρμοδιότητας:

α. Μερίμνη διὰ τὴν συντονισμὸν τῆς δράσεως τῶν ἐν ἄρθρῳ 10 τοῦ παρόντος φορέων τῆς εἰδικῆς ἀγωγῆς.

β. Ὑποδεικνύει τὰ ἐκτάκτως ληφτέα μέτρα πρὸς προαγωγὴν τοῦ ἔργου τῆς εἰδικῆς ἀγωγῆς.

γ. Γνωμοδοτεῖ ἐπὶ παντὸς θέματος παραπομπόμενου εἰς αὐτὸ ὑφ' οὐδετέρου τῶν ἐν ἄρθρῳ 10 φορέων, μὴ προβλεπόμενου ὑπὸ τοῦ παρόντος.

6. Αι συνεδριάσεις του Συμβουλίου πραγματοποιούνται εκτός των ωρών εργασίας των Υπηρεσιών ή δι' αποζημίωσης των μελών και του Γραμματέως αυτού καθορίζεται δι' αποφάσεις των Υπουργών Συναγωγικού, Παιδείας της Κυβερνήσεως, Οικονομικών και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων κατά της διατάξεως του άρθρου 8 του Ν. 754/1978.

**ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ**

Άρθρον 12.

Κλάδοι — Ειδικότητες.

1. Διά την εις προσωπικόν επάνδρωσιν των εν άρθρω 3 παρ. 3 εδαφια α έως και ε, ζ και η εκπαιδευτηρίων και άλλων μονάδων ειδικής αγωγής, ως και των εν άρθρω 7 παρ. 26 Σχολικών Ψυχολογικών Σταθμών, συνιστώνται: κατωθί: κατά κλάδους θέσεις:

ΜΟΝΙΜΟΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ

Α. Εκπαιδευτικόν προσωπικόν:

Κλάδος κριταγωγών	θέσεις	6
Κλάδος διδασκάλων	»	60
Κλάδος Α1 Θεολόγων	»	2
Κλάδος Α2 Φιλολόγων	»	8
Κλάδος Α3 Μαθηματικών	»	4
Κλάδος Α4 Φυσικών	»	4
Κλάδος Α8 Τεχνικών	»	10
Κλάδος Α9 Φυσικής Αγωγής	»	10
Κλάδος Α11 Μουσικής	»	10

Β. Λοιπόν προσωπικόν:

Κλάδος ΑΤ Παιδοφυλάκτων	»	2
Κλάδος ΑΤ Ψυχολόγων	»	4
Κλάδος ΑΡ Επιτελεστικών Αδελφών	»	5
Κλάδος ΑΡ Κοινωνικών Λειτουργών	»	5
Κλάδος ΜΕ Διοικητικών Υπαλλήλων	»	5
Κλάδος ΣΕ Κλητήρων	»	10

2. Συνιστώνται: κατωθί: κατωθί: θέσεις νέων κλάδων:

Κλάδος ΑΤ Θεραπευτών του Λόγου	θέσεις	2
Κλάδος ΑΤ Επαγγελματικών Συμβούλων	»	2
Κλάδος ΑΡ Βοηθών Παιδαγωγών	»	20
Κλάδος ΑΡ Θεραπευτών του Λόγου	»	2
Κλάδος ΑΡ Επαγγελματικών Συμβούλων	»	2
Κλάδος ΑΡ Φυσικοθεραπευτών	»	3
Κλάδος ΑΡ Εργασιοθεραπευτών	»	10
Κλάδος ΑΡ Τεχνολόγων Εκπαιδευτικών	»	2
Κλάδος ΜΕ Βοηθών Τεχνικών Εκπαιδευτικών	»	10

**ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ ΕΠΙ ΣΧΕΣΕΙ
ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

Μαγιστρών — Τεχνολόγων	θέσεις	5
Καθηγητηρίων	»	10

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΥΝΟΛΟΝ θέσεις 213

3. Αι συνιστώμεναι θέσεις εκπαιδευτικού προσωπικού της παραγράφου 1 προστίθενται: αντίστοιχως κατά κλάδους εις τας υπό των άρθρων 9, 16 και 34 του Ν. 309/1976 όριζόμενας τοιςάκτας και εις τον εισαγωγικόν βαθμόν του οικείου Κλάδου.

Αι λοιπαί θέσεις προσωπικού των ως άνω παραγράφων 1 και 2 κατανομονται εις τὰ οικεία Υπουργεία και Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου διά Π. Δ/τος, εκδιδομένου προτάσει των Υπουργών Δικαιοσύνης, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εργασίας και Κοινωνικών Υπηρεσιών.

Η κατανομή εις ύφιστάμενους κλάδους γίνεται εις τον εισαγωγικόν βαθμόν. Αι θέσεις νέων κλάδων διαρρυθμονται κατά βαθμούς διά του πίνακος Π. Δ/τος.

4. Αι θέσ των εν άρθρω 6 παρ. 1 και 7 παρ. 26 Π. Δ/των συνιστώμεναι θέσεις εξαιρέσει των εν άρθρω 15 όριζόμενων θέσεων Επιθεωρητών Ειδικών Σχολείων καταλαμβάνεται: διά των αὐτῶν ως άνω Π. Δ/των κατά κλάδους και βαθμούς εις τὰ εν άρθρω 10 του παρόντος άρθρου Υπουργεία και Υπηρεσίας αὐτῶν.

5. Το προσωπικόν επί σχέσε: ιδιωτικού δικαίου διέπεται: από τας διατάξεις των Ν.Δ. 385/1969 και 1198/1972.

6. Τὰ καθήκοντα του προσωπικού των νέων κλάδων καθορίζονται: δι' αποφάσεων των κατά περίπτωσην άρθρων Υπουργῶν.

7. Τυφλοί και κωφοί δύναται: να διορίζονται: εις αντίστοιχα σχολεία και εις θέσεις της περιπτώσεως Α' της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, εφ' όσον κείνηται: τὰ λοιπά εκ του νόμου όριζόμενα προσόντα, ανεξαρτήτως όποιου ηλικίας διαριστού.

8. Αι διατάξεις του Ν. 682/1977 «περί Ιδιωτικών Σχολείων της Γενικής Εκπαιδεύσεως και Σχολικών Οικονομειών», εφαρμόζονται: αναλόγως και επί του προσωπικού της περιπτώσεως Α' της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου των ιδιωτικών ειδικών σχολείων.

Άρθρον 13.

Πλήρωσις θέσεων.

1. Αι συνιστώμεναι θέσεις μονίμου προσωπικού πληρύνεται: διά διαριστού ή διά μετατάξεως κατά τας κατωθίας διατάξεις:

2. Εφ' όσον δεν καθίσταται: δυνατή ή πλήρωσις των θέσεων των Επιτελεστικών Αδελφών του κλάδου ΑΡ, προσλαμβάνονται: Νοσοκόμοι μονιμοίς φρονι: τως επί σχέσε: ιδιωτικού δικαίου και εις όρισμένον όχι μεγαλύτερον των ύφιστάμενον κανών θέσεων.

3. Μέχρις ότου καταστή: δυνατή ή πλήρωσις των συνιστωμένων θέσεων διά μονίμου προσωπικού λόγω έλλείψεως κτήσεων πρὸς διαριστον δύναται: να προσλαμβάνονται: επί σχέσε: εργασίας ύφιστάμενοι χείντος προσοπα αντίστοιχων ειδικότητων κατά τὰ όριζόμενα διά κανών αποφάσεων των Υπουργῶν Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Οικονομικών, Κοινωνικών Υπηρεσιών και του κατά περίπτωσην άρθρου Υπουργού τί όποια: καθορίζουν και τὸ ύψος των αποδοχῶν.

Άρθρον 14.

Προσόντα.

1. Τὰ προσόντα του προσωπικού, δια την πλήρωσιν των εν άρθρω 12 παρ. 2 προσλαμβομένων θέσεων νέων κλάδων, καθορίζονται: ως ακολούθως:

α. Κλάδου ΑΤ Θεραπευτών του λόγου: Πτυχίον Θεραπευτού του λόγου Ανωτάτης Σχολής της έλληδαπής ή πτυχίον Παιδαγωγικῶν Ανωτάτης Σχολής της έλληδαπής με εξειδικεύσιν εις την Θεραπειάν του λόγου.

β. Κλάδου ΑΤ Επαγγελματικῶν Συμβούλων: Πτυχίον Ανωτάτης Σχολής και πτυχίον της Σχολής Επαγγελματικού Προσανατολισμού του Ο.Α.Ε.Δ. ή πτυχίον Επαγγελματικού Συμβούλου Ανωτάτης Σχολής της έλληδαπής.

γ. Κλάδου ΑΡ Βοηθῶν Παιδαγωγῶν: Πτυχίον της υπό του άρθρου 16 παρ. 3 του παρόντος Νόμου όριζόμενης Ανωτέρας Σχολής Βοηθῶν Παιδαγωγῶν ή πτυχίον αντίστοιχου ισούτιμου Σχολής της έλληδαπής.

δ. Κλάδου ΑΡ Θεραπευτών του λόγου: Πτυχίον Θεραπευτού του λόγου Ανωτέρας Σχολής της ήμεδαπής ή έλληδαπής.

ε. Κλάδου ΑΡ Επαγγελματικῶν Συμβούλων: Πτυχίον Επαγγελματικού Συμβούλου Ανωτέρας Σχολής της ήμεδαπής ή ισούτιμου Σχολής της έλληδαπής.

στ. Κλάδου ΑΡ Φυσικοθεραπευτών: Πτυχίον Τμήματος Φυσικοθεραπευτών ΚΑΤΕΕ ή έτέρας ισούτιμου Σχολής Φυσικοθεραπευτών της ήμεδαπής ή έλληδαπής.

ζ. Κλάδου ΑΡ Εργασιοθεραπευτών: Πτυχίον Τμήματος Εργασιοθεραπευτών ΚΑΤΕΕ ή ισούτιμου Σχολής της ήμεδαπής ή έλληδαπής.

γ. Κλάσος ΑΡ Τεχνολόγων Εκπαιδευτικών: Πτυχίον της ΔΣΕΤΕΜ της ΣΕΑΕΤΕ, ή πτυχίον ή δίπλωμα άριστογούς Τεχνικής ή Επαγγελματικής Ισοτιμίας Σχολής της άλλοδαπής.

δ. Κλάσος ΜΕ Βοηθών Τεχνικών Εκπαιδευτών: α) Πτυχίον ή δίπλωμα Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου ή Μέσης Τεχνικής Επαγγελματικής Σχολής. β) Πτυχίον παιδαγωγικών σπουδών ΣΕΑΕΤΕ ή πτυχίον ή δίπλωμα άριστογούς Τεχνικής ή Επαγγελματικής Ισοτιμίας Σχολής της άλλοδαπής.

2. Όπου έν τώ παρόντι αναφέρεται Ισοτιμια πτυχίου ή δίπλωμα Σχολής άλλοδαπής απαιτείται άναγνώριση της Ισοτιμίας τούτου δια μέν τής περιπτώσεως Ιγ, δ, ε, στ, ζ, η και θ υπό τού Συμβουλίου Ισοτιμίων τού άρθρου 74 τού Ν. 576, 1977 όπερι άναγνώσεως και διακρίσεως τής Μέσης και Άνωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδύσεως διά τής περιπτώσεως Ια και β υπό τού Δ.Κ.Α.Τ.Σ.Α.

Άρθρον 15.

Επιθεωρητά Ειδικών Σχολείων.

1. Το άρθρον 22 τού Ν. 309, 1976 όπερι άναγνώσεως και διακρίσεως τής Γενικής Εκπαιδύσεως αντικαθίσταται ός ακολούθως:

Άρθρον 22.

1. Συνιστώνται τέσσαρες θέσεις Επιθεωρητών Ειδικών Σχολείων εφ' όν τρεις Επιθεωρητών Β' επί μισθολογική κλιμακίω 9 και μια Επιθεωρητού Α' επί μισθολογική κλιμακίω 10.

2. α. Είς Επιθεωρητάς Β' Ειδικών Σχολείων επί μισθολογική κλιμακίω 9 προάγονται, κατόπιν έπιλογής διά διαγωνισμού, εκπαιδευτικοί λειτουργοί κατεχόμενοι ύπέρ 15ετή δημοσίαν εκπαιδευτικήν ύπηρεσίαν εφ' ής τριετή τούλάχιστον εις ειδικά σχολεία ή έτέρως μονάδα ειδικής άγωγής, τά υπό τού άρθρου 15 τού παρόντος όριζόμενα προσόντα και διετή μετακπαιδευση εις την ειδικήν άγωγήν παρά τώ Μαραθλείω Διδασκαλείω Δ.Ε. ή πτυχίον παιδαγωγικών σπουδών Πανεπιστημίου τής άλλοδαπής μέ εξειδικίωσιν εις την ειδικήν άγωγήν, αποδεικνυμένην εκ τών τίτλων σπουδών αύτων.

β. Γά άπορρώντα εις την διαξαγωγήν τού διαγωνισμού και την έπιλογήν διαδικασίαν τής έπιλογής, δυνατότης να περιληφθούν και συνόντευθιν, όρίζονται διά Π.Δ. εκδιδομένων τή προτάσει τού Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

3. Είς Επιθεωρητήν Α' Ειδικών Σχολείων επί μισθολογική κλιμακίω 10 προάγεται, κατ' έκλογήν, Επιθεωρητής Β' Ειδικών Σχολείων επί μισθολογική κλιμακίω 9 μετά διετή ύπηρεσίαν εις τόν βαθμόν τούτον.

4. Κατά τά λοιπά εφαρμόζονται αι διατάξεις τής παρ. 3 τού άρθρου 19 και τής παραγράφου 5 τού άρθρου 20 τού παρόντος.

2. Ό καταρτισθείς κατόπιν τού κατά τās διατάξεις τού Π.Δ. 819/1978 διεξαχθέντος διαγωνισμού τó έτος 1979 πίναξ έπιτυχόντων, εξαιρουθεί Ισχύων διά τήν πλήρωσιν τών συνιστωμένων υπό τού παρόντος νόμου θέσεων Επιθεωρητών Β' Ειδικών Σχολείων, μέχρι συμπληρώσεως τής υπό τού αύτου Π.Δ. όριζόμενης άπτίας από τής δημοσιεύσεώς του.

Άρθρον 16.

Επιμόρφωσις — Εξειδίκευσις Προσωπικού.

1. Η επιμόρφωσις και ή εξειδίκευσις τού πάσης φύσεως προσωπικού τών κατά τó άρθρον 10 τού παρόντος φασών εις θέματα τής ειδικής άγωγής και ειδικής επαγγελματικής εκπαδύσεως ένεργούνται, κατά τās καίριμας διατάξεις είτε μέσω τού Ίδρύματος Κρατικών Υποτροφιών, είτε διά τής άποστολής εις τó εξωτερικόν υπό μορφήν εκπαιδύσεως, ταξιδίων, σεμιναρίων και συζητήριων και έπειτα προγραμμάτων κατάρτιζόμενων υπό τών φασών τής ειδικής άγωγής, τήρου

μένων έν πάση περιπτώσει και τών περι χορηγήσεως εκπαιδευτικής άδειας ή τής άποστολής εις τó εξωτερικόν κατέκον διατάξεων, ός και τού άρθρου 3 τού Ν. 232/1975 όπερι έπιμορφώσεως δημοσίων ύπαλλήλων.

Οί μετακπαιδευθέντες δημόσιοι εκπαιδευτικοί εις την ειδικήν άγωγήν έπίστασις τού Κρότου ύποχρεούνται να ύπηρετήσουν εις θέματα ειδικά σχολεία τούλάχιστον επί τριεσίαν.

2. Αι προϋποθέσεις έφαρμογής τών διατάξεων τού παρόντος άρθρου, ή τήρητά διαδικασίαν έγκρίσεως τών προγραμμάτων, ός και πάσα Άλλη λεπτομέρεια, καθορισθήσονται: δι' άποφάσεων τών Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Οικονομικών και τού κατά περίπτωσην αρμοδίου Υπουργού.

3. Διά τής εκπαδύσεως Βοηθών Παιδαγωγών ίδρύεται Άνωτέρα Σχολή Βοηθών Παιδαγωγών δια τούς εισήτασας εις τήν ΣΕΑΕΤΕ. Τά τής άναγνώσεως, λειτουργίας συνδύσεως τού ποσοτικού, τών προγραμμάτων, τών εξετάσεων, τής έπιταίας τών χορηγουμένων τίτλων σπουδών και πάσα Άλλη λεπτομέρεια διαπονται: υπό τών έκάστοτε Ισχυουσών διατάξεων τής ΣΕΑΕΤΕ.

4. Η θρησκεία και λειτουργία Ιδιωτικών Σχολών, Ίνστιτούτων ή Κέντρων διά τήν εκπαδύσειν και ειδικίωσιν ή μετακπαιδύσειν Ειδικών Διδασκάλων και Νηπιαγωγών άπαγορεύεται.

5. Οί άποπερατώσαντες τó Τμήμα Κοινωνικής Θεραπευτικής Παιδαγωγικής τού Ψυχολογικού Κέντρου Βορείου Ελλάδος, κατατάσσονται: κατω εξετάσεων, σταδισκώς και κατ' εισράν άπορροίτησας, εις τó Γ' έξάκτιον τής Άνωτέρας Σχολής Βοηθών Παιδαγωγών, κατ' τής έπαρξιας τής λειτουργίας αύτης.

Δι' άποφάσεων τού Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων καθορίζονται: ό αριθμός τών κατ' έτος κατατασσόμενων, ός και πάσα άναγκασία λεπτομέρεια κοροφωσα εις τόν τρόπον κατατάξεως αύτων.

Άρθρον 17.

Επαγγελματικόν άπόρροίτητον.

Διαφυλασσόμενων τών ειδικών διατάξεων τού Νόμου ή τών ειδικών ύπηρεσιακών ύποχρεώσεων ή εκείνων άπτενας άπορροίτητον εφ' έπιτακής άνωτέρας ή δικών ή κοινωνικών κατήκόντων, οι έφ' οίκυθήποτε ύπηρεσιακήν σχέσηιν ύπηρετούντες ύπάλληλοι εις τās πάσης φύσεως κατηγορίας και μορφής ύπηρεσίας και Ιδρύματα αποκλινόντων άτόμων όφείλου να τήρουν έγκυφθειαν και επί Ιδιωτικών άπορροίτητων έμπιστευθέντων αύτοίς ή περιελθόντων εις γνήσιν αύτων κατ' τήν άκρίσειν τού επαγγελματός των ή ός τής ιδιότητός των.

Προκειμένου οι ός άνω ύπάλληλοι να όφεταισθουν ός μάρτυρες ένώπιον δικαστικής ή έτέρας άρχής επί τοιούτων άπορροίτητων, όφείλου να προδίκινουν εις τερή δήλωσιν παρ' τής Ιδιότητός των και τής εκ μέρους αύτων ύποχρεώσεως τήρησεως τού άπορροίτητου.

Όφείλου επίσης έν τή τήρησει τού επαγγελματικού άπορροίτητου να έπαγορπονούν επί τής μυστικότητος τών φακέλων και τής άλλελογησείας τών εις ός ύπηρεσίαν ύπηρεσιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ' ΕΙΔΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρον 18.

Επιχορηγήσεις, δάνεια και λοιπά μέτρα ένισχύσεως αποκλινόντων άτόμων και Ιδρυμάτων.

1α. Ίδρύματα ή Σωματεία ασχολόμενα μέ τήν ειδικήν άγωγήν δύνανται, πρós καλύτερήν έπιτέλεσιν τού έργου των, να έπιχορηγούνται υπό τού δημοσίου ή και να έφοδίζονται ύπ' αύτου διά τών άπαραιτήτων οργάνων, σκευών, εργαλείων, μηχανημάτων, διδακτικών βιβλίων κλπ. κατά τās δι' άποφάσεων τών Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Οικονομικών και τού κατά περίπτωσην αρμοδίου Υπουργού όριζόμενα. Τών άνωτέρω ένεργημάτων τυχάσθων δια εκ τών Ίδρυμάτων τούτων κατ' οίκυθαμηνικήν έκτίμησιν τών περιουσιακών των

πρωτόν σπεύδεται άπαρκών πόρων διά την κάλυψιν των ανάγκων των. Αι οικείαι πιστώσεις εγγράφονται εις τον προϋπολογισμον του έτους διά την αποπαιξιν αυτών. Υπουργείον, παρα το έτος, ός να παρά του Υπουργείου Οικονομικών, έπιβάλλεται η προσήκουσα έλεγχος επί της διαθέσεως ή χρησεως των παρεχόμενων πόρων ή ειδών.

β. Υπό την κήρη διαδικασίαν δύναται να καθορίζωνται μέτρα έπιτηδεύσεως αποκλειόντων άτομων εισαδήσεως ηλικίας διά την άσκησιν επαγγελματίας, ήτοι ειδικήν οικονομικήν ή τεχνικήν (έθνην χειμηλότοκα ή και άποικ. έπιχορηγήσεις κλπ.) παροχής έργών, οικιών, εργαλείων, μηχανημάτων ή άλλων μέσων προς υποβοήθησιν του έργου των εν τούτοις έπιτηδεύοντων.

2. Ειδικήν συσκευή ή άλλα μέγισ χρηματοποιούμενα δια την άσκησιν ειδικής άγωγής αποκλειόντων εν του συστατικού μαθητῶν εισήγονται, άπείως υπό των ενδιαφερομένων. Διπλῆς άπορώσεως εις την χρηρησιν τούτων συσκευῶν ή μέσων εις άπόρους ή ηρακλιμένους μαθητάς, σπουδαστάς ή φοιτητάς καθύστεροντι υπό του Δημόσιου ή ηρακλιμένου προς τούτοις των άποκλειόμενων πιστώσεων εις τον προϋπολογισμόν. Ομοίως διατίθεται άπορώσει εις ηρακλιμένους μαθητάς καθύστεροντι, κατά περιπτώσεων, υπό των Αποκλιτικών Οργανισμῶν κατά το άρθρον 6 του Ν. 861/1979 ή υπό του Δημόσιου κατά τας καμμένας διατάξεις.

3. Τά αποκλειόμενα διά τήν διαδικασίαν ειδικήν και μαθησιακήν περιέχονται βωσειν υπό του Κράτους εις αποκλειόμενας μαθητάς, σπουδαστάς και φοιτητάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ' ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρον 19.

Χαρακτηρισμός και αναγνώρισις εκπαιδευτηριῶν και άλλων μονάδων ως ειδικῶν.

Εκπαιδευτήρια και άλλαι μονάδες εισαδήσεως φορέως, δημοτικῆς ή ιδιωτικῆς, παρέχονται εκπαιδευτικῆς κάλυψεως καί άλλα αναγνωρίζονται ως ειδικῆς, ως προς τόν τελικόν τύπον, εἴ' άπορώσεων του Υπουργοῦ Εθνικῆς Παιδείας και Θεραπειμάτων και του κατά περιπτώσεων άρμοδίου Υπουργοῦ, ενδιόκειμων μετά γνώμην του εν άρθρω 11 Συνταγματικοῦ και Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, κατ' εισηγήσιν του άρμοδίου Επισκοποῦ Ειδικῶν Σχολείων. Αὐται, υπό τῆς αναγνωριστέως των, άπορῶνται εις τας διατάξεις του παρόντος.

Άρθρον 20.

Νομιμοποίησις εκπαιδευτηριῶν και άλλων μονάδων ειδικῆς άγωγῆς.

1. Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου ή Εθνικοῦ Δικαίου ή συστικά πρόσωπα τά όποια παρέχουν ειδικήν άγωγήν ή επαγγελματικὴν εκπαιδευσιν εις αποκλειόμενα άτομα ήτοι είδῆς έφόρσεως και λειτουργίας ενιστάμενου ειδικῆς εκπαιδευτικῆς μονάδος, υποχρεούνται όπως εντός έτους από τῆς δημοσίευσσεως του παρόντος, προέβου εις τας δεύτερας ένομοποιείας διά την λήψιν άδείας έφόρσεως και λειτουργίας τοιαύτης μονάδος, άλλως αποκλειόνται αυτεδικαίως του δικαιώματος τῆς παροχής ειδικῆς άγωγῆς και εκπαιδευσεως από του τελους του σχολικοῦ έτους εντός του όποιου έμπίπτει ή λήξις τῆς έτησίως ως ένω προδεδιγμένης.

2. Ο Υπουργός Εθνικῆς Παιδείας και Θεραπειμάτων διακόπτει τήν λειτουργίαν των εν τῇ προηγουμένῃ παραγράφω μονάδων, εἴ' όσον ήθελε κρίνει, μετά γνώμην του Επισκοποῦ των Ειδικῶν Σχολείων, ότι το οικείον νομικόν ή συστικόν πρόσωπον δεν συνεικορσώθη παρά τήν υποβολήν τῆς αίτήσεως, προς τούς όρους παροχής τῆς ειδικῆς άγωγῆς.

Άρθρον 21.

Μετατροπή ιδιωτικῶν εκπαιδευτηριῶν και άλλων μονάδων ειδικῆς άγωγῆς εις δημοσίου.

1. Δι' άπορώσεων των Υπουργῶν Εθνικῆς Παιδείας

και Θεραπειμάτων και Οικονομικών και του κατά περιπτώσεων άρμοδίου δύναται να καταστῶν δημοσίου λειτουργήσιν κατά την δημοσίευσιν του παρόντος νηπιτωγραφεία, σχολεία, τάξεις και ειδικῆς επαγγελματικῆς σχολαί των ιδιωμάτων, συματικῶν, νομικῶν προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικοῦ δικαίου μη έχοντα κερδοσκοπικόν χαρακτήρα, κατόπιν αίτήσεως των.

2. Τά διαδικτικόν προσωπικόν το υπηρετούν εις τά κατά την προηγουμένην παραγράφω καθιστάμενα δημοσίου σχολεία, ως και εις τας μονάδας τῆς παραγράφου 2 του άρθρου 20 του παρόντος, προσλαμβάνονται εις τήν δημοσίαν εκπαιδευσιν επί σχέσει εργατίας ιδιωτικοῦ δικαίου καρίστου χρόνου, κατά τας διατάξεις του άρθρου 30 του Ν. 682/1977, εἴ' όσον:

α. Κακῆται τά υπό του νόμου όριζόμενα προσόντα διά τόν διορισμόν εις θέσιν δημοσίας εκπαιδευσεως.

3. Έχει διετη τοῦλάχιστον πραγματικὴν υπηρεσίαν εις ειδικῶν σχολείων ή ιδιωτικῶν αποκλειόντων άτομων.

Άρθρον 22.

Προσγραφή λειτουργούντων ιδιωτικῶν εκπαιδευτηριῶν ειδικῆς άγωγῆς.

1. Τά εισαδήσεως τύπου και εισαδήσεως πύδαης λειτουργήσιν ιδιωτικῶν εκπαιδευτηριῶν και άλλαι μονάδες ειδικῆς άγωγῆς όσεινων να παρεκρυφθῶν προς τας διατάξεις του παρόντος, ως προς τὰ προσηκόντα μεν διαδικασίαις εντός τριετίας, τά προσόντα δε του προσωπικοῦ των, κατά τὰ διατάξεις του Υπουργοῦ Εθνικῆς Παιδείας και Θεραπειμάτων ορίζόμενα. Από τῆς ενάρξεως τῆς ισχύος του παρόντος άπικρυφάται ή πρόσληψις νέου εκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ μη κακῆμένου τά υπό του παρόντος νόμου προδεδιγμένα προσόντα.

2. Αι Κατωτέραι Ημερησίαι Γυμνασια και Επαγγελματικῆς Σχολαί, οι παρεχόμενα επαγγελματικὴν εκπαιδευσιν εις αποκλειόμενα άτομα, άπορῶνται εἴ' εἴης εις τας διατάξεις του παρόντος και λειτουργήσιν υπό την έπιτηδιν του Υπουργοῦ Εθνικῆς Παιδείας και Θεραπειμάτων, ως έχον, κατ' εἰρησικῆς των τῆς λειτουργίας και λειτουργίας κειῶν δια Π. Δ' των ενδιόκειμων πιστώσεων του Υπουργοῦ Εθνικῆς Παιδείας και Θεραπειμάτων και του κατά περιπτώσεων άρμοδίου Υπουργοῦ.

Άρθρον 23.

Ρόμισις κατατάξεως προσωπικοῦ δημοσίου ειδικῶν σχολείων και σχολικῶν επαγγελματικῶν σχολείων.

1. Τά μέγιστον προσωπικόν το υπηρετούν κατά την δημοσίευσιν του παρόντος νόμου εις δημοσίου ειδικῆς εκπαιδευσεως παρεχόμενον εις τας θέσεις του, κατατασσόμενον δικαίως προσόντων εις τας ενιστάμενας κλάδους του άρθρου 19 του παρόντος.

2. Τά επί σχέσει ιδιωτικοῦ δικαίου υπηρετούν κατά την δημοσίευσιν του παρόντος νόμου εις δημοσίου ειδικῆς εκπαιδευσεως προσωπικόν παρεχόμενον εν τῇ υπηρεσίᾳ και διατηρεῖ τήν σχέσιν εργατίας ός ή είχε προσληφθῆ.

3. Διά των κατά τα άρθρα 4 και 7 του παρόντος ενιστάμενων Π. Δ' των όσεων κταροισθῆ τά τῆς κατατάξεως και τῆς εντάξεως του κατά την ενωτέρω παραγράφω 1 προσωπικοῦ.

4α. Τά εν ηηπιτωγραφείων και εν σχολικῶν δημοσίων εκπαιδευτικῶν προσωπικόν, το υπηρετούν κατά την δημοσίευσιν του παρόντος νόμου εις τά δημοσίου ειδικῆς εκπαιδευσεως και μη έχον πτυχίον μετακταπιδευσεως εις τήν ειδικὴν άγωγήν, τίθεται εις τήν διάθεσιν του οικείου υπηρεσιακοῦ συμβουλίου προς τοποθέτησιν του εις κανονικόν σχολεῖον τῆς περιφερείας του ή παρεκίμειν εις τήν θέσιν, ήν κατεχει, εἴ' όσον έπιθωμαί τοῦτο και έχει τοῦλάχιστον πενταετη πραγματικὴν υπηρεσίαν εις ειδικῆς σχολεία, κατόπιν ειδικῆς ενθέσεως του οικείου Επισκοποῦ.

β. Εις τήν δευτέραν περίπτωσην καλείται προς μετακταπιδευσιν εις τὸ Γυμνα Ειδικῆς Άγωγῆς του Μαρτυρικοῦ Διαδικασίαις Δ.Ε. κατόπιν έπιτοχῶν εξετάσεων και εισαγεται:

καθ' υπέρβασην του νομίμου αριθμού εισακτέων και εις ποσοστόν 20% επί του συνόλου των εισαγομένων, εφ' όσον δεν έχει υπερβή το 45ον έτος της ηλικίας του. Διά τον σκοπόν αυτόν παρέχεται προθεσμία τριών ετών από της εκδόσεως της απόφασεως περί της παραμονής του εις θέσιν ειδικού σχολείου. Παρεργαζόμενοι υπέρβασης της προθεσμίας ταύτης οι εκπαιδευτικοί αυτοί τίθενται εις την διάθεσιν του οικείου υπηρεσιακού συμβουλίου προς τοποθέτησιν των εις κανονικών σχολείων της περιφέρειάς των.

5. Δι' άποφάσεων των Υπουργών Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών καθορίζονται τα της ταχυρρυθμού μετεκπαιδεύσεως του προσωπικού των παρ. 1 και 2 του παρόντος άρθρου, επί θεμάτων ειδικής άγωγής.

6. Οι άποφοιτήσαντες εκ του μονοταξίου Τμήματος Μετεκπαιδεύσεως εις την ειδικήν άγωγήν διδάσκοντες και έχοντες πτυχίον μετεκπαιδεύσεως μείζονος διάρκειας, εξομοιώνται προς τους έχοντας πτυχίον μετεκπαιδεύσεως διατούς διάρκειας εις την ειδικήν άγωγήν.

7. Εις τό διδακτικόν και έποπικόν προσωπικόν των ειδικών σχολείων ανεξαρτήτως βαθμού καταβάλλεται από 1ης Ιανουαρίου 1981 επίδομα δυσμενών συνθηκών εργασίας ίσον προς τό 30% του έκάστου έθνικού μισθού του θου βαθμού, ανεξαρτήτως καταχομένου βαθμού.

Άρθρον 24.

Βοήθοι Παιδαγωγοί έξ έτέρων σχολίων.

1. Κατά την πρώτην εφαρμογήν του παρόντος και εφ' όσον δεν υπάρχουν προς διορισμόν Βοήθοι Παιδαγωγοί δύνανται να διορίζονται εις τάς θέσεις ταύτας προς κάλυψιν ύφισταμένων άναγκών, πτυχούχοι των Σχολίων Οικιακής Οικονομίας, Κοινωνικής Εργασίας και Βρεφονηπιακών.

2. Διά των κατά τό άρθρον 23 παρ. 5 εκδοθησομένων αποφάσεων θέλουν ρυθμισθώ τά της ταχυρρυθμού εκπαιδεύσεως επί θεμάτων ειδικής άγωγής του προσωπικού της άνωτέρου παραγράφου 1.

Άρθρον 25.

Πρότυπον Ειδικών Σχολείων Αθηνών.

1. Ο Α.Ν. 453/1937 «περί ίδρύσεως σχολείων άνωμάλων και καθυστερημένων παιδιών», ως και ο Α.Ν. 1949/1948 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του Α.Ν. 453/1937» καταργούνται, τό δέ Πρότυπον Ειδικών Σχολείων Αθηνών υπάγεται εφ' εΐης εις τάς διατάξεις του παρόντος και προσαρτάται εις τό Μαρτυρικόν Διδασκαλείον Δ.Ε. ως πλήρες Πρότυπον Ειδικών Σχολείων διά την πρακτικήν άσκησην των εις την ειδικήν άγωγήν μετεκπαιδευομένων διδασκάλων.

2. Ο επί βαθμώ 1ω Διευθυντής του Προτύπου Ειδικού Σχολείου Αθηνών λογίζεται εφ' εΐης κατέχων προσωρινήν θέσιν καθηγητού άνω άσκήσεως διοικητικού έργου του κλάδου 21 Παιδαγωγικού της παρ. 5 του άρθρου 11 του Ν. 817/1978 «περί ρυθμίσεως ένιων εκπαιδευτικών και εκκλησιαστικών θεμάτων».

Η προσωρινή αυτή θέση καταργείται, έμα τη καθ' οίον ποτε τρόπον άποχωρήσει εκ της υπηρεσίας, του κατέχοντος ταύτην.

Άρθρον 26.

Κύρωσις αποφάσεων.

Κυρώνται: α) ης ίσχυον αι ύπ' αριθ. 120883/20.9.72 «περί ίδρύσεως δημοτικών σχολείων» (ΦΕΚ 793/1972 τ. Β') και 52661/19.4.73 «περί ίδρύσεως δημοτικών σχολείων και αύξήσεως των οργανικών θέσεων των διδασκάλων» (ΦΕΚ 761/73 τ. Β') αποφάσεις του Υπουργείου Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, τά δέ δι' αυτών ιδροθέντα ειδικά δημοτικά σχολεία υπάγονται εφ' εΐης εις τάς διατάξεις του παρόντος νόμου.

Άρθρον 27.

Αρμοδιότητες ΚΕΜΕ.

1. Δεν διέγονται διά του παρόντος αι επί της ειδικής άγωγής αρμοδιότητες του Κέντρου Έκπαιδευτικών Μελετών και Επισμορφώσεως (ΚΕΜΕ).

2. Συνιστώνται δύο θέσεις Συμβούλων Β' του ΚΕΜΕ, ή μία της ειδικότητος Προγραμματισμού της Έκπαιδεύσεως και ή έτέρα Αξιολογήσεως Έκπαιδευτικής Πολιτικής, επί αντίστοιχω μείωσι: δύο (2) θέσεων Εισηγητών του ΚΕΜΕ των αυτών ειδικοτήτων. Κατά τά λοιπά εφαρμόζονται αι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 2 του ν. 967/1979 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του ν. 186/1975 «περί του Κέντρου Έκπαιδευτικών Μελετών και Επισμορφώσεως και διατάξεων τινων του προσωπικού της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και ρυθμίσεως ένιων ζητημάτων της εκπαιδεύσεως», άπαιτουμένης έμα και της δημοσιεύσεως έπιστημονικών έργων.

Άρθρον 28.

Δι' αποφάσεως του Υπουργού Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων δύνανται να άποσπώνται παρά τη Διευθυνσι: Ειδικής Άγωγής του Υπουργείου Παιδείας μέχρι δύο εκπαιδευτικοί λειτουργοί, ειδικευμένοι επί θεμάτων ειδικής άγωγής, με τίτλους άνωτέρων μεταπτυχιακών σπουδών έν τη αλλοδαπή, έλασι των περι άποσπάσεων εις την Κεντρικήν Υπηρεσίαν του Υπουργείου Παιδείας εκπαιδευτικών λειτουργών καμένων διατάξεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΛΟΙΠΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρον 29.

Διδακτηριακά συγχροτήματα.

1. Εις έκαστον διδακτηριακόν συγχροτήμα, εις τό όποιον περιλαμβάνεται πλειονα των τριών σχολεία γενικής ή και επαγγελματικής εκπαιδεύσεως δύνανται να προσλαμβάνεται συντηρητής των μηχανολογικών και ηλεκτρολογικών εγκαταστάσεων αυτού, επί σχέσει εργασίας ιδιωτικού δικαίου άορίστου χρόνου.

2. Παρ' έκάτω των διδακτηριακών συγχροτημάτων συγχροτείται: έναία Σχολική Έφορεία και έναίον Σχολικόν Ταμείον εις τό όποιον συγχωνεύονται τά υφιστάμενα ταύτα. Η Σχολική Έφορεία άποτελείται: εκ των Διευθυντών των συστεγαζομένων Σχολείων ή των νομίμων άντιπροσώπων των, υπό την προεδρίαν του αρχαιότερου έξ αυτών.

Άρθρον 30.

Μεταθέσεις και τοποθετήσεις εκπαιδευτικών επί σχέσει ιδιωτικού δικαίου.

Εις την παράφρ. 3 του άρθρου 11 του Ν. 1035/1980 προτίθεται: έδάριον, έχον ούτω:

«Διά την συμπλήρωσιν του άπαιτουμένου κατά τάς κειμείνας διατάξεις, χρόνου υπηρεσίας διά την μετάθεσιν των ιδιωτικών εκπαιδευτικών, έκτός των νομών Αττικής και Θεσ/νίκης, συνυπολογίζεται και ή τυχόν προϋπηρεσία ταύτων εις την δημοσίαν εκπαίδευσιν. Οι υπηρετούντες εις την δημοσίαν εκπαίδευσιν επί σχέσει εργασίας ιδιωτικού δικαίου έκ/κοί, δεν καταλαμβάνουν οργανικήν θέσιν εις τά σχολεία, αλλά τοποθετούνται έντός της αυτής πόλεως προς κάλυψιν ύφισταμένων υπηρεσιακών άναγκών».

Άρθρον 31.

Τροποποιήσις και συμπλήρωσις Π. Διατάγματος.

Διά Π. Δ/τος, εκδοθησομένου έντός έξικμήνου από της ίσχυος του παρόντος, προτίθεται: των Υπουργών Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Προεδρίας της Κυβερνήσεως δύνανται να τροποποιηθώ ή συμπληρωθώ τό έκδοθέν κατ'

επαρκοῦν τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ Ν. 309/1976 ὑπερὶ ἐγκαθίστασης καὶ διοικήσεως τῆς Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως Π. Δ. ἢ καὶ ὑπὸ ἀρ. 9/15/1977 ὑπερὶ συστάσεως καὶ συνθέσεως ὁμηρικῶν καὶ πεδαιαρχικῶν τελετηρικῶν τῶν προσωπικῶν τῆς Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ἄρθρον 32.

Ρόλμοις θεμάτων Ἀνωτάτων Σχολῶν Οἰκιακῆς Οἰκονομίας.

1. Διὰ Π. Δ./γραμμάτων, ἐκ θεμάτων προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ρυθμίζονται θέματα τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν Οἰκιακῆς Οἰκονομίας, ἀφοροῦντα:

α) Εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν καὶ διδασκαλικὸν ἔτος, τὰς ἐπιγραφάς, τὰς μεταγραφάς, τὴν φοίτησιν, τὰς ἐξετάσεις, τοὺς τίτλους σπουδῶν ὡς καὶ εἰς πᾶν ἐν γένει σπουδαστικὸν θέμα.

β) Εἰς τὸ ὄριολόγιον καὶ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν διδασκόμενων μαθημάτων, ἤτοι τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν διδασκόμενων κατ' ἔτος σπουδῶν μαθημάτων, τὰς ὥρας διδασκαλίας τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων καὶ ἐργαστηριακῶν καὶ πρακτικῶν ἀκτήσεων, τὸν σκοπὸν καὶ τὸ περιεχόμενον (ἐδαφικῆ ὕλη) ἑκάστου μαθήματος.

2. Τὸ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 8 τοῦ Ν. 1875/1951 καὶ τοῦ ἀρθροῦ 11 τοῦ Β.Δ. 442/1965 προλαπόμενον Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Χαρακοπίου Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκιακῆς Οἰκονομίας ὀρίζεται πενταμελὲς ἐπὶ τριετῆ θητεία ὡς ἐκολούθως:

α) Ἐξ ἑνὸς μέλους τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου, προτεινόμενου ὑπὸ τούτου ἢ ἐπιπέμου μέλους προτεινόμενου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ὡς πρόεδρος.

β) Ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῆς εὐνομενικῆς Χαρακοπίου, προτεινόμενου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ὡς μέλος.

γ) Ἐξ ἑνὸς Συμβούλου τοῦ ΚΕΜΕ, προτεινόμενου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ὡς μέλος.

δ) Ἐξ ἑνὸς Ἀνωτέρου Ὑπαλλήλου τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, προτεινόμενου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ, ὡς μέλος.

ε) Ἐξ ἑνὸς προσώπου ἔχοντος πτυχίον τῶν θεμάτων τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, προτεινόμενου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ὡς μέλος.

Ἀπαντες οἱ ἀνωτέρω προτείνονται μετὰ τῶν ἀναπληρωμάτων των.

Καθῆκοντα Ἐργατικῶς ἐκτελεῖ ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, προτεινόμενος μετὰ τοῦ ἀναπληρωτοῦ του, ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ.

3. Κατὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, μετὰ καὶ ὁ Δ/τῆς τῆς Χ.Α.Σ.Ο.Ο. ἢ ὁ Ἀναπληρωτῆς αὐτοῦ, ἄνευ δικαιοῦτος ψήφου καὶ εἰσφέρειται τὰ ἐν τῇ κεραιατικῇ διατάξει θέματα.

Ἄρθρον 33.

Σχολικὰ Βιβλία — Περιοδικὰ.

1. Ἡ συγγραφή διδασκτικῶν βιβλίων τῆς Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως δύναται νὰ ἀνατίθεται ἐπ' εὐθείας καὶ ἄνευ διαγωνισμοῦ εἰς ἕνα ἢ πλείονας συγγραφεῖς κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ἐκδιδομένης μετὰ πρότασιν τοῦ ΚΕΜΕ καὶ ὀριζούσης τοὺς ὅρους καὶ τὴν διαδικασίαν συγγραφῆς καὶ κρίσεως, ὡς καὶ τὰ τῆς κριτικῆς τῶν συγγραφέων καὶ τῶν Ἐπιτροπῶν κρίσεως. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ Ν.Δ. 749/1970 ὑπερὶ διδασκτικῶν βιβλίων.

2. Δι' ἀποφάσεων τοῦ Δ.Σ. τοῦ ΟΕΔΒ δύναται νὰ ἀνατίθεται, ἐπὶ συμβάσει ἔργου, εἰς βιώσιμα καλλιτέχναις ἢ εἰκονογράφους ὡς καὶ ἡ γενικωτέρα ἐπιμέλεια τῶν ὑπὸ τούτου ἐκδομένων σχετικῶν βιβλίων, περιοδικῶν καὶ ἐνημερωτικῶν ἐντύπων.

Ἄρθρον 34.

Μάθημα Τεχνολογίας καὶ Σχολικὸς Ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμὸς εἰς τὰ Γυμνάσια.

1. Ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Τεχνολογίας εἰς τὰ Γυμνάσια γίνεται ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν τοῦ κλάδου 7 τῆς Μέσης Τεχνικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

2. Οἱ μέλλοντες νὰ διδάξουν τὸ μάθημα τῆς Τεχνολογίας δύναται νὰ ἀποσπῶνται, κατόπιν αἰτήσεως των, εἰς Γυμνάσια.

Αἱ ἀποσπάσεις ἐνεργοῦνται δι' ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, μετὰ γνώμη τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου Τεχνικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Οἱ ἀποσπώμενοι ἐπιθεωροῦνται ὑπὸ τῶν κατὰ τόπον καὶ κατ' εἰδικότητα ἀρμοδίων Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν Τεχνικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

3. Ἄν ἡ πληρωσις τῶν ἀναγκῶν διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Τεχνολογίας εἰς τὰ Γυμνάσια δὲν εἶναι δυνατὴ κατὰ τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου, δύναται νὰ διορίζονται ἐκπαιδευτικοὶ διατρήσιμα εἰδικότητος τοῦ κλάδου 7 τῆς Μέσης Τεχνικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Οἱ διορισμοὶ γίνονται κατόπιν αἰτήσεως τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ κατὰ τὴν σειράν αὐτῶν εἰς τὸν οἰκίαν πίνακα διοριστέων. Οἱ οὕτω διοριζόμενοι ὑποχρεοῦνται νὰ διδάσκουν ἐπὶ τριετίαν τοὐλάχιστον τὸ μάθημα τῆς Τεχνολογίας εἰς τὰ Γυμνάσια, διεπόμενοι κατὰ τὰ λοιπὰ ὑπὸ τῶν περὶ τοῦ κλάδου 7 κατεμένων διατάξεων.

4. Πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐπομένου σχολικοῦ ἔτους ἡ Γενικὴ Διεύθυνσις Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως ὑπεβάλλει, κατὰ μῆνα Μάρτιου, σχετικὸν αἴτημα εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

5. Ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διάθεσις μονίμου ἐκπαιδευτικοῦ πρὸς διδασκαλίαν τοῦ ἀνωτέρου μαθήματος εἰς ὀρισμένα Γυμνάσια, κατὰ τὰς παραγράφους 2 καὶ 3 τοῦ παρόντος ἀρθροῦ δύναται νὰ προσληφθῶνται πρὸς τούτο ὑπὸ τοῦ πληκτιστέρου ΚΕΤΕ βιώσιμος ἐπὶ ὀριστὴν ἀντικειμενία, ἔχων τὰ προσόντα τοῦ κλάδου 7 τοῦ Ν. 576/1977, ὅσοις εἰσάγεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ οἰκίαι Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

6. Ἡ διδασκαλία τοῦ σχολικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ εἰς τὰ Γυμνάσια γίνεται ὑπὸ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῶν κλάδων Α1 ἕως καὶ Α6 τῆς Μέσης Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ἄρθρον 35.

Ρόλμοις θεμάτων Τεχνικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

1. Αἱ διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 3 τοῦ Ν. 1047/1980 ὑπερὶ ρυθμίσεως θεμάτων τινῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργιῶν Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐφαρμόζονται καὶ διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς τῆς Ἀνωτέρας καὶ Μέσης Τεχνικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

2. Τὰ ἑξῆς α', ζ' καὶ η' τῆς παρ. 1 τοῦ ἀρθροῦ 18 τοῦ Ν. 576/1977 ἀντικαθίστανται ὡς ἑξῆς:

α. Λοιπὸν προσωπικὸν Κλάδων 1—8, περιλαμβανομένων καὶ τῶν ὑπὸ στοιχεῖα α' — ε' μὴ ἀποκόντων διοικήσιν, ὥρα: 21 ἐπὶ ἔχοντων μισθολογικὰ κλιμάκια 2—4, ὥρα: 19 ἐπὶ ἔχοντων μισθολογικὰ κλιμάκια 5—6 καὶ ὥρα: 18 ἐπὶ ἔχοντων μισθολογικὰ κλιμάκια 7—9. Οἱ ἐκ τούτων ἀνήκοντες εἰς τὸν Κλάδον 6 διδάσκουν 3 ὥρας ὀλιγωτέρας τῶν ἁμοισθῶμων των τῶν λοιπῶν κλάδων.

ζ. Λοιπὸν προσωπικὸν Κλάδων 9 καὶ 10, μὴ ἀποκ. διοί. κτην, ὥρα: 22.

η. Προσωπικὸν Κλάδου 11 ὥρα: 28.

3. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος πύθου ἰσχύουσα: ἡ παρ. 3 τοῦ ἀρθροῦ 70 τοῦ Ν. 576/1977 καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 81903/30.7.1977 ἀπόφασις τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, περὶ προκηρυσσεως πληρώσεως θέσεων.

4. Κυρούνται οι αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων υπ' αριθ. Ε. 1831/15.2.1980 (ΦΕΚ 71/1980 τ. Γ'), Ε. 3106/4.6.1980 (ΦΕΚ 185/1980 τ. Γ') και Ε. 6328/3.7.1980 (ΦΕΚ 240/1980 τ. Γ'), οι πράξεις του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου της Σιβιτανειδείου Δημοσίας Σχολής Τεχνών και Επαγγελμαμάτων υπ' αριθ. 1393/4.3.1980 (ΦΕΚ 56/1980 τ. ΝΠΔΔ) και 2034/1.4.1980 (ΦΕΚ 78/1980 τ. ΝΠΔΔ) και οι πράξεις του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου της ΣΕΛΕΤΕ υπ' αριθμόν 172/8.2.1979 (ΦΕΚ 25/1979 τ. ΝΠΔΔ), 183/7.3.1979 (ΦΕΚ 59 και 69/1980 τ. ΝΠΔΔ), 197/7.5.1979 (ΦΕΚ 87/1979 τ. ΝΠΔΔ) και 202/4.6.1979 (ΦΕΚ 116/22.6.1979 τ. ΝΠΔΔ), διά των οποίων εγένοντο οι εντάξεις του εκπαιδευτικού προσωπικού όλων των Κλάδων της Μέσης Δημοσίας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, της Σιβιτανειδείου Δημοσίας Σχολής Τεχνών και Επαγγελμαμάτων και του Προτύπου ΚΕΤΕ της ΣΕΛΕΤΕ, ως και οι έξι: τούτων συντασσόμενοι πίνακες προαχθέντων.

5. Διά την σύνταξιν των πινάκων προαχθέντων εις το μισθολογικόν κλιμάκιον 8 εκπαιδευτικών της Μέσης Δημοσίας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης έτους 1980 λαμβάνονται υπ' όψιν οι εκθέσεις υπηρεσιακής ικανότητας των σχολικών έτών 1976-1977, 1977-1978, 1978-1979.

Άρθρον 36.

Εποπτεία Συνελεύσεων Εκπαίδευσης Δυτικής Ευρώπης.

Το πρώτον άρθρον της παραγράφου 4 του άρθρου 82 του Ν. 309/1976 «περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαίδευσης» αντικαθίσταται ως ακολούθως:

«Διά κοινής αποφάσεως των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Εξωτερικών δύναται να αποσπάται παρά τη Ελληνική Πρεσβεία Βόννης εκπαιδευτικός επί μισθολογικώ κλιμακίω 10ω και άνω ή υπ'αλλήλως του κλάδου εκπαιδευτικών του Υπουργείου Εξωτερικών έχων 10ετή εκπαιδευτικήν πείραν. Ο ούτως αποσπώμενος άναεί καθήκοντα εποπτείας επί των εις την Δυτικήν Ευρώπην αποσπασμένων Συμβούλων Εκπαίδευσης επί 3ω ή 2ω έαδρω και των λοιπών εν γένει εκπαιδευτικών».

Άρθρον 37.

Δαπάναι λειτουργίας ΣΕΑΜΕ και ΣΕΛΑΕ.

1. Διά την αντιμετώπισιν των γενικών εφόρων λειτουργίας (καθαριότητα, θέρμανσις, φωτισμός και γκαρδική ύλη) των κατά τάς διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 6 και του άρθρου 12 παρ. 4 του Ν. 186/1975 «περί του Κέντρου Έκπ/κών Μελετών και Επιμορφώσεως» οργανωμένων και λειτουργουσών Σχολών Επιμορφώσεως Λειτουργών Μέσης και Δημοτικής Εκπ/σεως, (ΣΕΑΜΕ, ΣΕΛΑΕ) χορηγούνται κατ' έτος, κατ' αποκοπήν, κάτω επιδόματα εις τους Δ/ντάς σπουδών των Σχολών αυτών, το ύψος των οποίων καθορίζεται διά κοινής αποφάσεως των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών.

2. Διά τάς πάσης φύσεως δαπάνας λειτουργίας των ΣΕΑΜΕ και ΣΕΛΑΕ εγγράφονται κατ' έτος ανάλογοι πιστώσεις εις τον Προϋπολογισμόν του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Άρθρον 38.

Όργανισμός Υπουργείου.

1. Εις την Κεντρικήν Υπηρεσίαν του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συνιστάται Διεύθυνσις Εκπαιδευτικής Ραδιο-τηλεοράσεως, υπαγομένη εις τον Γενικόν Γραμματέα.

2. Έργον της Διευθύνσεως Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεοράσεως είναι η εφαρμογή προγραμμάτων ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών, διά την υποβοήθησιν της διδασκαλίας των μαθημάτων εις τάς διαφόρους βαθμίδας της εκπαίδευσης, των επαγγελματιών προσανατολισμών των μαθητών και την επι-

μόρφωσιν του διδακτικού προσωπικού, ως και η παρακολούθησις της λειτουργίας και αποδόσεως των προγραμμάτων Έκπαιδευτικής Ραδιο-τηλεοράσεως.

3. Ός Προϊστάμενος της Διευθύνσεως Εκπαιδευτικής Ραδιο-τηλεοράσεως τοποθετείται δι' αποσπάσεως εκπαιδευτικός λειτουργός της Γενικής Εκπαίδευσεως, έχων πανταχού τουλάχιστον πραγματικήν υπηρεσίαν εις την εκπαιδευσιν, επιμόρφωσιν πανεπιστημιακού επιπέδου εις το αντικείμενον της Εκπαιδευτικής Ραδιο-τηλεοράσεως και κάτοχος τουλάχιστον μιᾶς ξένης γλώσσης.

4. Διά Π. Δ/τος ενδεδιμένου προάγει των Υπουργών Προεδρίας της Κυβερνήσεως και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, καθορίζονται τά του τρόπου οργανώσεως και λειτουργίας της Διευθύνσεως, ως και η εις πρωτοκόπον σύνθεσις αυτής, εντός του όριου των υφισταμένων οργανικών θέσεων πρωτοκόπου, διά τοποθετήσεως ή αποσπάσεως υπαλλήλων. Η απόσπαισις χωρεί δι' αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων κατά παρέκκλισιν από πιστής σχετικής διατάξεως.

5. Εις την Κεντρικήν Υπηρεσίαν του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συνιστώνται δύο (2) θέσεις προσωπικού του κλάδου ΑΤΙ Διοικητικού, ήτοι μία (1) επί έαδμοίς 3ω—2ω και μία (1) επί έαδμοίς 4ω—5ω, επί μειώσε: δύο (2) θέσεων επί έαδμοίς 8ω—6ω του αὐτοῦ κλάδου.

6. Ο κλάδος ΜΕΣ Χειριστών Μηχανών Ανταρραγωγής Έγγράφων της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, (άρθρον 60 παρ. 1 του Π. Δ/τος 147/1976) μετανομάζεται εις κλάδον ΜΕΣ Χειριστών Μηχανών Έκτυπώσεως, Μικροφωτογραφήσεως και Άνταρραγωγής Έγγράφων. Αι επί 10ω—6ω έαδμω θέσεις του κλάδου τούτου προσαχθόνται κατά έτάς (7) επί μειώσε: ίσχυόντων θέσεων επί έαδμοίς 10ω—6ω του κλάδου ΜΕΙ Διοικητικού της αὐτής υπηρεσίας. Κατά την πρωτοίαν εφαρμογήν του παρόντος αι θέσεις του κλάδου ΜΕΣ δύναται να πληροῦνται και διά μετατάξεως.

Διά τον υπολογισμόν του κατά την παρ. 1 του άρθρου 4 του Ν. 887/1979 «περί ρυθμίσεως καταστάσεως υπαλλήλων του δημοσίου και Ν.Π.Δ.Δ.» ποσοστού 20% δια τον κλάδον ΜΕΣ, λαμβάνεται υπ' όψιν ο συνολικός αριθμός των θέσεων, ως ούτος προκύπτει μετά την κατά την προηγουμένην παράγραφον αύξησιν τούτων.

Άρθρον 39.

Ίσότητα Σχολεία.

1. Ός Συνδευθυντής του Κολλεγίου Αθηνών, ως προβλέπεται υπό του άρθρου 3 του ν. 3776/1929 «περί ίδρύσεως εν Αθήναις Έλληνοαμερικανικού Εκπαιδευτηρίου», τοποθετείται εκπαιδευτικός έχων τα προσόντα τα οποία προβλέπει έ Ν. 309/1976 διά τους Λυκειαρχάς των Δημοσίων Λυκείων και μισθολογικόν κλιμακίον τουλάχιστον 8. Ούτος κατά την διάρκειαν της άσκήσεως των καθηκόντων του λαμβάνει τάς αποδοχάς του μισθολογικού κλιμακίου 10 και άναεί αρμοδιότητας εποπτείας της συντελουμένης εις άπαντα τα σχολεία του Κολλεγίου Αθηνών διδακτικής εργασίας, διευθύνσεως και συντονισμού της λειτουργίας αυτών και εισηγείται εις το Διοικητικόν Συμβούλιον του Κολλεγίου επί εκπαιδευτικών θεμάτων, ρυλαττομένης της ισχύος των διατάξεων περί αρμοδιοτήτων των εποπτικών οργάνων του Δημοσίου. Δι' αποφάσεων του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων δημοσιευομένων εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως καθορίζονται ειδικώτερον τά της άσκήσεως των άνωτέρω καθηκόντων.

2. Τά της άναθέσεως καθηκόντων Διευθυντών εις τά ισότιμα σχολεία Γενικής Εκπαίδευσεως, ως και Συνδευθυντού του Κολλεγίου Αθηνών διέπονται υπό των εκάστοτε κειμένων γενικών διατάξεων περί Διευθυντών ιδιωτικών σχολείων Γενικής Εκπαίδευσεως. Η παρούσα διάταξις δεν εφαρμόζεται επί των Σχολείων της Φιλεκπαιδευτικής Έταιρείας.

3. Από της έναρξης της ισχύος του παρόντος το προσλαμβανόμενον εις τὰ ισότιμα σχολεία Γενικής Έκπαίδευσης εκπαιδευτικών προσωπικών διέκεται υπό των έκαστοτε κειμένων γενικών διατάξεων περί ιδιωτικών εκπαιδευτικών της Γενικής Έκπαίδευσης, μη υπαγόμενοι εις την άρθρα 1 και συνταξοδότησιν του Δημοσίου. Οί υπαγόμενοι εις την ρυθμίσιν των παρ. 1—3 του άρθρου 37 του Ν. 682/1977 κατά την δημοσίευσιν του παρόντος, ως και οι προσλαμβανόμενοι εις τὰ σχολεία της Φιλελευθεριακής Έστρατείας, εξαιρουμένων να διέπωνται υπό των ισχυουσών ειδικών διατάξεων περί εκπαιδευτικών των ισότιμων σχολείων.

Άρθρον 40.

Σχολικά Ταμεία Γενικής Έκπαίδευσης.

1. Τὰ Σχολικά Ταμεία της Γενικής Έκπαίδευσης εξαιρούνται της υποχρέωσης εφαρμογής των διατάξεων του Ν.Δ. 496/1974 περί λογιστικού των ΝΠ.ΔΔ.

2. Τὰ του τρόπου και της διαδικασίας πραγματοποίησης, δικαιολογησεως και ελέγχου των πάσης φύσεως εσόδων και εξόδων των Σχολικών Ταμείων της Γενικής Έκπαίδευσης καθορίζονται, κατ' απόλυτον και των διατάξεων του Ν. 5019/1931 περί ίδρύσεως Σχολικών Ταμείων και Σχολικών Έργασιών, δι' άρθεως του Έργασιών Έθνικής Παιδείας και Θεραπευμάτων, δημοσιευμένης δι' της Έφημερίδος της Κυβερνήσεως.

3. Τὸ άρθρον 10 του Ν. 567/1977 περί ρυθμίσεως θεμάτων άρρώντων εις την Γενικήν Έκπαίδευσιν καταργείται.

Άρθρον 41.

Θέματα Γενικής Έκπαίδευσης.

1. Δι' την πλήρωσιν των ύφισταμένων κενών θέσεων διδασκαλικού προσωπικού εις σχολεία Μέσης και Δημοτικής Έκπαίδευσης, λειτουργούντα εις δυσπροσίτους και συγκοινωνιακώς αποκλειστικώς περιοχάς της χώρας δύναται να διορίζονται εκπαιδευτικοί λειτουργοί κατ' απόλυτον προτεραιότητα και κατά παρέκκλισιν της σειράς έγγραφης των εις τὸ θέλιον διοριστέων, ως και πάσης ύτέρας υπό των κειμένων διατάξεων παρεχόμενης προτεραιότητας προς διορισμόν, τήρουμένων επί πλειόνων, της μεταξὺ τούτων σειράς διορισμοῦ.

Οί εὖτως διοριζόμενοι ἀναλαμβάνουν την ύποχρέωσιν ὅπως ὑπηρετήσουν εις τὰ σχολεία, εις ἃ διορίζονται, ἐπὶ μίαν τουλάχιστον συνεχῆ τριετίαν, ἀπαγορευμένης ἀπολύσεως καὶ δι' αὐτομάτην λόγῳ της ἀποσπασσεως, μεταθέσεως ἢ μετατάξεως των ἐκ των σχολείων τούτων κατά την διάρκειαν της τριετίας.

Έπιτρέπεται ὁ διορισμὸς καθηγητῶν δι' την πλήρωσιν θέσεων εις σχολεία της παρούσης παραγράφου καὶ μετὰ την συμπλήρωσιν του 40οῦ ἔτους της ηλικίας των, ἐφ' ὅσον οὗτοι ἔχουν ὀσθὴ τουλάχιστον εκπαιδευτικὴν πρῶτην εἰς τὸ Δημόσιον καὶ ἐπὶ τόσα ἔτη μετὰ τὸ 40ὸν ἔτος ὅσα τὰ συμπληρωμένα ἔτη της πρῶτης εἰς των, οὐδέποτε ὅμως μετὰ την συμπλήρωσιν του 50οῦ ἔτους της ηλικίας των.

Αἱ διατάξεις της παρούσης παραγράφου ἰσχύουν ἀπὸ 8ης Ἰανουαρίου 1981.

2. Οί κατὰ την προηγουμένην παράγραφον του παρόντος άρθρου, ως και οι κατὰ τὰς διατάξεις του άρθρου 4 του Ν. 287/1976 περί μέτρων τινῶν άρρῶντων εις τούς ὑπηρετούντας εις παραμεθριακῶς περιοχάς δημοσίους πολιτικούς ὑπαλλήλους διοριζόμενοι εκπαιδευτικοί λειτουργοί Μέσης και Δημοτικῆς Έκπαίδευσεως διαγορεύονται ἐκ του οικείου θελήμου διοριστέων καὶ ἐάν δὲν ἀποδεχθῶν τὸν διορισμόν ἢ παρατηρῶν ἔτος ἀπὸ της δημοσίευσσεως της περί διορισμοῦ των πράξεως, δὲν ἔχουν δικαίωμα ὑποβολῆς νέας αἰτήσεως προς διορισμόν πρὸ της παρελεύσεως πλήρους διετίας ἀπὸ της δημοσίευσσεως της περί διορισμοῦ ἢ ἀποδοχῆς της παρατήσεως των, ἀντιστοίχως, πράξεως. Αἰτήσεις ὑποβληθόμεναι κατὰ παράβασιν του ὅρου τούτου δὲν λαμβάνονται: ὑπ' ὄψιν.

3. Αἱ θέσεις του κλάδου 6 Γενικών Διευθυντῶν των Σχολῶν Νηπιαγωγῶν της παραγρ. 2 του άρθρου 11 του Ν. 817/1978 περί ρυθμίσεως ἐνίων εκπαιδευτικῶν καὶ ἐκκλησια-

τικῶν θεμάτων» προστίθενται: εις τὰς ἀντιστοίχως θέσεις του κλάδου 1 Γενικών Διευθυντῶν των Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν της παραγράφου 1 του αὐτοῦ άρθρου καὶ ὀνόμου καὶ καθίστανται ἐφ' εἰξῆς θέσεις ἐνιαίου κλάδου 1 Γενικών Διευθυντῶν.

Οί ὑπηρετούντες κατὰ την δημοσίευσιν του παρόντος εις θέσεις Γενικών Διευθυντῶν Σχολῶν Νηπιαγωγῶν κατατάσσονται αὐτοδικαίως εις τὸν κοινὸν κλάδον 1 Γενικών Διευθυντῶν, κατὰ την σειράν ἀρχιότητος την ὅποιαν κατείχον κατὰ την έναρξιν ἰσχύος του νόμου 817/1978.

4. Καθηγηταί των κλάδων Α12 καὶ Α13 του Ν. 309/1976, ἐφ' ὅσον μετὰ τὸν διορισμόν των ἀπέκτησαν πτυχίον ἀντιστοίχου Τμήματος Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου της ἡμεδαπῆς ἢ πτυχίον ὁμοτιγῶς Σχολῆς της ἀλλοδαπῆς ἢ μεταπτυχιακὸν τίτλον προδιδακτορικῶ ἢ διδακτορικῶ κλάου σπουδῶν, Σχολῆς της εἰδικότητός των, Πανεπιστημίου της ἀλλοδαπῆς, μετατάσσονται εις τούς κλάδους Α5 καὶ Α6 ἀντιστοίχως με τὸν βαθμὸν τὸν ὅποιον κατέχουν, τιθέμενοι εις τὸ ἀριστερὸν των ὑπηρετούντων ὁμοιστάθμων των.

Άρθρον 42.

Θέματα Ἀνωτάτης Έκπαίδευσεως.

1. Εἰς τούς κατὰ την δημοσίευσιν του παρόντος Ἑλληνας πτυχιούχους ὁμοτιγῶν Α.Ε.Ι. της ἀλλοδαπῆς, ὑπηρετήσαντες εις θέσιν Καθηγητοῦ ἢ Ὑφηγητοῦ ἡμεδαπῶν ἢ ἀλλοδαπῶν Πανεπιστημίων, ως και τούς κεκτημένους Διδακτορικὸν δίπλωμα ὁμοτιγῶς Ἀνωτάτης Τεχνικῆς Σχολῆς της ἀλλοδαπῆς καθὼς και εις τούς διπλωματούχους Μηχανικούς τούς ἀκατήκοντας εις την ἀλλοδαπήν τὸ ἐπίσημον της εἰδικότητός των ὑπὲρ την δεκαετίαν ἀπὸ της λήψεως του πτυχίου των, ἀναγνωρίζεται τὸ κύρος του τίτλου σπουδῶν των δι' ἀρθεως του Προέδρου του Δ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. καὶ χορηγείται ἡ ἄδεια ἀκήσεως του ἐπαγγελματοῦ του Μηχανικού.

Ἡ πρῆξις αὕτη ἐκδίδεται τῇ αἰτήσῃ των ἐνδιαφερομένων, μετὰ ἠξιολογημένην γνώμην του Διοικητικοῦ Συμβουλίου του Δ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. κατὰ παρέκκλισιν της διαδικασίας, της ὀριζόμενης δι' των διατάξεων των άρθρων 4 καὶ 5 του Ν. 741/1977 περί τυτάσεως Διαπανεπιστημιακοῦ Κέντρου Ἀντιρρῶσεως Τίτλων Σπουδῶν της Ἀλλοδαπῆς καὶ ρυθμίσεως θεμάτων τινῶν άρρῶντων εις τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα.

2. Ἡ ὑπὸ της παρ. 1 του άρθρου 8 του Ν.Δ. 4542/1966 προβλεπομένη πανταετία, ὀρίζεται τριετία.

Άρθρον 43.

Θέματα Ο.Σ.Κ.

1. Αἱ συμπάσεις ἐργασίας ὀρισμένου χρόνου του προσωπικοῦ του ὀργανισμοῦ Σχολῶν Κτηρίων καὶ των Διευθύνσεων Τεχνικών Ὑπηρεσιῶν των Νομῶν, τῶν ὅποιων ὁ χρόνος διαρκείας ἔληξε την 31.12.1980, δύνανται τῶν διατάξεων του άρθρου 4 του Ν.Δ. 1335/1973 περί προσλήψεως προσωπικοῦ ἐπὶ συμπάσει ἰδιωτικοῦ δικαίου παρὰ τὸ ὀργανισμῶ Σχολῶν Κτηρίων καὶ τῶν Διευθύνσεων Τεχνικών Ὑπηρεσιῶν των Νομῶν δι' τὸ Πρόγραμμα Σχολικῆς Στέγης, ως ἀντικατεστάθη δι' της παρ. 2 του άρθρου 8 του Ν. 513/1976 περί τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως της περί του ὀργανισμοῦ Σχολῶν Κτηρίων νομοθεσίας) ως και του δευτέρου ἐδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 2 του αὐτοῦ ως ἄνω Νόμου 513/1976, παρατείνονται ἀπὸ 1.1.1981 μέχρι 31.12.1981.

2. Ὁ μετὰ την κατὰ τὸ ἐδαφίον ζ' της παρ. 1 του άρθρου 7 του Ν. 513/1976 ἔνταξιν, τυχὸν κλεισθέν χρόνος, λογίζεται ως διανυθείς εις τὸν βαθμὸν με τὸν ὅποιον ἐγένετο ἡ μονιμοποίησις καὶ ὑπολογίζεται δι' την περαιτέρω προαγωγικὴν ἐξέλιξιν μέχρι και του ἐπαμένου βαθμοῦ.

Άρθρον 44.

Σύμβουλος ΚΕΜΕ.

Εἰς Σύμβουλος Β' του Κέντρου Ἐκπαιδευτικῶν Μελετῶν καὶ Ἐπιμορφώσεως συμπληροῦντας δεκαπενταετῆ πραγματικὴν ἔμπειρίαν ὑπηρεσίαν καὶ πενταετίαν εις θέσιν Συμβούλου Β' καταβάλλονται ἀπὸ της έναρξεως ἰσχύος του παρόντος ἀπο-

δοχαί Συμβούλου Α'. Ούτοι δὲν καθίστανται μέλη τοῦ Τμήματος Συντονισμοῦ καὶ Προγραμματισμοῦ.

* Ἄρθρον 45.

Γ.Ε.Μ.Ε.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 40 τοῦ Ν. 309/1976 περὶ ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως τῆς Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως προβλεπόμενων θέσεων Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, δέκα πέντε (15) θέσεις ὀρίζονται ἐπὶ βαθμῶ καὶ μισθῷ Ἀναπληρωτοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ.

Αἱ θέσεις αὗται προέρχονται:

- α. Ἐκ τοῦ κλάδου Α1 θέσεις 2.
- β. Ἐκ τοῦ κλάδου Α2 θέσεις 6.
- γ. Ἐκ τοῦ κλάδου Α3 θέσεις 3.
- δ. Ἐκ τοῦ κλάδου Α4 θέσεις 3.
- ε. Ἐκ τῶν κλάδων Α5 καὶ Α6 θέσεις 1.

Εἰς τὰς διὰ τοῦ παρόντος ἀρθρου ὀριζομένης θέσεις προάγονται κατὰ τὰς κειμέναις διατάξεις Γενικοὶ Ἐπιθεωρηταὶ ἐπὶ μισθολογικῷ κλιμακίῳ 10 ἔχοντες διετή ὑπηρεσίαν ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ.

Οἱ προαγόμενοι τοποθετοῦνται εἰς τὰς ἑδρας τῶν Ἀνωτέρων Ἐκπαιδευτικῶν Περιφερειῶν καὶ μεταχθόν τῶν Ἀνωτέρων Περιφερειακῶν Ὑπηρεσιακῶν Συμβούλιων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἀναπληρῶν τὸν οἰκίον Ἐπόπτην Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀποκτύν παράλληλως καθήκοντα Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τῆς εἰδικότητός των.

Ἐφεξῆς διὰ τὴν προαγωγήν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπόπτην Μέσης Ἐκπαιδεύσεως κρίνονται οἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἀρθρου Ἀναπληρωταὶ Γενικοὶ Διευθυνταὶ ἀντιστοιχῶν εἰδικότητος ἀνεξαρτήτως χρόνου ὑπηρεσίας εἰς τὸν κατεχόμενον βαθμὸν μετὰ ταῦτα δὲ οἱ Γενικοὶ Ἐπιθεωρηταὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἔχοντες διετή ὑπηρεσίαν εἰς τὸν κατεχόμενον βαθμὸν.

* Ἄρθρον 46.

Εἰσαγωγή εἰς Α.Ε.Ι.

Ὑποψήφιοι πρὸς ἐπιλογήν διὰ τὰς Ἀνωτάτας καὶ Ἀνωτέρας Σχολὰς, κατὰ τὸ Ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1980—81, εἶναι τῶν διατάξεων τοῦ Π.Δ. 472/1980, οἱ ὅποιοι ἐδήλωσαν προτίμησιν διὰ τὸ Τμήμα Ἀρχιτεκτόνων τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ δὲν εἰσήχθησαν εἰς αὐτὸ λόγω μὴ συγκεντρώσεως τῆς κατὰ τὴν περίπτ. (γ) τῆς παραγρ. 4 τοῦ ἀρθρου 3 τοῦ Ν. 1035/1980 ἀπαιτούμενης στατιστολογικῆς ἐστάσεως εἰς ἕκαστον τῶν εἰδικῶν μαθημάτων. εἰσάγονται διὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1980—81 εἰς τὸ Τμήμα Ἀρχιτεκτόνων τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἐφ' ὅσον συνεχέντησαν τὸ ἡμισυ τοῦλάχιστον τοῦ ἀνωτάτου ὅριου τοῦ ἀθροίσματος τῶν βαθμῶν εἰς τὸ Ἐλεύθερον καὶ Γραμμικὸν Σχέδιον. Ἡ ἐπιλογή τῶν ὑποψήφιων τῆς κατηγορίας ταύτης, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν θέσεων εἰσακτῶν τοῦ Τμήματος Ἀρχιτεκτόνων τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, γίνεται δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ἐφ' ὅσα ἐκδιδομένης. εἶναι τῆς ἡδὴ ὑποβληθείσης δηλώσεως προτιμήσεως καὶ τοῦ ὀλικῷ βαθμοῦ ἐπίδοσεως τοῦ ὑποψήφου, διαφυλασσόμενης, διὰ πάσας τὰς συνεπείας, τῆς ἰσχύος τῶν πινάκων εἰσαχθέντων ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1980—81 εἰς οἰονδήποτε Ἀνωτάτην ἢ Ἀνωτέραν Σχολήν. Ὑποψήφιοι τῆς κατηγορίας ταύτης, εἰσαχθέντες ἡδὴ εἰς Ἀνωτάτην ἢ Ἀνωτέραν Σχολήν καὶ εἰσαχόμενοι βάσει τῆς παρούσης διατάξεως εἰς τὸ Τμήμα Ἀρχιτεκτόνων τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, δύναται ἢ νὰ συνεχίσουν τὴν φοίτησίν των εἰς τὴν Σχολήν εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν εἰσαχθῆ ἢ νὰ αἰτήσων τὴν ἐπιγραφήν των εἰς τὸ Τμήμα Ἀρχιτεκτόνων τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

* Ἄρθρον 47.

Σχολαὶ «Εὐκλείδης» καὶ «Ἀναστασιῶν».

1. Ἐπιτρέπεται ἡ ὑπογραφή συμβολαίου μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔδρουστος σωματείου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ΠΑΜΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ

ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ» ἀφ' ἑτέρου τοῦ Ὄργανισμοῦ Σχολικῶν Κτιρίων (ΟΣΚ) καὶ ἐκ τρίτου τοῦ Δημοσίου.

Διὰ τοῦ συμβολαίου τούτου, τὸ ἀφ' ἑνὸς συμβαλλόμενον σωματεῖον θὰ παραχωρῆ κατὰ πλήρη κυριότητα, νομὴν καὶ κατοχήν εἰς τὸν ΟΣΚ τὰ ἀνηκόντα αὐτῷ δύο γήπεδα τῶν Ἰδιωτικῶν Σχολῶν Μέσης καὶ Ἀνωτέρας Τεχνικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως «Ο ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ», κείμενα ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Παπαναστασίου, Κατομιῆς, Ἀρχιμῆδη, Χαρίσις καὶ Περδίκχα μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν σχολικῶν κτιρίων, τοῦ ἐξοπλισμοῦ, τῶν συστατικῶν καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν, ὡς ἔχουν καὶ εὐρίσκονται, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι τὸ ἐκ τρίτου συμβληθέντα Δημοσίον ἀφ' ἑνὸς θὰ διαγράψῃ τὴν πρὸς αὐτὸ ὀφειλὴν τοῦ παραχωρούμενου Σωματείου ἐκ κεφαλαίου καὶ τῶν δανείων ληθθέντες διὰ τὴν ἐπίστυν τῆς Σχολῆς καὶ θὰ ἀναλάβῃ ἀπάσας τὰς λόγω ἀπολύτως τυχόν ὑποχρεώσεις τῆς ΠΑΜΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ἐναντίον τοῦ ἀπαιτουμένου μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος οἰονδήποτε προσωπικοῦ τῆς ἀνω Σχολῆς, ὑπαικουόμενον ὡς κύριος διάδικος καὶ ἀναλαμβάνων τὰς τυχόν ὑφισταμένης σχετικῆς δίκας, ἀπὸ τῆς υπογραφῆς τοῦ ἀνω συμβολαίου, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν καταβολὴν πάσης ἐκ οὐστωμίας ἀποζημιώσεως, βαρυνούσης αὐτὴν, τῆς ΠΑΜΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ἀπώλειαν πάσης ὑποχρεώσεως ἐκ τῶν ἐνω κτιρίων καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ καταβάλῃ συνολικὸν συμβολικὸν ποσὸν δραχμ. 300.000.000 εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ παραχωρούμενου σωματείου ὑπεδαχθέντα νομικὰ πρόσωπα Δημοσίου ἢ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, κοινωνικοῦ χαρακτήρος, τῆς περιοχῆς Θεσσαλονίκης καὶ Μακεδονίας, κατὰ τὰ εἰδικώτερον ὀριζομένηνα ἐν τῷ συμβολαίῳ ὡς ἐπίσης καὶ ἀπνετα τὰ ἐξῆδη λειτουργεῖα καὶ τὰς ἐν συνόλῳ ἀποδοχὰς τοῦ ὑπηρετούντος οἰονδήποτε προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος καὶ μέχρι ἐνὸς μηνός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δεῖν νὰ ὑπογραφῆ τὸ ἀνω συμβόλαιον. Ἡ διατάξις τῆς παραγράφου 8 τοῦ ἀρθρου 30 τοῦ νόμου 682/1977 ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπαρτρωμένου ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ τῆς ὡς ἀνω Σχολῆς.

2. Τὸ ἐν τῇ προηγουμένη παραγράφῳ συμβόλαιον συνταχθήσεται ἀνευ παραστάσεως δικηγόρου διὰ τὸ παραχωροῦν σωματεῖον καὶ ἐντελῶς ἀτελῶς, τῆς συντάξεως καὶ μεταγραφῆς τοῦ ὑποκειμένης μόνον εἰς συμβολαιογραφικὰ τέλη καὶ δικαιοῦματα δραχμῶν 10.000 καὶ μὴ ἐπιβαρυνόμενης μετ' οἰονδήποτε φόρον ἢ τέλος ἢ εισφορᾶν ἢ παρομαρτοῦσαν ὑποχρεώσιν ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου ἢ οἰονδήποτε τρίτου.

3. Τὸ παραχωρούμενον ἀνήκον ἐθὰ χρησιμοποιηθῆ διὰ τὴν στέγησιν τοῦ ἰδουμένου Προτύπου Κέντρου Τεχνικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως (ΚΕΤΕ) τῆς Ἀνωτέρας Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Θεσσαλονίκης, τὸ ὅποιον θὰ φέρῃ τὸν τίτλον Πρότυπον Δημόσιον ΚΕΤΕ Θεσσαλονίκης «Ο Εὐκλείδης».

4. Μετὰ τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἐν τῇ παρ. 1 τοῦ παρόντος ἀρθρου συμβολαίου ἡ διατάξις τῆς παρ. 1 τοῦ ἀρθρου 9 τοῦ Ν. 967/1979 ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπηρετούντος τὴν 31ην Αὐγούστου 1980 ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ τῶν Μέσων καὶ τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς τοῦ «Εὐκλείδου», ἀνεξαρτήτως ὡρῶν ἐβδομαδιαίας ἀπασχολήσεως καὶ συνολικοῦ χρόνου ὑπηρεσίας, τὸ ὅποιον τοποθετεῖται εἰς ἐκπαιδευτήρια τῆς Θεσσαλονίκης, ἀναλόγως βαθμίδος καὶ εἰδικότητος.

5. Διὰ Π. Διατάγματος ἐφ' ὅσα ἐκδιδομένου ἐντὸς 3 μηνῶν ἀπὸ τῆς υπογραφῆς τοῦ ἐν παρ. 1 τοῦ παρόντος συμβολαίου προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ἐπιτρέπεται ἡ μονοποίησις καὶ διαβάμισις, ἀναλόγως τῶν ἐτῶν ὑπηρεσίας των εἰς τὸν «Εὐκλείδην», μέχρι 30 διοικητικῶν καὶ τεχνικῶν ὑπαλλήλων τῆς Σχολῆς, ὑπηρετούντων κατὰ τὴν ἐναεξὴν ἐφαρμογῆς τοῦ παρόντος, οἱ ὅποιοι θὰ καταλάβουν, ἀναλόγως προσόντων, κενὰς ὀργανικὰς θέσεις ἀντιστοιχῶν Κλάδων τοῦ ἀρθρου 56 τοῦ Ν. 576/1977, τιθόμενοι εἰς τὸ ἀριστερὸν τῶν ὑπηρετούντων ὀμοιοβάθμων των.

6. Ἰδρύεται Τμήμα Ἠλεκτρονικῶν εἰς τὴν Ἀνωτέραν Σχολὴν Τεχνολογῶν Μηχανικῶν (ΑΣΤΕΜ) τοῦ ΚΑΤΕΕ Θεσσαλονίκης.

7. Από της υπογραφής του εν παρ. 1 συμβολαίου οι μαθη-
ταί των Μέτων Σχολών του «Ευκλείδου» θεωρούνται μαθη-
ταί των αντίστοιχων Σχολών του εν παρ. 3 ΚΕΤΕ. Άπαντες
δέ οι σπουδασταί της 'Ανωτέρας Σχολής του «Ευκλείδου»,
πλήν των επί πτυχίω, ως σπουδασταί του εν παρ. 6 Τμήμα-
τος 'Ηλεκτρονικών.

8. Αί διατάξεις των παρ. 4 και 5 του παρόντος άρθρου
εφαρμόζονται αντίστοιχως και επί των εκπαιδευτικών, ως
και μέχρι 10 διοικητικών υπαλλήλων της 'Ανωτέρας Σχο-
λής 'Ηλεκτρονικών «Α. 'Αντασιαδου», από της δημοσιεύ-
σεως της υπ' αριθ. 1998/1980 απόφασεως του Υπουργού Οί-
κονομικών (ΦΕΚ 82/6.11.1980 τ. Παράρτημα), διά της
οποίας εγένετο δεκτή ή προς τό Δημόσιον δωρεά της Σχο-
λής αυτής. Οί εκ τούτων διοικητικοί υπάλληλοι τοποθετούν-
ται εις σχολικάς μονάδας των 'Αθηνών.

9. Από της δημοσιεύσεως της εν τῇ προηγουμένη παρα-
γράφῳ ἀποφάσεως του Υπουργού Οικονομικών ἄπαντες οί
σπουδασταί της 'Ανωτέρας Σχολής 'Ηλεκτρονικών «Α. 'Α-
ντασιαδου», πλήν των επί πτυχίω θεωρούνται ως σπουδα-
σταί του Τμήματος 'Ηλεκτρονικών της 'Ανωτέρας Σχολής
Τεχνολόγων Μηχανικῶν (ΑΣΤΕΜ) του ΚΑΤΕΕ Πει-
ραιῶς.

10. Ὡς χρόνος μονιμοποίησεως διά τήν εφαρμογήν των
παρ. 5 και 8 του παρόντος άρθρου λογίζονται αντίστοιχως
αί ἡμερημίαι υπογραφής του εν παρ. 1 συμβολαίου και δη-
μοσιεύσεως της ἀποφάσεως του Υπουργού Οικονομικών.

Άρθρον 48.

Θέματα 'Εκκλησιαστικῆς 'Εκπαιδεύσεως.

Εἰς τον Νόμον 817/1978, ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β «Ζητήματα
Σχολῶν 'Εκπαιδεύσεως διδασκτικῶ Προσωπικοῦ», ἄρθρον 11,
προτίθεται παράγραφος 9, ἔχουσα οὕτω:

«9. Αἱ θέσεις εκπαιδευτικῶ προσωπικοῦ της 'Ανωτέρας
'Εκκλησιαστικῆς 'Εκπαιδεύσεως, αἱ ὁποῖαι προβλέπονται ὑπό
του άρθρου 3, παρ. 2 του Π.Δ. 292/1977 ἀπαιτ. διαρθρώ-
σεως των θέσεων του διδασκτικῶ και διοικητικῶ προσωπι-
κοῦ της 'Εκκλησιαστικῆς 'Εκπαιδεύσεως και του άρθρου 1
(παρ. 3 και 4) του Π.Δ. 1025/1977 ἀπαιτ. μετατροπῆς του
τύπου των Σχολείων 'Εκκλησιαστικῆς 'Εκπαιδεύσεως, ὁργανο-
ποίησεως αὐτῶν και συμπληρώσεως των διατάξεων του Π.Δ.
292/1977», διά τῶν δύο 'Εκκλησιαστικῶς Παιδαγωγικῶς 'Α-
καδημίαις Θεσσαλονίκης και Βελλῶν 'Ιωαννίνων ἀντικα-
θίστανται ὡς ἑξῆς:

α) Κλάσος 1 Γενικῶν Διευθυντῶν.

Θέσεις Διευθυντῶν 2 ἐπί Μ.Κ. 11ω καταλαμβάνονται
διά προαγωγῆς εκπαιδευτικῶν των κλάσων 3 ἐπί Μ.Κ. 10ω

ἔχόντων τῶ ὑπό των περιπτώσεων α και β του άρθρου 5 του
Ν.Δ. 292/1977 προβλεπόμενα προσόντα ὡς ταῦτα συνεκλή-
ρώθησαν ὑπό του άρθρου 14, παρ. 2 του Π.Δ. 1025/1977.

β) Κλάσος 2 Παιδαγωγικός.

Θέσεις 4 ἐξ ὧν 2 ἐπί Μ.Κ. 9—10ω και 2 ἐπί Μ.Κ.
6—8ω.

γ) Κλάσος 3 Πτυχίουχων Πανεπιστημιακῶν Σχολῶν.

Θέσεις 12 ἐξ ὧν 8 ἐπί Μ.Κ. 9—10ω και 4 ἐπί Μ.Κ.
6—8ω.

δ) Κλάσος 4 Πτυχίουχων 'Ανωτέρων Σχολῶν.

Θέσεις 6 ἐξ ὧν 3 ἐπί Μ.Κ. 9—10ω και 3 ἐπί Μ.Κ.
5—8ω.

ε) Κλάσος 5 Γεωπόνων (προσωπικός).

Θέσεις 1 ἐπί Μ.Κ. 5 - 10ω.

Άρθρον 49.

Τελικαί διατάξεις.

1. Μέχρις ἐκδόσεως των κατὰ τον παρόντα νόμον προβλε-
πομένων Π.Δ. ή κανονιστικῶν ἀποφάσεων, ἐξαιρουθεῶν
ισχύουσαι αἱ περὶ εἰδικῆς ἀγωγῆς των ἀποκλινόντων ἀτόμων
κείμεναι διατάξεις.

2. Επιφυλασσομένων των διατάξεων της προηγουμένης
παρ. ἀρ. καταργεῖται πάντα γενική ή εἰδική διατάξις ἀν-
τικειμένη εις τῶς διατάξεις του παρόντος ή ἄλλως ρυθμι-
ζουσα θέματα διεπόμενα ὑπ' αὐτοῦ.

Άρθρον 50.

Ἡ ἰσχὺς του παρόντος νόμου ἀρχεται ἀπὸ της δημοσιεύ-
σεως του εις τήν 'Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ἐκτός ἀν
ἄλλως ὀρίζεται ἐν αὐτῷ.

Ὁ παρὼν νόμος ὑφιστάθεις ὑπὸ της Βουλῆς και παρ' Ἡμῶν
ἡμέρον κωδικοῖς, δημοσιευθήτω διά της 'Εφημερίδος της
Κυβερνήσεως και ἐκτελεσθήτω ὡς νόμος του Κράτους.

Ἐν 'Αθήναις τῇ 27 Μαρτίου 1981

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΚΩΝΣΤ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΤΑΛΙΑΔΟΥΡΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΕΒΕΡΤ

ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΚΩΝ. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΔΟΣΙΑΔΗΣ

'Εθεωρήθη και ἐτέθη ή μεγάλη του Κράτους σφραγίς.

Ἐν 'Αθήναις τῇ 30 Μαρτίου 1981

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
16 ΜΑΪΟΥ 1989

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
122

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1851

Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο πρώτο

Κυρώνεται ο Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων που συντάχθηκε από την ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή η οποία συγκροτήθηκε σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 35 του ν. 1406/1983 και με την απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης αριθ. 68912/1984.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Γενικές αρχές

Άρθρο 1

Σκοπός της εκτέλεσης των στερητικών της ελευθερίας ποινών

1. Η εκτέλεση των ποινών αποβλέπει στην αγωγή των κρατουμένων και στην κοινωνική τους επανένταξη.
2. Η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει να τείνει στην επίτευξη του παραπάνω σκοπού.

Άρθρο 2

Μεταχείριση κρατουμένων

Η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει να μην είναι ταπεινωτική και να γίνεται με τρόπο ώστε να αμβλύνονται οι δυσμενείς συνέπειες της στέρησης της ελευθερίας, να διασφαλίζεται ο σεβασμός της αξιοπρέπειας του ανθρώπου και να ενθαρρύνεται ο αυτοσεβασμός και η ανάπτυξη του αισθήματος ευθύνης, με την επιφύλαξη των αναγκαίων μέτρων για την εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του καταστήματος κράτησης.

Άρθρο 3

Ισότητα μεταχείρισης

Απαγορεύεται κάθε διάκριση στη μεταχείριση των κρατουμένων και ιδίως εκείνη που βασίζεται στη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τις ιδεολογικές πεποιθήσεις. Επιτρέπεται, όμως, βάσει επιστημονικών κριτηρίων, η διαφορετική μεταχείριση των κρατουμένων κατά κατηγορίες, όπως ορίζει ο νόμος.

Άρθρο 4

Νομιμότητα της εκτέλεσης

Η μεταχείριση των κρατουμένων γίνεται όπως ορίζει ο νόμος και οι κανονιστικές πράξεις που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του.

Άρθρο 5

Βασικά δικαιώματα κρατουμένων

Οι κρατούμενοι δεν εμποδίζονται, λόγω της στέρησης της ελευθερίας τους, στην άσκηση των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζει ο νόμος. Όταν αδυνατούν να ασκήσουν ένα δικαίωμα αυτοπροσώπως, μπορούν να το ασκήσουν με αντιπρόσωπο.

2. Σε περίπτωση παράνομης ενέργειας σε βάρος των κρατουμένων ή προσβολής των δικαιωμάτων τους από οποιοδήποτε μέλος του προσωπικού των καταστημάτων κράτησης, οι κρατούμενοι έχουν το δικαίωμα να προσφεύγουν εγγράφως και χωρίς καθυστέρηση στην ιεραρχικά προϊσταμένη σωφρονιστική αρχή και, στη συνέχεια, στο δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών.

3. Η διεύθυνση του καταστήματος υποχρεούται να διαβιβάζει χωρίς καθυστέρηση κάθε αναφορά ή επιστολή κρατουμένου απευθυνόμενη προς οποιαδήποτε δημόσια αρχή, χωρίς να λαμβάνει γνώση του περιεχομένου της.

4. Όλοι αδιακρίτως οι κρατούμενοι, ημεδαποί και αλλοδαποί, απολαύουν, κατά το Σύνταγμα και τους νόμους, ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και τους εξασφαλίζεται, κατά το δυνατόν, η άσκηση των θρησκευτικών τους καθηκόντων από λειτουργό του θρησκεύματος ή του δόγματος στο οποίο ανήκουν.

Άρθρο 6

Υποχρεώσεις και περιορισμοί των κρατουμένων

1. Οι κρατούμενοι δεν έχουν άλλες υποχρεώσεις ούτε υπόκεινται σε άλλους περιορισμούς εκτός από αυτούς που προβλέπονται ρητά στους νόμους και στις κατ' εξουσιοδότησή τους εκδιδόμενες κανονιστικές πράξεις.

2. Ως γενική υποχρέωση έχουν να συμμορφώνονται προς τις οδηγίες των σωφρονιστικών υπαλλήλων, εκτός αν είναι προδήλως παράνομες, και να συνεργάζονται πρόθυμα με αυτούς για την εξασφάλιση της τάξης, της ασφάλειας και της καλύτερης δυνατής κοινής διαβίωσης μέσα στο κατάστημα κράτησης.

Άρθρο 7

Καθήκοντα της Πολιτείας πριν και μετά την αποφυλάκιση

Η Πολιτεία έχει καθήκον να μεριμνά, πριν και μετά την αποφυλάκιση, για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων και ειδι-

κότερα για την προσαρμογή τους στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον, τη συμπλήρωση της διαπαιδαγώγησής τους και την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Διάκριση των κρατουμένων σε κατηγορίες Έρευνα προσωπικότητας

Άρθρο 8

Σκοπός της διάκρισης

1. Η διάκριση των κρατουμένων σε κατηγορίες έχει σκοπό την εξειδίκευση της μεταχείρισής τους.

2. Η διαφορετική μεταχείριση των κρατουμένων κατά κατηγορίες δεν πρέπει να προσβάλλει την αξιοπρέπεια του ανθρώπου.

3. Οι κρατούμενοι κάθε κατηγορίας διαβιβάζονται σε χωριστά καταστήματα ή τμήματα καταστημάτων.

Άρθρο 9

Νέοι κρατούμενοι

1. Νέοι, κατά την έννοια του Κώδικα αυτού, είναι οι κρατούμενοι που δεν έχουν συμπληρώσει το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας τους. Οι νέοι εκτίουν τις επιβαλλόμενες σε αυτούς κυρώσεις αποκλειστικά σε ειδικά καταστήματα και υπαβάλλονται σε μεταχείριση παιδαγωγικού και θεραπευτικού χαρακτήρα. Οι νέοι κρατούμενοι διαβιβάζονται χωριστά από τους ενήλικους κρατούμενους, οποιασδήποτε κατηγορίας.

2. Στα ειδικά καταστήματα μπορούν να παραμένουν έως τη συμπλήρωση του εικοστού πέμπτου έτους της ηλικίας για την ολοκλήρωση της αγωγής τους, εφόσον παρέχουν ασφαλή δείγματα βελτίωσης.

Άρθρο 10

Ενήλικοι κρατούμενοι

1. Όσοι τιμωρούνται για πρώτη φορά σε ποινή στερητική της ελευθερίας υπόκεινται σε μεταχείριση προσαρμοσμένη στην κατάσταση τους αυτή. Η διαβίωσή τους στο κατάστημα κράτησης, ιδίως όταν εκτίουν βραχυχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές, πρέπει να γίνεται σε ειδικό κατάστημα ή σε χωριστά τμήματα των καταστημάτων και να αποφεύγεται κάθε επαφή με υπότροπους κρατούμενους.

2. Οι καταδικασμένοι ως υπότροποι, καθ'έξη ή κατ'επάγγελμα, εγκληματίες, κατά τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, καθώς και όσοι είναι ιδιαίτερα επικίνδυνοι, δυσάγωγοι ή παρουσιάζουν δυσχέρειες προσαρμογής στην κοινή διαβίωση μέσα στο κατάστημα, υπόκεινται σε μεταχείριση που αποσκοπεί στον εθισμό τους στη συμβίωση μέσα στα πλαίσια πάντοτε του σεβασμού της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Τα πρόσωπα αυτά κρατούνται σε ιδιαίτερα καταστήματα ή πτέρυγες καταστημάτων.

3. Κρατούμενοι που εκτίουν μακροχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές δεν υποβάλλονται, γι' αυτόν και μόνο το λόγο, σε αυστηρότερο καθεστώς διαβίωσης, εκτός αν το επιβάλλουν λόγοι ασφαλείας.

Άρθρο 11

Ειδικές κατηγορίες κρατουμένων

1. Άτομα με εντόνως ψυχοπαθητική προσωπικότητα υπόκεινται, στο κατάστημα κράτησης ή σε άλλο ειδικό κατάστημα, σε μεταχείριση που προσαρμόζεται στην προσωπικότητά τους και αποβλέπει κυρίως σε ψυχοθεραπευτικούς σκοπούς.

2. Κρατούμενοι που εμφανίζουν άλλες ψυχικές διαταραχές υποβάλλονται σε ειδική θεραπευτική μεταχείριση στο κατάστημα κράτησης ή σε άλλο ειδικό κατάστημα.

3. Άτομα με εξάρτηση από τοξικές ουσίες (τοξικομανείς) υπόκεινται θεραπευτική μεταχείριση σε κέντρα αποτοξίνωσης και αποκατάστασης, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις.

4. Στις παραπάνω περιπτώσεις δεν περιλαμβάνονται οι επικίνδυνοι ακαταλόγιστοι, στους οποίους έχουν επιβληθεί μέτρα ασφαλείας.

Άρθρο 12

Υπόδικοι

1. Οι όροι διαβίωσης των υποδικών στο κατάστημα πρέπει να είναι ανάλογοι προς την ελεύθερη διαβίωση, εκτός αν η προσωπικότητά τους ή ο προηγούμενος βίος τους επιβάλλουν ειδική μεταχείριση. Η τελευταία προσδιορίζεται με απόφαση του δικαστηρίου εκτέλεσης των ποινών.

2. Οι υπόδικοι διαμένουν σε χωριστά τμήματα και σε ιδιαίτερες κοιτώνες χωρίς καμία επικοινωνία με τους λοιπούς κρατούμενους.

3. Οι υπόδικοι υπόκεινται μόνο στους απολύτως αναγκαίους περιορισμούς της ελευθερίας τους για να μην αποδράσουν, να μην παρεμποδίσουν το έργο της ανάκρισης και να μη διαταράσσουν την κανονική λειτουργία του καταστήματος.

Άρθρο 13

Κρατούμενοι για χρέη

Οι κρατούμενοι για χρέη καθώς και οι οφειλέτες χρηματικής ποινής ή προστίμου ή δικαστικών εξόδων μένουν σε ιδιαίτερο τμήμα του καταστήματος και δεν υπόκεινται σε άλλους περιορισμούς εκτός από εκείνους που είναι αποτέλεσμα της στέρησης της ελευθερίας τους και αναγκαίοι για την ομαλή λειτουργία του καταστήματος.

Άρθρο 14

Καθορισμός και εφαρμογή μεταχείρισης

Οι κρατούμενοι που εκτίουν ποινή στερητική της ελευθερίας πάνω από ένα έτος συνεργάζονται στη διερεύνηση της προσωπικότητάς τους για να καταστεί δυνατός ο καθορισμός και η εφαρμογή κατάλληλης μεταχείρισης κατά το διάστημα της έκτισης της στερητικής της ελευθερίας ποινής, καθώς και η μετ'ιδρυματική αρωγή και συνδρομή στην κοινωνική τους επανένταξη.

Άρθρο 15

Κέντρα και πτέρυγες προσανατολισμού και παρατήρησης - Επιστημονικά συμβούλια

Ιδρύεται με προεδρικό διάταγμα αυτοτελές Κέντρο προσανατολισμού και παρατήρησης. Το Κέντρο αποσκοπεί στη μελέτη των ατομικών και κοινωνικών παραγόντων που επιτρέπουν την εξατομικευμένη μεταχείριση των κρατουμένων. Η μεταχείριση αυτή αναπροσδιορίζεται περιοδικά, ανάλογα με την όλη εξέλιξη του κρατουμένου. Στελεχώνεται με υπαλλήλους του Υπουργείου Δικαιοσύνης των οποίων προδίδεται ψυχίατρος με ειδικές γνώσεις και εμπειρία σε μεταχείριση κρατουμένων και διοίκηση ιδρυμάτων. Λειτουργεί σύμφωνα με ειδικό κανονισμό.

2. Στο Κέντρο λειτουργεί επιστημονικό συμβούλιο που απαρτίζεται από τον ψυχίατρο, τον επιθεωρητή καταστημάτων κράτησης, έναν παθολόγο, έναν ψυχολόγο, έναν κοινωνικό λειτουργό, έναν εγκληματολόγο και το δικαστή εκτέλεσης των ποινών.

3. Στα καταστήματα με περισσότερους από διακόσιους κρατούμενους λειτουργούν ειδικές πτέρυγες προσανατολισμού και παρατήρησης με το αντίστοιχο επιστημονικό συμβούλιο, στο οποίο συμμετέχει και ένας γεωπόνος, αν πρόκειται για αγροτικό κατάστημα. Αν το επιστημονικό συμβούλιο δεν επαρκεί για την ενδελεχή και έγκαιρη εξέταση ειδικών περιπτώσεων, ο αρμόδιος εισαγγελέας μπορεί, με διάταξή του, να αποστείλει τον κρατούμενο στο Κέντρο ή σε άλλη πτέρυγα.

4. Στα υπόλοιπα καταστήματα, τις αρμοδιότητες του επιστημο-

νικού συμβουλίου ασκεί συμβούλιο που απαρτίζεται από το διευθυντή και τον κοινωνικό λειτουργό του καταστήματος, το δικαστή εκτέλεσης των ποινών και έναν ιατρό.

Άρθρο 16

Αρμοδιότητες επιστημονικού συμβουλίου

1. Το επιστημονικό συμβούλιο, εκτός από αυτά που ορίζονται στους κανονισμούς, αποφασίζει, το αργότερο σε ένα μήνα από την εισαγωγή του κρατούμενου, για όλα τα κρίσιμα θέματα της διαβίωσης και μεταχείρισής του. Μελετά τις δυνατότητες και προϋποθέσεις αδειών απουσίας ή άλλων μορφών ημιελεύθερης διαβίωσης και εισηγείται σχετικά στην επιτροπή του άρθρου 55.

2. Η εκτίμηση των αποτελεσμάτων της μεταχείρισης του κρατούμενου, με βάση την πιο πάνω έρευνα, γίνεται από το επιστημονικό συμβούλιο τουλάχιστον κάθε έξι μήνες ή και νωρίτερα, αν το ζητήσει ο κρατούμενος.

Άρθρο 17

Διάκριση καταστημάτων κράτησης

Τα καταστήματα κράτησης διακρίνονται σε: α) γενικά, β) ειδικά και γ) θεραπευτικά.

Άρθρο 18

Γενικά καταστήματα

1. Τα γενικά καταστήματα κράτησης διακρίνονται σε Α και Β τύπου.

2. Στα Α τύπου κρατούνται οι υπόδικοι, οι κρατούμενοι για χρέη και οι κατάδικοι σε ποινή φυλάκισης έως δεκαοκτώ μηνών.

3. Στα Β τύπου κρατούνται όλοι οι υπόλοιποι κρατούμενοι

4. Οι υπότροποι, οι καθ'έξη ή κατ'επάγγελμα εγκληματίες και οι αποδεδειγμένα απειθαρχοί στους κανόνες διαβίωσης του καταστήματος εκτίουν την ποινή τους σε χωριστά τμήματα των καταστημάτων Β τύπου.

5. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, μπορεί να δημιουργούνται και άλλες κατηγορίες καταστημάτων, αν αυτό επιβάλλεται από την ανάγκη ειδικής μεταχείρισης ή διαπαιδαγώγησης των κρατούμενων.

6. Οι γυναίκες κρατούνται σε καταστήματα κράτησης γυναικών ή σε ιδιαίτερα τμήματα των καταστημάτων.

Άρθρο 19

Ειδικά καταστήματα

Ειδικά καταστήματα είναι τα καταστήματα νέων και τα κέντρα ημιελεύθερης διαβίωσης καταδικών.

Άρθρο 20

Θεραπευτικά καταστήματα

Τα θεραπευτικά καταστήματα διακρίνονται σε γενικά νοσοκομεία, σε θεραπευτήρια για ψυχασθενείς και σε ειδικά καταστήματα για τοξικομανείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Εισαγωγή κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης

Άρθρο 21

Εισαγωγή κρατούμενων

1. Κανένας δεν εισάγεται σε κατάστημα κράτησης χωρίς παραγγελία του αρμόδιου εισαγγελέα η οποία συνοδεύεται από τα παρακάτω δικαιολογητικά: α) απόφαση ημεδαπού δικαστηρίου, για τους καταδικασθέντες οποιασδήποτε ποινής ή δικαστικών εξόδων, β) α-

πόφαση αλλοδαπού δικαστηρίου βάσει ειδικών διεθνών συμβάσεων, και γ) ένταλμα σύλληψης ή προσωρινής κράτησης ή βούλευμα δικαστικού συμβουλίου, για τους υποδίκους.

2. Οι κρατούμενοι για χρέη εισάγονται με εκτελεστό απόγραφο απόφασης πολιτικού δικαστηρίου, με γραμμάτιο καταβολής τροφείων ενός μήνα ή ένταλμα προσωπικής κράτησης δημόσιου ταμείου.

Άρθρο 22

Εισαγωγή στα θεραπευτικά καταστήματα

1. Στα γενικά νοσοκομεία εισάγονται οι ασθενείς κρατούμενοι που δεν μπορούν να νοσηλευτούν στα αναρρωτήρια των καταστημάτων κράτησης. Περιστατικά που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ούτε στα γενικά νοσοκομεία παραπέμπονται σε δημόσια, δημοτικά, κοινοτικά θεραπευτήρια ή θεραπευτήρια ν.π.δ.δ..

2. Στα θεραπευτήρια για ψυχασθενείς εισάγονται κρατούμενοι, με βάση ιατρική γνωμάτευση ή απόφαση του δικαστηρίου.

3. Στα ειδικά καταστήματα για τοξικομανείς εισάγονται κρατούμενοι σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου.

Άρθρο 23

Διαδικασία εισαγωγής

1. Ο κρατούμενος οδηγείται στη γραμματεία του καταστήματος, όπου γίνεται έλεγχος των σχετικών δικαιολογητικών και εγγραφή στα βιβλία ή στον ηλεκτρονικό υπολογιστή του καταστήματος.

2. Ο κρατούμενος υποβάλλεται σε έρευνα σωματική και των οτομικών του ειδών, η οποία διεξάγεται σε ιδιαίτερο χώρο και κατά τρόπο που δε θίγει την αξιοπρέπειά του. Η έρευνα διενεργείται από δύο τουλάχιστον υπαλλήλους του ίδιου φύλου με τον κρατούμενο. Χρήματα και αντικείμενα, που απαγορεύει ο κανονισμός να φέρει μαζί του ο κρατούμενος, παραδίδονται με απόδειξη στο διαχειριστή του καταστήματος.

3. Η υπηρεσία παρέχει ειδη καθαριότητας σε όλους τους κρατούμενους και ιματισμό σε όσους έχουν ανάγκη.

4. Σε ορισμένα καταστήματα χορηγείται ειδικός ιματισμός ανάλογος με τη λειτουργία του καταστήματος.

Άρθρο 24

1. Το αργότερο την επόμενη ημέρα από την εισαγωγή του ο κρατούμενος οδηγείται στο διευθυντή, στον ιατρό και στην κοινωνική υπηρεσία.

2. Ο διευθυντής ενημερώνει τον κρατούμενο για τα δικαιώματά και τις υποχρεώσεις του, καθώς και για τον κανονισμό του καταστήματος κράτησης. Οι αλλοδαποί κρατούμενοι ενημερώνονται για τα παραπάνω σε γλώσσα που κατανοούν.

3. Ο ιατρός εξετάζει τον κρατούμενο και, αν διαπιστώσει νόσημα, τον υποβάλλει στην κατάλληλη αγωγή ή ζητεί την εξέτασή του από ειδικό ιατρό. Σε σοβαρές περιπτώσεις τον παραπέμπει σε κατάλληλο θεραπευτικό κατάστημα.

4. Ο κοινωνικός λειτουργός σε ιδιαίτερη συνέντευξη επικοινωνεί με τον κρατούμενο, τον ενημερώνει για την παρεχόμενη από την κοινωνική υπηρεσία συμπαράσταση για τα ατομικά, οικογενειακά, επαγγελματικά, οικονομικά ή άλλα προβλήματα που δημιουργούνται από τη στέρηση της ελευθερίας του και του παρέχει την απαραίτητη συνδρομή για τα πιο επείγοντα από αυτά.

Άρθρο 25

1. Ο γραμματέας του δικαστηρίου υποχρεούται, μέσα σε δεκάπεντε ημέρες από την καταδίκη, να στείλει στο κατάστημα κράτησης απόσπασμα της απόφασης και, μέσα σε ένα μήνα, πλήρες αντίγραφο της απόφασης με τα πρακτικά καθώς και τις τυχόν εκθέσεις των πραγματογνωμόνων και τεχνικών συμβούλων που αφορούν τον κρατούμενο.

2. Η κοινωνική υπηρεσία και ο ιατρός του καταστήματος μπορούν να ζητήσουν από τη δικογραφία αντίγραφο οποιουδήποτε εγγράφου ή κατάθεσης κρίνουν απαραίτητα.

Άρθρο 26

Βιβλία καταστήματος

1. Σε κάθε κατάσταση τηρούνται με ευθύνη της γραμματείας: α) βιβλίο κρατουμένων (ξεχωριστά για κάθε κατηγορία κρατουμένων, δηλαδή για τους καταδίκους, τους υποδίκους, τους κρατούμενους για χρηματικές ποινές ή έξοδα και τους κρατούμενους για χρέη) και β) ατομικοί φάκελοι κρατουμένων.

2. Στα βιβλία καταχωρίζονται τα στοιχεία ταυτότητας, ο τόπος τελευταίας διαμονής, η οικογενειακή κατάσταση, τα δικαιολογητικά έγγραφα της κράτησης, στοιχεία ταυτότητας του θύματος καθώς και η ημερομηνία και η ώρα της εισαγωγής.

3. Σε ειδική στήλη των βιβλίων, συντάσσεται και καταχωρίζεται συνοπτική έκθεση για τα παραπάνω, η οποία υπογράφεται από τον αρμόδιο υπάλληλό του καταστήματος και τον υπάλληλο που συνοδεύει τον προσαγόμενο.

4. Αντίγραφο της παραπάνω έκθεσης, θεωρημένο από το διευθυντή του καταστήματος, αποστέλλεται στην αρχή που παρήγγειλε την κράτηση.

5. Σε ξεχωριστή στήλη καταχωρίζεται η χρονολογία έναρξης της κράτησης ή της εκτέλεσης της ποινής, καθώς και η χρονολογία της λήξης τους. Επίσης καταχωρίζεται και κάθε άλλη μεταβολή.

6. Η τήρηση των παραπάνω βιβλίων και φακέλων δεν είναι απαραίτητη, όταν η καταχώριση των στοιχείων αυτών γίνεται σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Όροι διαβίωσης κρατουμένων

Άρθρο 27

Υγιεινή των κρατουμένων

1. Η διοίκηση του καταστήματος έχει την υποχρέωση να εξασφαλίζει πλήρως την υγιεινή και καθαριότητα των κρατουμένων, καθώς και την καθαριότητα των κοινόχρηστων χώρων και να παρέχει για το σκοπό αυτόν όλα τα αναγκαία είδη, όπως αυτά καθορίζονται από τον κανονισμό. Έχει επίσης την υποχρέωση να εξασφαλίζει και να διατηρεί σε καλή λειτουργία όλες τις εγκαταστάσεις για τον πιο πάνω σκοπό.

2. Οι κρατούμενοι έχουν την υποχρέωση να τηρούν τους όρους ατομικής υγιεινής και καθαριότητας των κοινόχρηστων χώρων, όπως καθορίζεται από τον κανονισμό και σύμφωνα με τις οδηγίες των αρμόδιων υπαλλήλων.

Άρθρο 28

Υγειονομική περίθαλψη

Η υγειονομική περίθαλψη των κρατουμένων διενεργείται από ιατρούς και οδοντιάτρους των καταστημάτων κράτησης, από τα θεραπευτικά καταστήματα καθώς και από δημόσια νοσοκομεία.

Άρθρο 29

Επιθεώρηση υγειονομικού ελέγχου

1. Συνιστάται στην κεντρική υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης Επιθεώρηση υγειονομικού ελέγχου η οποία στελεχώνεται: α) από έναν επιθεωρητή - ιατρό, με ειδικότητα παθολόγου ή ψυχιάτρου και δεκαετή τουλάχιστον άσκηση της ειδικότητάς του στο δημόσιο τμήμα, β) από έναν αναπληρωτή επιθεωρητή με τα ίδια προσόντα και γ) από γραμματέα.

2. Ο επιθεωρητής - ιατρός: α) προγραμματίζει, σε συνεργασία με

τους ιατούς και οδοντιάτρους των καταστημάτων κράτησης, το είδος και τον τρόπο παροχής της υγειονομικής περίθαλψης στα καταστήματα αυτά και β) ελέγχει και επιθεωρεί, ως προς τη σωστή εκτέλεση των καθηκόντων του, το υγειονομικό προσωπικό των καταστημάτων κράτησης.

Άρθρο 30

Υγειονομικό προσωπικό

1. Κάθε κατάσταση κράτησης εξυπηρετείται τουλάχιστον από έναν παθολόγο, έναν ψυχίατρο και ένα νοσοκόμο σε εικοσιτετράωρη βάση. Σε καταστήματα με περισσότερους από διακόσιους κρατούμενους υπηρετούν μόνιμοι παθολόγοι και ψυχίατροι και ειδικότερα: ένας νοσοκόμος σε εικοσιτετράωρη βάση για κάθε εκατό κρατούμενους, ένας παθολόγος και ένας ψυχίατρος για κάθε διακόσιους κρατούμενους.

2. Σε κάθε κατάσταση με περισσότερους από διακόσιους κρατούμενους υπηρετεί τουλάχιστον ένας οδοντίατρος.

3. Στα καταστήματα κράτησης γυναικών, εκτός από τους παραπάνω ιατρούς, υπηρετεί και γυναικολόγος.

4. Τα θεραπευτικά καταστήματα διέπονται από ειδικές διατάξεις και υπάγονται στον έλεγχο της επιθεώρησης υγειονομικού ελέγχου.

Άρθρο 31

Ιατρική περίθαλψη κρατουμένων

1. Ο ιατρός του καταστήματος εξετάζει τον κρατούμενο με πρωτοβουλία του ή όταν ο τελευταίος το ζητήσει και ενεργεί σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 3.

2. Κάθε κρατούμενος μπορεί να ζητήσει να εξεταστεί από ιατρό της δικής του επιλογής. Η εξέταση γίνεται παρουσία του ιατρού του καταστήματος κατά τις ώρες της υπηρεσίας του, σύμφωνα με τους κανόνες της ιατρικής δεοντολογίας.

Σε περίπτωση αντίθεσης στη διάγνωση ή στον τρόπο θεραπείας καλείται τρίτος ιατρός που ορίζεται από τον επιθεωρητή υγειονομικού ελέγχου και εκεί όπου δεν εδρεύει επιθεωρητής από το δικαστή εκτέλεσης των ποινών.

3. Η παραπομπή κρατουμένου σε νοσηλευτικό ίδρυμα ενεργείται ύστερα από έκθεση του ιατρού του καταστήματος κράτησης, στην οποία αιτιολογείται λεπτομερώς η αναγκαιότητα της παραπομπής. Η έκθεση του ιατρού συνοδεύει τον παραπεμπόμενο και αντίγραφο της παραμένει στον ατομικό του φάκελο. Επίσης αντίγραφο της αποστέλλεται στην επιθεώρηση του υγειονομικού ελέγχου του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Άρθρο 32

Δελτία υγείας

1. Για κάθε κρατούμενο τηρείται ατομικό δελτίο υγείας, στο οποίο καταχωρίζονται στοιχεία ιατρικού ενδιαφέροντος. Το δελτίο αυτό συνοδεύει τον κρατούμενο σε κάθε μετακίνησή του σε κατάσταση ή σε νοσηλευτικό ίδρυμα. Στο πιο πάνω δελτίο καταχωρίζονται κάθε ιατρική εξέταση με τη χρονολογία της, η σχετική διάγνωση, η αγωγή που συστάθηκε καθώς και το ονοματεπώνυμο, η ειδικότητα και η υπογραφή του ιατρού που έκανε την εξέταση.

2. Σε κάθε κατάσταση τηρείται υποχρεωτικά βιβλίο ιατρικών εξετάσεων κρατουμένων, στο οποίο αναγράφονται περιληπτικά τα παραπάνω στοιχεία.

Άρθρο 33

Ιατρικές πράξεις

1. Κάθε είδους αναγκαία ιατρική εξέταση ή ιατροχειρουργική επέμβαση σε κρατούμενο επιτρέπεται με τη συναίνεσή του.

2. Αν ο κρατούμενος αρνείται, ενώ δεν είναι διανοητικά καθυστερημένος ή ψυχικά ασθενής, ζητείται η συναίνεση του ή της συ-

ζύγου ή συγγενών μέχρι τρίτου βαθμού και εφ' όσον ελλείπουν ή αρνούνται αποφασίζει σχετικά ο δικαστής εκτέλεσης των ποινών.

Άρθρο 34
Απεργία πείνας

1. Ο κρατούμενος που δηλώνει ότι κατέρχεται σε απεργία πείνας έχει δικαίωμα να καλέσει ιατρό της επιλογής του για να διαπιστωθεί η κατάσταση της ψυχικής και πνευματικής του υγείας. Μετά τη δήλωση αυτή ο διευθυντής σε συνεργασία με τον ιατρό του καταστήματος λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την παρακολούθησή του.

2. Αν κατά τη διάρκεια της απεργίας ο ιατρός του καταστήματος κρίνει ότι ο απεργός χρειάζεται ειδική ιατρική παρακολούθηση, ζητεί τη μεταγωγή του σε θεραπευτικό κατάστημα. Την ίδια δυνατότητα έχει και το δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών.

3. Αν ο απεργός περιέλθει σε κατάσταση άμεσου κινδύνου ζωής ή σοβαρής και μόνιμης βλάβης της υγείας του, το δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών, λαμβάνοντας υπόψη την προσωπικότητα του κρατουμένου, το σκοπό και τις επιδιώξεις του και τη σταθερότητα της απόφασής του, μπορεί να διατάξει τη λήψη μέτρων.

Άρθρο 35
Διατροφή

1. Η διατροφή των κρατουμένων είναι υποχρέωση του Κράτους. Η διατροφή των κρατουμένων καθορίζεται από διαιτολόγο με ευθύνη της επιθεώρησης υγειονομικού ελέγχου του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

2. Η καθοριζόμενη κατά την προηγούμενη παράγραφο διατροφή στα καταστήματα ελέγχεται και παρακολουθείται από τον ιατρό και το διευθυντή της φυλακής, οι οποίοι ελέγχουν καθημερινά την ποιότητα και τη γενική κατάσταση της παρασκευαζόμενης τροφής.

3. Ο ιατρός του καταστήματος καθορίζει, με γραπτή γνωμάτευση, ειδική διαίτα ή συμπληρωματική τροφή σε όσους έχουν ανάγκη.

4. Πρόνοια λαμβάνεται, κατά το δυνατό, για ειδικά διαιτολόγια που επιβάλλουν ορισμένες θρησκευτικές πεποιθήσεις.

5. Επιτρέπεται στον κρατούμενο να προμηθεύεται με δική του δαπάνη τα απαραίτητα αγαθά για την ικανοποίηση των ατομικών του αναγκών με μεσολάβηση των υπηρεσιών του καταστήματος κράτησης. Η παρασκευή φαγητού στο χώρο του καταστήματος από τον ίδιο τον κρατούμενο απαγορεύεται.

6. Η παράδοση ειδών διατροφής στους κρατουμένους κατά το επισκεπτήριο απαγορεύεται, εκτός αν το επιτρέπει ο κανονισμός του καταστήματος.

Άρθρο 36
Ενδυμασία

1. Κάθε κρατούμενος έχει δικαίωμα να φέρει την ατομική του ενδυμασία, η οποία πρέπει να είναι ευπρεπής και καθαρή.

2. Κρατούμενοι, που δεν έχουν κατάλληλη ενδυμασία και υποδήματα, καθώς και όσοι το ζητήσουν, λαμβάνουν τα είδη αυτά από τη διεύθυνση των καταστημάτων. Ομοίομορφες στολές δεν επιτρέπονται και η όλη εμφάνιση της ενδυμασίας θα πρέπει να μην είναι ταπεινωτική για τον κρατούμενο και να είναι ανάλογη με την εποχή του έτους.

3. Οι κρατούμενοι που εργάζονται σε αγροτικά καταστήματα, εργαστήρια και άλλες εργασίες δικαιούνται κατάλληλο ρουχισμό.

4. Οι κρατούμενοι που έχουν από την επαγγελματική ή άλλη ιδιότητά τους ιδιαίτερη στολή δεν επιτρέπεται να τη φορούν στο κατάστημα.

5. Με δαπάνη του δημοσίου χορηγούνται κουβέρτες, σεντόνια, μαξιλαροθήκες και πετσέτες. Οι κρατούμενοι μπορούν να χρησιμοποιούν τα δικά τους σεντόνια και κουβέρτες. Ο τύπος και η ποιότητα των ειδών που παρέχονται καθορίζονται με απόφαση του

Υπουργού Δικαιοσύνης.

6. Οι κρατούμενοι υποχρεούνται να τηρούν καθαρά και φροντισμένα τα είδη ένδυσης και ρουχισμού που περιγράφονται παραπάνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Κτιριακές εγκαταστάσεις καταστημάτων
και χώροι έκτισης ποινών

Άρθρο 37
Κατασκευή κτιρίων

1. Τα κτίρια και η διαμόρφωση των χώρων κράτησης πρέπει να εξασφαλίζουν την υγιεινή διαβίωση των κρατουμένων και να πληρούν τους αναγκαίους όρους ασφαλείας και ομαλής λειτουργίας των καταστημάτων.

2. Τα καταστήματα κράτησης, είτε βρίσκονται σε αστικές περιοχές είτε σε αγροτικές, πρέπει να είναι σε απόσταση ασφαλείας από τις κατοικημένες περιοχές, χωρίς πάντως να αποκλείεται ή να δυσχεραίνεται η επικοινωνία με τα πρόσωπα που προβλέπει ο νόμος.

3. Ο αριθμός των κρατουμένων σε κάθε κατάστημα κράτησης δεν πρέπει να υπερβαίνει τα τριακόσια άτομα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις είναι δυνατή η αύξηση των κρατουμένων έως τον αριθμό των πεντακοσίων, εφ' όσον θα υπάρχουν νέες κτιριακές εγκαταστάσεις και χώροι έκτισης ποινής, σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων.

4. Οι διοικητικές, οικονομικές και υγειονομικές υπηρεσίες καθώς και το προσωπικό φύλαξης στεγάζονται έξω από τους χώρους κράτησης.

5. Η κατασκευή και η διαρρύθμιση των κτιρίων εξασφαλίζει ηλιακό φως, άνετη κυκλοφορία αέρα και χώρο κίνησης, σύμφωνα με τις κλιματολογικές συνθήκες του τόπου κράτησης.

Άρθρο 38
Χώροι έκτισης ποινών

1. Κάθε κατάστημα κράτησης πρέπει να διαθέτει ατομικά κελιά και θαλάμους το πολύ έξι ατόμων. Η διαβίωση του κρατουμένου σε ατομικό κελί αποτελεί δικαίωμα που ικανοποιείται, αν το επιβάλλουν οι ανάγκες του και το επιτρέπουν οι κτιριακές συνθήκες του καταστήματος.

2. Τα ατομικά κελιά έχουν χωρητικότητα τουλάχιστον 30μ³ και διαθέτουν κρεβάτι, τραπέζι, κάθισμα και ντουλάπα. Τα παράθυρα όλων των κελιών πρέπει να εξασφαλίζουν καλό φωτισμό και κυκλοφορία αέρα.

3. Τα ειδικά για περιορισμό κελιά έχουν τις ίδιες διαστάσεις με τα κοινά και βρίσκονται σε ιδιαίτερο χώρο του καταστήματος για να μην παρεμποδίζεται η εύρυθμη λειτουργία του.

4. Οι κοινοί κοιτώνες πρέπει να διαθέτουν εμβαδόν τουλάχιστον 6μ² για κάθε άτομο και να περιέχουν όλα τα πιο πάνω οριζόμενα αντικείμενα.

5. Τα ατομικά κελιά και οι θάλαμοι έχουν δικές τους εγκαταστάσεις υγιεινής, θέρμανσης, νερού και αποχωρητηρίου.

6. Σε κάθε κατάστημα πρέπει να υπάρχει ικανός αριθμός εγκαταστάσεων λουτρών με θερμό και κρύο νερό, για την ατομική υγιεινή και καθαριότητα κάθε κρατουμένου. Επίσης πρέπει να παρέχονται επαρκείς χώροι και εγκαταστάσεις για ιατρικές εξετάσεις και ψυχοθεραπευτική αγωγή, εργασία και επαγγελματική εκπαίδευση, διδασκαλία, βιβλιοθήκη, εκκλησιασμό και αναρρωτήριο, όπως καθορίζονται ειδικότερα στα παρακάτω άρθρα.

7. Οι μητέρες που έχουν μαζί τα βρέφη τους κρατούνται πάντοτε σε ατομικά κελιά, χωρητικότητας τουλάχιστον 40μ³, κατάλληλα διαρρυθμισμένα.

8. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, καθορίζονται ειδικότερα οι όροι

για την κατασκευή των κτιριακών εγκαταστάσεων και των χώρων έκτισης των ποινών σύμφωνα με τις παραπάνω διατάξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Αγωγή κρατουμένων

Άρθρο 39

Σκοπός της αγωγής

Η αγωγή των κρατουμένων αποβλέπει στην ομαλή επανένταξη τους στο κοινωνικό, επαγγελματικό και οικογενειακό περιβάλλον. Αυτό επιδιώκεται, με την ανάπτυξη των ψυχικών, σωματικών και πνευματικών ιδιοτήτων τους, τη διατήρηση της ψυχικής και σωματικής τους υγείας, την κατάλληλη εκπαίδευση και τη μείωση των αρνητικών επιδράσεων της στέρησης της ελευθερίας, για να καταστούν υπεύθυνα και αυτοδύναμα άτομα.

Άρθρο 40

Μέσα αγωγής

1. Η αγωγή των κρατουμένων γίνεται από εξειδικευμένο προσωπικό, με σύγχρονες και κατάλληλες επιστημονικές μεθόδους και προγράμματα, σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο. Στην προσπάθεια αυτή συνεργάζεται όλο το προσωπικό.
2. Η συμμετοχή και συνεργασία των κρατουμένων στον προγραμματισμό της αγωγής είναι απαραίτητη προϋπόθεση και πραγματοποιείται όπως προβλέπεται σε επόμενες ειδικές διατάξεις.

Άρθρο 41

Κοινωνική αγωγή

1. Η κοινωνική αγωγή περιλαμβάνει κυρίως την τόνωση της ατομικής και κοινωνικής ευθύνης των κρατουμένων, την καλλιέργεια θετικών διαπροσωπικών σχέσεων, την ενθάρρυνση για έκφραση και την ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες.
2. Η κοινωνική αγωγή ως αρωγή, εφ' όσον το επιθυμεί ο κρατούμενος, μπορεί να συνεχιστεί και επεκταθεί προσαρμοζόμενη κατάλληλα και μετά την αποφυλάκιση του.

Άρθρο 42

Φυσική αγωγή

1. Σε κάθε κατάσταση προβλέπεται ο απαραίτητος χώρος, εσωτερικός και εξωτερικός, καθώς και τα μέσα για τη σωματική άσκηση των κρατουμένων.
2. Το πρόγραμμα της σωματικής αγωγής εφαρμόζεται από γυμναστές και περιλαμβάνει σωματικές ασκήσεις, ενόργανη γυμναστική, ομαδικά παιχνίδια και αγώνες.

Άρθρο 43

Πνευματική αγωγή

1. Κάθε κρατούμενος δικαιούται να επιμορφώνεται και να ενημερώνεται με βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές, σεμινάρια και συζητήσεις.
2. Για το σκοπό αυτόν προβλέπεται δανειστική βιβλιοθήκη, διαρκώς εμπλουτιζόμενη με λογοτεχνικά και επιστημονικά βιβλία και δημιουργείται κατάλληλος χώρος για αναγνωστήριο. Επίσης ενισχύεται και επιδιώκεται η συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, τους κοινωνικούς, πολιτιστικούς και άλλους φορείς.

Άρθρο 44

Θρησκευτική αγωγή

1. Η θρησκευτική αγωγή είναι προαιρετική και περιλαμβάνει

το δικαίωμα του κρατουμένου να ασκεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα και να επικοινωνεί με αναγνωρισμένο εκπρόσωπο του θρησκευόμενου ή του δόγματός του, με φροντίδα του ιερέα ή του διευθυντή του καταστήματος.

2. Ο κρατούμενος κατά την εισαγωγή του στο κατάστημα δρώνει, αν το επιθυμεί, το θρήσκευμα ή το δόγμα στο οποίο ανήκει.

3. Σε κάθε κατάσταση υπάρχει ναός ή κατάλληλος χώρος στον οποίο, όσοι από τους κρατουμένους επιθυμούν, παρακολουθούν τη θεία λειτουργία ή άλλες ακολουθίες που τελούνται από τον ιερέα του καταστήματος ή εθελοντή ιερέα.

4. Κρατούμενοι, οι οποίοι βρίσκονται σε ειδικούς χώρους κράτησης ή σε θεραπευτικά καταστήματα, δέχονται την επίσκεψη του ιερέα ή του εθελοντή ιερέα για ενίσχυση και παρηγοριά.

5. Στις ιδιαίτερες συνομιλίες του ιερέα με τον κρατούμενο δεν παρευρίσκεται φυλακτικό ή άλλο προσωπικό κράτησης.

Άρθρο 45

Ψυχαγωγία

1. Η ψυχαγωγία των κρατουμένων γίνεται σε κατάλληλα διαμορφωμένο εξωτερικό ή εσωτερικό χώρο του καταστήματος και αποσκοπεί, μεταξύ των άλλων, στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους με τρόπο δημιουργικό και με παράλληλη ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος της συνεργασίας και της άμιλλας.

2. Οι κρατούμενοι συμμετέχουν σε ομαδικές ή ατομικές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, σε οργάνωση θιάσου, χορωδίας, έκθεσης ζωγραφικής και χειροτεχνημάτων, κινηματογραφικών και άλλων προβολών, για να εξασφαλίζονται οι απαραίτητες προϋπαθέσεις για ψυχαγωγία, καλλιτεχνική έκφραση και αυτοσχεδιασμό.

Άρθρο 46

Οργάνωση ψυχαγωγίας

1. Ειδική επιτροπή αναλαμβάνει το σχεδιασμό και την οργάνωση πολιτιστικών, ψυχαγωγικών και αθλητικών εκδηλώσεων ή την έκδοση ενημερωτικών ή λογοτεχνικών εντύπων.

2. Η επιτροπή αποτελείται από τρεις εκπροσώπους των κρατουμένων, που εκλέγονται κάθε τέσσερις μήνες με κλήρο και δύο μέλη του προσωπικού, οριζόμενα για τέσσερις μήνες από το διευθυντή. Το ένα μέλος του προσωπικού ανήκει στην κοινωνική υπηρεσία.

3. Το πρόγραμμα της επιτροπής δεν πραγματοποιείται, αν ο διευθυντής επικαλεστεί, αιτιολογημένα, λόγους αναφερόμενους στην ασφάλεια και τάξη του καταστήματος.

Άρθρο 47

Εκπαίδευση

1. Η παιδεία των κρατουμένων αποβλέπει στην απόκτηση ή συμπλήρωση πρωτοβάθμιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης. Για το σκοπό αυτόν στα διάφορα καταστήματα λειτουργεί μονοτάξιο δημοτικό σχολείο υπαγόμενο στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Επίσης οργανώνονται με τη συνεργασία αρμόδιων φορέων προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού και εκπαίδευσης.

2. Οι παρέχόμενοι τίτλοι σπουδών είναι ισότιμοι με τους τίτλους των αντίστοιχων σχολών της δημόσιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης και δεν αναγράφεται σε αυτούς το όνομα του καταστήματος.

3. Οι σπουδές με αλληλογραφία γίνονται χωρίς κανέναν περιορισμό.

Άρθρο 48

1. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση των νέων είναι υποχρεωτική. Οι αναλόγητοι ενήλικοι ενθαρρύνονται να παρακολουθήσουν μαθήματα στοιχειώδους εκπαίδευσης.

2. Όσοι έχουν συμπληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μπο-

ρούν να συνεχίσουν στη δευτεροβάθμια, με εκπαιδευτικές άδειες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον

Άρθρο 49

Σκοπός και μέσα πραγμάτωσης της επικοινωνίας

Η επικοινωνία του κρατουμένου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον αποτελεί ζωτική ανάγκη, τόσο για τη διαβίωσή του στο κατάστημα, όσο και για βαθμιαία ένταξή του στην κοινωνία.

Αυτή πραγματοποιείται: 1) με την υποδοχή επισκεπτών, 2) την ανταλλαγή επιστολών, 3) την τηλεφωνική επικοινωνία, 4) τις άδειες και τους θεσμούς ημιελευθέρης διαβίωσης.

Άρθρο 50

Επισκέψεις

1. Σε κάθε κρατούμενο επιτρέπεται να δέχεται τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα επισκέψεις συγγενών μέχρι τετάρτου βαθμού. Ο διευθυντής του καταστήματος μπορεί, ο ίδιος ή μετά από γραπτή ή προφορική πρόταση της κοινωνικής υπηρεσίας, να επιτρέψει την επίσκεψη και άλλων προσώπων ή συλλόγων που μπορούν να ασκήσουν ευεργετική επίδραση σε αυτόν. Καταβάλλεται ειδική προσπάθεια να διατηρούνται οι δεσμοί του κρατουμένου με την οικογένειά του ή να δημιουργούνται θετικές διαπροσωπικές σχέσεις και με άλλα πρόσωπα που βρίσκονται έξω από τα κατστήματα κράτησης.

2. Οι επισκέψεις πραγματοποιούνται σε ειδικό κατάλληλο χώρο του καταστήματος στον οποίο υπάρχει οπτικός έλεγχος.

3. Ο αριθμός των επισκέψεων, η διάρκεια και ο τρόπος επικοινωνίας καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια ρυθμίζονται από τον εσωτερικό κανονισμό και με υπουργικές αποφάσεις.

4. Εκπρόσωποι κοινωνικών φορέων, μέλη επιστημονικών εταιριών, πολιτιστικών, θρησκευτικών ή άλλων συλλόγων επισκέπτονται κρατουμένους ύστερα από άδεια του διευθυντή ή του Υπουργού Δικαιοσύνης.

5. Σε αλλοδαπούς κρατουμένους γίνονται οι δυνατές διευκολύνσεις για να επικοινωνούν με τους διπλωματικούς ή προξενικούς εκπροσώπους του κράτους στο οποίο ανήκουν, ή με άλλα πρόσωπα τα οποία κατά τη γνώμη της διεύθυνσης συμβάλλουν στην εξομάλυνση των ειδικών προβλημάτων που δημιουργούνται από την κράτησή τους.

Άρθρο 51

Τηλεφωνική επικοινωνία, τηλεγραφήματα, επιστολές

1. Ο κρατούμενος μπορεί με άδεια του διευθυντή να επικοινωνεί με τηλέφωνο που βρίσκεται σε ελεγχόμενο χώρο του καταστήματος, μια φορά την εβδομάδα και επιπλέον, αν υπάρχει ανάγκη, με το συνήγορό του, με συγγενικά του πρόσωπα ή πρόσωπα που μπορούν να έχουν ευεργετική επίδραση σε αυτόν.

2. Το περιεχόμενο τηλεγραφημάτων ή επιστολών δεν ελέγχεται. Σε περίπτωση που το επιβάλλουν λόγοι ασφαλείας ή κίνδυνος διάπραξης ιδιαίτερας σοβαρών εγκλημάτων ή ανάγκη διακρίβωσης τέτοιων εγκλημάτων, μπορεί να ελεγχθεί η αλληλογραφία κρατουμένου μετά από άδεια του δικαστή εκτέλεσης των ποινών.

3. Εκείνοι που νομίμως ελέγχουν με οποιοδήποτε τρόπο την επικοινωνία των κρατουμένων, καθώς και όσοι υπηρετούν με οποιαδήποτε ιδιότητα στο κατάστημα, αν ανακοινώσουν όσα περιέρχονται σε γνώση τους σε τρίτα πρόσωπα, δίδονται σύμφωνα με το άρθρο 252 του ποινικού κώδικα.

4. Οι κρατούμενοι επικοινωνούν με δική τους δαπάνη, αν όμως δεν έχουν τα μέσα, η δαπάνη αυτή καλύπτεται από τη διεύθυνση η οποία παρέχει χαρτί αλληλογραφίας και φακέλους χωρίς κανένα διακριτικό σημείο.

Άρθρο 52

Άδειες

1. Οι κρατούμενοι μπορούν να λάβουν άδεια απουσίας από τα κατστήματα κράτησης υπό τις προϋποθέσεις και κατά τη διαδικασία που ορίζεται στις επόμενες διατάξεις.

2. Οι άδειες διακρίνονται σε τακτικές, έκτακτες και εκπαιδευτικές.

3. Οι τακτικές άδειες αποσκοπούν στην ανθρωπιστικότερη έκταση των ποινών και στην προετοιμασία της ομαλής επανένταξης του κρατουμένου στην κοινωνία μετά την απόλυσή του.

4. Οι έκτακτες άδειες αποσκοπούν στην αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών του κρατουμένου και ρυθμίζονται στο άρθρο 558 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

5. Οι εκπαιδευτικές άδειες αποσκοπούν στην απόκτηση ή συμπλήρωση γνώσεων στους τομείς της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας, τεχνικής, επαγγελματικής ή και ανώτατης εκπαίδευσης.

Άρθρο 53

Προϋποθέσεις αδειών

1. Οι τακτικές άδειες χορηγούνται, εφ' όσον:

α) ο κατάδικος έχει εκτίσει πραγματικά το ένα τρίτο της ποινής του και η κράτηση έχει διαρκέσει τουλάχιστον έξι μήνες και, σε περίπτωση καταδίκης σε ισόβια κάθειρξη, δεκαπέντε έτη. Στην περίπτωση ποινικού σωφρονισμού, ο ανήλικος πρέπει να έχει εκτίσει το ήμισυ τουλάχιστον του κατώτατου ορίου. Σε περίπτωση μέτρων ασφαλείας δεν εφαρμόζονται οι παραπάνω διατάξεις.

β) Δεν εκκρεμεί σε βάρος του καταδίκου άλλη ποινική διαδικασία.

2. Η τακτική άδεια χορηγείται κατά την ανέλεγκτη κρίση του αρμόδιου οργάνου, το οποίο για τη χορήγησή της εκτιμά αν υπάρχει κίνδυνος να δραπέτεύσει ο κατάδικος ή να τελέσει κατά τη διάρκειά της νέα εγκλήματα. Για τη χορήγηση της άδειας λαμβάνονται επίσης υπόψη ιδίως:

α) το είδος και βαρύτητα της πράξης που έχει τελέσει ο κατάδικος, β) η υποτροπή ή η καθ' έξιν τέλεση εγκλημάτων, γ) η προσωπικότητά του, το παρελθόν του και η διαγωγή του, μετά την τέλεση της πράξης και κατά τη διάρκεια της κράτησης, δ) η ατομική, οικογενειακή, επαγγελματική και κοινωνική του κατάσταση, ε) ο σκοπός για τον οποίο πρόκειται να χρησιμοποιηθεί η άδεια.

Άρθρο 54

Τρόπος χορήγησης αδειών

1. Η τακτική άδεια απουσίας διαρκεί από είκοσι τέσσερις ώρες έως πέντε ημέρες, στις οποίες συνυπαλογίζονται και οι Κυριακές και αργίες. Η συνολική διάρκεια των αδειών ενός καταδίκου δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τις είκοσι ημέρες το έτος.

2. Ανάμεσα σε δύο άδειες πρέπει να μεσολαβήσουν τρεις μήνες τουλάχιστον.

3. Ο χρόνος της άδειας θεωρείται τμήμα του χρόνου της ποινής.

4. Στον κατάδικο στον οποίο χορηγείται άδεια μπορούν να επιβληθούν ορισμένες υποχρεώσεις σχετικά με τον τρόπο διαβίωσής του κατά το διάστημα της άδειάς του, ιδίως ως προς τον τόπο της διαμονής του.

5. Ο κατάδικος που βρίσκεται σε άδεια υποχρεούται να παρουσιαστεί χωρίς καθυστέρηση στο αστυνομικό τμήμα του τόπου διαμονής του.

6. Στους ανήλικους χορηγείται άδεια μόνο εφ' όσον αυτοί, κατά την έξοδό τους από το κατάστημα και κατά την επιστροφή τους σε αυτό, συνοδεύονται από το γονέα τους ή από αυτόν που ασκεί την επιμέλειά τους ή από το πλησιέστερο συγγενικό τους πρόσωπο.

7. Οι δαπάνες μετάβασης και επιστροφής του καταδίκου που έχει λάβει άδεια βαρύνουν τον ίδιο. Πριν από τη χρήση της άδειας ο κατάδικος πρέπει να αποδείξει ότι διαθέτει τα μέσα για τη δια-

βίωσή του κατά τη διάρκεια της απουσίας του από το κατάστημα κράτησης. Ο κρατούμενος που αδυνατεί να καταβάλει τη δαπάνη του ταξιδιού, ταξιδεύει δωρεάν με δημόσια μεταφορικά μέσα, βάσει σχετικού εγγράφου του διευθυντή του καταστήματος.

Άρθρο 55

1. Αρμόδια για τη χορήγηση της πρώτης άδειας είναι επιτροπή που αποτελείται από: α) το δικαστή εκτέλεσης ποινών με πενταετή τουλάχιστον προϋπηρεσία, β) το διευθυντή του καταστήματος όπου κρατείται ο κατάδικος ή το νόμιμο αναπληρωτή του και γ) έναν κοινωνικό λειτουργό ο οποίος και εισηγείται στην επιτροπή.

2. Η επιτροπή, προκειμένου να αποφασίσει για τη χορήγηση άδειας λαμβάνει υπόψη της τις σχετικές υποδείξεις του Επιστημονικού Συμβουλίου κατά το άρθρο 16 παράγραφος 1 και καλεί σε ακρόαση τον κρατούμενο και οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο κρίνεται απαραίτητο.

3. Τις επόμενες τακτικές άδειες χορηγεί ο διευθυντής του καταστήματος με εισήγηση του κοινωνικού λειτουργού. Αν όμως νεότερες περιστάσεις καθώς και η μη τήρηση των όρων της άδειας που χορηγήθηκε προηγουμένως δικαιολογούν την άρνηση νέας άδειας, ο διευθυντής εισάγει την υπόθεση στην παραπάνω επιτροπή.

Άρθρο 56

Εκπαιδευτικές άδειες

1. Η εκπαιδευτική άδεια χορηγείται, εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 53 παράγραφος 2.

2. Για τη χορήγηση των αδειών αυτών τηρείται η διαδικασία του άρθρου 55.

3. Κατά το χρόνο της εκπαιδευτικής άδειας ο κρατούμενος διαμένει στο κατάστημα κράτησης.

4. Στην απόφαση που χορηγεί την εκπαιδευτική άδεια ορίζονται ιδιαίτερα: α) οι ημέρες και οι ώρες απουσίας του καταδίκου και β) το εκπαιδευτικό ίδρυμα στο οποίο θα φοιτήσει ο κρατούμενος.

5. Η εκπαιδευτική άδεια διάρκειας ανακαλείται με απόφαση της επιτροπής, ύστερα από εισήγηση του διευθυντή και του κοινωνικού λειτουργού, αν διαπιστωθεί ότι: α) η φοίτηση του κρατούμενου ολοκληρώθηκε, β) ο κρατούμενος κάνει κακή χρήση της άδειας, γ) η συνέχιση της άδειας δημιουργεί τους κινδύνους που αναφέρονται στο άρθρο 53 παρ 2 και δ) ο κρατούμενος δείχνει κακή διαγωγή στο κατάστημα κράτησης.

6. Κρατούμενοι που κάνουν χρήση εκπαιδευτικής άδειας επιδοτούνται κατά τη διάρκειά της από τα Κεφάλαια Εργασίας Κρατούμενων (Κ.Ε.Κ.). Το ύψος της επιδότησης καθορίζεται, σε κάθε περίπτωση, με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Εναλλακτική έκτιση της στερητικής της ελευθερίας ποινής
Απόλυση υπό όρο του καταδίκου

Άρθρο 57

Ημιελεύθερη διαβίωση σε κατάστημα κράτησης
για λόγους απασχόλησης

1. Σε κατάδικο ο οποίος το επιθυμεί και είναι σε θέση να ασκήσει κάποιο επάγγελμα ή για τον οποίο έχει εξευρεθεί εργασία έξω από το κατάστημα, σε κρατικό ή ιδιωτικό φορέα, εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 53 παράγραφοι 1 και 2, χορηγείται από την επιτροπή του άρθρου 55 άδεια για ημιελεύθερη διαβίωση.

2. Στην απόφαση που καθορίζει την ημιελεύθερη διαβίωση ορίζονται, μεταξύ των άλλων, και: α) οι ημέρες και ώρες απασχόλησης του καταδίκου, β) το είδος εργασίας, γ) ο τρόπος πληρωμής,

δ) η ασφάλιση από εργατικό ατύχημα και ε) οι υπεύθυνοι του καταστήματος κράτησης και του εργασιακού χώρου, οι οποίοι συνεργάζονται για την προσαρμογή του.

3. Για τους καταδίκους που τελούν σε ημιελεύθερη διαβίωση και εργάζονται στους παραπάνω φορείς δεν ισχύει ο ευεργετικός υπολογισμός των ημερών εργασίας.

4. Η ημιελεύθερη διαβίωση για λόγους απασχόλησης ανακαλείται από την επιτροπή του άρθρου 55, αν ο κατάδικος: α) δεν επιδεικνύει καλή διαγωγή στο χώρο της εργασίας του ή της κράτησής του ή β) παραβεί έστω και έναν από τους όρους ή τις υποχρεώσεις που του έχουν επιβληθεί.

Άρθρο 58

Κέντρα Ημιελεύθερης Διαβίωσης

1. Ιδρύονται, σε ξεχωριστά κτίρια, Κέντρα Ημιελεύθερης Διαβίωσης Καταδίκων (Κ.Η.Δ.Κ.) στα οποία η έκτιση της ποινής γίνεται σε καθεστώς περιορισμένης και ελεγχόμενης ελευθερίας.

2. Σκοπός των Κ.Η.Δ.Κ. είναι η σταδιακή ένταξη των καταδίκων σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας. Τα κέντρα αυτά στελεχώνονται από ειδικευμένο προσωπικό.

3. Μέσα σε τρία έτη από την έναρξη της ισχύος του Κώδικα αυτού με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, εκδίδονται οι κανονισμοί λειτουργίας των θεσμών ημιελεύθερης διαβίωσης που προβλέπεται στα άρθρα 57 και επόμενα.

Άρθρο 59

Εισαγωγή σε Κέντρα Ημιελεύθερης Διαβίωσης

1. Σε κατάδικο που έχει εκτίσει το ήμισυ της στερητικής της ελευθερίας ποινής ή, στην περίπτωση καταδίκης σε ισόβια κάθειρξη, δεκαπέντε έτη και ο οποίος έχει εξασφαλίσει εργασία, είναι δυνατό να του χορηγηθεί άδεια να διαμείνει σε Κέντρο Ημιελεύθερης Διαβίωσης.

2. Η άδεια χορηγείται από την επιτροπή του άρθρου 55, η οποία διερευνά, ανάμεσα σε άλλα, την κατάσταση της υγείας του καταδίκου, την ικανότητα και το ενδιαφέρον του για εργασία, τη θέλησή του για ενεργό συνεργασία με το προσωπικό του Κ.Η.Δ.Κ. και για την πιστή τήρηση του εσωτερικού κανονισμού, όπως επίσης τον ατομικό, οικογενειακό, επαγγελματικό και κοινωνικό του βίο γενικά, εν όψει της διαβίωσής του σε καθεστώς ημιελευθερίας.

3. Άδεια διαμονής σε Κ.Η.Δ.Κ. είναι δυνατό να χορηγηθεί, ύστερα από αίτηση του καταδίκου και το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, και όταν έχει απορριφθεί αίτηση υπό όρο απόλυσης, εφ' όσον ο κατάδικος κρίνεται κατάλληλος για καθεστώς ημιελεύθερης διαβίωσης. Για το σκοπό αυτόν η επιτροπή του άρθρου 55 παρέχει στο δικαστήριο κάθε χρήσιμο στοιχείο.

Άρθρο 60

Ανάκληση ημιελεύθερης διαβίωσης

1. Η ημιελεύθερη διαβίωση ανακαλείται από την επιτροπή του άρθρου 55 ύστερα από εισήγηση ομάδας του ειδικευμένου προσωπικού του Κ.Η.Δ.Κ. που παρακολουθεί την εξέλιξη του καταδίκου. Η ανάκληση είναι αιτιολογημένη και επιβάλλεται σε περίπτωση ουσιώδους παράβασης των όρων της ημιελεύθερης διαβίωσης από τον κατάδικο και ιδίως σε περιπτώσεις: α) αδυναμίας προσαρμογής του στο κοινωνικό περιβάλλον, β) αδιαφορίας του για εργασία, γ) έλλειψης συνεργασίας με το προσωπικό του Κ.Η.Δ.Κ., δ) παραβίασης των όρων του εσωτερικού κανονισμού του Κ.Η.Δ.Κ..

2. Κατάδικος του οποίου η παραμονή σε Κ.Η.Δ.Κ. έχει ανακληθεί μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών.

3. Μετά την ανάκληση ο κατάδικος επιστρέφει στο κατάστημα από το οποίο προήλθε.

Άρθρο 61

Τμηματική έκτιση της ποινής και εργασία σε κοινωνικούς φορείς

1. Κατάδικοι οι οποίοι έχουν καταδικαστεί σε ποινή στερητική της ελευθερίας μέχρι δεκαοκτώ μηνών, η οποία έχει μετατραπεί σε χρηματική, μπορούν, με αίτησή τους, προς το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, να επιλέξουν αντί της μετατροπής την τμηματική έκτιση της ποινής ή την εργασία σε κοινωφελείς φορείς.

2. Η τμηματική έκτιση της ποινής γίνεται κατά τις ημέρες του τέλους της εβδομάδας ή κατά τις ημέρες αργιών, εφ' όσον ο κατάδικος εργάζεται ή σπουδάζει. Οι ημέρες της εβδομάδας κατά τις οποίες ο κατάδικος διαβιώνει με την οικογένειά του και εργάζεται ή σπουδάζει θεωρούνται ως ημέρες έκτισης της ποινής.

3. Η κατά την παράγραφο 1 εργασία πραγματοποιείται σε κρατικά ιδρύματα ή σε ιδρύματα της τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Για την εργασία αυτή δεν παρέχεται αμοιβή και δεν ισχύει ο ευεργετικός υπολογισμός των ημερών της.

4. Το Επιστημονικό Συμβούλιο, ύστερα από ακρόαση του καταδίκου, εξετάζει τη συγκεκριμένη περίπτωση και εισηγείται στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, το οποίο αποφασίζει για την τμηματική έκτιση της ποινής ή για την εργασία σε κοινωφελείς σκοπούς, καθώς και για τους όρους και τη διάρκεια τους.

5. Η απόφαση για τμηματική έκτιση της ποινής ή για εργασία σε κοινωφελείς φορείς ανακαλείται από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών στην περίπτωση που ο κατάδικος κατά τη διάρκεια της έκτισης της ποινής του διαπράξει κακούργημα ή πλημμέλημα, τιμωρούμενο με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών, ή δε συμμορφώνεται με τους όρους της δικαστικής απόφασης.

6. Σε περίπτωση καταδίκης σε φυλάκιση μέχρι δεκαοκτώ μηνών, η οποία δεν μετατράπηκε σε χρηματική, το δικαστήριο μπορεί αν συναινεί ο κρατούμενος ή το ζητήσει ο ίδιος οποτεδήποτε να επιβάλει την τμηματική έκτιση της ποινής, σύμφωνα με την παράγραφο 2, αν κρίνει ότι το μέτρο αυτό συντείνει στην κοινωνική ένταξη του καταδίκου και στην αποτροπή του από την τέλεση άλλων εγκλημάτων.

Άρθρο 62

Απόλυση υπό όρο

1. Έναν τουλάχιστο μήνα πριν από τη συμπλήρωση του χρόνου που απαιτείται για τη χορήγηση της απόλυσης υπό όρο ο διευθυντής του καταστήματος υποβάλλει στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών φάκελο που περιέχει:

α) εμπειριστατωμένη έκθεση για την προσωπικότητα του καταδίκου, η οποία συντάσσεται με αιτιολογημένη εισήγηση των μελών του Επιστημονικού Συμβουλίου, β) αντίγραφο της καταδικαστικής απόφασης, γ) αντίγραφο του Ποινικού Μητρώου, δ) ατομικό δελτίο του καταδίκου.

2. Η έκθεση της παραπάνω παραγράφου περιέχει:

α) ειδική αξιολόγηση της εν γένει συμπεριφοράς του καταδίκου, κατά το διάστημα της κράτησής του, με κριτήρια τη σκοπιμότητα και τη δυνατότητα επιστροφής του στον ελεύθερο βίο. Ειδικά για την αξιολόγηση αυτή δεν είναι δεσμευτικές ενδεχόμενες πειθαρχικές κυρώσεις, β) συγκεκριμένες προτάσεις για την παροχή ή μη της απόλυσης υπό όρο, γ) σε περίπτωση ευνοϊκής πρότασης τους καταλληλότερους από τους όρους, του άρθρου 106 παράγραφος 2 του Π.Κ.

3. Προκειμένου το δικαστήριο να διαμορφώσει πληρέστερη εικόνα της προσωπικότητας του κρατούμενου και των δυνατοτήτων του για την επιστροφή του στον ελεύθερο κοινωνικό βίο, καλεί τον κατάδικο που παρίσταται υποχρεωτικά ο ίδιος ή και με τον συνήγορό του για την υποστήριξη της αίτησής του.

4. Σε περίπτωση που δεν χορηγείται απόλυση υπό όρο, ο κατάδικος έχει δικαίωμα, ύστερα από την πάροδο ενός μηνός, να ζητήσει από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών να επανεξετάσει την περίπτωση του.

5. Το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών χορηγεί την υπό όρο από-

λυση σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Κ. εκτός αν, με ειδικά αιτιολογημένη απόφαση, κρίνει ότι επιβάλλεται η συνέχιση του υπολοίπου της ποινής. Οι διατάξεις της υπό όρον απόλυσης εφαρμόζονται στις περιπτώσεις εισαγωγής στα Κ.Η.Δ.Κ., τμηματικής εκτέλεσης της ποινής και παροχής εργασίας για την κοινότητα.

Άρθρο 63

Απόλυση κρατουμένου

1. Η απόλυση του κρατουμένου από το κατάντημα διατάσσεται από το διευθυντή και ενεργείται τις εργάσιμες ημέρες. Αν η ημέρα λήξης της ποινής είναι εξαιρεσιμη τότε η απόλυση ενεργείται την προηγούμενη.

2. Η διευθύνση του καταστήματος ειδοποιεί εγγράφως πριν από την απόλυση τις αρμόδιες δικαστικές και αστυνομικές αρχές καθώς και το Κέντρο προστασίας αποφυλακισμένων.

3. Αν ο κρατούμενος νοσεί σοβαρά μπορεί να ανασταλεί η απόλυσή του μετά από αίτηση του ίδιου και γνώμη του ιατρού του καταστήματος εφ' όσον είναι αδύνατη η μεταφορά του σε δημόσιο νοσοκομείο.

4. Με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης καθορίζεται η διαδικασία απόλυσης καθώς και οι υποχρεώσεις του καταστήματος και του απολυομένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Εργασία κρατουμένων

Άρθρο 64

Καθορισμός εργασίας

1. Η εργασία δεν έχει τιμωρητικό χαρακτήρα αλλά αποσκοπεί στη διατήρηση ή επαύξηση των ικανοτήτων των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη.

2. Απαγορεύεται η ανάθεση στους κρατούμενους εργασιών, ιδιαίτερα επικινδύνων ή ανθυγιεινών. Η εργασία πρέπει να είναι παραγωγική, να συντελεί στην επαγγελματική εκπαίδευση των κρατουμένων και να μην έχει καταπιεστικό χαρακτήρα.

3. Οι κατάδικοι οφείλουν να εκτελούν εργασία σύμφωνα με τις ανάγκες εκπαίδευσής τους και τα οριζόμενα στο άρθρο 65 παράγραφος 3.

Άρθρο 65

Οργάνωση εργασίας

1. Οι κρατούμενοι συμμετέχουν στην επιλογή του είδους της εργασίας που θα εκτελέσουν, μέσα στα πλαίσια του κατάλληλου επαγγελματικού προσανατολισμού, των αναγκών και των δυνατοτήτων του καταστήματος, καθώς και των κανόνων πειθαρχίας.

2. Στα κατάντηματα κράτησης κάθε κατηγορίας οργανώνονται, σύμφωνα με τον ειδικότερο σκοπό της κράτησης, κλάδοι εργασίας οι οποίοι πρέπει να είναι ανάλογοι με εκείνους που ισχύουν έξω από το κατάντημα, ώστε να προετοιμάζουν τους κρατούμενους για τις συνθήκες της ελεύθερης εργασίας.

3. Για την εφαρμογή του άρθρου 64 και της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου λειτουργεί, σε κάθε κατάντημα κράτησης, τριμελής επιτροπή καθορισμού εργασίας κρατουμένων, που απαρτίζεται από μέλη του επιστημονικού συμβουλίου, την οποία ορίζει ο Υπουργός Δικαιοσύνης.

4. Η παραπάνω επιτροπή, με τη συνεργασία του κρατουμένου, διερευνά με τις κατάλληλες επιστημονικές μεθόδους τις κλίσεις και δεξιότητές του, τον διαφωτίζει σχετικά με την υπεύθυνη ανάληψη εργασίας, επιλέγει το είδος και τη φύση της εργασίας που θα του ανατεθεί, τον τοποθετεί στην επιλεγμένη εργασία και τέλος παρακολουθεί την περαιτέρω εξέλιξή του.

5. Σε περίπτωση τοποθέτησης σε ανθυγιεινή εργασία ή μείωσης της αμοιβής χωρίς νόμιμη αιτία, οι κρατούμενοι έχουν δικαίωμα προσφυγής στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών. Επίσης

δικαίωμα προσφυγής έχουν για τους πιο πάνω λόγους και οι κρατούμενοι σε Κ.Η.Δ.Κ..

Άρθρο 66
Εξατομίκευση εργασίας

1. Οι κατάδικοι που κρίνονται κατάλληλοι για εργασία οφείλουν να την εκτελούν. Οι υπόδικοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν να ζητήσουν εργασία σύμφωνα με τους όρους του παραπάνω άρθρου.

2. Κρατούμενοι ανάπηροι, ασθενικοί, ηλικίας ανώτερης των εξήντα πέντε ετών, γυναίκες έγκυες, λεχώνες ή θηλάζουσες, μπορούν να απασχολούνται σε εργασίες που προσιδιάζουν στις ατομικές τους ιδιότητες ή περιστάσεις ύστερα από απόφαση της επιτροπής της παρ. 3 του άρθρου 65 και αφού προηγηθεί σχετική εισήγηση του ιατρού του καταστήματος κράτησης.

3. Οι κρατούμενοι κατάδικοι εργάζονται σε κοινό χώρο. Οι υπόδικοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν να απασχολούνται και σε ατομικό κελί, σε εργασία της επιλογής τους, μέσα στα όρια της ασφάλειας και πειθαρχίας του καταστήματος.

4. Στο ατομικό τους κελί μπορούν να εργάζονται και κρατούμενοι με ιδιαίτερη κλίση στα γράμματα ή στις τέχνες.

Άρθρο 67
Τόπος εργασίας

1. Η εργασία των κρατουμένων εκτελείται στο εσωτερικό του καταστήματος ή έξω από αυτό ή σε κέντρα ημιελεύθερης διαβίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα αυτού και τους κανονισμούς.

Άρθρο 68
Τρόποι εκτέλεσης εργασίας μέσα στο κατάστημα

1. Η εργασία που εκτελείται μέσα στο κατάστημα κράτησης ακολουθεί τις σύγχρονες μεθόδους και προδιαγραφές. Είναι κυρίως βιοτεχνική και εκτελείται σε κάθε είδους εργαστήρια, ανάλογα με τις δυνατότητες του καταστήματος, τον αριθμό και τις ικανότητες των κρατουμένων.

2. Για διάστημα μέχρι τρεις μήνες κάθε έτος μπορεί να ανατεθεί στον κρατούμενο να εκτελέσει βοηθητική εργασία στο κατάστημα, όπως καθαριότητας, μαγειρίου, πλυντηρίου, καθαρισμού ή μεταφοράς τροφίμων ή άλλων ειδών και αντικειμένων και, εφ' όσον συμφωνεί, για μεγαλύτερη περίοδο.

Άρθρο 69
Τρόποι εκτέλεσης της εργασίας σε αγροτικά καταστήματα

1. Η εργασία στην ύπαιθρο εκτελείται σε αγροτικά καταστήματα κράτησης.

2. Οι κρατούμενοι στα παραπάνω καταστήματα εκτελούν εργασίες αγροτικής καλλιέργειας, εγγείου βελτίωσης, ζωοκομίας, πτηνοτροφίας, ιχθυοτροφίας, κτηνευτικής, ανθοκομίας, ή συμμετέχουν σε βιομηχανικά ή βιοτεχνικά προγράμματα. Οι παραπάνω εργασίες εκτελούνται και σε συνεργασία με τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης της περιοχής του καταστήματος.

Άρθρο 70
Επιλογή των εργαζομένων σε αγροτικά καταστήματα

1. Επιτροπή που απαρτίζεται από το διευθυντή, ιατρό και γεωπόνο του καταστήματος εκτιμά τη σωματική και ψυχική κατάσταση και ιδιαίτερα την τυχόν επαγγελματική αγροτική ιδιότητα του κρατουμένου, καθώς και τη δυνατότητα προσαρμογής σε ορισμένο είδος εργασίας από αυτές που οργανώνονται στα αγροτικά καταστήματα κράτησης και προσδιορίζει την κατάλληλη εργασία.

2. Κρατούμενοι που εργάζονται στην ύπαιθρο μπορούν να πα-

ραμένουν στον τόπο εργασίας και να διανυκτερεύουν σε αυτόν, ύστερα από απόφαση του διευθυντή, αν τούτο είναι αναγκαίο. Η διανυκτέρευση δεν πρέπει να είναι επιβλαβής για την υγεία των κρατουμένων ούτε και να δημιουργεί κίνδυνο απόδρασης.

Άρθρο 71
Συστήματα εκτέλεσης εργασίας

1. Η εργασία των κρατουμένων οργανώνεται από το κράτος και εκτελείται σε βιομηχανικές, αγροτοβιομηχανικές, βιοτεχνικές ή αγροτικές μονάδες. Η διεύθυνση του καταστήματος συνεργάζεται για το σκοπό αυτό με τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και άλλους παρεμφερείς κοινωνικούς φορείς.

Συνεργάζεται επίσης με τις διευθύνσεις των λοιπών καταστημάτων κράτησης για την τοποθέτηση των κρατουμένων σε εργασία.

2. Κατ' εξαίρεση, οι κρατούμενοι μπορούν να εργάζονται σε ιδιωτικές επιχειρήσεις κάθε είδους, εποπτευόμενοι από τη διεύθυνση του καταστήματος κράτησης.

3. Η εργασία του κρατουμένου για δικό του λογαριασμό ή ύστερα από παραγγελία ιδιώτη μπορεί να επιτραπεί από την επιτροπή καθορισμού εργασίας κρατουμένων, όταν υπάρχει δυνατότητα τέτοιας εργασίας στο κατάστημα και εφόσον δεν παραβιάζονται οι όροι κράτησης, πειθαρχίας και ασφάλειας.

4. Οι υπόδικοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν, εφ' όσον το επιθυμούν, να εργάζονται με τις ίδιες προϋποθέσεις.

Άρθρο 72
Ωράριο. Μέτρα ασφαλείας

1. Το ωράριο ημερήσιας ή εβδομαδιαίας εργασίας των κρατουμένων ρυθμίζεται από τους νόμους και τους κανονισμούς που ισχύουν για τους εργαζόμενους, χωρίς να παραβλέπεται η επαγγελματική ή τεχνική τους εκπαίδευση.

2. Οι κρατούμενες μητέρες που ανατρέφουν τα παιδιά τους μέσα στο κατάστημα και οι έγκυες, όταν εργάζονται, απολαμβάνουν όλα τα πλεονεκτήματα που προβλέπονται από τη νομοθεσία που ισχύει και για τις ελεύθερες εργαζόμενες γυναίκες γενικά.

Άρθρο 73
Έλεγχος εργασίας και ασφάλιση

1. Οι όροι εργασίας των κρατουμένων, η ασφάλισή τους από εργατικά ατυχήματα και οι επαγγελματικές ασθένειες ρυθμίζονται από τη νομοθεσία που ισχύει για τους εργαζόμενους γενικά. Η τήρηση εφαρμογής των πιο πάνω διατάξεων ελέγχεται από τα αρμόδια όργανα του Υπουργείου Εργασίας.

2. Εργαλεία, διάφορες συσκευές ή άλλα αντικείμενα που χρησιμοποιούνται από τους κρατουμένους στη διάρκεια της εργασίας και κρίνονται επικίνδυνα καταμετρούνται και ασφαλιζονται κάθε μέρα, μετά το τέλος της εργασίας.

3. Οι κρατούμενοι που εργάζονται υπέχουν πειθαρχική, αστική και ποινική ευθύνη για την καταστροφή ή βλάβη των μηχανημάτων, συσκευών, εργαλείων, πρώτων υλών ή άλλων αντικειμένων που η διοίκηση του καταστήματος τους έχει εμπιστευθεί, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου και του κανονισμού.

Άρθρο 74
Αμοιβή εργασίας κρατουμένων

1. Η εργασία των κρατουμένων, είτε παρέχεται στο κράτος ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, είτε σε ιδιώτες, αμείβεται σύμφωνα με τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας που ισχύει για τους εργαζόμενους γενικά.

Εάν η εργασία αυτή έχει χαρακτήρα κυρίως εκπαιδευτικό, η αμοιβή που παρέχεται μειώνεται σύμφωνα με τα οριζόμενα στον

κανονισμό του καταστήματος.

2. Το ένα τρίτο της αμοιβής των κρατουμένων αποδίδεται στο κράτος ως συμμετοχή τους στις δαπάνες διαβίωσής τους στο κατάστημα. Το ποσό αυτό κατατίθεται στο λογαριασμό «Κεφάλαια Εργασίας Κρατουμένων» (Κ.Ε.Κ.).

3. Από τις εισπράξεις των κρατουμένων που εργάζονται για δικό τους λογαριασμό, παρακρατείται ποσοστό που ορίζεται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, όχι ανώτερο του 20% και κατατίθεται στα Κ.Ε.Κ..

4. Το είδος της παρεχόμενης εργασίας, η διάρκεια, η απόδοση και η αμοιβή της αναγράφονται σε ειδικό δελτίο του κρατουμένου, θεωρούνται κάθε μήνα και καταχωρούνται στον ατομικό του φάκελο.

Άρθρο 75

Τακτοποίηση της αμοιβής

Η διοίκηση του καταστήματος στο τέλος κάθε μήνα τακτοποιεί την αμοιβή του κρατουμένου, ανάλογα με τα ποσοστά που κατανέμονται κατά τις διατάξεις του νόμου αυτού στους οικείους λογαριασμούς.

Άρθρο 76

Ατομικός λογαριασμός και διάθεση της αμοιβής

1. Ο ατομικός λογαριασμός σχηματίζεται από τα χρήματα που έφερε μαζί του ο κρατούμενος, κατά την εισαγωγή του στο κατάστημα, από εμβάσματα σ' αυτόν συγγενών του ή τρίτων στη διάρκεια της κράτησής του και από το προϊόν εργασίας του.

2. Από τα χρήματα αυτά ποσοστό 75% κατατίθεται σε έντοκο λογαριασμό ταμειευτηρίου και το υπόλοιπο 25% αποτελεί τρεχούμενο λογαριασμό για την αντιμετώπιση των αναγκών του κρατουμένου και κατατίθεται στο λογιστήριο του καταστήματος.

3. Το ποσοστό 75% διατίθεται κατ' αρχήν για την εξόφληση χρεών του κρατουμένου στην πολιτεία για αποζημίωση του θύματος ή της οικογένειάς του και για την κάλυψη ατομικών ή οικογενειακών αναγκών.

4. Σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, ύστερα από γραπτή έγκριση του διευθυντή του καταστήματος, μπορεί ο κρατούμενος να αναλάβει μέρος ή και όλο το ποσό που βρίσκεται στον έντοκο λογαριασμό ταμειευτηρίου.

5. Ο κρατούμενος δεν μπορεί ούτε με πράξη εν ζωή ούτε με διάταξη τελευταίας βούλησης να διαθέσει οποιοδήποτε ποσό από το λογαριασμό του υπέρ τρίτου κρατουμένου, εκτός αν ο τελευταίος είναι ανιών, κατιών, σύζυγος ή αδελφός του.

6. Το ποσό του κατά την παράγραφο 2 τρεχούμενου λογαριασμού είναι ακατάσχετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Μεταγωγή κρατουμένων

Άρθρο 77

Διαδικασία μεταγωγής

1. Η μεταγωγή κρατουμένου παραγγέλλεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης ύστερα από πρόταση του διευθυντή του καταστήματος και γνώμη του Δικαστή Εκτέλεσης Ποινών.

2. Σε κατεπείγουσα περίπτωση, για λόγους τάξης, η μεταγωγή παραγγέλλεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης ύστερα από πρόταση του διευθυντή.

3. Ο διευθυντής αγροτικού καταστήματος κράτησης ή Κ.Η.Δ.Κ., σε περίπτωση που υπάρχει κίνδυνος διασάλευσης της τάξης από κρατούμενο, μπορεί να διατάξει τη μεταγωγή του στο πλησιέστερο, Β' τύπου, κατάστημα κράτησης. Το γεγονός αυτό αναφέρεται αμέσως στο Δικαστή Εκτέλεσης Ποινών και στο Υπουργείο Δικαιο-

σύνης, το οποίο και εγκρίνει τελικά τη μεταγωγή.

4. Η μεταγωγή γίνεται πάντοτε με δαπάνη του δημοσίου.

Άρθρο 78

Προσαγωγή σε δημόσια αρχή

Η μεταγωγή κρατουμένου μπορεί να διαταχθεί και από τον εισαγγελέα εφετών για διευκόλυνση του έργου της ανάκρισης ή για να εμφανιστεί σε δικαστήριο ή σε δημόσια αρχή. Ο ίδιος εισαγγελέας φροντίζει για την ταχεία επαναμεταγωγή του.

Άρθρο 79

Προϋποθέσεις μεταγωγής

1. Η μεταγωγή κρατουμένου γίνεται ύστερα από αίτησή του, για λόγους προσωπικούς, οικογενειακούς, υγείας, εκπαιδευτικούς, για τοποθέτηση σε εργασία ή με πρόταση του διευθυντή, για τους πιο πάνω λόγους, καθώς και για λόγους τάξης ή έλλειψης χώρου στο κατάστημα κράτησης.

2. Η αίτηση του κρατουμένου καθώς και η πρόταση του διευθυντή συνοδεύεται από αντίστοιχη εισήγηση της κοινωνικής υπηρεσίας. Όταν η μεταγωγή ζητείται για λόγους εκπαιδευτικούς ή εργασίας, η πρόταση γίνεται από την αρμόδια για την τοποθέτηση σε εργασία επιτροπή.

Άρθρο 80

Εκτέλεση μεταγωγής

1. Η μεταγωγή γίνεται κατά τρόπο που να εξασφαλίζει την ομαλή μετακίνηση και συγχρόνως να μη θίγει την αξιοπρέπεια του κρατουμένου. Οι χειροπέδες χρησιμοποιούνται όπου κρίνονται αναγκαίες. Ο κρατούμενος οφείλει να υπακούει στα εντεταλμένα για τη μεταγωγή του όργανα και να μη δυσχεραίνει το έργο τους.

2. Η μεταγωγή κρατουμένης γίνεται πάντοτε με τη συνοδεία γυναικας αστυνομικού. Οι ανήλικοι κάτω των δεκαεπτά ετών συνοδεύονται από αστυνομικά όργανα του ίδιου φύλου ειδικά εκπαιδευμένα για τη μεταχείρισή τους. Οι κληρικοί και μοναχοί που φέρουν σχήμα μετάγονται χωριστά.

3. Η μεταγωγή κρατουμένου μπορεί να αναβληθεί, εάν ο ιατρός βεβαιώσει σοβαρό κίνδυνο της υγείας του και μέχρις ότου αυτή βελτιωθεί. Βεβαίωση του ιατρού χρειάζεται και για τη μεταγωγή κρατουμένης σε κατάσταση εγκυμοσύνης ή μέτρας νηπίου το οποίο ανατρέφει. Την αναβολή της μεταγωγής για οποιοδήποτε από τους παραπάνω λόγους αναφέρει ο διευθυντής αμέσως στην αρχή που παρήγγειλε τη μεταγωγή.

Άρθρο 81

Μεταγωγή για λόγους υγείας

1. Ασθενείς κρατούμενοι μετάγονται στα θεραπευτικά καταστήματα του άρθρου 20 σύμφωνα με τις παρακάτω διατάξεις.

2. Η μεταγωγή ασθενούς κρατουμένου παραγγέλλεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, με πρόταση του διευθυντή του καταστήματος η οποία συνοδεύεται από έκθεση του ιατρού και μετά από γνώμη του εισαγγελέα εφετών.

3. Σε έκτακτες περιπτώσεις ο διευθυντής παραγγέλλει τη μεταγωγή κρατουμένου σε θεραπευτικό κατάστημα ύστερα από έγγραφη και εμπειριστωμένη γνωμάτευση ιατρού. Εάν η εξέταση από ιατρό δεν είναι δυνατή, η μεταγωγή παραγγέλλεται και χωρίς αυτήν προκειμένου να αποτραπεί κίνδυνος ζωής ή υγείας. Την παραγγελία και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις γνωστοποιεί ο διευθυντής αμέσως στον αρμόδιο εισαγγελέα και στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, αναφέροντας διεξοδικά τους λόγους της έκτακτης μεταγωγής.

4. Στον εισαγγελέα εφετών αποστέλλονται χωρίς καθυστέρηση όλα τα σχετικά έγγραφα της μεταγωγής. Ο εισαγγελέας μπορεί να διατάξει την επαναμεταγωγή του στο κατάστημα κράτησης από το οποίο προήλθε ή την εισαγωγή του σε άλλο θεραπευτικό

ριο, αν δεν θεωρεί τη μεταγωγή επαρκώς αιτιολογημένη και ύστερα από επανεξέταση των εγγράφων μεταγωγής από την επιθεώρηση υγειονομικού ελέγχου του άρθρου 29, αναφέροντας σχετικά στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.

5. Η επαναμεταγωγή του κρατουμένου από το θεραπευτικό κατάσταση στο κατάσταση κράτησης παραγγέλλεται από το διευθυντή μόλις εκδοθεί εξιτήριο και πραγματοποιείται το γρηγορότερα από την υπηρεσία μεταγωγών. Η επαναμεταγωγή του κρατουμένου από άλλο δημόσιο θεραπευτικό ίδρυμα στο κατάσταση κράτησης διενεργείται από το διευθυντή του ιδρύματος μόλις εκδοθεί εξιτήριο και πραγματοποιείται το γρηγορότερο από τη φρουρά φύλαξης.

Άρθρο 82

Γνωστοποίηση ασθένειας και μεταγωγή κρατουμένου

1. Σε περίπτωση βαριάς ασθένειας, σοβαρού ατυχήματος ή εισαγωγής του κρατουμένου σε οποιοδήποτε θεραπευτικό ίδρυμα, ο διευθυντής ειδοποιεί αμέσως τους συγγενείς και αν δεν υπάρχουν συγγενείς, όποιο πρόσωπο υποδείξει ο κρατούμενος.

2. Ο διευθυντής σε περίπτωση μεταγωγής του κρατουμένου σε άλλο κατάστημα κράτησης ενημερώνει τους συγγενείς του και, εάν ο κρατούμενος είναι αλλοδαπός, την πρεσβεία του ή την προξενική αρχή της χώρας του.

Άρθρο 83

Θάνατος κρατουμένου

1. Ο θάνατος του κρατουμένου πιστοποιείται από τον ιατρό του καταστήματος κράτησης ή του θεραπευτηρίου και διενεργείται ιατροδικαστική εξέταση. Ο διευθυντής ανακοινώνει αμέσως το γεγονός του θανάτου του κρατουμένου στις αρμόδιες διοικητικές και δικαστικές αρχές καθώς και στους συγγενείς του. Σε περίπτωση θανάτου αλλοδαπού κρατουμένου ειδοποιείται η πρεσβεία ή η προξενική αρχή της χώρας του.

2. Εγκαταλελειμμένοι ή άποροι κρατούμενοι ενταφιάζονται με έξοδα του δημοσίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Αμοιβές και πειθαρχικές κυρώσεις

Άρθρο 84

Γενικές αρχές

1. Η τάξη και η πειθαρχία διασφαλίζεται από τα αρμόδια όργανα, χωρίς αυτό να συνεπάγεται μεγαλύτερους περιορισμούς από τους απαραίτητους για τη διατήρηση της ασφάλειας του καταστήματος κράτησης και χωρίς να θίγεται η αξιοπρέπεια των κρατουμένων. Για την άσκηση της τάξης και πειθαρχίας προβλέπονται αμοιβές για τις αξιόπαινες πράξεις και πειθαρχικές κυρώσεις για τα παραπτώματα.

2. Η επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων αποσκοπεί στον εθισμό του τιμωρουμένου στην πειθαρχία και στους όρους της κοινής διαβίωσης. Ρητά καθορίζονται:

α) το πειθαρχικό παράπτωμα, β) το είδος και η διάρκεια των πειθαρχικών κυρώσεων, γ) η αρμόδια αρχή που την επιβάλλει και δ) η απαγόρευση επιβολής κύρωσης δύο φορές για το ίδιο παράπτωμα.

3. Η απονομή αμοιβών αποβλέπει στην επιβράβευση της προσπάθειας των κρατουμένων για καλή διαγωγή, επίδειξη πνεύματος αλληλοβοηθείας, προθυμίας για εργασία, αισθήματος ευθύνης.

4. Στον κρατούμενο παραδίδεται, κατά την είσοδό του στο κατάστημα, έντυπο δελτίο κανόνων διαβίωσης των κρατουμένων το οποίο περιέχει τις κυριότερες διατάξεις του νόμου και του εσωτερικού κανονισμού. Για τους αλλοδαπούς κρατουμένους, το πιο πάνω έντυπο παραδίδεται μεταφρασμένο στην αγγλική ή γαλλική

ή γλώσσα. Σε ειδικές κατηγορίες κρατουμένων οι παραπάνω πληροφορίες δίνονται προφορικά.

5. Σωματικές ποινές, κράτηση σε σκοτεινά κελιά, στέρηση ή ελάττωση τροφής, ομαδικές κυρώσεις απαγορεύονται.

6. Μετά την επιβολή της ποινής του περιορισμού της περιήγησης στ' την παραγράφου 1 του άρθρου 88 ο ιατρός οφείλει να επισκέπτεται καθημερινά τους ευρισκομένους σε περιορισμό και να αναφέρει στο διευθυντή αν κρίνει αναγκαία την άρση ή την αντικατάστασή της για λόγους σωματικής ή ψυχικής υγείας.

7. Απαγορεύεται στους κρατουμένους να εκτελούν στο κατάστημα υπηρεσία που περιέχει άσκηση πειθαρχικής εξουσίας.

8. Οι κρατούμενοι λαμβάνουν γνώση της κατηγορίας που τους αποδίδεται και διατηρούν το δικαίωμα της υπεράσπισής τους.

9. Κατά το μέτρο που είναι απαραίτητο και δυνατό, παρέχεται η ευχέρεια στον κρατούμενο να υπερασπίσει τον εαυτό του με διερμηνέα.

Άρθρο 85

Όργανα τήρησης πειθαρχίας

1. Ο διευθυντής μεριμνά για την τήρηση της τάξης και πειθαρχίας στο κατάστημα.

2. Σε κάθε κατάστημα λειτουργεί πειθαρχικό συμβούλιο το οποίο απονέμει τις αμοιβές και επιβάλλει τις βαρύτερες πειθαρχικές κυρώσεις. Το συμβούλιο συγκροτείται από το διευθυντή, ως πρόεδρο, έναν κοινωνικό λειτουργό και ένα από τα υπόλοιπα μέλη του επιστημονικού συμβουλίου που αναδεικνύεται με κλήρωση για ένα έτος. Από την κλήρωση εξαιρείται ο δικαστής.

3. Στα αγροτικά καταστήματα ως τρίτο μέλος συμμετέχει ο προϊστάμενος της γεωργικής υπηρεσίας.

Άρθρο 86

Αμοιβές

1. Στους κρατουμένους απονέμονται αμοιβές για τη συμμετοχή τους στην εύρυθμη λειτουργία του καταστήματος. Οι αμοιβές αυτές περιλαμβάνουν ιδίως: α) απονομή βραβείων όπως: βιβλίων, εργαλείων και άλλων χρήσιμων αντικειμένων ή και χρηματικών επιδόσεων, β) γραπτό έπαινο, γ) άδεια ελεύθερου επισκεπτηρίου στους συγγενείς, δ) άδεια επισκεπτηρίου σε μη συγγενικά πρόσωπα και ε) δυνατότητα χρησιμοποίησης μουσικού οργάνου.

2. Οι αμοιβές με στοιχεία α,β και γ, απονέμονται από το διευθυντή του καταστήματος, ύστερα από πρόταση της κοινωνικής υπηρεσίας και οι λοιπές από το πειθαρχικό συμβούλιο.

Άρθρο 87

Παραπτώματα

1. Παραπτώματα που επισύρουν πειθαρχική κύρωση κατά του υπαίτιου είναι πράξεις ή παραλείψεις που διαταράσσουν την εύρυθμη λειτουργία ή θέτουν σε κίνδυνο την υγιεινή του καταστήματος.

2. Πειθαρχικά παραπτώματα είναι:

α) Απειθεία ομαδική ή ατομική στις διαταγές του διοικητικού ή του φυλακτικού προσωπικού καθώς και άρνηση εκτέλεσης της πειθαρχικής κύρωσης που επιβλήθηκε.

β) Ομαδικές θορυβώδεις συγκεντρώσεις χωρίς άδεια, απειλητικές κραυγές, θρασυότητα, στασιαστικές ενέργειες και συμμετοχή ή προτροπή σε κάποια από τις παραπάνω πράξεις.

γ) Απόπειρα απόδρασης.

δ) Συμμετοχή σε βιαιότητες, διαπληκτισμούς ή και συμπλοκές με άλλους κρατουμένους.

ε) Άσκηση σε κρατουμένους βίας ή απειλής.

στ) Ασελγείς πράξεις ή προτροπή για τέλεσή τους.

ζ) Ψευδής απόπειρα αυτοκτονίας ή αυτοτραυματισμός ή κατάποση ξένων σωμάτων για αποφυγή ή επίτευξη μεταγωγής ή αποφυγή άλλης υποχρέωσης.

η) Σκόπιμη φθορά ή καταστροφή υλικού του δημοσίου ή ατομική

κών ειδών άλλων κρατούμενων.

θ) Διεξαγωγή απαγορευμένων παιχνιδιών.

ι) Αθέμιτο κέρδος ή όφελος από είδη ατομικής χρήσης, από την εργασία ή την τροφή του (ιδίου ή άλλων κρατούμενων, καθώς και ανταλλαγή ή εκχώρηση, χωρίς άδεια, τροφίμων ή άλλων ειδών.

ια) Κατοχή, χωρίς άδεια, χρημάτων ή άλλων απαγορευμένων από τον κανονισμό ειδών.

ιβ) Συκοφαντικές αναφορές, ανάρμοστη συμπεριφορά, κραυγές και θόρυβος, ύβρεις, βλασφημίες σε βάρος του προσωπικού του καταστήματος, των συγκρατούμενων ή τρίτων προσώπων.

ιγ) Επικοινωνία ή απόπειρα επικοινωνίας παρά τον παρόντα νόμο και τον εσωτερικό κανονισμό, με οποιοδήποτε μέσο, με κρατούμενο ή άλλα άτομα, μέσα ή έξω από το κατάστημα.

ιδ) Ρυπαρότητα του κρατούμενου ή του ατομικού κελιού ή θαλάμου καθώς και η ρύπανση εγκαταστάσεων ή κοινόχρηστων χώρων.

ιε) Εγκατάλειψη του ατομικού κελιού ή του θαλάμου κατά τις ώρες της μεσημβρινής ή νυκτερινής κατάκλισης.

3. Η άσκηση ποινικής δίωξης δεν αποκλείει την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων για την ίδια πράξη.

Άρθρο 88

Πειθαρχικές κυρώσεις

1. Οι πειθαρχικές κυρώσεις που επιβάλλονται στους κρατούμενους είναι μόνο οι ακόλουθες:

α) Προφορική επίπληξη του διευθυντή παρουσία του αρχιφύλακα.

β) Στέρηση τηλεφωνικής επικοινωνίας ή αλληλογραφίας έως είκοσι ημέρες.

γ) Ελάττωση στο ήμισυ του κανονισμένου αριθμού επισκέψεων, για έναν το πολύ μήνα.

δ) Στέρηση των αμοιβών που αναφέρονται στο άρθρο 86 παρ. 1, περ. γ', δ' και ε'.

ε) Απαγόρευση επισκεπτηρίου το πολύ μέχρι δεκαπέντε ημέρες.

στ) Περιορισμός σε ειδικό κελί από μία έως δέκα ημέρες, σύμφωνα με τους όρους των άρθρων 38 παρ. 3 και 84 παρ. 6 του νόμου αυτού. Κατά την εκτέλεση της πειθαρχικής αυτής ποινής απαγορεύεται κάθε παραλαβή ή αγορά τροφίμων εκτός του καταστήματος. Επιτρέπεται η ανάγνωση εντύπων.

2. Οι πειθαρχικές κυρώσεις με στοιχεία α' και β' επιβάλλονται από το διευθυντή και οι υπόλοιπες από το πειθαρχικό συμβούλιο.

Άρθρο 89

Κανόνες απονομής αμοιβών και επιβολής πειθαρχικών κυρώσεων

1. Οι αξιόπαινες πράξεις και οι πειθαρχικές παραβάσεις των κρατούμενων βεβαιώνονται αμέσως από τα αρμόδια όργανα, με έγγραφη αναφορά τους στο διευθυντή ο οποίος αποφασίζει μόνος, αν είναι αρμόδιος, ή παραπέμπει με αιτιολογημένη έκθεσή του την υπόθεση στο πειθαρχικό συμβούλιο. Σε κατεπίγουσα περίπτωση οι πειθαρχικές παραβάσεις αναφέρονται αμέσως και προφορικά στο διευθυντή και ακολουθεί η παραπάνω έγγραφη αναφορά.

2. Κατά την εκτίμηση της παράβασης λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη η βαρύτητα της πράξης και η προσωπικότητα του κρατούμενου.

Το αρμόδιο όργανο μπορεί να μην επιβάλει κύρωση στον κρατούμενο, αν από το είδος του παραπτώματος, τους όρους τέλεσης, την άμεση μεταμέλεια και άλλες περιστάσεις κρίνει ότι έτσι θα οδηγηθεί ασφαλέστερα στην πειθαρχία και στην καλή διαγωγή.

3. Κρατούμενοι που τιμωρήθηκαν πειθαρχικά και υποπίπτουν πάλι σε πειθαρχικό παράπτωμα, μέσα σε έξι μήνες από την επιβολή της προηγούμενης κύρωσης, μπορούν να τιμωρηθούν με πειθαρχική κύρωση, βαρύτερη της επιβαλλόμενης, κατά κανόνα, για το τελευταίο αυτό παράπτωμα. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση συρροής περισσότερων πειθαρχικών παραπτωμάτων.

Άρθρο 90

Διαδικασία

1. Ο κρατούμενος δεν τιμωρείται χωρίς να λάβει προηγουμένως γνώση για την παράβαση για την οποία κατηγορείται και χωρίς να του δοθεί η δυνατότητα να υπερασπίσει τον εαυτό του. Όπου είναι αναγκαίο ο κρατούμενος απολογείται μέσω διερμηνέα.

2. Η βεβαίωση του πειθαρχικού παραπτώματος γίνεται χωρίς αναβολή, το αργότερο μέσα σε 48 ώρες. Ο κρατούμενος καλείται πάντοτε σε απολογία, δικαιούμενος να προτείνει τα μέσα της υπεράσπισής του.

3. Ο διευθυντής ή το πειθαρχικό συμβούλιο του καταστήματος αποφαινεται αιτιολογημένα, σε σύντομο διάστημα από τη διακρίβωση του παραπτώματος.

4. Ο διευθυντής και το πειθαρχικό συμβούλιο μπορούν να αναβάλουν μόνο μια φορά την εκδίκαση της υπόθεσης για ακριβέστερη διάγνωση της.

5. Περισσότερα πειθαρχικά παραπτώματα, για τα οποία δεν εκδόθηκε ακόμη απόφαση, συνεκδικάζονται και επιβάλλεται μια συνολική πειθαρχική κύρωση.

6. Οι αποφάσεις του διευθυντή και του πειθαρχικού συμβουλίου είναι πάντα αιτιολογημένες, καταχωρούνται αμέσως στα τηρούμενα πρακτικά των συζητήσεων, σε ειδικό βιβλίο και στον ατομικό φάκελο του κρατούμενου από το γραμματέα.

7. Κατά της πειθαρχικής απόφασης που επιβάλλει περιορισμό σε ειδικό κελί επιτρέπεται προσφυγή του κρατούμενου στο δικαστήριο εκτέλεσης ποινών το αργότερο σε 5 ημέρες από την κοινοποίηση της απόφασης. Η προσφυγή αυτή δεν αναστέλλει την εκτέλεση της απόφασης. Η αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου μπορεί να καταργήσει την κύρωση που επιβλήθηκε.

Άρθρο 91

Αναστολή και διακοπή των πειθαρχικών κυρώσεων

1. Η εκτέλεση οποιασδήποτε πειθαρχικής κύρωσης μπορεί να ανασταλεί ή να διακοπεί με απόφαση του οργάνου που την επέβαλε, αν κριθεί ότι ο κρατούμενος παρέχει την προσδοκία καλής διαγωγής.

2. Σε περίπτωση υποτροπής, ο διευθυντής ή το πειθαρχικό συμβούλιο μπορούν να διατάξουν την εκτέλεση της πειθαρχικής κύρωσης που έχει ανασταλεί ή διακοπεί.

3. Η εκτέλεση της πειθαρχικής κύρωσης του περιορισμού σε ειδικό κελί μπορεί να ανασταλεί ή, αν έχει αρχίσει, να διακοπεί αμέσως, αν ο ιατρός του καταστήματος, μετά την καθημερινή του επίσκεψη βεβαιώσει ότι από την εκτέλεσή της κινδυνεύει η σωματική ή η ψυχική υγεία του κρατούμενου.

Άρθρο 92

Πειθαρχικές κυρώσεις γυναικών, ανηλίκων και υποδίκων

1. Γυναίκες κρατούμενες δεν υποβάλλονται στην πειθαρχική κύρωση του περιορισμού κατά το στάδιο της εγκυμοσύνης και για δύο έτη μετά τη γέννηση του παιδιού, εφόσον αυτό παραμένει μαζί τους.

2. Ανήλικοι κρατούμενοι ηλικίας μέχρι δεκαεπτά ετών υποβάλλονται σε περιορισμό, το πολύ πέντε ημερών. Ανήλικοι της μετεφηβικής ηλικίας μεταγονται σε ειδική πτέρυγα σωφρονιστικού καταστήματος ενηλίκων, αν τούτο κριθεί αναγκαίο για το σωφρονισμό τους.

3. Ο πειθαρχικός περιορισμός των υποδίκων δεν μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από πέντε ημέρες.

4. Οι πειθαρχικές κυρώσεις μπορούν να χαριστούν από το όργανο που τις επέβαλε σε περιπτώσεις εορτών ή άλλων εξαιρετικών γεγονότων.

Άρθρο 93

Μέτρα τάξης, προστασίας και κατευνασμού

1. Μέτρα τάξης, προστασίας και κατευνασμού στα καταστήματα κράτησης διατάσσονται, όταν κινδυνεύει η τάξη και η ασφάλεια του καταστήματος από βίαιες ή άλλες ενέργειες κρατουμένου που στρέφονται εναντίον του ή κατ' άλλων.

Τα μέτρα αυτά είναι:

- α) η χρήση χειροπεδών,
- β) ο εγκλεισμός σε ειδικό κελί,
- γ) η χρήση βραχείας ράβδου, υδραντλίας και δακρυγόνων αερίων.

2. Τα πιο πάνω μέτρα διατάσσονται από το διευθυντή του καταστήματος ή το νόμιμο αναπληρωτή του. Ο υπάλληλος υπεύθυνος ασφαλείας μπορεί να διατάξει τα μέτρα α' και β', ενημερώνοντας αμέσως το διευθυντή.

3. Οποιοδήποτε αντικείμενο, εργαλείο ή όργανο που μπορεί, σε συγκεκριμένη περίπτωση, να αποβεί στα χέρια του κρατουμένου επικίνδυνο αφαιρείται αμέσως από την υπηρεσία.

4. Το φυλακτικό προσωπικό, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του μέσα στο κατάστημα, απαγορεύεται να οπλοφορεί.

5. Το προσωπικό των καταστημάτων δεν μπορεί να χρησιμοποιεί βία εναντίον των κρατουμένων, εκτός αν συντρέχει περίπτωση νόμιμης άμυνας, απόπειρας απόδρασης ή αντίστασης σε νόμιμη διαταγή.

Οι υπάλληλοι που χρησιμοποιούν τη βία στις πιο πάνω περιπτώσεις πρέπει να περιορίζουν τη χρήση της στο απόλυτα αναγκαίο μέτρο και να ενημερώνουν αμέσως τη διεύθυνση του καταστήματος.

6. Σπουδαία ή έκτακτα συμβάντα καταχωρίζονται ημερολογιακά από το διευθυντή σε ειδικό βιβλίο.

Άρθρο 94

Έκτακτα μέτρα υγιεινής και προφυλακτική μόνωση

1. Σε ειδικό ατομικό κελί του καταστήματος περιορίζονται ύστερα από εντολή του διευθυντή για κατευνασμό, παρατήρηση ή προφυλακτική μόνωση, ποτέ όμως για τιμωρία, κρατούμενοι που πάσχουν από μεταδοτικές νόσους ή είναι επικίνδυνοι για τους εαυτούς τους ή για τους άλλους. Αν παρουσιάζουν ψυχογενείς αντιδράσεις από την κράτηση ή ψυχική πάθηση ή άλλη διατάραξη των ψυχικών λειτουργιών, απαιτείται και σύμφωνη γνώμη του ιατρού του καταστήματος.

2. Κρατούμενοι, στους οποίους έχουν επιβληθεί τα πιο πάνω μέτρα, εξετάζονται καθημερινά από τον ιατρό του καταστήματος και, αν είναι δυνατόν, από ψυχίατρο.

3. Έκτακτα μέτρα και προφυλακτική μόνωση αίρονται μόλις εκλείψει ο λόγος για τον οποίο επιβλήθηκαν. Σε αντίθετη περίπτωση οι κρατούμενοι μεταφέρονται ύστερα από γνωμάτευση του ιατρού του καταστήματος σε ειδικά κρατικά νοσοκομεία για τη θεραπεία τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Κέντρο προστασίας αποφυλακισμένων - Μεταίδρυματική αρωγή

Άρθρο 95

1. Ιδρύεται με προεδρικό διάταγμα Κέντρο Προστασίας Αποφυλακισμένων, σκοπός του οποίου είναι να μεριμνά για την επαγγελματική αποκατάσταση, να βοηθεί οικονομικά και να συμπαρίσταται στην ομαλή κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων. Στελεχώνεται από υπαλλήλους του Υπουργείου Δικαιοσύνης με εξειδίκευση στην κοινωνική εργασία, στην ψυχολογία ή τον επαγγελματικό προσανατολισμό.

Για το σκοπό αυτόν συνεργάζεται με τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), την τοπική αυτοδιοίκηση

(Ο.Τ.Α.), άλλους κοινωνικούς φορείς και εθελοντές.

2. Η παραπάνω μεταίδρυματική αρωγή παρέχεται μετά από αίτηση του αποφυλακισμένου και πραγματοποιείται από το Κέντρο Προστασίας Αποφυλακισμένων (Κ.Π.Α) σε συνεργασία με την κοινωνική υπηρεσία των καταστημάτων κράτησης. Περιλαμβάνει κυρίως:

- α) εβδομαδιαία ή και συχνότερη προσωπική ή τηλεφωνική επικοινωνία με τον απολυόμενο·
 - β) προετοιμασία του οικογενειακού και εργασιακού περιβάλλοντος·
 - γ) εκούσια συμμετοχή σε κοινωνικοθεραπευτικές ομάδες.
4. Η μεταίδρυματική αρωγή δεν μπορεί να υπερβεί τα δύο έτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Μετατροπή θανατικής ποινής

Άρθρο 96

1. Η ποινή του θανάτου μετατρέπεται αυτοδικαίως σε ισόβια κάθειρξη, όταν παρέλθουν τρία έτη από τότε που έγινε αμετάκλητη η καταδικαστική απόφαση που την επέβαλε.

2. Μετά την πάροδο είκοσι πέντε ετών κράτησης οι κρατούμενοι της παρ. 1 μπορεί να απολυθούν υπό όρα, αν επιδείξουν καλή διαγωγή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Προσωπικό καταστημάτων και καθήκοντα

Άρθρο 97

Κατηγορίες προσωπικού και διάκριση

1. Το προσωπικό των καταστημάτων κράτησης διακρίνεται σε διοικητικό, φυλακτικό, υγειονομικό, κοινωνικών υπηρεσιών, τεχνικό και άλλων κατηγοριών.

2. Το διοικητικό προσωπικό αποτελείται από το διευθυντή, τον υποδιευθυντή και τους υπαλλήλους γραμματείας και διαχείρισης.

3. Το φυλακτικό προσωπικό αποτελείται από τους υπαλλήλους επίβλεψης και φύλαξης των κρατουμένων.

4. Το υγειονομικό προσωπικό περιλαμβάνει ιατρούς, οδοντιάτρους, φαρμακοποιούς και νοσοκόμους, μόνιμους υπαλλήλους του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

5. Το προσωπικό της κοινωνικής υπηρεσίας αποτελείται από κοινωνικούς λειτουργούς.

6. Το τεχνικό προσωπικό περιλαμβάνει γεωπόνους, δασκάλους τέχνης, οδηγούς αυτοκινήτων και τεχνικούς κάθε κατηγορίας.

7. Στο προσωπικό των άλλων κατηγοριών υπάγονται ιερείς, ειδικοί επιστήμονες, ψυχολόγοι, εκπαιδευτικοί, γυμναστές και υπάλληλοι άλλων ειδικοτήτων.

Άρθρο 98

1. Το μόνιμο προσωπικό των καταστημάτων κράτησης όλων των κατηγοριών υπάγεται μισθολογικά, βαθμολογικά και πειθαρχικά στις διατάξεις του υπαλληλικού κώδικα.

2. Χρέη διευθυντή μπορούν να ανατεθούν σε υπάλληλο του μόνιμου προσωπικού ο οποίος έχει τα προσόντα που απαιτεί ο οργανισμός του Υπουργείου Δικαιοσύνης και ο κανονισμός κάθε καταστήματος.

3. Το φυλακτικό προσωπικό διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες: αρχιφύλακες, υπαρχιφύλακες και φύλακες.

Προϋποθέσεις επιλογής για την ανάθεση καθηκόντων υπαρχιφύλακα και αρχιφύλακα είναι η επιτυχής παρακολούθηση ειδικών σεμιναρίων τα οποία οργανώνονται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης και η θετική αξιολόγηση του χρόνου υπηρεσίας στην προηγούμενη κατηγορία, η οποία πιστοποιείται με ειδική έκθεση που

συντάσσει ο διευθυντής του καταστήματος.

4. Στο φυλακτικό προσωπικό δεν ανατίθενται καθήκοντα άλλου κλάδου, πριν συμπληρωθούν τουλάχιστο δεκαπέντε έτη πραγματικής υπηρεσίας φύλαξης.

Άρθρο 99

Φυλακτικό προσωπικό

1. Οι υπάλληλοι του φυλακτικού προσωπικού είναι απόφοιτοι λυκείου ή άλλης ισότιμης σχολής και διορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις ειδικού νόμου.

2. Δόκιμοι υπάλληλοι μονιμοποιούνται, εφ' όσον έχουν παρακολουθήσει με επιτυχία για ένα τουλάχιστον εξάμηνο τη Σχολή φυλακτικού προσωπικού και έχουν ασκηθεί για ένα επί πλέον εξάμηνο υπό την επίβλεψη υπαρχιφύλακα, ο οποίος ορίζεται από το διευθυντή. Ειδική έκθεση συντασσόμενη από τον εκπαιδευτή υπαρχιφύλακα και τον αρχιφύλακα υποβάλλεται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης από το διευθυντή, με σχετική πρότασή του για μονιμοποίηση.

Άρθρο 100

Μετάθεση προσωπικού

Οι υπάλληλοι των καταστημάτων κράτησης δε μετατίθενται σε άλλο κατάστημα ή Κ.Η.Δ.Κ., αν δεν έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον πενταετή υπηρεσία και δεν υπάρχουν σοβαροί υπηρεσιακοί ή προσωπικοί λόγοι, ειδικά αιτιολογημένοι. Η μετάθεση πρέπει να είναι ειδικά αιτιολογημένη. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις επιτρέπεται η μετάθεση και πριν από τη συμπλήρωση πενταετίας, ύστερα από ειδικά αιτιολογημένη πρόταση του διευθυντή, γνώμη του συμβουλίου του καταστήματος και απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

Άρθρο 101

Γενικά καθήκοντα προσωπικού

Το προσωπικό των καταστημάτων, εκτός από τα καθήκοντα που αναγράφονται στον υπαλληλικό κώδικα και στον παρόντα νόμο, υποχρεούται ιδίως:

- α) να μην εισάγει στη φυλακή και να μην εξάγει από το κατάστημα αντικείμενα που δεν προορίζονται για υπηρεσιακή χρήση,
- β) να μη συναλλάσσεται ή να μη δημιουργεί σχέσεις μη υπηρεσιακές με κρατούμενους, συγγενείς ή φίλους τους και με προμηθευτές των καταστημάτων,
- γ) να μην εκμεταλλεύεται την εργασία των κρατουμένων για προσωπικό όφελος.

Άρθρο 102

Καθήκοντα διευθυντή

1. Ο διευθυντής προϊστάται των υπηρεσιών του καταστήματος κράτησης, είναι υπεύθυνος για την ομαλή λειτουργία του και ασκεί καθήκοντα ειδικού ανακριτικού υπαλλήλου, κατά το άρθρο 34 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται στο χώρο του καταστήματος.

2. Ο διευθυντής, μεταξύ των άλλων:

- α) Μεριμνά για την τήρηση της τάξης και ασφάλειας στο κατάστημα, κατευθύνει τη μεταχείριση των κρατουμένων, εκδίδει τις απαιτούμενες εντολές και οδηγίες,
- β) επιθεωρεί τακτικά το κατάστημα, ελέγχει όλες τις υπηρεσίες και βεβαιώνει για την κανονική τους λειτουργία,
- γ) καλεί καθημερινά τους αρμόδιους υπαλλήλους σε αναφορά σχετικά με τη λειτουργία του καταστήματος και συνεργάζεται με αυτούς για ό,τι αφορά τη μεταχείριση των κρατουμένων, την εκπαίδευση και εργασία τους,
- δ) τηρεί ενυπόγραφο ημερολόγιο για τα σπουδαιότερα γεγονότα καταχωρίζοντας και τις προσωπικές του παρατηρήσεις,

ε) θεωρεί το ειδικό βιβλίο έναρξης και λήξης ποινών και μέτρων ασφαλείας και είναι υπεύθυνος για τη νομιμότητα της κράτησης κάθε ατόμου,

στ) στο τέλος κάθε μήνα, ελέγχει την ταμειακή κατάσταση του καταστήματος και υπογράφει όλα τα βιβλία της γραμματείας και του λογιστηρίου, ευθυνόμενος για την κανονική τήρησή τους,

ζ) στο τέλος κάθε έτους υποβάλλει στο Υπουργείο Δικαιοσύνης έκθεση για τη λειτουργία του καταστήματος με τις προτάσεις του.

3. Οι οδηγίες του διευθυντή προς το προσωπικό δίδονται εγγράφως με την μορφή ημερήσιας διαταγής και φυλάσσονται σε ιδιαίτερο φάκελο μαζί με τις εγκύκλιες διαταγές του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

4. Σε καταστήματα με περισσότερους από τριακόσιους κρατούμενους ο διευθυντής μεταβιβάζει ορισμένες από τις παραπάνω αρμοδιότητες στον υποδιευθυντή.

Άρθρο 103

Καθήκοντα γραμματέα

Ο γραμματέας: α) είναι προϊστάμενος των υπαλλήλων της γραμματείας και φροντίζει για την ομαλή και καλή λειτουργία της, β) είναι συνυπεύθυνος με το διευθυντή για τον ακριβή καθορισμό του χρόνου έναρξης και λήξης της ποινής ή του μέτρου ασφαλείας και για τη νόμιμη κράτηση κάθε ατόμου και γ) τηρεί την αλληλογραφία, επιμελείται για την τήρηση και ενημέρωση των βιβλίων και του αρχείου και χορηγεί τα κατά νόμον αντίγραφα, μετά από αίτηση αυτών που έχουν έννομο συμφέρον.

Άρθρο 104

Καθήκοντα διαχειριστή

Ο διαχειριστής: α) διαχειρίζεται τα χρήματα του καταστήματος και των κρατουμένων, β) τηρεί το βιβλίο ταμείου εσόδων - εξόδων και γ) διενεργεί κάθε είδους είσπραξη και πληρωμή που αφορά τη λειτουργία του καταστήματος καθώς και των σχετικών γεωργικών, βιομηχανικών, βιοτεχνικών και άλλων εκμεταλλεύσεων.

Άρθρο 105

Καθήκοντα λογιστή και αποθηκαρίου

1. Ο λογιστής: α) τηρεί τα κανονισμένα βιβλία και είναι υπεύθυνος για την ακριβή και έγκαιρη καταχώριση των εγγραφών σε αυτά, β) εκδίδει τα σχετικά εντάλματα πληρωμής και γραμμάτια είσπραξης.

2. Ο αποθηκάριος ευθύνεται: α) για τη διαχείριση και συντήρηση του υλικού και της αποθήκης τροφίμων, β) για την επιμελή φύλαξη των ατομικών ειδών των κρατουμένων.

Άρθρο 106

Καθήκοντα γεωπόνου

1. Ο γεωπόνος προϊστάται της γεωργικής - τεχνικής εκπαίδευσης και της εργασίας στα αγροτικά καταστήματα κράτησης. Διευθύνει τις γεωργικές εργασίες και εποπτεύει την εκτέλεσή τους.

2. Ειδικότερα:

- α) καταρτίζει κάθε έτος, σε συνεργασία με το διευθυντή, το γεωργικό προϋπολογισμό καθώς και το πρόγραμμα της επαγγελματικής εκπαίδευσης των κρατουμένων,
- β) επιστατεί και κατευθύνει την εφαρμογή και εκτέλεση του γεωργικού προγράμματος καθώς και τη λειτουργία των βιομηχανικών και βιοτεχνικών εργαστηρίων,
- γ) επιστατεί στην καλή λειτουργία και συντήρηση των εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εργαλείων που χρησιμοποιούνται στις καλλιέργειες και εκμεταλλεύσεις του αγροκτήματος και των συναφών κλάδων,
- δ) συντάσσει με το διευθυντή το πρόγραμμα εργασίας των κρα-

τουμένων και την κατανομή τους στις διάφορες ομάδες εργασίας,
 ε) τηρεί τα κανονισμένα βιβλία,
 στ) συντάσσει κάθε έτος έκθεση για τον απολογισμό της εκμετάλλευσης και για την απόδοση, γενικά, της εργασίας των κρατουμένων.

Άρθρο 107

Καθήκοντα ιατρικού προσωπικού

1. Ο παθολόγος:

α) εξετάζει τους κρατούμενους για τον έλεγχο της σωματικής και ψυχικής τους υγείας,

β) καθορίζει τη θεραπευτική αγωγή των κρατουμένων και ελέγχει την ακριβή τήρησή της,

γ) γνωματεύει για την εισαγωγή των άρρωστων κρατουμένων στο αναρρωτήριο ή στο νοσηλευτικό ίδρυμα, καθώς και για τη μεταγωγή τους σε εξωτερικό ιατρείο,

δ) ελέγχει την ποιότητα του συσσιτίου, τα είδη και τα αντικείμενα υγιεινής,

ε) μεριμνά για την προμήθεια του φαρμακευτικού και λοιπού υγειονομικού υλικού και προβαίνει σε περιοδικό έλεγχο για την καταλληλότητά του,

στ) σε περίπτωση μεταδοτικής νόσου κρατουμένου, γνωστοποιεί άμεσα το γεγονός αυτό στο διευθυντή για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων,

ζ) μεριμνά για τον εμβολιασμό του προσωπικού και των κρατουμένων για την πρόληψη επιδημικών νόσων,

η) καταχωρίζει σε ειδικό βιβλίο κάθε παρατήρηση που αφορά την υγιεινή κατάσταση του καταστήματος.

2. Ο ψυχίατρος παρακολουθεί την ψυχική υγεία των κρατουμένων, διαπιστώνει έγκαιρα τυχόν εμφανιζόμενες στους κρατουμένους ψυχικές διαταραχές και φροντίζει για την αντιμετώπισή τους.

Άρθρο 108

Καθήκοντα ψυχολόγου

Ο ψυχολόγος εξετάζει τους κρατούμενους με ειδικές δοκιμασίες (TESTS) για να διαπιστώνει τυχόν διαταραχές των ψυχικών και πνευματικών τους λειτουργιών ή της προσωπικότητάς τους και συντάσσει έκθεση ψυχολογικής αξιολόγησης. Επίσης διερευνά για την ύπαρξη τυχόν ειδικών ικανοτήτων ή αδυναμιών που πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να τοποθετηθεί ένας κρατούμενος στην καταλληλότερη γι' αυτόν εργασία.

Άρθρο 109

Καθήκοντα οδοντιάτρου

Ο οδοντίατρος του καταστήματος φροντίζει για την υγιεινή του στόματος των κρατουμένων και την αναγκαία θεραπευτική αγωγή.

Άρθρο 110

Καθήκοντα φαρμακοποιού

Ο φαρμακοποιός, σε συνεργασία με τους γιατρούς του καταστήματος, προμηθεύεται το απαιτούμενο φαρμακευτικό υλικό και είναι υπεύθυνος για τη φύλαξη, συντήρηση και ειδικότερα για τη διανομή του κατά τις εντολές των ιατρών.

Άρθρο 111

Καθήκοντα ιερέα

1. Ο ιερέας είναι επιφορτισμένος με τη θρησκευτική αγωγή των κρατουμένων σύμφωνα με το άρθρο 44 και συμβάλλει στην τόνωση και καλλιέργεια της ηθικής τους συνείδησης.

2. Ο ιερέας συνεργάζεται με το διευθυντή για την κατάρτιση και εφαρμογή του προγράμματος θρησκευτικής, λατρευτικής και ποιμαντικής αγωγής των κρατουμένων. Για το σκοπό αυτόν λαμβάνει γνώση των ατομικών φακέλων, ώστε να καταστεί αποτελε-

σματικότερο το πνευματικό του έργο σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο.

3. Ο ιερέας εκφράζει προς το διευθυντή απόψεις σχετικά με τη μεταχείριση των κρατουμένων, την τοποθέτηση σε εργασία, τη μεταγωγή και την παροχή αμοιβών ή άφεσης πειθαρχικών κυρώσεων.

4. Ο ιερέας επισκέπτεται για να ενισχύσει και εμπυχώσει κρατούμενους που βρίσκονται σε ειδικούς χώρους κράτησης ή σε θεραπευτικά καταστήματα.

5. Ο ιερέας συνομιλεί με τους κρατούμενους χωρίς να παρενρίσκειται φυλακτικό ή άλλο προσωπικό του καταστήματος.

Άρθρο 112

Καθήκοντα εγκληματολόγου

Ο εγκληματολόγος: α) αξιολογεί την αποτελεσματικότητα της σωφρονιστικής και μετασωφρονιστικής μεταχείρισης, β) συνεργάζεται με τις αρμόδιες υπηρεσίες των καταστημάτων και έχει την ευθύνη της συστηματικής συλλογής και επεξεργασίας των στατιστικών στοιχείων. Έκθεση για τα αποτελέσματα της εργασίας του αυτής υποβάλλει στο διευθυντή, ο οποίος τη διαβιβάζει στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Άρθρο 113

Καθήκοντα κοινωνικού λειτουργού

Ο κοινωνικός λειτουργός:

1. έρχεται σε άμεση επικοινωνία με κάθε κρατούμενο χωρίς την παρέμβαση τρίτου προσώπου, εκτός εάν υπάρχουν δικαιολογημένοι λόγοι ασφαλείας,

2. λαμβάνει γνώση του ατομικού φακέλου των κρατουμένων και ενεργεί επιτόπιες κοινωνικές έρευνες για συγκέντρωση των απαραίτητων στοιχείων ατομικής, οικογενειακής και κοινωνικής κατάστασής τους,

3. τηρεί μητρώο περιπτώσεων, ατομικές καρτέλες ή φακέλους και δελτία εξέλιξης και κοινωνικής έρευνας καθώς και στατιστικά στοιχεία σχετικά με ενέργειες και αποτελέσματα της κοινωνικής εργασίας,

4. ενημερώνει το διευθυντή και το επιστημονικό συμβούλιο για την προσωπικότητα και τα προβλήματα του κρατουμένου και υποβάλλει προτάσεις για την εξατομικευμένη μεταχείρισή του,

5. συντάσσει τις προβλεπόμενες εκθέσεις για τους κρατούμενους των οποίων το περιεχόμενο είναι εμπιστευτικό,

6. μεριμνά για την κάλυψη υλικών και ηθικών αναγκών των κρατουμένων σε συνεργασία με κοινωνικούς φορείς και άλλες ομάδες,

7. προετοιμάζει τον απολυόμενο κρατούμενο και το περιβάλλον του για την ομαλή επανένταξή του και παρακολουθεί μετά την αποφυλάκιση όσες περιπτώσεις κρίνει απαραίτητο,

8. εφαρμόζει τις μεθόδους κοινωνικής εργασίας με άτομα ή ομάδα.

Άρθρο 114

Καθήκοντα αρχινοσοκόμου και νοσοκόμου

1. Σε κατάσταση που δεν προβλέπεται αρχινοσοκόμος, τα καθήκοντά του εκτελεί ο αρχαιότερος νοσοκόμος.

2. Ο αρχινοσοκόμος:

α) εποπτεύει τους νοσοκόμους για τη σωστή εκτέλεση των καθηκόντων τους και καθορίζει το ωράριο υπηρεσίας τους καθώς και τη χορήγηση αδειών σε συνεργασία με τους γιατρούς και το διευθυντή του καταστήματος,

β) φροντίζει για την τήρηση των βιβλίων, φακέλων, δελτίων υγείας και λοιπών εγγράφων των ιατρικών. Τηρεί το αρχείο των εργαστηριακών εξετάσεων και συντάσσει το βιβλίο ημερήσιας αναφοράς νοσοκόμων.

3. Ο νοσοκόμος:

α) εκτελεί τις εντολές των ιατρών και οδοντιάτρων και τους βοηθεί κατά την εκτέλεση της εργασίας τους,

β) έχει την ευθύνη της ατομικής καθαριότητας και υγιεινής των

ασθενών κρατουμένων,

γ) χορηγεί στους ασθενείς κρατουμένους τα φάρμακα που καθόρισε ο ιατρός, παρακολουθεί την πορεία της πάθησής τους και ενημερώνει σχετικά τους ιατρούς,

δ) φροντίζει για την καθαριότητα και συντήρηση των χώρων των ιατρικών καθώς και των μηχανημάτων, οργάνων και εργαλείων,

ε) προσφέρει τις πρώτες βοήθειες σε περιπτώσεις έκτακτων περιστατικών και ειδοποιεί, όπου υπάρχει ανάγκη, τον ιατρό.

Άρθρο 115

Καθήκοντα αρχιφύλακα

1. Ο αρχιφύλακας είναι υπεύθυνος για την ασφάλεια και την τάξη του καταστήματος, προδίσταται του προσωπικού φύλαξης και τελεί κάτω από τις άμεσες διαταγές του διευθυντή.

2. Ως προς την ασφάλεια και την τάξη στο κατάστημα κράτησης:

α) ελέγχει την παρουσία των κρατουμένων στα ατομικά κελιά και τους κοινούς κοιτώνες κατά το πρωινό εγερτήριο, τη μεσημβρινή ανάπαυση και την εσπερινή λαμβάνοντας αναφορά από τους βαθμοφόρους υπηρεσίας και τους φύλακες,

β) επιθεωρεί καθημερινώς τα ατομικά κελιά και τους κοινούς κοιτώνες, τα εργαστήρια, τους λοιπούς χώρους του καταστήματος και καταχωρίζει σε ιδιαίτερο βιβλίο τις παρατηρήσεις του,

γ) επιβλέπει τη σωματική έρευνα κάθε κρατουμένου και προβαίνει σε ειδική έρευνα στο κατάστημα όποτε θεωρήσει τούτο αναγκαίο,

δ) μεριμνά για την ασφαλή φύλαξη των κλειδιών και των οργάνων ασφαλείας,

ε) είναι υπεύθυνος για τον έλεγχο κάθε ατομικού είδους ή αντικειμένου που εισάγεται ή εξάγεται από το κατάστημα,

στ) μεριμνά για την πιστή εφαρμογή των διατάξεων που αφορούν τις επισκέψεις των κρατουμένων.

3. Ως προς την εκτέλεση των καθηκόντων του προσωπικού φύλαξης:

α) εποπτεύει τους αρχιφύλακες και φύλακες στην εκτέλεση των καθηκόντων τους και αναφέρει στο διευθυντή εγγράφως κάθε πειθαρχικό παράπτωμά τους,

β) καλεί καθημερινά τους αρχιφύλακες και φύλακες και τους δίνει οδηγίες για την εκτέλεση του προγράμματος της ημέρας,

γ) ενεργεί, σε οποιαδήποτε ώρα, έλεγχο για τη διαπίστωση της εκτέλεσης της υπηρεσίας του προσωπικού φύλαξης,

δ) ελέγχει την πιστή εφαρμογή των διατάξεων που καθορίζουν την ένδυση και τη συμπεριφορά του φυλακτικού προσωπικού.

Άρθρο 116

Καθήκοντα αρχιφύλακα

1. Οι αρχιφύλακες είναι υπεύθυνοι για την καθαριότητα, την τάξη και την ασφάλεια του καταστήματος καθώς και για την εργασία που εκτελείται στα εργαστήρια ή στην ύπαιθρο και επιβλέπουν τους φύλακες που είναι σε υπηρεσία.

2. Αναφέρουν στον αρχιφύλακα για την εκτέλεση των εντολών και οδηγιών καθώς και για κάθε τυχόν συμβάν κατά το χρόνο της υπηρεσίας τους.

3. Είναι οι άμεσα υπεύθυνοι για την άσκηση των δόκιμων φυλάκων.

Άρθρο 117

Καθήκοντα φυλάκων

Οι φύλακες:

α) είναι υπεύθυνοι για την τήρηση της τάξης και ασφάλειας του καταστήματος και κάθε χώρου στον οποίο διαβιούν ή εργάζονται κρατούμενοι.

β) συμβάλλουν στην ομαλή διαβίωσή τους και συντείνουν, με την εν γένει συμπεριφορά τους, στην κοινωνική τους επανένταξη,

γ) ενεργούν σωματική έρευνα στους κρατουμένους, κατά το νόμο και τους κανονισμούς,

δ) ερευνούν τους θαλάμους και τους υπόλοιπους χώρους, σύμφωνα με τον κανονισμό,

ε) κρατούν τα κλειδιά που τους έχουν παραδοθεί και τα επιστρέφουν μετά το τέλος της υπηρεσίας τους στον αρχιφύλακα ή τον υπαρχιφύλακα,

στ) είναι υποχρεωμένοι να μην απομακρύνονται από τη θέση τους πριν από τον καθορισμένο χρόνο αλλαγής,

ζ) αναφέρουν μετά το τέλος της υπηρεσίας τους στον αρχιφύλακα και υποβάλλουν έγγραφη αναφορά για τα τυχόν έκτακτα συμβάντα.

Άρθρο 118

Καθήκοντα γυναικών φυλάκων

Η φύλαξη των γυναικών κρατουμένων ανατίθεται σε προσωπικό που αποτελείται κατά κανόνα από γυναίκες. Το προσωπικό αυτό έχει τα ίδια καθήκοντα που αναφέρονται στα παραπάνω άρθρα.

Άρθρο 119

Σχολή φυλακτικού προσωπικού

Οι αρχιφύλακες, οι υπαρχιφύλακες και οι φύλακες φορούν στολή κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης των καθηκόντων τους που καθορίζεται από τον οικείο κανονισμό.

Άρθρο 120

Επιμόρφωση προσωπικού

1. Το προσωπικό των καταστημάτων υποχρεούται να παρακολουθεί επιμορφωτικά προγράμματα, τα οποία οργανώνονται ανά διετία από το Υπουργείο Δικαιοσύνης με συμμετοχή εκπαιδευτών και από το προσωπικό των καταστημάτων.

2. Η πιο πάνω επιμόρφωση αποτελεί προϋπόθεση για την ανάθεση από τα οικεία υπηρεσιακά συμβούλια καθηκόντων προϊσταμένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

Μεταβατικές - τελικές διατάξεις

Άρθρο 121

Μεταβατικές διατάξεις

1. Όπου στον παρόντα Κώδικα αναφέρεται το Δικαστήριο Εκτέλεσης Παινών, τις αντίστοιχες αρμοδιότητες ασκεί, μέχρι τη νομοθετική θέσπιση του οργάνου αυτού, το συμβούλιο πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης της ποινής. Όπου αναφέρεται ο Δικαστής Εκτέλεσης Παινών, τις αρμοδιότητες ασκεί ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης της ποινής.

2. Οι αναφερόμενοι στις διατάξεις του Κώδικα κανονισμοί εκδίδονται με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

Άρθρο 122

Τελικές διατάξεις

1. Καταργείται ο α.ν. 125/1967 (ΦΕΚ 152).
2. Διατηρείται σε ισχύ το άρθρο 3 παρ. 12 του ν. 1653/1986 (ΦΕΚ 173).
3. Διατηρείται σε ισχύ το άρθρο 25 του ν. 2058/1952, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 24 του ν. 410/1976 (ΦΕΚ 208).
4. Καταργείται κάθε διάταξη σχετική ή αντίθετη με το νόμο αυτόν.

Άρθρο δεύτερο

Η εφαρμογή των διατάξεων του Κεφαλαίου Β', άρθρα 6 έως

και 15, του ν. 1805/1988 «Εκσυγχρονισμός του Θεσμού του Ποινικού Μητρώου, τροποποίηση ποινικών διατάξεων και ρύθμιση άλλων σχετικών θεμάτων» αναστέλλεται μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1989.

Άρθρο τρίτο

Οι οργανικές θέσεις των δικαστικών λειτουργών των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων αυξάνονται κατά βαθμούς ως ακολούθως:

- α) των προέδρων εφετών κατά οκτώ (8) και ο συνολικός αριθμός τους ορίζεται σε πενήντα μία (51),
- β) των εισαγγελέων εφετών κατά μία (1) και ο συνολικός αριθμός τους ορίζεται σε τριάντα μία (31),
- γ) των αντεισαγγελέων εφετών κατά τρεις (3) και ο συνολικός αριθμός τους ορίζεται σε εβδομήντα τρεις (73).

Άρθρο τέταρτο

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός από το άρθρο πρώτο του οποίου η ισχύς αρχίζει από την 1η Ιανουαρίου 1990.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 11 Μαΐου 1989

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΤ. ΣΑΡΤΖΕΤΑΚΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Δ. ΤΣΟΒΟΛΑΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
Γ. ΣΚΟΥΛΑΡΙΚΗΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 15 Μαΐου 1989

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΟΥΛΑΡΙΚΗΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1991

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
184

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΟΜΟΙ

1975. *Είσοδος-έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις.* 1
1976. *Αντικατάσταση και συμπλήρωση διατάξεων της συνταξιοδοτικής νομοθεσίας, μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού καθεστώτος των αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης και άλλες διατάξεις.* 2

ΝΟΜΟΙ

ΝΟΜΟΣ ΑΡΙΘ. 1975

(1)

Είσοδος-έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που φήμισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΕΝΝΟΙΑ ΟΡΩΝ - ΕΚΤΑΣΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Άρθρο 1

Έννοια όρων

- Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου:
 - Αλλοδαπός είναι κάθε πρόσωπο που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια ή πρόσωπο που δεν έχει ιθαγένεια (ανιθαγενής).
 - Πρόσωπα, που διαμένουν στην Ελλάδα και έχουν περισσότερες από μία ιθαγένειες, από τις οποίες η μία είναι ελληνική, λογίζονται ως ημεδαποί και έχουν τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του Έλληνα πολίτη.
- Πρόσωπα, που επικαλούνται περισσότερες ιθαγένειες, υποχρεούνται να δηλώσουν στην αρμόδια αστυνομική αρχή την ιθαγένεια της προτίμησής τους και να επιδείξουν κανονικό ταξιδιωτικό έγγραφο της χώρας, της οποίας την ιθαγένεια επικαλούνται.

Άρθρο 2

Έκταση εφαρμογής

Οι διατάξεις του παρόντος νόμου δεν έχουν εφαρμογή επί προσώπων, των οποίων η είσοδος και έξοδος, καθώς και η εν γένει κίνηση, διαμονή, εγκατάσταση, και απασχόληση επί του ελληνικού εδάφους ρυθμίζονται από κανόνες του κληρονομικού δικαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΜΕΘΩΡΙΑΚΩΝ ΔΙΑΒΑΣΕΩΝ

Άρθρο 3

Σημεία εισόδου - εξόδου

- Η είσοδος στο ελληνικό έδαφος και η έξοδος από αυτό γίνεται: μόνον από τις ελεγχόμενες μεθοριακές διαβάσεις.
- Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Εθνικής Άμυνας, Οικονομικών και Δημόσιας Τάξης, καθορίζονται οι αερολιμένες, οι λιμένες και τα σημεία στα σύνορα της Χώρας, δια των οποίων επιτρέπεται η είσοδος και η έξοδος προσώπων.
- Η είσοδος και η έξοδος εκτός των μεθοριακών διαβάσεων της προηγούμενης παραγράφου απαγορεύεται, εκτός αν τούτο επιτραπεί, κατά περίπτωση, για εξαιρετικούς λόγους, με απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, που καθορίζει και τον τρόπο διενέργειας του ελέγχου.

Άρθρο 4

Αστυνομικός έλεγχος

- Κάθε άτομο, που με οποιονδήποτε τρόπο εισέρχεται στο ελληνικό έδαφος ή εξέρχεται από αυτό, υποβάλλεται σε αστυνομικό έλεγχο, κατά την άφιξη και την αναχώρησή του, με εξαιρέσεις τις περιπτώσεις που προβλέπονται από ειδικές διεθνείς συμβάσεις.
- Ο έλεγχος των προσώπων, που με οποιονδήποτε τρόπο εισέρχονται στο ελληνικό έδαφος ή εξέρχονται από αυτό, ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Υπουργού Δημόσιας Τάξης και ενεργείται από τις κατά τόπους αστυνομικές υπηρεσίες.
- Με την επιφύλαξη των διατάξεων της πολυμερούς συμβάσεως «Περί της νομικής καταστάσεως των προσφύγων», που κυρώθηκε με το ν.δ. 3989/1959 (ΦΕΚ 201Α') και του πρωτοκόλλου του σχετικού προς το καθεστώς των προσφύγων, που κυρώθηκε με τον α.ν. 389/1968 (ΦΕΚ 125Α'), τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών όποιος επιχειρεί να εξέλθει από το ελληνικό έδαφος ή όποιος εισέρχεται σ' αυτό χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις.
- Στην περίπτωση εισόδου αλλοδαπού στο ελληνικό έδαφος ή εξόδου του από αυτό χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις, ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών, ύστερα από έγκριση του εισαγγελέα εφετών, στον οποίο αναφέρει σχετικώς χωρίς χρονοτριβή, μπορεί να απόσχει από την ποινική δίωξη για την πράξη αυτήν, οπότε γνωστοποιεί αμέσως την απόφασή του αυτή στο διοικητή της δημόσιας δύναμης που διαπίστωσε την παράνομη είσοδο ή έξοδο. Στον περιμένου αυτός με απόφασή του να επαναπροωθήσει τον αλλοδαπό αμέσως στη χώρα προέλευσής ή καταγωγής του. Η έγκριση του εισαγγελέα εφετών μπορεί να δοθεί και με τηλεφωνικό σήμα. Αν δεν καταστεί δυνατή η άμεση επαναπροώθηση του αλλοδαπού, ο διοικητής της δημόσιας δύναμης, αφού συντάξει σχετική έκθεση, παραπέμπει τον αλλοδαπό αυτόν στην αρμόδια διοικητική αρχή για απέλαση, σύμφωνα με το άρθρο 27 του παρόντος. Η αρχή αυτή, αν η απέλαση δεν πραγματοποιηθεί εντός τριών (3) μηνών, γνωστοποιεί τούτο στον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών. Στην περίπτωση αυτήν ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών μπορεί να ανακαλέσει την απόφασή του για αποχή από την ποινική δίωξη, ύστερα από έγκριση του εισαγγελέα εφετών, εφ' όσον δεν έχει παρέλθει ένα (1) έτος από την ημέρα της παράνομης εισόδου του αλλοδαπού στη Χώρα.

Η κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Εθνικής Άμυνας, Οικονομικών και Δημοσίας Τάξης καθορίζεται το αντικείμενο τουνομικού ελέγχου και η διαδικασία εκτέλεσης των δικαστικών και των πράξεων, που έχουν σχέση με τη συνοριακή κυκλοφορία προ- ν.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Άμυνας, Οικονομικών, Παιδείας και Εμπορικής Ναυτιλίας μπορεί να καθορίζεται κατ' εξαίρεση κατάλληλος τόπος και χρόνος διενέργειας ελέγχου, όταν παρα- ται αυξημένη συνοριακή κίνηση.

Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εξωτερικών, Εσωτερικών και Δημοσίας Τάξης, καθορίζονται τα έγγραφα, οποία πρέπει να εφοδιάζονται οι Έλληνες πολίτες για να εξέρχονται τη Χώρα, καθώς και οι αλλοδαποί που στερούνται ταξιδιωτικών εγ- των και δεν καθίσταται δυνατός ο έγκαιρος εφοδιασμός τους από τις δι- καστικές αρχές της χώρας τους.

Όποιος παράνομα κατέχει ή χρησιμοποιεί γνήσιο ταξιδιωτικό έγ- ο άλλου προσώπου τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μη- και με χρηματική ποινή τουλάχιστον πενήντα χιλιάδων (50.000) μών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος κατακρατεί ταξιδιωτικό απο άλλου προσώπου ή αρνείται να παραδώσει τούτο στην αρμόδια κεία. Επίσης με την ίδια ποινή τιμωρείται όποιος κατέχει ή χρησιμο- ί πλαστό ταξιδιωτικό έγγραφο.

Ο υπεύθυνος γραφείου ταξιδίων ή μεταναστευσης ή οποιοσδήποτε άλ- υποβάλει για λογαριασμό τρίτου στην αρμόδια αρχή δικαιολογητικά έκ- ταξιδιωτικού εγγράφου, με στοιχεία που δεν ανταποκρίνονται στην ότητα του προσώπου αυτού, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ν (3) μηνών και με χρηματική ποινή τουλάχιστον εκατό χιλιάδων 0.000) δραχμών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και εκείνος, για λογα- μό του οποίου υποβάλλονται τα ανωτέρω δικαιολογητικά. Εκτός από ανωτέρω ποινές, με απόφαση του νομάρχη επιβάλλεται η οριστική αφεί- της άδειας λειτουργίας του γραφείου.

Άρθρο 5.

Ομάδες διώξης λαθρομετανάστευσης.

1. Με απόφαση του Υπουργού Δημοσίας Τάξης συγκροτούνται ειδικές τουνομικές ομάδες με αποστολή την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευ- κατά μήκος των χερσαίων συνόρων της Χώρας.

2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Δημοσίας Τάξης και Ιπορικής Ναυτιλίας συγκροτούνται μικτές ομάδες επιτήρησης των παρά- ιων περιοχών και θαλάσσιων συνόρων της Χώρας, για την καταπολί- η της λαθρομετανάστευσης και άλλων παράνομων δραστηριοτήτων.

3. Με όμοιες αποφάσεις, οι οποίες προσυκογράφονται και από τον ουργό Εθνικής Άμυνας και δεν δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυ- ρνήσεως, ρυθμίζονται, κατά περίπτωση, τα θέματα σύνθεσης, στελέχω- ης, διοίκησης, έδρας, διοικητικής υπαγωγής και μέρματος, τοπικής και χειρουργικής αρμοδιότητας και κάθε θέμα συναφές με την αποστολή και η λειτουργία των ανωτέρω ομάδων.

4. Για τη στελέχωση, τον έλεγχο και το συντονισμό της δράσης των ανω- έρω ομάδων αυξάνεται η οργανική δύναμη της Ελληνικής Αστυνομίας ατά έναν (1) αστυνομικό διευθυντή, έναν (1) αστυνομικό υποδιευθυντή, δύο (2) αστυνομικούς Α', τέσσερις (4) αστυνομικούς Β', δέκα (10) υπαστυνόμους Α' αι Β', είκοσι δύο (22) ανθυπαστυνόμους - αρχιφύλακες και εκατόν δέκα (110) σιφυλάκες.

Για τον αυτόν ως άνω λόγο, αυξάνεται η οργανική δύναμη του λιμενικού ώματος κατά έναν (1) πλοίαρχο, έναν (1) αντιπλοίαρχο, δύο (2) πλωτάρ- ης, τρεις (3) υποπλοίαρχους, τέσσερις (4) ανθυποπλοίαρχους - σημαιοφό- ους, πέντε (5) ανθυπασπιστές, έξι (6) αρχικελευστές, οκτώ (8) επικελευ- ης, δέκα (10) κελευστές και εξήντα (60) λιμενοφύλακες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' ΕΙΣΟΔΟΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

Άρθρο 6

Θεωρήσεις εισόδου

1. Κάθε αλλοδαπός δύναται να εισέλθει στο ελληνικό έδαφος όταν κατέ- χει κανονικό και ισχύον διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο, αναγνωρι- ζόμενο από διεθνείς συμβάσεις και φέρει, εφ' όσον απαιτείται έγκυρη και ισχύουσα θεώρηση εισόδου (VISA).

2. Αρμόδιες υπηρεσίες για τη χορήγηση θεωρήσεων εισόδου (VISA) είναι οι καθοριζόμενες με απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών.

3. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Οικονομικών και Δη- μόσιας Τάξης καθορίζονται το είδος, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία χο- ρήγησης θεωρήσεων εισόδου, καθώς και το κατά περίπτωση επιβαλλόμενο τέλος χαρτοσήμου.

4. Σε ιδιαίτερα εξαιρετικές περιπτώσεις, θεώρηση εισόδου δύναται να χο- ρηγηθεί από τις υπηρεσίες ελέγχου διαβατηρίων, κατά την άφιξη του αλλο- δαπού στο σημείο εισόδου, σύμφωνα με τις οδηγίες του Υπουργού Δημοσίας Τάξης.

5. Απαγορεύεται η είσοδος αλλοδαπού στο ελληνικό έδαφος αν:

α. Πάσχει από ασθένεια, η οποία με απόφαση του αρμόδιου για θέματα υγείας υπουργού έχει κριθεί, σύμφωνα με τα διεθνή δεδομένα και την Πα- γκόσμια Οργάνωση Υγείας, ότι δύναται να αποτελέσει κίνδυνο για τη δημό- σια υγεία.

β. Δεν διαθέτει εξ ιδίων τα αναγκαία μέσα συντήρησης αυτού και των με- λών της οικογένειάς του, σύμφωνα με όσα ορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών και Δημοσίας Τάξης.

γ. Διερχόμενος (TRANSIT) δεν έχει θεώρηση εισόδου, εφ' όσον απαιτεί- ται, και εισιτήριο για τη συνέχιση του ταξιδιού του, τόσο για τη χώρα προο- ρισμού, όσο και τις ενδιάμεσες χώρες, από το έδαφος των οποίων κατ' ανά- γκη θα διέλθει.

δ. Περιλαμβάνεται στον κατάλογο των αλλοδαπών για τους οποίους υπάρχει απαγόρευση εισόδου, σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 1 του παρόν- τος.

ε. Έρχεται με σκοπό να αναλάβει εργασία ή να ασκήσει επιχειρηματική δραστηριότητα ή αυτοτελές επάγγελμα και δεν κατέχει βεβαίωση του προ- ξενείου που χορήγησε τη θεώρηση εισόδου, στην οποία να μνημονεύονται ει- δικά τα στοιχεία της σχετικής προέγκρισης.

στ. Εκ των περιστάσεων συνάγεται βάσιμα ότι αποσκοπεί να παραμείνει στη Χώρα ως μετανάστης, χωρίς ειδική προς τούτο έγκριση ή ότι δύναται ν' αποτελέσει κίνδυνο για τη δημόσια τάξη ή ασφάλεια της Χώρας.

ζ. Το χρησιμοποιούμενο ταξιδιωτικό έγγραφο δεν εξασφαλίζει την επά- νοδό του στη χώρα προέλευσης ή καταγωγής του.

6. Αλλοδαπός, ο οποίος είχε εισέλθει στην Ελλάδα διερχόμενος και δεν του επιτράπη η είσοδος στη χώρα προορισμού, εφ' όσον μεσολάβησε είσοδος του σε τρίτη ενδιάμεση χώρα, δεν γίνεται δεκτός για επανείσοδο, αν δεν πληροί εκ νέου τις προϋποθέσεις εισόδου.

7. Η θεώρηση εισόδου δεν καθιστά υποχρεωτική την είσοδο του αλλοδα- πού στο ελληνικό έδαφος, αν οι αρμόδιες ελληνικές αρχές ελέγχου βεβαιώ- νουν ότι στο πρόσωπο αυτό συντρέχει κάποια από τις περιπτώσεις που απα- γορεύουν την είσοδό του στην Ελλάδα.

8. Δεν δύναται να απαγορευθεί η είσοδος στην Ελλάδα προσώπου, που αποδεικνύεται ότι έχει, βάσει επίσημων εγγράφων, την ελληνική υπηκοό- τητα, και αν ακόμη στερείται ταξιδιωτικού εγγράφου, από τα οριζόμενα στην παρ. 7 του άρθρου 4 του παρόντος.

Άρθρο 7

Προσωρινή διαμονή

1. Αλλοδαπός που εισέρχεται στη χώρα, σύμφωνα με τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου, δύναται να διαμείνει προσωρινά σ' αυτή, χωρίς πρό- σθετη άδεια των αρμόδιων αρχών.

2. Η διάρκεια της κατά την προηγούμενη παράγραφο προσωρινής διαμο- νης καθορίζεται από τον πρόξενο κατά τη χορήγηση της θεώρησης, αναγρά- φεται σ' αυτήν και δεν υπερβαίνει τους τρεις (3) μήνες.

3. Σε αλλοδαπούς, στους οποίους επιτρέπεται η είσοδος χωρίς προξενική θεώρηση, παρέχεται η δυνατότητα προσωρινής διαμονής μέχρι τρεις (3) μήνες, με την επιφύλαξη τυχόν περιορισμών, που επιβάλλονται για λόγους αμοιβαιότητας.

4. Παράταση του χρόνου της προσωρινής διαμονής, ακόμη μέχρι τρεις (3) μήνες, μπορεί να χορηγηθεί ύστερα από αίτηση του ενδιαφερομένου, η οποία υποβάλλεται τουλάχιστον δεκαπέντε (15) ημέρες πριν από τη λήξη της και σύμφωνα με τις οδηγίες του Υπουργού Δημοσίας Τάξης. Για την παράταση αυτή γίνεται σχετική πράξη επί του διαβατηρίου ή άλλου ταξιδι- ωτικού εγγράφου από την αρμόδια προς τούτο αρχή.

5. Σε περίπτωση καταχρηστικής εφαρμογής των διατάξεων του παρόν- τος άρθρου, ο Υπουργός Δημοσίας Τάξης δύναται να διατάξει τη μη χορή- γηση ή την ανάκληση της τυχόν χορηγηθείσας παρατάσεως και την άμεση αναχώρηση του αλλοδαπού, καθώς επίσης και την απαγόρευση επανείσο- δου του για χρονικό διάστημα δύο (2) έως πέντε (5) ετών, εφ' όσον συντρέ- χει κάποιος από τους λόγους που αναφέρονται στην περίπτωση στ' της πα- ραγράφου 5 του άρθρου 6 του παρόντος.

Άρθρο 8

Διέλευση αλλοδαπών (TRANSIT)

1. Δεν συνιστά, για την εφαρμογή του παρόντος νόμου, είσοδο στο ελλη- νικό έδαφος η παραμονή αλλοδαπού στη ζώνη διερχομένων (TRANSIT) αε- ρολιμένος ή λιμένος της χώρας με σκοπό να συνεχίσει το ταξίδι του στην αλ- λοδαπή, με το ίδιο ή άλλο αεροσκάφος ή πλοίο.

2. Για την παραμονή στη ζώνη διερχομένων δεν απαιτείται θεώρηση.

εκτός αν για λόγους ασφαλείας ή γενικότερου συμφέροντος οι Υπουργοί Εξωτερικών και Δημόσιας Τάξης αποφασίσουν την καθιέρωση αυτής για διερχόμενους επιβάτες ορισμένων πτήσεων ή δρομολογίων πλοίων.

3. Ο αλλοδαπός που παραμένει στη ζώνη διερχομένων υποχρεούται να αναχωρήσει σε πρώτη ευκαιρία, διαφορετικά απομακρύνεται, επιβιβάζομενος αεροσκάφους ή πλοίου, με φροντίδα της οικείας αστυνομικής υπηρεσίας ελέγχου διαβατηρίων, η οποία δικαιούται να ζητήσει τη συνδρομή των αρμόδιων αερολιμενικών ή λιμενικών αρχών. Δύναται επίσης να εφαρμοσθούν και οι διατάξεις του άρθρου 10 του παρόντος.

4. Κάθε πρόσωπο που παραμένει στη ζώνη διερχομένων δεν απαλλάσσεται από οποιονδήποτε άλλο έλεγχο, που κρίνεται αναγκαίος από τις αρμόδιες αστυνομικές, τελωνειακές ή λιμενικές αρχές και τυχόν διαπιστούμενες αξιόποινες πράξεις εκδικάζονται κατά τις κείμενες διατάξεις.

Άρθρο 9

Ειδικές περιπτώσεις εισόδου αλλοδαπών

1. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Δημόσιας Τάξης και Οικονομικών και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού Μεταφορών και Επικοινωνιών ή Εμπορικής Ναυτιλίας, δύναται, αφού ληφθούν υπόψη και οι ανάγκες ασφαλείας της Χώρας, να καθορίζονται:

α. Η απλούστερη διαδικασία του ελέγχου προσώπων, που μετέχουν περιηγητικού πλου (κρουαζιέρας) ή επιβαίνουν πλοίων αναψυχής ή αεροσκαφών, ειδικά ναυλωμένων.

β. Οι προϋποθέσεις και η διαδικασία εισόδου-εξόδου των υπό ναυτολόγηση ή απόλυση αλλοδαπών ναυτικών.

2. Ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης δύναται να επιτρέπει την είσοδο αλλοδαπού, παρά την ύπαρξη απαγορευτικού λόγου, από τους αναφερόμενους στο άρθρο 6 του παρόντος, εφ' όσον τούτο επιβάλλεται για σπουδαίους λόγους δημοσίου συμφέροντος ή ανωτέρας βίας ή διευκόλυνσης της κίνησης ελληνικού πλοίου, η οποία δεν μπορεί να εξηγηθεί με άλλο τρόπο.

Άρθρο 10

Ανεπιθύμητοι αλλοδαποί - Ευθύνης μεταφορέων.

Αλλοδαπός, στον οποίο δεν επιτρέπεται η είσοδος στη Χώρα, οφείλει να αναχωρήσει αμέλλητι, άλλως επαναπροωθείται αμέσως στη χώρα προέλευσης ή σε τρίτη χώρα, όπου μπορεί να επιτραπεί η είσοδος, με ευθύνη και δαπάνες του ιδίου ή του μεταφορέα, οι οποίοι υποχρεούνται και στην καταβολή κάθε άλλης αναγκαίας δαπάνης που απαιτείται μέχρι την αναχώρησή του. Στους ανωτέρω μεταφορείς, όταν αρνούνται την εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών, επιβάλλεται, με απόφαση του οικείου νομάρχη, πρόστιμο εκατό χιλιάδων (100.000) έως ενός εκατομμυρίου (1.000.000) δραχμών, για κάθε μεταφερόμενο άτομο. Με την ίδια απόφαση τα χρησιμοποιηθέντα μεταφορικά μέσα κρατούνται και αποδίδονται σε αυτούς μετά την εκπλήρωση των ανωτέρω υποχρεώσεων και την καταβολή του επιβληθέντος προστίμου ή την προσκόμιση εγγυητικής επιστολής αναγνωρισμένης τράπεζας που καλύπτει το ποσό των ανωτέρω υποχρεώσεών τους και του επιβληθέντος προστίμου.

Άρθρο 11

Κατάλογος ανεπιθύμητων αλλοδαπών

1. Η αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης καταρτίζει και τηρεί κατάλογο ανεπιθύμητων αλλοδαπών. Τα κριτήρια και η διαδικασία εγγραφής και διαγραφής αλλοδαπών από τον κατάλογο αυτόν καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης.

2. Αλλοδαπός ευρισκόμενος στο ελληνικό έδαφος, από του εγγραφεί στον κατάλογο ανεπιθύμητων, υποχρεούται να εγκαταλείψει τη Χώρα, μέσα σε προθεσμία που ορίζεται κάθε φορά από τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσής του ο αλλοδαπός απελαύνεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

Άρθρο 12

Άδειες παραμονής βραχείας διάρκειας

1. Αλλοδαπός άνω των δεκαοκτώ (18) ετών, ο οποίος εισήλθε στην Ελλάδα για τουρισμό ή για λόγους διάφορους από εκείνους που αναφέρονται στα άρθρα 13 έως 16 του παρόντος και προτίθεται να παρατείνει τη διαμονή του για σύντομο χρόνο στο ελληνικό έδαφος, υποχρεούται να υποβάλει αυτοπροσώπως σχετική αίτηση στην αρμόδια αστυνομική υπηρεσία του τόπου διαμονής του, δεκαπέντε (15) τουλάχιστον ημέρες πριν από τη λήξη του χρόνου προσωρινής διαμονής του, που προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 7 του παρόντος.

2. Επί της ανωτέρω αιτήσεως αποφαιίνεται ειδικά εξουσιοδοτημένην τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης αστυνομική υπηρεσία, η οποία δύναται να χορηγήσει άδεια παραμονής βραχείας διάρκειας μέχρι τρεις (3) μήνες. Γορηγήρηση ή μη της άδειας αυτής λαμβάνονται υπόψη, ιδίως, ο σκοπός παραμονής, η ύπαρξη ή μη επαρκών μέσων συντήρησης, η εγκυρότητα η διάρκεια ισχύος του κατεχόμενου ταξιδιωτικού εγγράφου, η ύπαρξη εγγυήσεως επανεισόδου στη χώρα προέλευσης ή ιθαγένειας, η πρόβες κράς παραμονής και η συνδρομή άλλων λόγων, αφορώντων στη δημ τάξη και ασφάλεια της χώρας, στη δημόσια υγεία και στο κοινωνικό ή μόσιο συμφέρον γενικότερα.

3. Παράταση της άδειας αυτής μέχρι τριάντα (30) ημέρες δύναται, για εξαιρετικούς και απρόβλεπτους λόγους, να χορηγηθεί από τον Υπο Δημόσιας Τάξης.

Άρθρο 13

Άδεια παραμονής για εργασία

1. Στον αλλοδαπό, ο οποίος εισήλθε στην Ελλάδα κατόπιν προέγκρ για εργασία ή άσκηση επαγγέλματος ή άλλης οικονομικής δραστηριότη χορηγείται άδεια παραμονής ετήσιας διάρκειας, που δύναται να ανανει ται κατ' έτος και μέχρι πέντε (5) έτη, εφ' όσον δεν υπήρξε με υπαιτιό του αλλοδαπού μεταβολή των λόγων της αρχικής εγγραφής εισόδου ή ά εύλογη αιτία.

2. Μετά τη συμπλήρωση του δού έτους παραμονής από την ημερομ της αρχικής εισόδου, εφ' όσον δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις των πα και 4 του παρόντος, ο αλλοδαπός υποχρεούται να εγκαταλείψει εντός μτ το ελληνικό έδαφος, διαφορετικά απελαύνεται.

3. Αλλοδαπός, που προτίθεται να συνεχίσει, υπό τις προϋποθέσεις παρ. 1 του παρόντος, την παραμονή και εργασία στην Ελλάδα και πέραν δετίας από την αρχική του είσοδο, υποχρεούται να υποβάλει σχετική αίτ στην αρμόδια αστυνομική αρχή δύο (2) τουλάχιστο μήνες πριν από τη μπλήρωση του δού έτους. Για την παράταση της παραμονής αποφασίς Υπουργός Δημόσιας Τάξης, μετά από σύμφωνη γνώμη του Υπουργού γασίας, η οποία δίδεται εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου του παρόντος.

4. Η τυχόν χορηγούμενη άδεια παραμονής πέραν της δετίας είναι 2ετ διάρκειας και ανανεώνεται με τις προϋποθέσεις της παρ. 1 του παρόν Μετά 1 δετή συνολική νόμιμη παραμονή και κοινωνική ασφάλιστ, σε φο κύριας ασφάλισης, επί εκατόν είκοσι (120) μήνες, δύναται να χορηγητ στον αλλοδαπό από τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης άδεια παραμονής σε στις διάρκειας. Για τη χορήγηση άδειας πόριστης διάρκειας, δεν υπολς ζεται ο διανυθείς χρόνος σπουδών σε οποιαδήποτε σχολή, της ημεδαπής ο τυχόν χρόνος εκτίσεως ποινης στερεωτικής της ελευθερίας.

Άρθρο 14

Άδεια παραμονής μελών οικογένειας

1. Αλλοδαπός, του οποίου έχει εγκριθεί άδεια παραμονής σύμφωνα την παρ. 4 του άρθρου 13 του παρόντος, δύναται να ζητήσει, στα πλαίσ της οικογενειακής συνένωσης, την έλευση και εγκατάσταση πλησίον τ των μελών της οικογένειάς του, εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις η καθορίζονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση τ Υπουργών Εξωτερικών, Εργασίας και Δημόσιας Τάξης.

2. Ως μέλη οικογένειας θεωρούνται ο σύζυγος και τα κάτω του 18 έτους της ηλικίας άγαμα τέκνα του και οι γονείς του, εφ' όσον προ της ά ξης του αλλοδαπού συνοικούσαν και συντηρούνταν από τον ίδιο.

3. Στους ανωτέρω χορηγείται ειδική άδεια παραμονής, η οποία ακολί θεί, όσον αφορά την ισχύ και την ανανέωση ή ανάκληση, την τύχη τ άδειας παραμονής του προσώπου, από το οποίο και: προσκλήθησαν.

4. Μέλος της οικογένειας αλλοδαπού δύναται να τύχει, από της ενλί: ωσης του, αυτοτελούς δικαιώματος παραμονής, κατόπιν απόφασης τ Υπουργού Δημόσιας Τάξης, εφ' όσον διαθέτει επαρκείς πόρους, προς κ λυψη των αναγκών στέγασης και συντήρησης αυτού, με την επιφύλαξη τ διατάξεως της προηγούμενης παραγράφου.

Άρθρο 15

Άδεια παραμονής για σπουδές.

1. Σε αλλοδαπό, ο οποίος έχει σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις επί και για φοίτηση σε σχολή της ημεδαπής, παρέχεται ειδική θεώρηση εισόδ και άδεια παραμονής ετήσιας ισχύος, η οποία ανανεώνεται κατ' έτος και μ χρις αποφαιτήσεως.

2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Εθνικής Παιδείας κ Θρησκευμάτων και Δημόσιας Τάξης, που θα εκδοθεί εντός έτους από τ ισχύος του παρόντος νόμου, καθορίζονται οι προϋποθέσεις παραμονής αλλο δαπών που φοιτούν σε ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, το ανώτατο χρι νικό όριο φοίτησης αυτών σε κάθε έτος σπουδών, καθώς και ο συνολικ χρόνος παραμονής τους για σπουδές.

3. Άδεια παραμονής, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του παρόντος άρθρου, χορηγείται και προκειμένου περί αλλοδαπού, του οποίου έχει εγκριθεί ή εισόδος για μεταπτυχιακές σπουδές σε ελληνικό ανώτατο εκπαιδευτικό δρώμα. Η διάρκεια παραμονής στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να υπερβεί τον προβλεπόμενο χρόνο σπουδών, αυξανόμενο κατά το ήμισυ.

4. Για τη χορήγηση ή ανανέωση της άδειας παραμονής λόγω σπουδών, λαμβάνεται υπόψη ιδιαίτερα η επιμέλεια και πρόοδος, ο χρόνος φοίτησης σε κάθε έτος σπουδών, η εξ ιδίων επαρκής κάλυψη των δαπανών διαβίωσης, φοίτησης και ιατροφαρμακευτικής περιθαλψής και η μη ύπαρξη σοβαρών λόγων, φερώντων τη δημόσια τάξη και ασφάλεια και τη δημόσια υγεία.

5. Αλλοδαπός, που παρακολουθεί μαθήματα σε σχολή της ημεδαπής, χωρίς να έχει τύχει κατά την παρ. 1 του παρόντος άδειας παραμονής για σπουδές, υποχρεούται σε άμεση αναχώρηση, εκτός αν εντός μηνός από την ισχύ του παρόντος παρουσιασθεί στην αρμόδια αρχή καταγραφής αλλοδαπών και υποβάλει σχετική αίτηση σύμφωνα με τις προϋποθέσεις της προηγούμενης παραγράφου.

Άρθρο 16

Προσφυγές

1. Κατά της απόφασης, που αρνείται τη χορήγηση ή ανανέωση άδειας παραμονής ή ανακάλει τυχόν χορηγηθείσα, ο ενδιαφερόμενος δικαιούται να προσφύγει, εντός πέντε (5) εργασιών ημερών από της κοινοποίησης, ενώπιον του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, ο οποίος αποφασίζει σχετικά εντός τριάντα (30) ημερών.

2. Η προθεσμία προς άσκηση προσφυγής και η προσφυγή επιτρέπουν την παραμονή στη Χώρα, εκτός αν ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης κρίνει αντιθέτως, για σοβαρούς λόγους δημόσιου ή κοινωνικού συμφέροντος.

3. Η διαμονή εν όψει άσκησης προσφυγής και εξέτασή αυτής, καθώς και η διαμονή εν όψει εξέτασης αίτησης, για χορήγηση ή ανανέωση άδειας παραμονής, στις περιπτώσεις των άρθρων 12 και 15, θεωρείται προσωρινή και ο ενδιαφερόμενος δεν αποκτά κανένα επί πλέον δικαίωμα από αυτήν.

4. Σε περίπτωση αποδοχής του αιτήματος παραμονής, τα δικαιώματα και υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτήν ανατρέχουν στο χρόνο υποβολής της αίτησης, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στην απόφαση. Σε περίπτωση απόρριψης της αίτησης τίθεται στον αλλοδαπό προθεσμία προς αναχώρηση, η οποία δεν μπορεί να υπερβεί τις δεκαπέντε (15) ημέρες.

Άρθρο 17

Άδεια παραμονής ομογενών

1. Αλλοδαπός, που επικαλείται την ιδιότητα του ομογενούς, υποχρεούται να δηλώσει τούτο κατά την παρουσίασή του στην αρμόδια προς καταγραφή αστυνομική αρχή, προσκομίζοντας και τα επίσημα έγγραφα, που αποδεικνύουν τον ισχυρισμό του.

2. Σε οποιαδήποτε περίπτωση αμφισβήτησης ή αμφιβολίας ως προς την ιδιότητα του αλλοδαπού ως ομογενή, κατά περίπτωση, αποφασίζει ο Υπουργός Εσωτερικών μετά γνώμη του Υπουργού Δημόσιας Τάξης αυτεπάγγελτα ή ύστερα από αίτηση του ενδιαφερομένου, αφού εξετάσει τα σχετικά στοιχεία.

3. Κατά τη διάρκεια της ανωτέρω εξέτασης ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης δύναται, εφ' όσον κρίνει τούτο ως επιβαλλόμενο χάριν του δημόσιου συμφέροντος, να διατάξει την άμεση αναχώρηση του αλλοδαπού, ο οποίος δεν δικαιούται να επανέλθει μέχρι να εκδοθεί η οριστική απόφαση.

4. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Εθνικής Άμυνας, Εσωτερικών, Οικονομικών, Εργασίας και Δημόσιας Τάξης καθορίζονται οι προϋποθέσεις, η διάρκεια και η διαδικασία παροχής δικαιώματος εισόδου, διαμονής και εργασίας των ομογενών.

Άρθρο 18

Υποχρεώσεις κάτοχου άδειας παραμονής

1. Αλλοδαπός, κάτοχος άδειας παραμονής από τις αναφερόμενες στα άρθρα 13-15, που εξέρχεται προσωρινά από το ελληνικό έδαφος, δικαιούται επανεισόδου, εφ' όσον από την έξοδό του δεν έχει παρίλθει διάστημα μεγαλύτερο των δύο (2) μηνών και η άδεια του εξακολουθεί να ισχύει. Μετά την πάροδο των δύο (2) μηνών η επανεισόδος του αλλοδαπού υπόκειται στη διαδικασία της αρχικής προέγκρισης.

2. Η κατά το άρθρο 12 άδεια παραμονής βραχείας διάρκειας καύει να ισχύει, αν ο κάτοχος εξέλθει από το ελληνικό έδαφος και παραδίδεται αυτή κατά την αναχώρησή του στην υπηρεσία που ενεργεί τον έλεγχο εξόδου. Η διαμονή εν όψει εξέτασης αιτήματος και η προθεσμία προς αναχώρηση, σύμφωνα με τις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 16 του παρόντος, δεν δημιουργεί δικαίωμα επανεισόδου για τον αλλοδαπό, που εξέρχεται από το ελληνικό έδαφος.

3. Αλλοδαπός, κάτοχος οποιασδήποτε άδειας παραμονής, πλην της περίπτωσης της παρ. 3 του άρθρου 13 του παρόντος, οφείλει να αναχωρήσει χωρίς άλλη ειδοποίηση μέχρι την ημερομηνία λήξης της ισχύος ή της δοθείσας παράτασης αυτής, εκτός αν δεκαπέντε (15) τουλάχιστον ημέρες προ της εκπνοής της άδειας υποβάλει αίτηση για παράταση αυτής.

4. Αίτηση παράτασης άδειας παραμονής βραχείας διάρκειας για χρόνο μεγαλύτερο από τον καθοριζόμενο στο άρθρο 12 παρ. 3 είναι απαράδεκτη.

5. Αλλοδαπός, στον οποίο δεν εγκρίθηκε παραμονή ή ανανέωση της άδειας παραμονής του, υποχρεούται να εγκαταλείψει αμέσως το ελληνικό έδαφος, χωρίς άλλες διατυπώσεις.

Άρθρο 19

Σκοπός αδειών παραμονής

Η άδεια παραμονής αλλοδαπού παρέχεται, σύμφωνα με το αίτημα του ενδιαφερομένου για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένου σκοπού, ο οποίος αναγράφεται σε αυτή. Η επικύρωση ενώπιον οποιασδήποτε αρχής κατεχόμενης άδειας παραμονής, για επίτευξη σκοπού διάφορου εκείνου, για τον οποίο χορηγήθηκε, είναι απαράδεκτη.

Άρθρο 20 Προϋποθέσεις και διαδικασία παραμονής Με απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης καθορίζονται η διαδικασία και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια, για τη χορήγηση, ανανέωση και ανάκληση των αδειών παραμονής, επισφαλοποιημένης της διάταξης της παραγράφου 3 του άρθρου 17 του παρόντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΑΔΕΙΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

Άρθρο 21

Προϋποθέσεις χορήγησης άδειας εργασίας

1. Για την έγκριση έλευσης αλλοδαπού, προς κάλυψη κενής θέσης εργασίας ή την έγκριση αλλαγής εργοδότη, λαμβάνεται υπόψη η δυνατότητα κάλυψης αυτής από νέργους και άλλων γεωγραφικών διαμερισμάτων της Χώρας, προτιμωμένων των ημεδαπών και κοινοτικών υπηκόων, των ομογενών και των αλλοδαπών, που έχουν χαρακτηρισθεί από τις ελληνικές αρχές ως πρόσφυγες και διαμένουν νόμιμα στο ελληνικό έδαφος.

2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Δημόσιας Τάξης, Εργασίας και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων καθορίζονται οι όροι και η διαδικασία για τη χορήγηση, ανανέωση και ανάκληση των αδειών εργασίας σε αλλοδαπούς, η επιβολή χρηματικής εγγύησης που να καλύπτει τα έξοδα τυχόν επανακαταρισμού, σε βάρος των κελούστων αλλοδαπούς, καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια.

3. Οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του παρόντος δεν εφαρμόζονται όταν διεθνής σύμβαση μεταξύ Ελλάδος και της χώρας θγαλείας του αλλοδαπού προβλέπει διαφορετικά.

4. Η κατά τον παρόντα νόμο άδεια εργασίας δεν παλλάσσει τον κάτοχο αυτής τυχόν άλλων υποχρεώσεων, που απορρέουν από άλλες διατάξεις.

Άρθρο 22

Προέγκριση εισόδου αλλοδαπού για εργασία

1. Αλλοδαπός, ο οποίος έρχεται στην Ελλάδα για εργασία, υποχρεούται να επιδείξει κατά τον έλεγχο της εισόδου τα έγγραφα εκείνα που αποδεικνύουν ότι έχει τύχει της σχετικής προέγκρισης των αρμόδιων αρχών.

2. Η προέγκριση παρέχεται από τον Υπουργό Εργασίας ή άλλη εξουσιοδοτημένη απ' αυτόν αρχή, υπό τους όρους, τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία, που καθορίζονται σύμφωνα με την παρ. 2 του προηγούμενου άρθρου.

3. Από τη διαδικασία της προέγκρισης εξαιρούνται:

α. Το αλλοδαπό προσωπικό που πηχίει σε εταιρείες των α.ν. 89/1967 (ΦΕΚ 132/Α') και 378/1968 (ΦΕΚ 82/Α'), καθώς και σε επιχειρήσεις του αναπτυξιακού ν.δ. 2687/1953 (ΦΕΚ 317/Α') και απασχολείται αποκλειστικά σ' αυτές.

β. Αλλοδαποί τεχνικοί απασχολούμενοι σε βιομηχανίες ή μεταλλεία, υπό τους όρους του α.ν. 448/1968 (ΦΕΚ 130 Α').

γ. Αλλοδαποί αθλητές, που προσλαμβάνονται από αθλητικά σωματεία ή συλλόγους στα πλαίσια δικαιώματος πρόσληψης ξένων αθλητών, που προβλέπει ρητά νόμος και μέχρι συμπλήρωσης του καθορισμένου σ' αυτόν αριθμού αθλητών.

δ. Οι κατά τις ισχύουσες διατάξεις χαρακτηριζόμενοι ως πρόσφυγες.

4. Δύνεται, για λόγους δημόσιας τάξης, ασφάλειας ή δημόσιας υγείας ή προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, να ανασταλεί ή να ανακληθεί οριστικά ή τυχόν παρασχεθείσα κατά την παρ. 2 του παρόντος προέγκριση. Την αναστολή ή την ανάκληση αποφασίζει ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης.

5. Ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης δύναται σε κάθε περίπτωση, για σοβαρούς λόγους δημόσιας τάξης ή ασφάλειας, να μην επιτρέπει την είσοδο ή να ανακαλεί τυχόν χορηγηθείσα άδεια παραμονής για εργασία του αλλοδαπού.

6. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εργασίας και Δημόσιας Τάξης καθορίζονται και άλλες κατηγορίες ατόμων που εξαιρούνται από την υποχρέωση τήρησης της διαδικασίας προέγκρισης ή απαλλάσσονται από την υποχρέωση εφοδιασμού με άδεια εργασίας.

7. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Εργασίας και Δημόσιας Τάξης καθορίζεται ο ανώτατος αριθμός αδειών παροχής εξαρτημένης εργασίας που χορηγούνται κάθε έτος σε αλλοδαπούς, κατά υπηκοότητα, επάγγελμα και χρονική διάρκεια στις διάφορες περιοχές της Χώρας. Κατά το στάδιο της κατάρτισης της ανωτέρω απόφασης ο Υπουργός Εργασίας ζητά τις έγγραφες προτάσεις του Ο.Α.Ε.Δ., του συνδικαλιστικού οργάνου των εργαζομένων και των εργοδότην.

Άρθρο 23

Χορήγηση άδειας εργασίας

1. Η άσκηση οποιουδήποτε επαγγέλματος ή η ανάληψη οποιασδήποτε εργασίας από αλλοδαπό στο ελληνικό έδαφος απαγορεύεται, εκτός αν ο ενδιαφερόμενος έχει εφοδιασθεί με σχετική άδεια από τον Υπουργό Εργασίας ή άλλη εξουσιοδοτημένη απ' αυτόν αρχή. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Δημόσιας Τάξης και Εργασίας δύναται να εξουσιοδοτούνται υπηρεσίες του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης να χορηγούν άδειες εργασίας, για ορισμένες κατηγορίες επαγγεμάτων.

2. Αλλοδαπός εισερχόμενος στο ελληνικό έδαφος, σύμφωνα με τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου, υποχρεούται: όπως εντός μηνός από την άφιξη του παρουσιασθεί στην αρμόδια αστυνομική αρχή του τόπου διαμονής του, μαζί με τον εργοδότη του, και υποβάλει τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την έκδοση άδειας εργασίας.

3. Η άδεια εργασίας ισχύει: για ορισμένη χρονική περίοδο και χορηγείται για συγκεκριμένο εργοδότη, είδος απασχόλησης και τόπο εργασίας. Μεταβολή ενός από τους ανωτέρω όρους, χωρίς την προηγούμενη έγκριση του Υπουργού Εργασίας ή εξουσιοδοτημένης απ' αυτόν αρχής, συνεπάγεται την ανάκληση της άδειας εργασίας. Η έγκριση χορηγείται με τις προϋποθέσεις του άρθρου 21 του παρόντος.

4. Η άδεια εργασίας δύναται να ανανεώνεται: ύστερα από αίτηση του ενδιαφερομένου και: του εργοδότη, εφ' όσον πληρούνται οι προϋποθέσεις της αρχικής έγκρισης.

5. Η άδεια εργασίας ή η ανανέωσή της παρέχεται, εφ' όσον προηγηθεί χορήγηση άδειας παραμονής για εργασία κατά το άρθρο 13 του παρόντος, με την οποία συμπληρείται από πλευράς χρονικής ισχύος. Η άδεια εργασίας ή η ανανέωσή της δεν επιτρέπεται να λήξει σε μεταγενέστερο χρόνο από το χρόνο λήξης της άδειας παραμονής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Άρθρο 24

Αναγνώριση και περίθαλψη προσφύγων

1. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εξωτερικών και Δημόσιας Τάξης, καθορίζονται:

α. Η διαδικασία εξέτασης αίτησης αλλοδαπού για την αναγνώρισή του ως πρόσφυγα και ανάκλησης της αναγνώρισης, σύμφωνα με την έννοια του άρθρου 1 της Σύμβασης της Γενεύης της 28-7-1951, που κυρώθηκε με το ν.δ. 3989/1959 (ΦΕΚ 209 Α'), και του Πρωτοκόλλου της Νέας Υόρκης της 31-1-1967, που κυρώθηκε με τον α.ν. 389/1968 (ΦΕΚ 125 Α').

β. Ο τρόπος συνεργασίας και ενημέρωσης της Υπατης Αρμοστίας Προσφύγων του ΟΗΕ, στα πλαίσια των υποχρεώσεων που καθορίζονται από την ανωτέρω Σύμβαση και Πρωτόκολλο.

2. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Δημόσιας Τάξης και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, καθορίζονται:

α. Η ίδρυση, διοικητική υπαγωγή και λειτουργία κέντρων περιθαλψής προσφύγων.

β. Οι προϋποθέσεις και η διαδικασία παροχής ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης ή οποιασδήποτε άλλης κοινωνικής συνδρομής σε άτομα, που έχουν αναγνωρισθεί από την αρμόδια ελληνική αρχή ως πρόσφυγες ή έχουν υποβάλει αίτηση για την αναγνώριση, για την αντιμετώπιση επείγουσών και σοβαρών καταστάσεων ανάγκης.

3. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Δημόσιας Τάξης και Εργασίας, καθορίζονται οι προϋποθέσεις και η διαδικασία παροχής άδειας εργασίας ή άλλης βοήθειας για την επαγγελματική προσαρμογή των προσφύγων.

4. Οι δαπάνες, που απαιτούνται για την εφαρμογή των διατάξεων της παρ. 2 του παρόντος άρθρου, βαρύνουν τον προϋπολογισμό του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Άρθρο 25

Διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων

1. Αίτηση αλλοδαπού για την αναγνώρισή του ως πρόσφυγα είναι απαράδεκτη, αν:

α. Δεν υποβληθεί αμέσως κατά την άφιξη του στο μεθοριακό σημείο ελέγχου ή σε περίπτωση παράνομης εισόδου στην πλησιέστερη δημόσια αρχή, στην οποία παρουσιάζεται ή από την οποία αποκαλύπτεται.

β. Δεν προέρχεται απευθείας από χώρα όπου απειλείται η ζωή ή η ελευθερία του, κατά την έννοια του άρθρου 1 της Σύμβασης της Γενεύης.

2. Κατ' εξαίρεση, είναι δυνατή η υποβολή αίτησης αναγνώρισης της προφυγικής ιδιότητας και σε αλλοδαπούς που διαμένουν ή οπωσδήποτε ευρίσκονται στο ελληνικό έδαφος, αν ο κίνδυνος που απειλεί τη ζωή ή την ελευθερία τους ανακύβει σε χρόνο μεταγενέστερο της εισόδου και η αίτηση υποβάλλεται αμέσως μόλις τα σχετικά γεγονότα γίνουν γνωστά στον αιτούντα, με οποιονδήποτε τρόπο.

3. Αίτηση αλλοδαπού, που υποβάλλεται κατά τρόπο έκδηλα καταχρηστικό, ιδιαίτερα προς εξυπηρέτηση σκοπών μετανάστευσης ή ματαιώσης νόμιμα διαταχθείσης απομάκρυνσής του από το ελληνικό έδαφος, απορρίπτεται με απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, δυναμένου να διατάξει και την άμεση απέλαση, του αιτούντος. Κατά της απόφασης αυτής δεν εκτρέπεται: προσφυγή.

4. Αλλοδαπός, στον οποίο δεν αναγνωρίζεται η ιδιότητα του πρόσφυγα ή του οποίου η αναγνώριση ανακαλείται, υπάγεται, ως προς την περαιτέρω παραμονή του στο ελληνικό έδαφος, στις διατάξεις που ισχύουν για τους λοιπούς αλλοδαπούς.

5. Οι λεπτομέρειες για την εφαρμογή του παρόντος άρθρου καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Δημόσιας Τάξης και του κατά περίπτωση συναρμόδιου υπουργού.

6. Ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης δύναται, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να επιτρέψει, για ανθρωπιστικούς ιδιαίτερα λόγους, την παραμονή, υπό ανοχή αλλοδαπού, του οποίου έχει απορριφθεί τελεσίδικα αίτημα αναγνώρισής του ως πρόσφυγα, μέχρις ότου καταστεί δυνατή η αναχώρησή του από τη χώρα.

7. Η διαμονή εν όψει εξέτασης αίτησης για την αναγνώριση αλλοδαπού ως πρόσφυγα και η τυχόν κατά την προηγούμενη παράγραφο παραμονή θεωρούνται προσωρινές και ο ενδιαφερόμενος δεν αποκτά κανένα επίπλεον δικαίωμα από αυτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ - ΑΠΕΛΑΣΕΙΣ

Άρθρο 26

Περιορισμοί

1. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εξωτερικών, Εθνικής Άμυνας και Δημόσιας Τάξης, δύναται να απαγορεύεται η διαμονή ή η εγκατάσταση αλλοδαπών-αλλογενών σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές της χώρας.

2. Ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης δύναται να επιβάλει σε συγκεκριμένο αλλοδαπό, για λόγους δημόσιου συμφέροντος, περιορισμούς που αναφέρονται ιδίως στην εγκατάσταση, διαμονή, μετάβαση σε ορισμένους τόπους, άσκηση ορισμένων επαγγεμάτων ή υποχρέωση εμφανισιάς του στις αστυνομικές αρχές.

Άρθρο 27

Διοικητική απέλαση

1. Η διοικητική απέλαση αλλοδαπού με την επιφύλαξη των διεθνών υποχρεώσεων της Χώρας μας είναι δυνατή, αν:

α. Καταδικαστεί σε κάθειρξη ή φυλάκιση και εφ' όσον η απέλασή του δεν διατάχθηκε από το αρμόδιο δικαστήριο.

β. Παραβεί τις διατάξεις του παρόντος.

γ. Η παρουσία στο ελληνικό έδαφος κρίνεται επικίνδυνη για τη δημόσια τάξη ή ασφάλεια της Χώρας ή τη δημόσια υγεία.

δ. Εμφανίζεται ενώπιον των ελληνικών αρχών με διαφορετική κάθε φορά ιθαγένεια.

2. Η διατασσομένη διοικητική απέλαση εκτελείται αμέσως μετά την έκδοση της ποινής ή την υπό όρους απόλυση του καταδικασθέντος.

3. Η απέλαση διατάσσεται με απόφαση του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας, υποχρεωμένου να δώσει προηγούμενως στον υπό απέλαση, προθεσμία τουλάχιστον 24 ωρών, για να προβάλει τις αντιρρήσεις του. Με την ίδια απόφαση καθορίζεται και ο χρόνος, μετά την πάροδο του οποίου δύ-

ναται να επιτραπεί η εκ νέου είσοδος στον απελευθερωμένο, ως και αν η τυχόν άσκηση προσφυγής συνεπάγεται αναστολή εκτέλεσης αυτής.

4. Κατά της απόφασης του Αρχηγού δικαιούται ο αλλοδαπός να προσφύγει, εντός ανατρεπτικής προθεσμίας 3 ημερών από της κοινοποίησής της, ενώπιον του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, ο οποίος αποφασίζει εντός 20 ημερών από την άσκηση της προσφυγής.

5. Προκειμένου για απέλαση αλλοδαπού κατόχου ιδέας παραμονής 2ετούς τουλάχιστον ισχύος ή αλλοδαπού μέλους οικογένειας ημεδαπού, ο Υπουργός αποφασίζει, ύστερα από γνώμη επιτροπής, αποτελούμενης από τον Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, ως πρόεδρο και ως μέλη ένα διπλωματικό υπάλληλο του Υπουργείου Εξωτερικών και έναν ανώτερο αξιωματικό της Διεύθυνσης Κρατικής Ασφάλειας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, οι οποίοι ορίζονται με τους αναπληρωτές τους από τους οικείους υπουργούς. Η συγκρότηση της ανωτέρω επιτροπής γίνεται με απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης. Ενώπιον της επιτροπής καλείται να εκθέσει τις απόψεις του και ο ενδιαφερόμενος, αυτοπροσώπως.

6. Με απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης δύναται, για λόγους δημοσίου συμφέροντος και εφ' όσον ο υπό απέλαση εκ των εν γένει περιστάσεων κρίνεται ύποπτος φυγής ή επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη, να διαταχθεί η κράτησή του μέχρις ότου καταστεί δυνατή η απομάκρυνσή του από το ελληνικό έδαφος.

7. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης καθορίζονται οι αναγκαίες λεπτομέρειες για την εκτέλεση των αποφάσεων απέλασης, που εκδίδονται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου, καθώς και εκείνων που διατάσσονται με αποφάσεις ποινικών δικαστηρίων, σύμφωνα με το άρθρο 74 του Ποινικού Κώδικα.

Άρθρο 28

Απαγορεύσεις απελάσεως

Απαγορεύεται η απέλαση, εφ' όσον ο αλλοδαπός:

1. Είναι ανήλικος και η γονική του οικογένεια διαμένει στην Ελλάδα.
2. Είναι μητέρα ημεδαπού ανήλικου με τον οποίο συγκατοικεί και διατρέχει ή γονέας ημεδαπού ανήλικου, ο οποίος έχει τη γονική μέριμνα.
3. Έχει υπερβεί το 80ό έτος της ηλικίας του και δεν συντρέχει λόγος που να αφορά την εθνική ασφάλεια της χώρας.

Άρθρο 29

Δαπάνες απέλασης

1. Η δαπάνη απέλασης καλύπτεται εξ ιδίων χρημάτων του απελευθερωμένου, εφ' όσον διαθέτει το απαιτούμενο ποσό, άλλως βαρύνει το Δημόσιο εξ' ολοκλήρου ή κατά το μέρος που ελλείπει.
2. Σε περίπτωση που η είσοδος ή η παραμονή του αλλοδαπού έχει επιτραπεί κατόπιν εγγυήσεως τρίτου προσώπου, τα έξοδα απέλασης, συμπεριλαμβανομένης και της δαπάνης διατροφής, βαρύνουν εις ολόκληρον τόσο τον απελευθερωμένο, όσο και τον εγγυητή.
3. Εργοδότης, ο οποίος απασχολεί αλλοδαπό χωρίς ιδέα εργασίας, βαρύνεται με τα έξοδα της απέλασής του.
4. Οι ανωτέρω δαπάνες καταβάλλονται αμέσως ή εισπραττόνται ως δημοσίο έσοδο, σύμφωνα με τις διατάξεις που διέπουν την εισπραξη δημοσίων εσόδων. Στην περίπτωση αυτήν οι δαπάνες επιστρέφονται στον προϋπολογισμό του φορέα από τον οποίο καταβλήθηκαν. Τίτλο για την εισπραξη αποτελεί η δήλωση εγγύτητος ή η πράξη βεβαίωσης της παράβασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

ΓΕΝΙΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ

Άρθρο 30

Υποχρεώσεις παρεχόντων διαμονή

Οι διευθυντές ξενοδοχείων, παραθεριστικών κέντρων, κλινικών και θεραπευτηρίων, οι εκμιασθέντες ακινήτων, καθώς και αυτοί που παρέχουν με οποιονδήποτε τρόπο διαμονή σε αλλοδαπό, υποχρεούνται να ενημερώνουν αμέσως την αρμόδια αστυνομική αρχή, τόσο για την άφιξη όσο και για την αναχώρησή του, υποβάλλοντας και σχετικό δελτίο, σύμφωνα με τα οριζόμενα με απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης. Ο αλλοδαπός υποχρεούται να παρέχει στα ανωτέρω πρόσωπα κάθε πληροφορία απαραίτητη για τη συμπλήρωση του δελτίου άφιξης ή αναχώρησης.

Άρθρο 31

Υποχρεώσεις υπηρεσιών και υπαλλήλων

1. Οι διευθυντές φυλακών και κρατητηρίων υποχρεούνται να:
 - α. Παραλαμβάνουν και φυλάσσουν τα διαβατήρια ή λοιπά αποδεικτικά

της ταυτότητας των κρατουμένων αλλοδαπών έγγραφα, τα οποία παραδίδουν σ' αυτούς κατά την απόλυσή τους.

β. Ειδοποιούν αμέσως, σε περίπτωση εισόδου αλλοδαπού που στερείται ταξιδιωτικού εγγράφου, την αρμόδια αστυνομική αρχή και παρέχουν σ' αυτήν κάθε αναγκαία συνδρομή για τον εφοδιασμό του με σχετικό ταξιδιωτικό έγγραφο.

γ. Ειδοποιούν προ πέντε (5) τουλάχιστον ημερών την αρμόδια αστυνομική αρχή για επικείμενη απόλυση ή μεταγωγή από τις φυλακές αλλοδαπού κρατουμένου.

2. Οι υπηρεσίες του δημοσίου τομέα, καθώς και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, υποχρεούνται να μη δέχονται για εξίταση αίτημα αλλοδαπού που βρίσκεται στο ελληνικό έδαφος, αν δεν είναι κάτοχος άδειας παραμονής ή δεν είναι σε θέση να αποδείξει ότι παραμένει νόμιμα στην Ελλάδα.

Από την ανωτέρω υποχρέωση εξαιρούνται τα θεραπευτήρια και οι κλινικές, προκειμένου περί αλλοδαπών που εισάγονται έκτακτα για νοσηλεία.

Άρθρο 32

Υποχρεώσεις αλλοδαπών

1. Ο αλλοδαπός, κατά τη διάρκεια της διαμονής του στην Ελλάδα, υποχρεούται να δηλώσει εντός μηνός στην αρμόδια αστυνομική αρχή του τόπου διαμονής του:

- α. Την αλλαγή κατοικίας του.
 - β. Κάθε μεταβολή της αστικής του κατάστασης, ιδίως δε την αλλαγή υπηκοότητας, τη σύναψη ή διάλυση γάμου ή τη γέννηση τέκνου.
 - γ. Την αλλαγή του διαβατηρίου του και την απώλεια αυτού ή της ιδέας παραμονής του.
2. Αλλοδαποί, κάτω του 18ου έτους της ηλικίας τους, δηλώνονται στις αρμόδιες αστυνομικές αρχές καταγραφής αλλοδαπών από αυτόν που ασκεί τη γονική μέριμνα ή τον κηδεμόνα τους και σε περίπτωση ελλείψεως αυτών από εκείνον που τους παρέχει διαμονή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΤΡΩΣΕΙΣ

Άρθρο 33

1. Πλοίαρχοι ή κυβερνήτες οποιουδήποτε πλοίου, πλωτού μέσου ή αεροπλάνου και γενικά οδηγοί κάθε είδους μεταφορικού μέσου, που μεταφέρουν από το εξωτερικό στην Ελλάδα αλλοδαπούς, οι οποίοι σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας δεν έχουν δικαίωμα εισόδου στο ελληνικό έδαφος ή στους οποίους έχει απαγορευθεί η είσοδος για οποιαδήποτε αιτία, καθώς και αυτοί που τους προωθούν στο εσωτερικό της χώρας ή διευκολύνουν τη μεταφορά ή προώθησή τους ή εξασφαλίζουν σ' αυτούς καλύμματα για απόκρυψη, τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή εκατό (100.000) χιλιάδων έως ενός εκατομμυρίου (1.000.000) δραχμών για κάθε μεταφερόμενο αλλοδαπό. Με τις ίδιες ποινές τιμωρούνται και οι συμμετέχοντες στις ανωτέρω εξόπιονες πράξεις. Θεωρείται επιβαρυντική περίπτωση και επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστο δύο (2) ετών και χρηματική ποινή πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) έως πέντε εκατομμυρίων (5.000.000) δραχμών, αν η μεταφορά ενεργείται κατ' επάγγελμα ή με σκοπό το παράνομο κέρδος ή αν ο υπαίτιος είναι υπέρστος ή δημόσιος υπάλληλος ή ασκεί το επάγγελμα του τουριστικού ή ναυτιλιακού ή ταξιδιωτικού πράκτορα. Μεταφορικά μέσα, που χρησιμοποιήθηκαν για τη μεταφορά προσώπων, κατασχονται και δημεύονται με απόφαση του δικαστηρίου, εκτός εάν ο ιδιοκτήτης δεν ήταν αυτοουργός ή συμμετέχων των ανωτέρω πράξεων.

2. Τα ανωτέρω πρόσωπα, καθώς και οι ιδιοκτήτες των μεταφορικών μέσων, υποχρεούνται, ανεξάρτητα από την ποινική ευθύνη, εις ολόκληρον, στα έξοδα συντήρησης και επανόδου των ανωτέρω προσώπων στο εξωτερικό. Στην περίπτωση αυτήν εφαρμόζονται, αναλόγως, οι διατάξεις των εδαφίων β' και γ' του άρθρου 10 και της παραγράφου 4 του άρθρου 29 του παρόντος. Την ίδια υποχρέωση έχουν και όσοι εγγυήθηκαν τον επαναπατρισμό αλλοδαπού, σε περίπτωση παραβίασης των όρων εισόδου ή παραμονής του στη χώρα.

3. Αυτοί που διευκολύνουν την είσοδο στο ελληνικό έδαφος αλλοδαπού, χωρίς να υποβληθεί στον έλεγχο του άρθρου 4 του παρόντος, τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών και με χρηματική ποινή τουλάχιστον εκατό χιλιάδων (100.000) δραχμών.

4. Πλοίαρχοι ή κυβερνήτες οποιουδήποτε πλοίου, πλωτού μέσου ή αεροπλάνου και γενικά οδηγοί κάθε είδους μεταφορικού μέσου υποχρεούνται να μη δέχονται για μεταφορά και να λαμβάνουν κάθε μέτρο, που να αποκλείει τη μεταφορά στο εξωτερικό προσώπων, που δεν είναι εφοδιασμένα με τα απαιτούμενα ταξιδιωτικά έγγραφα ή που δεν έχουν υποστεί τον κανονικό αστυνομικό έλεγχο. Οι παραβάτες τιμωρούνται σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου. Η ανωτέρω αξιόποινη πράξη θεω-

ρείται τετελεσμένη, προκειμένου μεν για θαλάσσια και εναέρια μεταφορικά μέσα, εφ' όσον το πρόσωπο που επιβιβάσθηκε λάθρα βρίσκεται μέσα σ' αυτά κατά την έναρξη του προ του απόπλου ή της απογειώσεως ελέγχου από τα αρμόδια πρακτικά όργανα ή μετά την άπαρση του πλοίου ή την απογείωση του αεροπλάνου, προκειμένου δε για άλλα μεταφορικά μέσα, εφ' όσον το πρόσωπο που αναχωρεί λάθρα βρίσκεται μέσα σ' αυτά κατά τον τελευταίο έλεγχο εξόδου ή κλήσιον των συνόρων. Οι διατάξεις της παραγράφου 2 του παρόντος εφαρμόζονται αναλόγως και στην προκειμένη περίπτωση.

5. Το πρόσωπο, το οποίο επιχειρεί, κατά τα ανωτέρω, να εξέλθει του ελληνικού εδάφους χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις, τιμωρείται σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 4 του παρόντος. Θεωρείται επιβαρυντική περίπτωση και επιβάλλονται οι ποινές του εδαφίου β' της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, αν το πρόσωπο που επιχειρεί να αναχωρήσει λάθρα καταζητείται από τις δικαστικές ή αστυνομικές αρχές ή υπέχει στρατολογικές ή φορολογικές ή συναλλαγματικές ή κάσης φύσεως άλλες υποχρεώσεις προς το Δημόσιο.

6. Τα πρόσωπα του εδαφίου α' της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου ή οι αντιπρόσωποι αυτών στην Ελλάδα υποχρεούνται όπως, αμέσως με τον κατάπλου του πλωτού μέσου ή την άφιξη του αεροπλάνου ή του άλλου μεταφορικού μέσου, παραδίδουν στις υπηρεσίες του αστυνομικού ελέγχου διαβατηρίων δελτία άφιξης ή καταστάσεις των μεταφερόμενων από αυτά επιβατών εξωτερικού που προορίζονται για την Ελλάδα και αντίστροφα. Με απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης καθορίζεται ο τρόπος σύνταξης των ανωτέρω δελτίων ή καταστάσεων, καθώς και τα στοιχεία που αναφέρονται σ' αυτά.

7. Αυτός που απασχολεί αλλοδαπό, με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς άδεια εργασίας τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών και χρηματική ποινή τουλάχιστον εκατό χιλιάδων (100.000) δραχμών.

Σε περίπτωση υποτροπής, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών και χρηματική ποινή τουλάχιστον τριακοσίων χιλιάδων (300.000) δραχμών.

Με ποινή φυλάκισης και χρηματική ποινή τιμωρείται και ο αλλοδαπός, ο οποίος χωρίς άδεια εργασίας παρέχει εξαρτημένη εργασία ή ασκεί επάγγελμα ή οποιοδήποτε άλλο επιτήδευμα.

Στους εργοδότες που απασχολούν αλλοδαπούς χωρίς άδεια δύναται να επιβάλλεται και διοικητικό πρόστιμο, από τριάντα χιλιάδες (30.000) μέχρι διακόσιες χιλιάδες (200.000) δραχμές. Τα αρμόδια όργανα επιβολής, ο τρόπος είσπραξης και διαχείρισης αυτού, η αναπροσαρμογή του και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια, καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Εργασίας και Δημόσιας Τάξης.

Για την επιβολή του προστίμου αυτού ο εργοδότης έχει δικαίωμα να ασκήσει ανακοπή στο εισηροδικείο του τόπου της εργασίας κατά της απόφασης. Το εισηροδικείο δικάζει με τη διαδικασία του άρθρου 663 και εκ. του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

8. Σε περίπτωση καταδίκης του υπαιτίου, για παραβίαση των διατάξεων της προηγούμενης παραγράφου, ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης δύναται, εκτιμώντας και τις εν γένει περιστάσεις, να διατάξει το κλείσιμο του καταστήματος ή εκχώρησης για χρονικό διάστημα από ένα (1) μέχρι έξι (6) μήνες.

9. Αυτός που διευκολύνει την παράνομη παραμονή αλλοδαπού ή δυσχεραίνει τις έρευνες των αστυνομικών αρχών για τον εντοπισμό, σύλληψη και απέλασή του τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών και με χρηματική ποινή τουλάχιστον εκατό χιλιάδων (100.000) δραχμών.

10. Αλλοδαπός, που παραμένει στο ελληνικό έδαφος για χρονικό διάστημα μέχρι τριάντα (30) ημερών από τη λήξη της άδειας παραμονής ή του κατά το άρθρο 7 του παρόντος δικαιούμενου χρόνου επιτρεπόμενης διαμονής, υποχρεούται κατά την αναχώρησή σε καταβολή τέλους διπλάσιου του αντιστοιχούντος για τη χορήγηση άδειας παραμονής.

Εάν ο χρόνος της παράνομης παραμονής είναι μεγαλύτερος των τριάντα (30) ημερών, επιβάλλεται πρόστιμο από πενήντα χιλιάδες (50.000) μέχρι διακόσιες χιλιάδες (200.000) δραχμές.

Ο τρόπος καταβολής και διαχείρισης του ανωτέρω τέλους ή προστίμου και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Οικονομικών και Δημόσιας Τάξης.

11. Οι παραβάτες των διατάξεων του παρόντος νόμου και των προεδρικών διαταγμάτων και αποφάσεων, που εκδίδονται σε εκτέλεση αυτού, τιμωρούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 458 του Ποινικού Κώδικα, αν δεν τιμωρούνται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΤΕΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 34

Τέλη και ένοσημα

1. Το τέλος χαρτοσήμου επί των χορηγούμενων αδειών παραμονής και

εργασίας, αν για λόγους αμοιβαιότητας δεν προβλέπεται διαφορετικά, ορίζεται ως ακολούθως:

α. Για τις άδειες βραχείας διάρκειας σε 5.000 δραχμές.

β. Για τις άδειες ετήσιας διάρκειας σε 10.000 δραχμές.

γ. Για τις άδειες διάρκειας 2 ετών και άνω σε 15.000 δραχμές.

Το τέλος χαρτοσήμου σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να είναι κατώτερο του αντίστοιχου σε δραχμές ποσού, που καταβάλλεται από τους Έλληνες υπηκόους στη χώρα του αλλοδαπού.

Στις περιπτώσεις της παραγράφου 4 του άρθρου 7 του παρόντος, το τέλος χαρτοσήμου είναι ίσο με το καταβληθέν για την αρχική χορήγηση της προξενικής βιζήρησης.

2. Στις ανωτέρω άδειες επικαλλάται ένοσημο Ελληνικής Αστυνομίας, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 7 του άρθρου 38 του ν. 1884/1990 (ΦΕΚ 81 Α').

3. Τα πρόστιμα, που προβλέπονται από τον παρόντα νόμο, αναπροσαρμόζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών, Οικονομικών και Δημόσιας Τάξης.

Άρθρο 35

Ρύθμιση λεπτομερειών

Οι λεπτομέρειες για την εφαρμογή του παρόντος νόμου, εφ' όσον δεν προβλέπεται ρύθμιση και' άλλο τρόπο, ρυθμίζονται με κοινές αποφάσεις του Υπουργού Δημόσιας Τάξης και του κατά περίπτωση συναρμόδιου υπουργού.

Άρθρο 36

Καταργούμενες και διατηρούμενες διατάξεις

Από της ισχύος του παρόντος νόμου καταργείται ο ν. 4310/1929 (ΦΕΚ 287 Α') «Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου, διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων», όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα και κάθε άλλη διάταξη, γενική ή ειδική, που αντίκειται στις διατάξεις του παρόντος ή ρυθμίζει θέματα που αποτελούν αντικείμενο αυτού. Η διάταξη του άρθρου 11 του από 8/12 Μαρτίου 1931 προεδρικού διατάγματος (ΦΕΚ 58 Α') διατηρείται σε ισχύ.

Μέχρι να εκδοθούν τα προεδρικά διατάγματα και οι υπουργικές αποφάσεις, που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος, εξακολουθούν να εφαρμόζονται οι αντίστοιχες σχετικές διατάξεις που ρυθμίζουν τα συναφή θέματα, εφ' όσον δεν αντίκεινται στον παρόντα νόμο.

Άρθρο 37

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 9 του ν. 1586/1986 (ΦΕΚ 37 Α') «Βαθμολογική διάρθρωση των θέσεων του Δημοσίου, ν.π.δ.δ. και των ο.τ.α. και άλλες διατάξεις», προστίθεται εδάφιο β', ως ακολούθως:

«β. Ειδικά στα ασφαλιστικά ταμεία του προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας (Τ.Α.Α.Χ., Τ.Α.Ο.Χ., Ε.Τ.Ε.Χ., Ε.Τ.Υ.Α.Π., Τ.Α.Υ.Α.Π., Κ.Υ.Υ.Α.Π.) μπορεί να τοποθετούνται ως προϊστάμενοι και ανώτεροι αξιωματικοί της Ελληνικής Αστυνομίας, οριζόμενοι με απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης.»

Άρθρο 38

1. Στην παράγραφο 5 του άρθρου 3 του ν. 1797/1988 (ΦΕΚ 164 Α') «Προμήθειες του δημόσιου τομέα και ρυθμίσεις συναφών θεμάτων», προστίθεται εδάφιο ζ', ως εξής:

«ζ. Προμήθειες ή επισκευές που προορίζονται για τις ανάγκες της Ελληνικής Αστυνομίας και αφορούν οπλισμό, κυρομοχικά, ελικόπτερα, τεθωρακισμένα, επιβατικά και λοιπά οχήματα, δίκυκλα, εξοπλισμό Η/Γ, τηλεπικοινωνιακό υλικό, επιστημονικά και ιατρικά όργανα, εξοπλισμό εργαστηρίων υπηρεσιών εγκληματολογικών ερευνών, ειδη ένδυσης, εξάρτησης και υπόδησης και κάθε είδους εξαρτήματα και ανταλλακτικά των παραπάνω, καθώς και τα εργαλεία συντήρησης, επισκευής και λειτουργίας τους.»

2. Οι προμήθειες των παραπάνω ειδών εξαιρούνται από την ένταξη τους στο ενιαίο πρόγραμμα προμηθειών, καθώς και την τελική έγκριση που προβλέπονται από τα άρθρα 2 και 6 του ν. 1797/1988, αντίστοιχως.

3. Η εκτέλεση των παραπάνω προμηθειών γίνεται σύμφωνα με τον Κανονισμό Προμηθειών Δημοσίου (Κ.Π.Δ.) και οι προβλεπόμενες απ' αυτόν αρμοδιότητες ασκούνται από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης.

4. Η ισχύς των παραπάνω διατάξεων αρχίζει την 1-1-1992.

Άρθρο 39

Οι διατάξεις του άρθρου 27 του ν. 1911/1990 (ΦΕΚ 166 Α') τίθενται σε εφαρμογή με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εθνικής Άμυνας και Δημόσιας Τάξης.

Άρθρο 40

1. Η παράγραφος 11 του άρθρου 89 του από 9.12.1948/21.1.1949 βασιλικού διατάγματος «Περί Κανονισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας Πυροσβεστικού Σώματος» (ΦΕΚ 21 Α') αντικαθίσταται ως εξής:

«11. Μετά την κύρωση και δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως των πινάκων επιτυχόντων, ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης, ανάλογα με τις παρουσιαζόμενες κάθε φορά ανάγκες, κατατάσσει με απόφασή του, η οποία δημοσιεύεται περιληπτικά στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ονομαστικά τον απαιτούμενο για κατάταξη αριθμό υποψηφίων κατά τη σειρά επιτυχίας τους στον οικείο πίνακα. Ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης δύναται σταθμιζοντας εκ νέου τις υπάρχουσες ανάγκες και για άλλους λόγους, που αφορούν στο συμφέρον της υπηρεσίας να μην προβαίνει στην κατάταξη των επιτυχόντων ακόμη και αν έχει ολοκληρωθεί η προγενέστερη της κατατάξεως νόμιμη διαδικασία.» 2. Η διάταξη της προηγούμενης παραγράφου εφαρμόζεται αναδρομικά από 1.1.1989.

Άρθρο 41

Διαγράμματα που συνοδεύουν αποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή των νομαρχών ή των δημοτικών ή κοινοτικών συμβουλίων και δεν έχουν δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως σύμφωνα με τις διατάξεις της Γ45/15883/1988 (ΦΕΚ 142 Β') κοινής υπουργικής απόφασης, αποστέλλονται για δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως μαζί με τα κείμενα των πιο πάνω αποφάσεων και οι αποφάσεις αυτές έχουν αναδρομική ισχύ, που ανατρέχει στο χρόνο της δημοσίευσής το πρώτο στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Άρθρο 42

Αναγνώριση Δήμου Παραποτάμου

1. Οι κοινότητες Δράμεσης και Παραποτάμου της Επαρχίας Θυάμιδος του Νομού Θεσπρωτίας ενώνονται και αναγνωρίζονται σε δήμο με το όνομα «Δήμος Παραποτάμου» και έδρα το συνοικισμό «Παραπόταμος, ο» της συνηνόμενης κοινότητας Παραποτάμου.

2. Οι εκλογές για την ανάδειξη των αρχών στο συσταζόμενο δήμο γίνονται σε δύο μήνες από την αναγνώρισή της. Η εγκατάσταση των αρχών του νέου δήμου γίνεται μέσα σε τρεις μήνες από τη διενέργεια των εκλογών και σε ημέρα που ορίζεται από το νομάρχη.

3. Στο Δήμο Παραποτάμου εντάσσεται το προσωπικό των συνηνόμενων δύο κοινοτήτων, ως και το προσωπικό που προσλήφθηκε στο συσταθέντα με το π.δ. 66/1990, που ακυρώθηκε από το Συμβούλιο Επικρατείας με την 2124/1991 απόφασή του.

4. Όλες οι εκτελεστές πράξεις των οργάνων του συσταθέντος με το π.δ. 66/1990 Δήμου, οι οποίες εκδόθηκαν μέχρι της κοινοποίησης της δικαστικής απόφασης θεωρούνται εκδοθείσες υπό νομίμου οργάνου.

Άρθρο 43

Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει μετά έξι (6) μήνες από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά σε επί μέρους διατάξεις, πλην των άρθρων 37, 39 και επόμενα, των οποίων η ισχύς αρχίζει από τη δημοσίευσή τους στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλουμε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως Νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 21 Νοεμβρίου 1991

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ
ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΣΩΤ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΑΝΤ. ΣΑΜΑΡΑΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΙΩ. ΠΑΛΑΙΟΚΡΑΣΣΑΣ
ΥΓΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ &
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ
Γ. ΣΟΥΡΛΑΣ
ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ
ΑΡ. ΠΑΥΛΙΔΗΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΑΧ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
ΙΩ. ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΝΙΚ. ΚΛΕΙΤΟΣ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΑΡ. ΚΑΛΑΝΤΖΑΚΟΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
ΜΙΧ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ
Θ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
Α. ΑΝΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους.

Αθήνα, 22 Νοεμβρίου 1991

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΜΙΧ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΝΟΜΟΣ ΑΡΙΘ. 1976 (2)

Αντικατάσταση και συμπλήρωση διατάξεων της συνταξιοδοτικής νομοθεσίας, μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού καθεστώτος των αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδουμε τον ακόλουθο νόμο που φέρθηκε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Συντάξεις Δημοσίου

Άρθρο 1

Δικαιώματα σύνταξης υπαλλήλων

1. Το δεύτερο εδάφιο της περ. α' της παρ. 1 του άρθρου 1 του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων (π. δ. 1041/1979 ΦΕΚ 292 Α') αντικαθίσταται ως εξής:

«Για τις γυναίκες υπαλλήλους, οι οποίες έχουν προσληφθεί μέχρι και την 31 Δεκεμβρίου 1982 και είναι χήρες με άγαμα παιδιά ή διαζευγμένες με άγαμα παιδιά ή άγαμες μητέρες με άγαμα παιδιά, ή έγγαμες, αρκεί 15ετής πλήρης πραγματική συντάξιμη υπηρεσία».

2. Τα εδάφια δεύτερο και τρίτο της περ. α της παρ. 1 του άρθρου 26 του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων αντικαθίστανται ως εξής:

«Για τις γυναίκες στρατιωτικούς γενικά, οι οποίες έχουν καταταγεί μέχρι και την 31 Δεκεμβρίου 1982 και είναι χήρες με άγαμα παιδιά ή διαζευγμένες με άγαμα παιδιά ή άγαμες μητέρες με άγαμα παιδιά ή έγγαμες, αρκεί 15ετής πλήρης πραγματική συντάξιμη υπηρεσία».

3. Η παρ. 1 του άρθρου 1 του ν. 1902/1990 (ΦΕΚ 138 Α') αντικαθίσταται, από τότε που ίσχυσε, από την ακόλουθη διάταξη, η οποία προστίθεται ως τρίτο εδάφιο στην περ. α' της παρ. 1 του άρθρου 1 του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων που έχει ως εξής:

«Κατ' εξαίρεση για τις γυναίκες υπαλλήλους, οι οποίες έχουν τρία τουλάχιστον παιδιά, καθώς και για τους άνδρες υπαλλήλους, οι οποίοι έχουν τρία τουλάχιστον παιδιά και είναι χήροι ή διαζευγμένοι, εφ' όσον, οι τελευταίοι, με δικαστική απόφαση έχουν την επιμέλεια των ανήλικων παιδιών, αρκεί εικοσαετής πλήρης πραγματική συντάξιμη υπηρεσία, ανεξάρτητα από το χρόνο πρόσληψής τους».

4. Μετά το δεύτερο εδάφιο της περ. α' της παρ. 1 του άρθρου 26 του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων, όπως αυτό αναμορφώνεται με την παρ. 2 του παρόντος, προστίθεται τρίτο εδάφιο ως εξής:

«Κατ' εξαίρεση για τις γυναίκες στρατιωτικούς γενικά, οι οποίες έχουν τρία τουλάχιστον παιδιά, καθώς και για τους άνδρες στρατιωτικούς, οι οποίοι έχουν τρία τουλάχιστον παιδιά και είναι χήροι ή διαζευγμένοι, εφ' όσον, οι τελευταίοι, με δικαστική απόφαση έχουν την επιμέλεια των ανήλι-

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1992

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
123

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2071

Εκσυγχρονισμός και Οργάνωση Συστήματος Υγείας.

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'
ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ**

Άρθρο 1

Το άρθρο 1 του ν. 1397/1983 (ΦΕΚ 143 Α) αντικαθίσταται ως εξής:

* Μέρμια του κράτους

1. Το κράτος μεριμνά για την ίδρυση, λειτουργία, οργάνωση και εποπτεία των κατάλληλων φορέων προς εξασφάλιση της υγείας όλων των πολιτών.

2. Το κράτος εξασφαλίζει το δικαίωμα και τη δυνατότητα στον πολίτη να επιλύσει προληπτικά ή θεραπευτικά το πρόβλημα της υγείας του, μέσα από διαδικασίες που θα του διασφαλίζουν στο ακέραιο την ελεύθερη επιλογή και το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.*

Άρθρο 2

Το άρθρο 2 του ν. 1397/1983 αντικαθίσταται ως εξής:

* Υγειονομικές περιφέρειες

1. Η Χώρα διαιρείται σε υγειονομικές περιφέρειες.

2. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Εσωτερικών και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ορίζεται εκάστοτε εν όψει των υγειονομικών αναγκών και των κοινωνικών συνθηκών της Χώρας, ο αριθμός των υγειονομικών περιφερειών που περιλαμβάνουν ορισμένους νομούς, η έδρα τους και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια που αφορά στην εν γένει λειτουργία των υπηρεσιών τους.

Άρθρο 3

Περιφερειακές Υπηρεσίες Υγείας

1. Στην έδρα κάθε υγειονομικής περιφέρειας ιδρύεται Περιφερειακή Διεύθυνση Υπηρεσιών Υγείας.

2. Η διεύθυνση αυτή ασκεί εποπτεία επί των φορέων περιθαλψής και συντονίζει το έργο τους, ενώ εισηγείται στο Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων ρυθμίσεις κατάλληλες για την πληρέστερη και αποδοτικότερη παροχή υπηρεσιών υγείας στους κατοίκους της περιφέρειας.

3. Ο διευθυντής της διεύθυνσης υπηρεσιών υγείας της περιφέρειας προεδρεύει του αντίστοιχου Περιφερειακού Συμβουλίου Υγείας (ΠΕ.Σ.Υ.) και συμμετέχει στο Κεντρικό Συμβούλιο Υγείας (ΚΕ.Σ.Υ.), μόνο στα θέματα που αφορούν την περιφέρειά του.

4. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Εσωτερικών και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, καθορίζεται η οργάνωση, οι αρμοδιότητες των διευθύνσεων της παρ. 1, καθώς και ο τρόπος άσκησης ελέγχου και εποπτείας στους φορείς υγείας της περιφέρειας.

Άρθρο 4

Σύσταση ειδικών γραμματειών

1. Στο Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων συσταίνονται τρεις (3) ειδικές γραμματείες. Το έργο κάθε ειδικής γραμματείας συντονίζεται από το συντονιστή.

2. Οι ειδικές γραμματείες είναι:

α) Γραμματεία διοικητικών, οργανωτικών και οικονομικών θεμάτων, που αποτελείται από δύο (2) υπαλλήλους ΠΕ κατηγορίας του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων ή του ευρύτερου δημόσιου τομέα υγείας και τρεις (3) ειδικούς επιστήμονες με εμπειρία σε διοικητικά, οργανωτικά και οικονομικά θέματα του τομέα υγείας.

β) Γραμματεία επιστημονικών και υγειονομικών θεμάτων,

ε) Έναν (1) εκπρόσωπο της Πανελληνίας Ένωσης Φαρμακοποιών Νοσηλευτικών Ιδρυμάτων (Π.Ε.Φ.Ν.Ι.) με τον αναπληρωτή του. Ως εισηγητής ορίζεται φαρμακοποιός που προτείνεται από την Πανελλήνια Ένωση Φαρμακοποιών Νοσηλευτικών Ιδρυμάτων (Π.Ε.Φ.Ν.Ι.). Κατά τα λοιπά ισχύουν οι διατάξεις του άρθρου 66 του νόμου αυτού. Κατά την πρώτη προκήρυξη των θέσεων λόγω μη υπάρξεως βαθμίδων διευθυντή ή επιμελητή Α' του κλάδου νοσοκομειακών φαρμακοποιών, ορίζονται αντί του διευθυντή ή επιμελητή Α' φαρμακοποιού, αντίστοιχα και με την ίδια διαδικασία, φαρμακοποιοί που υπηρετούν σε νοσοκομεία, με άδεια άσκησης επαγγέλματος τουλάχιστον επί μία δεκαετία.

2. Με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων συνιστάται δευτεροβάθμιο συμβούλιο επιλογής νοσοκομειακών φαρμακοποιών των νοσηλευτικών ιδρυμάτων, με έδρα την Αθήνα. Το δευτεροβάθμιο συμβούλιο επιλογής νοσοκομειακών φαρμακοποιών αποτελείται από:

α) Έναν (1) ανώτερο δικαστικό λειτουργό, ως πρόεδρο, που ορίζεται από τον προϊστάμενο του οικείου δικαστηρίου, στον οποίο απευθύνεται ο Υπουργός Δικαιοσύνης, με τον νομιμο αναπληρωτή του.

β) Έναν (1) εκπρόσωπο του Δ.Ε.Π. των φαρμακευτικών τμημάτων των Α.Ε.Ι., που ορίζεται από τον Υπουργό Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων με κληρο, από το σύνολο των εκπροσώπων που προτείνουν τα φαρμακευτικά τμήματα των Α.Ε.Ι. της Χώρας, με τον αναπληρωτή του.

γ) Έναν (1) εκπρόσωπο του ΚΕ.Σ.Υ. με τον αναπληρωτή του.

δ) Έναν (1) εκπρόσωπο του Πανελληνίου Φαρμακευτικού Συλλόγου με τον αναπληρωτή του.

ε) Έναν (1) εκπρόσωπο της Πανελληνίας Ένωσης Φαρμακοποιών Νοσηλευτικών Ιδρυμάτων (Π.Ε.Φ.Ν.Ι.).

Ως εισηγητής στο συμβούλιο ορίζεται φαρμακοποιός που προτείνεται από τον Πανελλήνιο Φαρμακευτικό Σύλλογο, με δεκαπενταετή (15ετή) τουλάχιστον άσκηση του επαγγέλματος. Κατά τα λοιπά, ισχύουν οι διατάξεις των παρ. 3, 4, 5 και 6, του άρθρου 67 του νόμου αυτού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ' ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ

Άρθρο 91 Σκοποί και αρχές

1. Το Κράτος μεριμνά για την προώθηση και το συντονισμό των λειτουργιών της πρόληψης, της περίθαλψης και της κοινωνικής αποκατάστασης παιδιών, εφήβων και ενηλίκων με προβλήματα ψυχικής υγείας.

2. Για τον ανωτέρω σκοπό εφαρμόζονται οι αρχές της διάρθρωσης σε τομείς, της προτεραιότητας της εξωνοσοκομειακής περίθαλψης, της απασυλοποίησης και της ευαισθητοποίησης και συμμετοχής της κοινωνικής ομάδας στα θέματα ψυχικής υγείας.

Άρθρο 92 Διάρθρωση σε τομείς

1. Σε κάθε νομό συστατάται Τομέας Ψυχικής Υγείας. Στους Νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης, κατ' εξαίρεση μπορούν να συσταθούν περισσότεροι του ενός τομείς. Κάθε Τομέας Ψυχικής Υγείας, περιλαμβάνει ψυχιατρικές υπηρεσίες που καλούνται Μονάδες Ψυχικής Υγείας (Μ.Ψ.Υ.). Οι

υπηρεσίες αυτές μπορεί να είναι ν.π.δ.δ. ή ν.π.ι.δ. κοινής ωφέλειας.

2. Η σύσταση των Τομέων Ψυχικής Υγείας γίνεται με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Με την ίδια απόφαση ορίζονται ο χώρος ευθύνης και η έδρα του κάθε Τομέα, καθώς και οι Μονάδες Ψυχικής Υγείας που ανήκουν σε αυτόν και στις οποίες περιλαμβάνονται όλες οι ήδη υπάρχουσες Μονάδες Ψυχικής Υγείας.

3. Με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, στην έδρα κάθε Τομέα Ψυχικής Υγείας, συγκροτείται Τοπική Επιτροπή Ψυχικής Υγείας (Τ.Ε.Ψ.Υ.). Οι Τ.Ε.Ψ.Υ. έχουν τις ακόλουθες αρμοδιότητες σε τοπικό επίπεδο:

α) Γνωμοδοτούν και εισηγούνται σε θέματα προγραμματισμού ψυχικής υγείας και καταρτίζουν ανάλογα προγράμματα.

β) Εποπτεύουν και συντονίζουν τις δραστηριότητες των Μονάδων Ψυχικής Υγείας.

γ) Παρακολουθούν την πορεία της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης και των ειδικότερων προγραμμάτων για την προώθηση της ψυχικής υγείας, σύμφωνα με τον εθνικό προγραμματισμό.

4. Οι Τ.Ε.Ψ.Υ. είναι δμελείς και αποτελούνται από:

α) Το διευθυντή της διεύθυνσης υγείας του νομού στον οποίο ανήκει ο Τομέας ή άλλο ιατρό της ίδιας διεύθυνσης, με τον αναπληρωτή του. Ο διευθυντής της διεύθυνσης υγείας ή ο αναπληρωτής του ασκούν χρέη προέδρου.

β) Έναν (1) εκπρόσωπο του τοπικού Ιατρικού Συλλόγου με τον αναπληρωτή του, που προτείνεται από αυτόν.

γ) Το διευθυντή κέντρου ψυχικής υγείας, με τον αναπληρωτή του και εφόσον υπάρχουν περισσότεροι του ενός από τον αρχαιότερο σε θέση διευθυντή.

δ) Το διευθυντή του Ψυχιατρικού Τομέα νομαρχιακού ή περιφερειακού νοσοκομείου με τον αναπληρωτή του και

ε) Τον αρχαιότερο σε θέση διευθυντή ψυχιατρικής κλινικής ειδικού ψυχιατρικού νοσοκομείου με τον αναπληρωτή του.

Σε περίπτωση που ελλείπουν μέλη των περιπτώσεων γ, δ' και ε', τη θέση τους καταλαμβάνουν εκπρόσωποι του τοπικού Ιατρικού Συλλόγου, που προτείνονται από αυτόν. Σε πόλεις στις οποίες έχουν την έδρα τους ιατρικά τμήματα Α.Ε.Ι., οι Τ.Ε.Ψ.Υ. είναι επταμελείς (7μελείς), τα δε επί πλέον δύο (2) είναι μέλη Δ.Ε.Π. ψυχίατροι, που ορίζονται από το αντίστοιχο ιατρικό τμήμα των Α.Ε.Ι. με τους αναπληρωτές τους. Η θητεία των Τ.Ε.Ψ.Υ. είναι τριετής και οι θέσεις τμητικές και άμισθες.

5. Σε κάθε ασθενή παρέχονται υπηρεσίες από Μονάδες Ψυχικής Υγείας (Μ.Ψ.Υ.) του Τομέα στον οποίο κατοικεί. Εξαίρεση είναι δυνατή μόνο στις περιπτώσεις: α) επείγουσας ανάγκης, β) παραπομπής από μονάδα του αρμόδιου Τομέα για λόγους αρπότερης περίθαλψης, γ) επί απουσίας ανάλογης μονάδας στον αρμόδιο Τομέα. Σε κάθε περίπτωση φροντίδας ασθενούς από μονάδα άλλου Τομέα, αυτή έχει την υποχρέωση να ενημερώνει την αρμόδια μονάδα του Τομέα κατοικίας και να αναπέμπει σε αυτήν τον ασθενή μετά τη λήξη της παρασχεθείσας από αυτήν φροντίδας.

Άρθρο 93 Μονάδες Ψυχικής Υγείας (Μ.Ψ.Υ.)

1. Μονάδες Ψυχικής Υγείας είναι τα κέντρα ψυχικής υγείας, οι ψυχιατρικοί τομείς νομαρχιακών ή περιφερειακών

νοσοκομείων, οι πανεπιστημιακές ψυχιατρικές κλινικές, τα ειδικά ψυχιατρικά νοσοκομεία, οι παιδοψυχιατρικές κλινικές, οι ψυχογηριατρικές κλινικές, οι κινητές μονάδες ψυχικής υγείας, οι ιδιωτικές ψυχιατρικές κλινικές, οι ξενώνες, τα οικοτροφεία, τα προστατευόμενα διαμερίσματα, οι ανάδοχοι οικογένειες, οι θεραπευτικές μονάδες αποκατάστασης, οι θεραπευτικές συνεταιριστικές μονάδες, τα νοσοκομεία ημέρας και νύχτας και τα ιατροπαιδαγωγικά κέντρα. Στις Μ.Ψ.Υ. διενεργείται η πρόληψη και η διάγνωση της ψυχικής διαταραχής, η θεραπεία της και η συνέχιση της θεραπευτικής αγωγής, η κοινωνική επανένταξη και η επαγγελματική αποκατάσταση προσώπων που πάσχουν από ψυχική διαταραχή. Οι επί μέρους λειτουργίες των Μονάδων Ψυχικής Υγείας και εκπαίδευσης του προσωπικού καθορίζονται εκάστοτε με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

2. Τα κέντρα ψυχικής υγείας συστήνονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Οικονομικών και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, μετά από γνώμη της αντιστοιχίας Τ.Ε.Ψ.Υ.. Στα κέντρα υγείας του άρθρου 15 του παρόντος νόμου, μπορεί να αναπτύσσονται δραστηριότητες των Μονάδων Ψυχικής Υγείας.

3. Στα κέντρα ψυχικής υγείας και στα κέντρα υγείας στα οποία αναπτύσσονται δραστηριότητες Μ.Ψ.Υ., συστήνονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Οικονομικών και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, θέσεις παιδοψυχιάτρων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών, επισκεπτών υγείας, καθώς και θέσεις νοσηλευτικού, διοικητικού και βοηθητικού προσωπικού, που συστήνονται ύστερα από γνώμη των Τ.Ε.Ψ.Υ., προστίθενται στις θέσεις και κλάδους που προβλέπονται από τον οργανισμό του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων μεταφέρονται δε με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων στις κατά τόπους διευθύνσεις υγείας.

4. Οι διατάξεις του άρθρου 15 του νόμου αυτού, που αφορούν στα κέντρα υγείας, ισχύουν και για τα κέντρα ψυχικής υγείας, που έχουν συσταθεί με την παρ. 2 του άρθρου 21 του ν. 1397/1983.

5. Τα κέντρα ψυχικής υγείας διοικούνται από διοικούσα τριμελή επιτροπή, η οποία απαρτίζεται από τον αρχαιότερο επιστημονικό διευθυντή, που υπηρετεί σε αυτά και από δύο (2) μέλη που ορίζονται από το νομάρχη της οικείας νομαρχίας, στην οποία υπάγεται το κέντρο ψυχικής υγείας. Με απόφαση του αρμόδιου νομάρχη ρυθμίζονται οι λεπτομέρειες συγκρότησης και λειτουργίας της διοικούσας επιτροπής των κέντρων ψυχικής υγείας.

6. Στα κέντρα ψυχικής υγείας, του ψυχιατρικούς τομείς γενικών νοσοκομείων, τις ψυχιατρικές πανεπιστημιακές κλινικές, τις παιδοψυχιατρικές κλινικές και τα ειδικά ψυχιατρικά νοσοκομεία, υπάγονται όλες οι υπόλοιπες Μονάδες Ψυχικής Υγείας της παρ. 1 του άρθρου αυτού, οι οποίες Μ.Ψ.Υ. μπορούν να συστήνονται και ως αυτοτελή ν.π.δ.δ. ή ν.π.ι.δ..

7. Για να υπάρχει συνέχεια στη θεραπευτική αγωγή και γενικότερα στην παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας, καθώς και για εκπαιδευτικούς λόγους, μπορεί με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων να αποσπώνται στελέχη νοσοκομείων και ψυχιατρείων στις μονάδες εξωνοσοκομειακής περιβαλψης και αντίστροφα.

Άρθρο 94 Εκούσια νοσηλεία

1. Εκούσια νοσηλεία είναι η με τη συγκατάθεση του ασθενή εισαγωγή και παραμονή του για θεραπεία, σε κατάλληλη Μονάδα Ψυχικής Υγείας.

2. Προυποθέσεις για την εκούσια νοσηλεία είναι: α) ο ασθενής να είναι ικανός να κρίνει για το συμφέρον της υγείας του, και β) να συμφωνήσει ο επιστημονικός διευθυντής ή ο νόμιμος αναπληρωτής του για την ανάγκη θεραπείας.

3. Αυτός που νοσηλεύεται εκούσια έχει όλα τα δικαιώματα που συνδέονται με την άσκηση των ατομικών του ελευθεριών, τα οποία έχουν και οι ασθενείς που νοσηλεύονται για άλλη αιτία, εκτός της ψυχικής διαταραχής.

4. Η εκούσια νοσηλεία εντός της κλινικής περατώνεται οποτεδήποτε με αίτηση του ασθενή ή εκτίμηση του επιστημονικού διευθυντή ή του νόμιμου αναπληρωτή του ότι δεν χρειάζεται περαιτέρω νοσηλεία.

5. Αν ασθενής που νοσηλεύτηκε ακούσια 'ζητήσει' την εκούσια νοσηλεία του, πρέπει να βεβαιωθεί από δύο ψυχιάτρους, ή επί αδυναμίας εξευρέσεως δεύτερου ψυχιάτρου, από έναν ψυχίατρο και έναν ιατρό παθολόγο, η ικανότητα του ασθενή να κρίνει για το συμφέρον της υγείας του. Ο δεύτερος ψυχίατρος ή ο παθολόγος ιατρός, δεν ανήκει στη Μονάδα Ψυχικής Υγείας, στην οποία νοσηλεύεται ο ασθενής και υποδεικνύεται από αυτόν. Αντίγραφο της βεβαίωσης αυτής στέλνεται αμέσως στον εισαγγελέα, ο οποίος είχε κινήσει τη διαδικασία της ακούσιας νοσηλείας.

Άρθρο 95 Ακούσια νοσηλεία

1. Ακούσια νοσηλεία είναι η χωρίς τη συγκατάθεση του ασθενή εισαγωγή και η παραμονή του, για θεραπεία, σε κατάλληλη Μονάδα Ψυχικής Υγείας. Από την ακούσια νοσηλεία διακρίνεται η 'φύλαξη' ασθενή με το άρθρο 69 επ. του Ποιν. Κώδικα. Η αντιμετώπιση τοξικομανών, διέπεται από ειδική νομοθεσία.

2. Προυποθέσεις για την ακούσια νοσηλεία είναι:

1. α. Ο ασθενής να πάσχει από ψυχική διαταραχή.

β. Να μην είναι ικανός να κρίνει για το συμφέρον της υγείας του.

γ. Η έλλειψη νοσηλείας να έχει ως συνέπεια είτε να αποκλεισθεί η θεραπεία του είτε να επιδεινωθεί η κατάσταση της υγείας του, ή

II. Η νοσηλεία ασθενή που πάσχει από ψυχική διαταραχή να είναι απαραίτητη για να αποτραπούν πράξεις βίας κατά του ίδιου ή τρίτου.

3. Η αδυναμία ή η άρνηση προσώπου να προσαρμόζεται στις κοινωνικές ή ηθικές ή πολιτικές αξίες, που φαίνεται να επικρατούν στην κοινωνία, δεν αποτελεί καθ' αυτή ψυχική διαταραχή.

Άρθρο 96 Διοδικασία εισαγωγής

1. Την ακούσια νοσηλεία του φερομένου στην αίτηση ως ασθενή, μπορούν να ζητήσουν ο σύζυγός του ή συγγενής σε ευθεία γραμμή απεριορίστα ή συγγενής εκ πλαγίου μέχρι

και το δεύτερο βαθμό ή όποιος έχει την επιμέλεια του προσώπου του ή ο επίτροπος του δικαστικά απαγορευμένου. Εάν δεν υπάρχει κανένα από τα πρόσωπα αυτά, σε επείγουσα περίπτωση, την ακούσια νοσηλεία μπορεί να ζητήσει και αυτεπάγγελα ο εισαγγελέας πρωτοδικών του τόπου κατοικίας ή διαμονής του ασθενή.

2. Η αίτηση για την ακούσια νοσηλεία απευθύνεται στον εισαγγελέα πρωτοδικών του τόπου της κατοικίας ή διαμονής του προσώπου, που φέρεται στην αίτηση ως ασθενής. Την αίτηση πρέπει να συνοδεύουν αιτιολογημένες γραπτές γνωματεύσεις δύο ψυχιάτρων, ή επί αδυναμίας εξευρέσεως δύο ψυχιάτρων, ενός ψυχιάτρου και ενός ιατρού παρεμφερούς ειδικότητας, που θα αναφέρονται στις προϋποθέσεις της παραγράφου 2 του άρθρου 95 είτε I είτε II. Οι ιατροί που συντάσσουν τις γνωματεύσεις δεν πρέπει να τελούν σε σχέση συγγενείας με τον αιτούντα ή το φερόμενο στην αίτηση ως ασθενή.

3. Οι ψυχίατροι ή παιδοψυχίατροι που συντάσσουν τις γνωματεύσεις προέρχονται από ειδικό κατάλογο, τον οποίο συντάσσουν ανά διετία οι κατά τόπους ιατρικοί σύλλογοι.

4. Ο εισαγγελέας, αφού διαπιστώσει τη συνδρομή των τυπικών προϋποθέσεων και εφόσον και οι δύο ιατρικές γνωματεύσεις συμφωνούν για την ανάγκη ακούσιας νοσηλείας, διατάσσει τη μεταφορά του ασθενή σε κατάλληλη μονάδα ψυχικής υγείας που υπάρχει στον "Τομέα" ψυχικής υγείας της κατοικίας του ασθενή, εκτός αν ειδικές συνθήκες επιβάλλουν τη νοσηλεία του αλλού. Εάν οι γνωματεύσεις των δύο ιατρών διαφέρουν μεταξύ τους, ο εισαγγελέας, μπορεί να διατάξει τη μεταφορά του φερόμενου ως ασθενή, εισάγει την αίτηση στο πολυμελές πρωτοδικείο κατά τη διαδικασία της παρ. 6 του άρθρου αυτού. Ο ασθενής πρέπει να ενημερώνεται αμέσως μόλις γίνει η μεταφορά του στη Μονάδα Ψυχικής Υγείας, από το διευθυντή ή άλλο πρόσωπο στο οποίο έχει ανατεθεί το καθήκον αυτό, για τα δικαιώματά του και ειδικότερα το δικαίωμά του να ασκήσει ένδικο μέσο. Για την ενημέρωση αυτή συντάσσεται πρακτικό που υπογράφεται, εκτός από τον υποχρεωμένο να ενημερώσει και από το συνοδό του ασθενή.

5. Στην περίπτωση που τη διαδικασία κινεί αυτεπάγγελα ο εισαγγελέας ή που στην αίτηση αναφέρεται ότι ήταν ανέφικτη η εξέταση του ασθενή, λόγω άρνησής του να εξετασθεί, ο εισαγγελέας πρωτοδικών δικαιούται να διατάξει τη μεταφορά του ασθενή για εξέταση και σύνταξη των γνωματεύσεων, σε δημόσια ψυχιατρική κλινική. Η μεταφορά του διενεργείται υπό συνθήκες που εξασφαλίζουν το σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπεια του ασθενή, η δε παραμονή του ασθενή εκεί για τις αναγκαίες εξετάσεις δεν μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από 48 ώρες.

6. Σε τρεις ημέρες από τότε που ο εισαγγελέας πρωτοδικών διέταξε τη μεταφορά του ασθενή, επιμελούμενος άμα για τη μεταφορά του στο πολυμελές πρωτοδικείο, ο ίδιος με αίτησή του ζητεί να επιληφθεί το πολυμελές πρωτοδικείο στο οποίο υπηρετεί, που συνεδριάζει μέσα σε 10 ημέρες κατά την κρίση του, "κεκλεισμένων των θυρών", ώστε να προστατευτεί η ιδιωτική ζωή του ασθενή. Στη συνεδρίαση καλείται πριν από 48 ώρες και ο ασθενής, ο οποίος δικαιούται να παραστεί με δικηγόρο και με ψυχίατρο ως τεχνικό σύμβουλο. Σε περίπτωση επικινδυνότητας του φερόμενου ως ασθενή οι ανωτέρω προθεσμίες δύνανται να συντημηθούν.

7. Το δικαστήριο, που δικάζει με τη διαδικασία της ακούσιας δικαιοδοσίας, αν κρίνει ότι οι γνωματεύσεις των δύο ψυ-

χιάτρων που προσάγονται διαφέρουν μεταξύ τους ή δεν είναι πειστικές ή ο επιστημονικός διευθυντής του νοσοκομείου στο οποίο έχει εισαχθεί ο ασθενής διατυπώνει αντίθετη προς τις γνωματεύσεις γνώμη, διατάζει την εξέταση του ασθενή και από άλλο ψυχίατρο εγγεγραμμένο στους καταλόγους ιατρικών συλλόγων της χώρας, κατά προτίμηση επίκουρο τουλάχιστον καθηγητή ή επιστημονικό διευθυντή δημόσιας Μονάδας Ψυχικής Υγείας ή το νόμιμο αναπληρωτή του.

8. Η απόφαση του πρωτοδικείου πρέπει να είναι ειδικά αιτιολογημένη. Αν ο ασθενής τον οποίο αφορά έχει προσαχθεί με διαταγή του εισαγγελέα σε ψυχιατρική κλινική, στην περίπτωση που η αίτηση αναγκαστικής νοσηλείας γίνεται δεκτή, συνεχίζεται η παραμονή του εκεί ενώ στην περίπτωση που η αίτηση απορρίπτεται, διατάσσεται η άμεση έξοδος.

9. Κατά το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την εισαγωγή του αρρώστου μέχρι την έκδοση της δικαστικής απόφασης τη θεραπευτική ευθύνη αυτού φέρει ο επιστημονικός διευθυντής της Μ.Ψ.Υ., ο οποίος και εξακολουθεί να φέρει την επιστημονική και θεραπευτική ευθύνη, εφόσον το δικαστήριο διατάξει τη συνέχιση της νοσηλείας.

Άρθρο 97

Ένδικο μέσο

1. Κατά της απόφασης του πρωτοδικείου χωρεί έφεση και ανακοπή κατά τις διατάξεις της πολιτικής δικονομίας. Το ένδικο μέσο της ανακοπής μπορεί να ασκήσει και ο επιστημονικός διευθυντής της Μονάδας Ψυχικής Υγείας που νοσηλεύεται ο ασθενής. Τα ένδικο αυτά μέσα ασκούνται μέσα σε προθεσμία δύο (2) μηνών από τη δημοσίευση της απόφασης.

2. Η έφεση δικάζεται από το τριμελές εφετείο, "κεκλεισμένων των θυρών", μέσα σε 15 ημέρες από την κατάθεση της. Το εφετείο μπορεί να ζητήσει και νέα γνωμάτευση ψυχιάτρου ή ό,τι άλλο θεωρήσει σκόπιμο.

Άρθρο 98

Συνθήκες νοσηλείας

1. Οι συνθήκες ακούσιας νοσηλείας πρέπει να εξυπηρετούν τις ανάγκες της θεραπείας. Τα αναγκαία περιοριστικά μέτρα δεν επιτρέπεται να αποκλείουν απαραίτητα για τη θεραπεία μέσα, όπως οι άδειες, οι οργανωμένες έξοδοι, η διαμονή σε χώρους που εποπτεύονται έξω από τα κλειστά ιδρύματα.

2. Οι προϋποθέσεις και ο τρόπος εφαρμογής των θεραπευτικών αυτών μέσων καθορίζονται ειδικότερα με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

3. Σε κάθε περίπτωση και σε όλη τη διάρκεια της νοσηλείας, πρέπει να επιδεικνύεται σεβασμός προς την προσωπικότητα του ασθενή.

4. Οι περιορισμοί που επιβάλλονται στην ατομική ελευθερία του ασθενή προσδιορίζονται μόνο από την κατάσταση της υγείας του και τις ανάγκες της νοσηλείας.

Άρθρο 99

Διακοπή-Διάρκεια-Λήξη ακούσιας νοσηλείας

1. Η ακούσια νοσηλεία διακόπτεται όταν πάψουν να συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παρ. 2 του άρθρου 95

του νόμου αυτού. Στην περίπτωση αυτήν, ο επιστημονικός διευθυντής της ψυχιατρικής κλινικής, στην οποία νοσηλεύεται ο ασθενής, οφείλει να του χορηγήσει εξιτήριο και συγχρόνως να κοινοποιήσει σχετική έκθεση στον αρμόδιο εισαγγελέα.

2. Η διάρκεια της ακούσιας νοσηλείας δεν μπορεί να υπερβεί τους έξι (6) μήνες. Μετά την πάροδο των τριών πρώτων μηνών, ο επιστημονικός διευθυντής της ψυχιατρικής κλινικής και άλλος ένας ψυχίατρος του τομέα ψυχικής υγείας, υποβάλλουν έκθεση στον εισαγγελέα για την κατάσταση της υγείας του ασθενή. Ο εισαγγελέας δικαιούται να διαβιβάσει την έκθεση αυτή στο πολυμελές πρωτοδικείο της περιφέρειάς του με αίτησή του να συνεχιστεί ή να διακοπεί η ακούσια νοσηλεία.

3. Ο ασθενής ή συγγενείς του της παρ. 1 του άρθρου 96, ή ο επίτροπός του δικαιούνται με αίτησή τους προς τον εισαγγελέα, να ζητήσουν να διακοπεί η ακούσια νοσηλεία. Αν η αίτηση δεν γίνει δεκτή από το πρωτοδικείο, στο οποίο την υποβάλλει αμέσως ο εισαγγελέας, νέα αίτηση μπορεί να υποβληθεί μετά από τρεις (3) μήνες.

4. Σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις, κατά τις οποίες πρέπει να παραταθεί η νοσηλεία του ασθενή πέραν των έξι (6) μηνών, τούτο είναι δυνατό μόνο μετά από σύμφωνη γνώμη επιτροπής εκ τριών ψυχιάτρων, εκ των οποίων ένας είναι ο θεράπων ιατρός και οι έτεροι δύο ορίζονται από τον εισαγγελέα.

Άρθρο 100 **Υποτροπή ασθενείας**

Σε περίπτωση υποτροπής ασθενή που είχε νοσηλευτεί ακούσια, είναι δυνατή και πάλι η εισαγωγή του σε ψυχιατρική κλινική, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις της παραγράφου 2 του άρθρου 94 και σύμφωνα με το άρθρο 96 του νόμου αυτού.

Άρθρο 101 **Ιδιωτικοί φορείς ψυχικής υγείας**

1. Ιδιωτικά θεραπευτήρια ή άλλα ν.π.ι.δ., τα οποία παρέχουν υπηρεσίες περιθαλψής σε ψυχικά πάσχοντες, υπόκεινται στις διατάξεις που επιβάλλει ο νόμος αυτός για τις Μονάδες Ψυχικής Υγείας του Τομέα.

2. Με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων καθορίζονται οι προϋποθέσεις, όροι και η διαδικασία υπαγωγής στις διατάξεις των άρθρων 91 έως και 100 των ιδιωτικών θεραπευτηρίων, καθώς και κάθε σχετική λεπτομέρεια, που αφορά στην εφαρμογή των διατάξεων της παρ. 1 του άρθρου αυτού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ' **Αναβάθμιση των νοσηλευτικών υπηρεσιών**

Άρθρο 102 **Αναδιοργάνωση δομής και λειτουργίας**

1. Στα νοσηλευτικά ιδρύματα, κέντρα υγείας και στο Ε.Κ.Α.Β. μέσα σε τρία (3) χρόνια από τη δημοσίευση του παρόντος, δημιουργείται ειδικός κλάδος νοσηλευτών, επισκεπτών, μαιών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

2. Με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται με πρόταση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Οικονομικών και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ρυθμί-

ζονται όλα τα θέματα, που αφορούν τις λεπτομέρειες εφαρμογής του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 103 **Θέσεις νοσηλευτικού προσωπικού**

1. Θέσεις νοσηλευτών, καταλαμβάνουν μόνο όσοι φέρουν τίτλο και άδεια άσκησης επαγγέλματος νοσηλευτή. Οργανικές θέσεις νοσηλευτών ΠΕ και ΤΕ, δεν μεταφέρονται σε υποδεέστερο κλάδο. Θέσεις διευθυντών, τομεαρχών, προϊσταμένων και υπευθύνων της νοσηλευτικής υπηρεσίας, νοσηλευτικών ιδρυμάτων και κέντρων υγείας, καταλαμβάνονται από νοσηλευτές ΠΕ και ΤΕ, με εξαίρεση τα μαιευτικά τμήματα και τα κοινωνικής ιατρικής στα οποία προϊστάμεται μαιείς και επισκέπτες αντιστοίχως.

2. Θέσεις διευθυντών, τομεαρχών, προϊσταμένων και υπευθύνων της νοσηλευτικής υπηρεσίας των νοσηλευτικών ιδρυμάτων, που δημοσιοποιούνται βάσει των ν. 1476/1984, 1540/1985, 1579/1985 δύναται να καταλαμβάνονται και από νοσηλευτές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που κατέχουν οργανικές θέσεις, με σχέση ιδιωτικού δικαίου και οι οποίες υπηρετούσαν στο ίδρυμα πριν τη δημοσιοποίησή του, ως και από μαιείς και επισκέπτες στα μαιευτικά τμήματα ή τμήματα κοινωνικής ιατρικής αντιστοίχως. Κατά την πρώτη πενταετία από της εφαρμογής του παρόντος, οργανικές θέσεις νοσηλευτριών των ΤΕ, που δεν πληρώνονται λόγω μη προελεύσεως υποψηφίων δύναται να καλύπτονται από βοηθούς νοσηλεύτριες ΔΕ και κατά ανώτατο όριο κατά ποσοστό 25% των θέσεων αυτών.

Άρθρο 104 **Νοσηλευτική ειδικότητα μαιών**

Νοσηλευτική ειδικότητα κατά τις διατάξεις του ν. 1579/1985 μπορεί να αποκτούν και μαιείς, που κατέχουν οργανική θέση νοσηλεύτριας επί οκτώ (8) τουλάχιστον χρόνια σε κρατικά νοσηλευτήρια.

Άρθρο 105 **Ειδική ετήσια άδεια νοσηλευτικού προσωπικού και ειδικό επίδομα**

1. Σε νοσηλευτές, μαιείς, βοηθούς νοσηλευτές και φυσιοθεραπευτές πλήρους απασχόλησης που εργάζονται σε μονάδες εντατικής θεραπείας και χειρουργεία των νοσηλευτικών ιδρυμάτων ν.π.δ.δ. ή ν.π.ι.δ. μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, νοσοκομεία Ι.Κ.Α., όπως επίσης και σε άλλες ειδικές μονάδες των νοσηλευτικών αυτών ιδρυμάτων, που καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων μπορεί να χορηγείται επαρόσθετη ειδική ετήσια άδεια μετ'αποδοχών, τουλάχιστον 6 εργάσιμων ημερών πέραν της κανονικής και ειδικό επίδομα.

2. Οι προϋποθέσεις για την πρόσθετη ειδική άδεια, το ύψος και ο χρόνος έναρξης καταβολής του ειδικού επιδόματος και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια εφαρμογής της προηγούμενης παραγράφου, καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Οικονομικών και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Άρθρο 106 **Εθνικό Συμβούλιο Ανάπτυξης Νοσηλευτικής**

1. Συνιστάται Εθνικό Συμβούλιο Ανάπτυξης Νοσηλευτικής